

GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY

URZĄD STATYSTYCZNY W OLSZTYNIE

STUDIA I ANALIZY STATYSTYCZNE

Obszary wiejskie w Polsce

Rural areas in Poland

WARSZAWA , OLSZTYN 2011

KOMITET REDAKCYJNY GŁÓWNEGO URZĘDU STATYSTYCZNEGO
EDITORIAL BOARD OF THE CENTRAL STATISTICAL OFFICE

REDAKTOR GŁÓWNY
EDITORIAL-IN-CHIEF

Halina Dmochowska

CZŁONKOWIE
MEMBERS

Ewa Adach-Stankiewicz, Wojciech Adamczewski, Marek Cierpiał-Wolan, Maria Jeznach, Stanisław Kamiński, Liliana Kursa, Bogusław Lasocki, Grażyna Marciniak, Lucyna Nowak, Hanna Poławska (sekretarz *secretary*), Dominika Rogalińska, Grażyna Szydłowska, Wanda Tkaczyk, Katarzyna Walkowska, Agnieszka Zgierska

Opracowanie publikacji
Publication preparation

Departament Badań Regionalnych i Środowiska
Głównego Urzędu Statystycznego
*Regional and Environmental Surveys Division
Central Statistical Office*

Ośrodek Badań Obszarów Wiejskich
Urzędu Statystycznego w Olsztynie
*Research Centre for Rural Areas
Statistical Office in Olsztyn*

kierujący
supervisor

Dominika Rogalińska
Dyrektor Departamentu Badań Regionalnych i Środowiska
Director of Regional and Environmental Surveys Division
Marek Morze
Dyrektor Urzędu Statystycznego w Olsztynie
Director of Statistical Office in Olsztyn

Prace merytoryczne
Compiled

Monika Borawska, Robert Buciak, Maryla Dębicka,
Łukasz Jankowski, Izabela Lech, Aleksandra Pytalska,
Marek Sołtysiak, Barbara Szejgiec, Kinga Wójcikowska-Rak
Katarzyna Brodzińska – rozdział *chapter* – 3.1
dr Zbigniew Brodziński – rozdział *chapter* – 5
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
University of Warmia and Mazury in Olsztyn

Prace obliczeniowe i edytorskie
Calculated and editorial work

Monika Borawska, Łukasz Jankowski,
Kinga Wójcikowska-Rak

Wykonanie map i wykresów
Maps and charts preparation

Robert Buciak, Maryla Dębicka, Łukasz Jankowski,
Marek Sołtysiak, Barbara Szejgiec

Projekt okładki
Cover design

Lidia Motrenko-Makuch

Druk i oprawa
Printing and binding

Zakład Wydawnictw Statystycznych
00-925 Warszawa, al. Niepodległości 208

**Przy publikowaniu danych GUS
prosimy o podanie źródła**
*When publishing CSO data
please indicate source*

ISBN 978-83-88130-88-9

Publikacja dostępna w Internecie
– www.stat.gov.pl

Publication available on CD and on the Internet
– www.stat.gov.pl

PRZEDMOWA

Publikacja *Obszary Wiejskie w Polsce* przedstawia kompleksową charakterystykę obszarów wiejskich, zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym, a w niektórych aspektach – podregionalnym. Niniejsze opracowanie zastępuje publikację *Charakterystyka obszarów wiejskich* oraz część dotyczącą obszarów wiejskich prezentowaną dotychczas w *Roczniku Statystycznym Rolnictwa i Obszarów Wiejskich*.

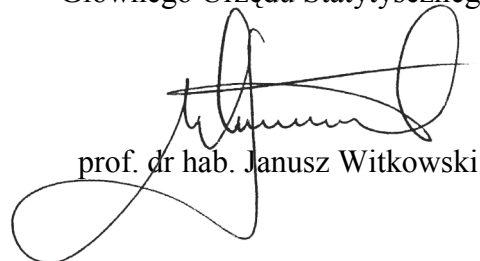
Opracowanie zawiera analizę zjawisk społeczno-gospodarczych i środowiskowych zachodzących na obszarach wiejskich oraz obszerny zestaw danych statystycznych w szeregach czasowych na poziomie kraju dla lat 1995, 2000-2009, a w ujęciu wojewódzkim dla lat 2003, 2008 i 2009.

W publikacji zawarto informacje charakteryzujące obszary wiejskie w zakresie potencjału demograficznego, sytuacji ekonomicznej ludności, działalności gospodarczej, infrastruktury społecznej, warunków mieszkaniowych i infrastruktury technicznej, środowiska naturalnego, dochodów i wydatków budżetów gmin oraz wybranych źródeł finansowania obszarów wiejskich.

Integralną część publikacji stanowi płyta CD zawierająca tablice z danymi na poziomie województw i podregionów. Prezentowane informacje dotyczą obszarów wiejskich wyodrębnionych na podstawie podziału terytorialnego według Krajowego Rejestru Urzędowego Podziału Terytorialnego Kraju (TERYT). Ponadto, jako uzupełnienie, dołączono aneks zawierający dane według typologii regionalnych Urzędu Statystycznego Unii Europejskiej (EUROSTAT) i Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) oraz dane dla obszarów wiejskich i miast o liczbie ludności do 5 tys.

Przekazując Państwu niniejszą publikację, pragnę podziękować wszystkim osobom i instytucjom za współpracę oraz przekazane dane. Jednocześnie, będę wdzięczny za uwagi i sugestie, które przyczynią się do doskonalenia zarówno treści, jak i formy kolejnej edycji publikacji.

p. o. Prezesa
Głównego Urzędu Statystycznego

prof. dr hab. Janusz Witkowski

Warszawa, kwiecień 2011 r.

PREFACE

“Rural Areas in Poland” is a publication presenting comprehensive characteristics of rural areas at national, regional and, in some issues, subregional level. This study replaces publication “Characteristics of Rural Areas” and section on rural areas presented hitherto in the “Statistical Yearbook of Agriculture and Rural Areas”.

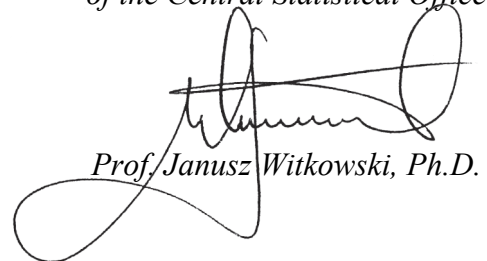
The study contains an analysis of socio-economic and environmental phenomena taking place in rural areas and a large set of statistical data – at national level for years 1995 and 2000-2009 and at voivodship level for years 2003, 2008 and 2009.

The publication contains information characterising rural areas in the scope of demographic potential, economic situation of population, economic activities, social infrastructure, living conditions and technical infrastructure, environment, revenues and expenditures of gminas budgets as well as selected sources of rural areas’ financing.

A CD, containing tables with data at regional and subregional level, is an integral part of the release. Presented information relate to rural areas defined on the basis of the territorial division according to the National Official Register of Territorial Division of the Country (TERYT). Furthermore, an annex containing the data according to the regional typology of the Directorate-General of the European Commission (EUROSTAT) and the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) and data for rural areas and cities with a population below five thousand has been included as a supplement.

Presenting this publication, I would like to thank all people and institutions for their cooperation and transmitted data. I also appreciate your remarks and suggestions which will contribute to improve both the content and the form of the next edition of the publication.

*Acting President
of the Central Statistical Office*

Prof. Janusz Witkowski, Ph.D.

Warsaw, April 2011

SPIS RZECZY
CONTENTS

	<u>Str.</u> <u>Page</u>
PRZEDMOWA	3
PREFACE	4
Objaśnienia znaków umownych	22
<i>Symbols</i>	
Ważniejsze skróty	22
<i>Major abbreviations</i>	
UWAGI OGÓLNE	24
GENERAL NOTES	28
UWAGI METODYCZNE	
METHODOLOGICAL NOTES	
1. Źródła i zakres danych	32
<i>Sources and range of data</i>	61
2. Ważniejsze definicje stosowane w publikacji	32
<i>Major definitions used in publication</i>	61
3. Typologia regionów według Eurostatu i OECD	58
<i>Typology of regions by Eurostat and OECD</i>	86
TABLICE PRZEGLĄDOWE	
REVIEW TABLES	
I. Wybrane dane o obszarach wiejskich w latach 1995, 2000-2009	92
<i>Selected data on rural areas in 1995, 2000-2009</i>	
II. Wybrane dane o województwach w podziale na wieś i miasto w latach 2003 i 2009	98
<i>Selected data on voivodships in division of rural and urban areas in 2003 and 2009</i>	
ANALIZA WYBRANYCH ASPEKTÓW ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH	
ANALYSIS OF CHOSEN ASPECTS OF RURAL AREAS DEVELOPMENT	
1. Potencjał demograficzny	134
<i>Demographic potential</i>	
2. Sytuacja ekonomiczna ludności	145
<i>Economic situation of population</i>	
3. Działalność gospodarcza	
<i>Economic activity</i>	
3.1. Rolnictwo	160
<i>Agriculture</i>	
3.2. Działalność pozarolnicza	171
<i>Non-agricultural activity</i>	
4. Infrastruktura społeczna	174
<i>Social infrastructure</i>	
5. Warunki mieszkaniowe i infrastruktura techniczna	188
<i>Living conditions and technical infrastructure</i>	
6. Dochody i wydatki budżetów gmin	197
<i>Revenue and expenditure of gminas budgets</i>	
7. Wybrane źródła finansowania rozwoju obszarów wiejskich	202
<i>Selected sources of rural areas development financing</i>	
8. Środowisko naturalne	205
<i>Environment</i>	
PODSUMOWANIE	216
SUMMARY	220

SPIS TABEL ANALITYCZNYCH LIST OF ANALYTICAL TABLES	Nr No.	Str. Page
Gospodarstwa domowe według liczby osób w 2009 r. .... <i>Households by number of persons in 2009</i>	1	149
Przeciętne roczne wydatki na kulturę na 1 osobę w gospodarstwie domowym ..... <i>Average annual expenditures on culture per capita in households</i>	2	152
Charakterystyka mieszkań użytkowanych przez gospodarstwa domowe według miejsca zamieszkania w 2009 r. .... <i>Characteristics of households' dwellings by place of residence in 2009</i>	3	153
Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej według liczby osób w 2008 r. .... <i>Households receiving social assistance by number of persons in 2008</i>	4	155
Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej według typu w 2008 r. .... <i>Households receiving social assistance by type in 2008</i>	5	156
Struktura gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej według głównej przyczyny przyznania świadczeń w 2008 r. .... <i>Structure of households receiving social assistance by main cause of granting of benefits in 2008</i>	6	156
Osoby w wieku 25-64 lata według uczestnictwa w kształceniu w 2006 r. .... <i>Persons aged 26-64 by participation in education in 2006</i>	7	157
Uczestnictwo członków gospodarstw domowych w zajęciach sportowych lub rekreacyjnych według częstotliwości zajęć w 2008 r. .... <i>Participation of household members in sports or recreational activities by frequency in 2008</i>	8	158
Powierzchnia zasiewów głównych ziemiopłodów rolnych ..... <i>Sown area of main crops</i>	9	164
Wychowanie przedszkolne ..... <i>Pre-primary education</i>	10	174
Szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży ..... <i>Primary schools for children and youth</i>	11	176
Gimnazja dla dzieci i młodzieży ..... <i>Lower secondary schools for children and youth</i>	12	179
Biblioteki publiczne (z filiami) ..... <i>Public libraries (with branches)</i>	13	181
Kina stałe i muzea ..... <i>Fixed cinemas and museums</i>	14	182
Ochrona zdrowia i pomoc społeczna stacjonarna ..... <i>Health care and stationary social welfare</i>	15	184
Turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania ..... <i>Collective tourist accommodation establishments</i>	16	185
Zasoby mieszkaniowe ..... <i>Dwelling stocks</i>	17	188
Mieszkania oddane do użytkowania ..... <i>Dwellings completed</i>	18	190
Sieć rozdzielcza ..... <i>Distribution network</i>	19	191

	Nr No.	Str. Page
Ludność korzystająca z instalacji komunalnych oraz zużycie gazu i wody w gospodarstwach domowych ..... <i>Population using municipal installations as well as consumption of gas and water in households</i>	20	192
Mieszkania wyposażone w podstawowe instalacje ..... <i>Dwellings fitted with basic installations</i>	21	194
Abonenci radiowi, telewizyjni i telefoniczni ..... <i>Radio, television and telephone subscribers</i>	22	196
SPIS MAP		
LIST OF MAPS		
Ludność na 1 km ² na obszarach wiejskich według podregionów w 2009 r. .... <i>Population per km² in rural areas by subregions in 2009</i>	1	134
Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności obszarów wiejskich według podregionów w 2009 r. .... <i>Share of post-working age population in total rural population by subregions in 2009</i>	2	136
Współczynnik feminizacji na obszarach wiejskich według podregionów w 2009 r. .... <i>Feminization rate in rural areas by subregions in 2009</i>	3	137
Przyrost naturalny na obszarach wiejskich według podregionów w 2009 r. .... <i>Natural increase in rural areas by subregions in 2009</i>	4	141
Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na obszarach wiejskich według podregionów w 2009 r. .... <i>Internal and international net migration for permanent residence in rural areas by subregions in 2009</i>	5	143
Wskaźnik zatrudnienia na obszarach wiejskich według województw w 2009 r. .... <i>Employment rate in rural areas by voivodships in 2009</i>	6	145
Stopa bezrobocia na obszarach wiejskich według województw w 2009 r. .... <i>Unemployment rate in rural areas by voivodships in 2009</i>	7	146
Iloraz przepływow na obszarach wiejskich według podregionów w 2006 r. .... <i>Movement quotient in rural areas by subregions in 2006</i>	8	148
Użytkowanie gruntów według województw w 2009 r. .... <i>Land use by voivodships in 2009</i>	9	160
Udział powierzchni zmeliorowanych użytków rolnych w ogólnej powierzchni użytków rolnych według województw w 2009 r. .... <i>Share of drained agricultural land area in total agricultural land area by voivodships in 2009</i>	10	161
Udział gospodarstw rolnych o powierzchni użytków rolnych do 1 ha oraz powyżej 30 ha w ogólnej liczbie gospodarstw rolnych według województw w 2009 r. .... <i>Share of agricultural farms not exceeding 1 ha as well as exceeding 30 ha area of agricultural land in total number of agricultural farms by voivodships in 2009</i>	11	163
Średnia powierzchnia gospodarstwa ekologicznego z certyfikatem oraz będącego w trakcie przestawiania na produkcję ekologiczną według województw w 2009 r. ... <i>Average area of ecological farm and farm moving into ecological production by voivodships in 2009</i>	12	163

	Nr No.	Str. Page
Udział zasiewów zbóż w ogólnej powierzchni zasiewów oraz plony zbóż według województw w 2009 r. .... <i>Share of cereals in total sown area and yields of cereals by voivodships in 2009</i>	13	165
Obsada bydła na 100 ha użytków rolnych według województw w 2009 r. .... <i>Density of cattle per 100 ha of agricultural land by voivodships in 2009</i>	14	165
Ciągniki rolnicze na 100 ha użytków rolnych według województw w 2009 r. .... <i>Agricultural tractors per 100 ha of agricultural land by voivodships in 2009</i>	15	167
Towarowa produkcja rolnicza (ceny stałe) według województw w 2008 r. .... <i>Market agricultural output (constant prices) by voivodships in 2008</i>	16	168
Produkcja żywca rzeźnego (w wadze żywej) na 1 ha użytków rolnych według województw w 2009 r. .... <i>Production of animals for slaughter (in live weight) per ha of agricultural land by voivodships in 2009</i>	17	169
Produkcja mleka krowiego na 1 ha użytków rolnych według województw w 2009 r. .... <i>Production of cows' milk per ha of agricultural land by voivodships in 2009</i>	18	170
Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na obszarach wiejskich na 1000 ludności obszarów wiejskich według województw w 2009 r. .... <i>Entities of the national economy entered in the REGON register in rural areas per 1000 rural population by voivodships in 2009</i>	19	171
Podmioty gospodarki narodowej nowo zarejestrowane i wyrejestrowane z rejestru REGON na obszarach wiejskich na 1000 ludności obszarów wiejskich według województw w 2009 r. .... <i>Entities of the national economy newly recorded and deleted from the REGON register in rural areas per 1000 rural population by voivodships in 2009</i>	20	173
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na obszarach wiejskich według województw w roku szkolnym 2009/10 .... <i>Children in pre-primary education establishments in rural areas by voivodships in 2009/10 school year</i>	21	175
Liczba szkół podstawowych i uczniów w szkołach podstawowych dla dzieci i młodzieży na obszarach wiejskich według województw w roku szkolnym 2009/10 (2003/04=100) .... <i>Number of primary schools and pupils in primary schools for children and youth in rural areas by voivodships in 2009/10 (2003/04=100)</i>	22	177
Czytelnicy na 1000 ludności obszarów wiejskich według województw w 2009 r. .... <i>Borrowers per 1000 rural population by voivodships in 2009</i>	23	182
Turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania na 1000 km ² obszarów wiejskich według województw w 2009 r. .... <i>Collective tourist accommodation establishments per 1000 km² of rural areas by voivodships in 2009</i>	24	186
Miejsca noclegowe w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania według województw w 2009 r. .... <i>Number of beds in collective tourist accommodation establishments by voivodships in 2009</i>	25	187
Mieszkania na obszarach wiejskich według województw w 2009 r. .... <i>Dwellings in rural areas by voivodships in 2009</i>	26	189

	Nr No.	Str. Page
Mieszkania oddane do użytkowania na obszarach wiejskich według województw w 2009 r. .... <i>Dwellings completed in rural areas by voivodships in 2009</i>	27	190
Gęstość dróg publicznych zamiejskich o twardej nawierzchni według województw w 2009 r. .... <i>Density of non-urban hard surface public roads by voivodships in 2009</i>	28	195
Dochody budżetów gmin wiejskich według podregionów w 2009 r. .... <i>Revenue of rural gminas budgets by subregions in 2009</i>	29	197
Wydatki budżetów gmin wiejskich według podregionów w 2009 r. .... <i>Expenditure of rural gminas budgets by subregions in 2009</i>	30	198
Zrealizowane płatności bezpośrednie według województw w 2009 r. .... <i>Realized direct payments by voivodships in 2009</i>	31	203
Udział obszarów wiejskich w ogólnej powierzchni oraz struktura powierzchni geodezyjnej według województw w 2009 r. .... <i>Share of rural areas in total area as well as structure of geodesic area by voivodships in 2009</i>	32	205
Lesistość i zalesienia według podregionów w 2009 r. .... <i>Forest cover and afforestations by subregions in 2009</i>	33	207
Ludności obszarów wiejskich korzystająca z oczyszczalni ścieków według rodzaju oczyszczalni i podregionów w 2009 r. .... <i>Rural population using waste water treatment plants by kind of waste water treatment plants and subregions in 2009</i>	34	210
Odpady komunalne zebrane na obszarach wiejskich według województw w 2009 r. .... <i>Municipal waste collected in rural areas by voivodships in 2009</i>	35	211
SPIS WYKRESÓW		
LIST OF CHARTS		
Struktura ludności na obszarach wiejskich według ekonomicznych grup wieku i województw w 2009 r. .... <i>Structure of population of the rural areas by economic age groups and voivodships in 2009</i>	1	135
Prognoza ludności według grup i płci wieku na obszarach wiejskich ..... <i>Population projection by age groups and sex in rural areas</i>	2	138
Prognoza przyrostu naturalnego na 1000 ludności do 2035 r. .... <i>Natural increase projection per 1000 population until 2035</i>	3	139
Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały ..... <i>Internal and international net migration for permanent residence</i>	4	142
Współczynnik aktywności zawodowej oraz stopa bezrobocia według grup wieku, miejsca zamieszkania oraz związku z gospodarstwem rolnym w 2009 r. .... <i>Activity rate as well as unemployment rate by age groups, place of residence and connection with agricultural farm in 2009</i>	5	147
Struktura przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę w gospodarstwie domowym według miejsca zamieszkania i typu gospodarstwa domowego w 2009 r. .... <i>Structure of average monthly expenditures per capita in household by place of residence and type of household in 2009</i>	6	151

	Nr No.	Str. Page
Wskaźniki zagrożenia ubóstwem według miejsca zamieszkania oraz typu gospodarstwa domowego w 2009 r. .... <i>At-risk of poverty rates by place of residence and type of household in 2009</i>	7	155
Struktura gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych ..... <i>Structure of agricultural farms by area groups of agricultural land</i>	8	162
Zużycie nawozów mineralnych lub chemicznych oraz wapniowych (w przeliczeniu na czysty składnik) na 1 ha użytków rolnych według województw w roku gospodarczym 2008/09 ..... <i>Consumption of mineral or chemical and lime fertilizers (in terms of pure ingredient) per ha of agricultural land by voivodships in 2008/09 farming year</i>	9	166
Produkcja żywca rzeźnego (w wadze żywej) według województw w 2009 r. .... <i>Production of animals for slaughter (in live weight) by voivodships in 2009</i>	10	169
Struktura podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON według rodzajów działalności w 2009 r. .... <i>Structure of entities of the national economy entered in the REGON register by kinds of activity in 2009</i>	11	172
Struktura podmiotów gospodarki narodowej nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON według rodzajów działalności w 2009 r. .... <i>Structure of entities of the national economy newly recorded in the REGON register by kinds of activity in 2009</i>	12	172
Struktura podmiotów gospodarki narodowej wyrejestrowanych z rejestru REGON według rodzajów działalności w 2009 r. .... <i>Structure of entities of the national economy deleted in the REGON register by kinds of activity in 2009</i>	13	173
Struktura uczniów szkół podstawowych zamieszkałych na obszarach wiejskich dowożonych do szkoły według odległości od szkoły i województw w roku szkolnym 2009/10 ..... <i>Structure of primary school pupils living in rural areas and commuting to school by distance to school and voivodships in 2009/10 school year</i>	14	178
Struktura uczniów gimnazjów zamieszkałych na obszarach wiejskich dowożonych do szkoły według odległości od szkoły i województw w roku szkolnym 2009/10 ..... <i>Structure of lower secondary school pupils living in rural areas and commuting to school by distance to school and voivodships in 2009/10 school year</i>	15	180
Gęstość sieci rozdzielczej na obszarach wiejskich według województw w 2009 r. .... <i>Density of distribution network in rural areas by voivodships in 2009</i>	16	191
Ludność wiejska korzystająca z instalacji komunalnych w ogólnej liczbie ludności obszarów wiejskich według województw w 2009 r. .... <i>Rural population using municipal installations in total rural population by voivodships in 2009</i>	17	192
Mieszkania na obszarach wiejskich wyposażone w podstawowe instalacje według województw w 2009 r. .... <i>Dwellings in rural areas fitted with basic installations by voivodships in 2009</i>	18	194
Produkt krajowy brutto oraz dochody gmin wiejskich z tytułu udziału w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa według podregionów w 2008 r. .... <i>Gross domestic product and revenue of rural gminas from share in income from taxes comprising state budget revenue by subregions in 2008</i>	19	200

	Nr No.	Str. Page
Struktura wydatków budżetów gmin wiejskich ..... <i>Structure of expenditure of rural gminas budgets</i>	20	201
Struktura wykorzystania środków finansowych z PROW 2007-2013 według działań .... <i>Structure of use of funds from RDP 2007-2013 by actions</i>	21	204
Użytkowanie ziemi w podziale na wieś i miasta w 2009 r. .... <i>Land use in division of rural and urban areas in 2009</i>	22	206
Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona w 2009 r. .... <i>Legally protected areas possessing unique environmental value in 2009</i>	23	208
Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska i gospodarce wodnej na obszarach wiejskich według źródeł finansowania w 2009 r. .... <i>Outlays on fixed assets for environmental protection and water management in rural areas by sources of funding in 2009</i>	24	213
TABLICE NA PŁYTCIE CD TABLES ON CD		Tabl. Table
1. Potencjał demograficzny Demographic potential		
Powierzchnia i ludność obszarów wiejskich oraz liczba miejscowości wiejskich według podregionów ..... <i>Area and population in rural areas and number of rural localities by subregions</i>		1.1
Gminy według liczby ludności obszarów wiejskich i podregionów ..... <i>Gminas by number of rural population and subregions</i>		1.2
Gminy według gęstości zaludnienia obszarów wiejskich i podregionów ..... <i>Gminas by population density in rural areas and subregions</i>		1.3
Ludność obszarów wiejskich według grup wieku, płci i podregionów ..... <i>Rural population by age groups, sex and subregions</i>		1.4
Ludność obszarów wiejskich według płci i poziomu wykształcenia (wyniki spisów oraz szacunki) ..... <i>Rural population by sex and educational level (results of censuses and estimations)</i>		1.5
Wybrane wskaźniki demograficzne dla obszarów wiejskich według podregionów ..... <i>Selected demographic indicators for rural areas by subregions</i>		1.6
Ruch naturalny ludności na obszarach wiejskich według podregionów ..... <i>Vital statistics of population in rural areas by subregions</i>		1.7
Zgony na obszarach wiejskich według wybranych przyczyn i podregionów ..... <i>Deaths in rural areas by selected causes and subregions</i>		1.8
Migracje wewnętrzne ludności na pobyt stały według kierunków i podregionów ..... <i>Internal migration of population for permanent residence by directions and subregions</i>		1.9
Migracje ludności na pobyt stały na obszarach wiejskich według podregionów ..... <i>Migration of population for permanent residence in rural areas by subregions</i>		1.10
Prognoza ludności obszarów wiejskich według płci i województw do 2035 r. .... <i>Rural population projection by sex and voivodships until 2035</i>		1.11

Zmiany w strukturze prognozowanej liczby ludności obszarów wiejskich według ekonomicznych grup wieku i województw do 2035 r.	1.12
<i>Changes in structure of rural population projection by economic age groups and voivodships until 2035</i>	
Prognoza współczynnika obciążenia demograficznego ludności obszarów wiejskich według województw do 2035 r.	1.13
<i>Age dependency ratios of rural population projection by voivodships until 2035</i>	
Prognoza mediany wieku ludności obszarów wiejskich według płci i województw do 2035 r.	1.14
<i>Median age of rural population projection by sex and voivodships until 2035</i>	
Prognoza ruchu naturalnego ludności obszarów wiejskich według województw do 2035 r.	1.15
<i>Vital statistics of rural population projection by voivodships until 2035</i>	
2. Sytuacja ekonomiczna ludności	
<i>Economic situation of population</i>	
Ludność obszarów wiejskich według ekonomicznych grup wieku, płci i podregionów	2.1
<i>Rural population by economic age groups, sex and subregions</i>	
Ludność obszarów wiejskich w wieku 15 lat i więcej według związku z gospodarstwem rolnym, płci i aktywności ekonomicznej (dane średnioroczne)	2.2
<i>Rural population aged 15 and more by connection with agricultural farm, sex and economic activity (average annual data)</i>	
Ludność obszarów wiejskich w wieku 15 lat i więcej według aktywności ekonomicznej, wieku i związku z gospodarstwem rolnym (dane średnioroczne)	2.3
<i>Rural population aged 15 and more by economic activity, age and connection with agricultural farm (average annual data)</i>	
Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej na obszarach wiejskich według województw (dane średnioroczne)	2.4
<i>Economic activity of population aged 15 and more in rural areas by voivodships (average annual data)</i>	
Pracujący na obszarach wiejskich według płci i podregionów w 2009 r.	2.5
<i>Employed persons in rural areas by sex and subregions in 2009</i>	
Pracujący na obszarach wiejskich według rodzajów działalności i podregionów w 2009 r.	2.6
<i>Employed persons in rural areas by kinds of activity and subregions in 2009</i>	
Bezrobotni zarejestrowani mieszkający na obszarach wiejskich według grup wieku, płci i podregionów	2.7
<i>Registered unemployed persons living in rural areas by age groups, sex and subregions</i>	
Dojazdy do pracy na obszarach wiejskich według podregionów w 2006 r.	2.8
<i>Commuting in rural areas by subregions in 2006</i>	
Nominalne dochody do dyspozycji brutto w sektorze gospodarstw domowych	2.9
<i>Gross nominal disposable income in the households sector</i>	

	<u>Tabl. Table</u>
Dynamika nominalnych i realnych dochodów do dyspozycji brutto w sektorze gospodarstw domowych ..... <i>Indices of gross nominal and real disposable income in the households sector</i>	2.10
Emerytury i renty w I-IV kwartale ..... <i>Retirement pay and pensions in I-IV quarter</i>	2.11
Zasiłki i odszkodowania powypadkowe z tytułu ubezpieczenia społecznego rolników indywidualnych ..... <i>Benefits and accident compensations from social insurance for farmers</i>	2.12
Fundusz emerytalno-rentowy ..... <i>Pension fund</i>	2.13
Przeciętne miesięczne przychody na 1 osobę w gospodarstwach domowych według miejsca zamieszkania ..... <i>Average monthly receipts per capita in households by place of residence</i>	2.14
Przeciętne miesięczne dochody rozporządzalne w gospodarstwach domowych ..... <i>Average monthly available income in households</i>	2.15
Przeciętne miesięczne wydatki w gospodarstwach domowych ..... <i>Average monthly expenditures in households</i>	2.16
Przeciętne miesięczne rozchody na 1 osobę w gospodarstwach domowych według miejsca zamieszkania ..... <i>Average monthly expenditures per capita in households by place of residence</i>	2.17
Gospodarstwa domowe wyposażone w wybrane przedmioty trwałego użytkowania ..... <i>Households furnished with selected durable goods</i>	2.18
Gospodarstwa domowe wyposażone w wybrane przedmioty trwałego użytkowania według miejsca zamieszkania ..... <i>Households furnished with selected durable goods by place of residence</i>	2.19
3. Działalność gospodarcza <i>Economic activity</i>	
3.1. Rolnictwo <i>Agriculture</i>	
Użytkowanie gruntów w gospodarstwach rolnych według siedziby użytkownika i województw ..... <i>Land use in farms by holder residence and voivodships</i>	3.1.1
Użytki rolne według siedziby użytkownika, form własności i województw ..... <i>Agricultural land by holder residence, ownership forms and voivodships</i>	3.1.2
Zagospodarowanie gruntów włączonych do Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa (ZWRSP) według województw ..... <i>Management of land incorporated into the Agricultural Property Stock of the State Treasury (APSST) by voivodships</i>	3.1.3
Powierzchnia zmeliorowanych użytków rolnych według województw ..... <i>Area of drained agricultural land by voivodships</i>	3.1.4

	<u>Tabl.</u> <u>Table</u>
Nawadniane użytki rolne i grunty leśne według sposobu nawadniania i podregionów	3.1.5
<i>Irrigated agricultural and forest land by irrigation method and subregions</i>	
Gospodarstwa rolne według grup obszarowych użytków rolnych i województw	3.1.6
<i>Agricultural farms by area groups of agricultural land and voivodships</i>	
Ekologiczne gospodarstwa rolne według województw	3.1.7
<i>Ecological farms by voivodships</i>	
Rodzinne ogrody działkowe według województw	3.1.8
<i>Family allotment gardens by voivodships</i>	
Powierzchnia zasiewów według grup ziemiopłodów rolnych i województw	3.1.9
<i>Sown area by crops groups and voivodships</i>	
Zbiory głównych ziemiopłodów rolnych według województw	3.1.10
<i>Harvest of main crops by voivodships</i>	
Plony głównych ziemiopłodów rolnych według województw	3.1.11
<i>Yields of main crops by voivodships</i>	
Pogłowie zwierząt gospodarskich według województw	3.1.12
<i>Livestock by voivodships</i>	
Obsada zwierząt gospodarskich według województw	3.1.13
<i>Livestock density by voivodships</i>	
Produkcja żywca rzeźnego (w wadze żywej) według województw	3.1.14
<i>Production of animals for slaughter (in live weight) by voivodships</i>	
Produkcja mleka i przeciętny roczny udój mleka od 1 krowy według województw	3.1.15
<i>Production of milk and average annual quantity of milk per cow by voivodships</i>	
Ciągniki rolnicze według województw	3.1.16
<i>Agricultural tractors by voivodships</i>	
Zużycie nawozów mineralnych lub chemicznych oraz wapniowych w przeliczeniu na czysty składnik w roku gospodarczym według województw	3.1.17
<i>Consumption of mineral or chemical and lime fertilizers in terms of pure ingredient in the farming year by voivodships</i>	
Sprzedaż środków ochrony roślin	3.1.18
<i>Sales of plant protection product</i>	
Wartość skupu produktów rolnych według województw (ceny bieżące)	3.1.19
<i>Procurement value of agricultural products by voivodships (current prices)</i>	
Przeciętne ceny skupu wybranych produktów rolnych według województw	3.1.20
<i>Average procurement prices of selected agricultural products by voivodships</i>	
Globalna, końcowa i towarowa produkcja rolnicza według województw (ceny stałe)	3.1.21
<i>Gross, final and market agricultural output by voivodships (constant prices)</i>	
Struktura towarowej produkcji rolniczej według województw (ceny stałe)	3.1.22
<i>Structure of market agricultural output by voivodships (constant prices)</i>	

	<u>Tabl. Table</u>
Gromadzenie środków pieniężnych Funduszu Ochrony Gruntów Rolnych według województw ..... <i>Accumulation of financial resources of Agricultural Land Protection Fund by voivodships</i>	3.1.23
Wykorzystanie środków Funduszu Ochrony Gruntów Rolnych według województw ..... <i>Use of funds of Agricultural Land Protection Fund by voivodships</i>	3.1.24
Prace i przedsięwzięcia zrealizowane w oparciu o środki Funduszu Ochrony Gruntów Rolnych według województw ..... <i>Works and undertakings executed from funds of Agricultural Land Protection Fund by voivodships</i>	3.1.25
 3.2. Działalność pozarolnicza <i>Non-agricultural activity</i>	
Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na obszarach wiejskich według sekcji PKD 2007 i wybranych form prawnych w 2009 r. .... <i>Entities of the national economy entered in the REGON register in rural areas by sections of the Polish Classification of Activities 2007 and selected legal status in 2009</i>	3.2.1
Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na obszarach wiejskich według sekcji PKD 2007 i podregionów ..... <i>Entities of the national economy entered in the REGON register in rural areas by sections of the Polish Classification of Activities 2007 and subregions</i>	3.2.2
Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na obszarach wiejskich według sekcji PKD 2007 i sektorów własności w 2009 r. .... <i>Entities of the national economy entered in the REGON register in rural areas by sections of the Polish Classification of Activities 2007 and ownership sectors in 2009</i>	3.2.3
Osoby fizyczne wpisane do rejestru REGON na obszarach wiejskich według sekcji PKD 2007 i podregionów w 2009 r. .... <i>Natural persons entered in the REGON register in rural areas by sections of the Polish Classification of Activities 2007 and subregions in 2009</i>	3.2.4
Podmioty gospodarki narodowej nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na obszarach wiejskich według sekcji PKD 2007 i wybranych form prawnych w 2009 r. ... <i>Entities of the national economy newly recorded in the REGON register in rural areas by sections of the Polish Classification of Activities 2007 and selected legal status in 2009</i>	3.2.5
Podmioty gospodarki narodowej nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na obszarach wiejskich według sekcji PKD 2007 i podregionów w 2009 r. .... <i>Entities of the national economy newly recorded in the REGON register in rural areas by sections of the Polish Classification of Activities 2007 and subregions in 2009</i>	3.2.6
Podmioty gospodarki narodowej wyrejestrowane z rejestru REGON na obszarach wiejskich według sekcji PKD 2007 i wybranych form prawnych w 2009 r. .... <i>Entities of the national economy deleted from the REGON register in rural areas by sections of the Polish Classification of Activities 2007 and selected legal status in 2009</i>	3.2.7
Podmioty gospodarki narodowej wyrejestrowane z rejestru REGON na obszarach wiejskich według sekcji PKD 2007 i podregionów w 2009 r. .... <i>Entities of the national economy deleted from the REGON register in rural areas by sections of the Polish Classification of Activities 2007 and subregions in 2009</i>	3.2.8

4. Infrastruktura społeczna <i>Social infrastructure</i>	<u>Tabl.</u> <u>Table</u>
Wychowanie przedszkolne na obszarach wiejskich według podregionów ..... <i>Pre-primary education in rural areas by subregions</i>	4.1
Szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży na obszarach wiejskich według podregionów ..... <i>Primary schools for children and youth in rural areas by subregions</i>	4.2
Wybrane wskaźniki dotyczące szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży na obszarach wiejskich według podregionów ..... <i>Selected indicators regarding primary schools for children and youth in rural areas by subregions</i>	4.3
Gimnazja dla dzieci i młodzieży na obszarach wiejskich według podregionów ..... <i>Lower secondary schools for children and youth in rural areas by subregions</i>	4.4
Wybrane wskaźniki dotyczące gimnazjów dla dzieci i młodzieży na obszarach wiejskich według podregionów ..... <i>Selected indicators regarding lower secondary schools for children and youth in rural areas by subregions</i>	4.5
Komputery w szkołach podstawowych dla dzieci i młodzieży na obszarach wiejskich według podregionów ..... <i>Personal computers in primary schools for children and youth in rural areas by subregions</i>	4.6
Komputery w gimnazjach dla dzieci i młodzieży na obszarach wiejskich według podregionów ..... <i>Personal computers in lower secondary schools for children and youth in rural areas by subregions</i>	4.7
Uczniowie szkół podstawowych i gimnazjów dowożeni do szkoły według województw oraz klas i odległości miejsca zamieszkania na obszarach wiejskich od szkoły ..... <i>Pupils of primary and lower secondary schools commuting to school by voivodships as well as grades and distance to school in rural areas</i>	4.8
Szkoły rolnicze ..... <i>Agricultural schools</i>	4.9
Biblioteki publiczne (z filiami) na obszarach wiejskich według podregionów ..... <i>Public libraries (with branches) in rural areas by subregions</i>	4.10
Kina stałe i muzea na obszarach wiejskich według podregionów ..... <i>Fixed cinemas and museums in rural areas by subregions</i>	4.11
Domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice na obszarach wiejskich według podregionów ..... <i>Cultural centres and establishments, clubs and community centres in rural areas by subregions</i>	4.12
Działalność domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic na obszarach wiejskich ..... <i>Activity of cultural centres and establishments, clubs and community centres in rural areas</i>	4.13
Ambulatoryjna opieka zdrowotna na obszarach wiejskich według podregionów ..... <i>Out-patient health care in rural areas by subregions</i>	4.14
Apteki i punkty apteczne na obszarach wiejskich według podregionów ..... <i>Pharmacies and pharmaceutical outlets in rural areas by subregions</i>	4.15

	<u>Tabl.</u> <u>Table</u>
Pomoc społeczna stacjonarna na obszarach wiejskich według podregionów ..... <i>Stationary social welfare in rural areas by subregions</i>	4.16
Rodziny zastępcze na obszarach wiejskich według województw w 2009 r. .... <i>Foster families in rural areas by voivodships in 2009</i>	4.17
Turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania na obszarach wiejskich według podregionów ..... <i>Collective tourist accommodation establishments in rural areas by subregions</i>	4.18
Korzystający z noclegów w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania na obszarach wiejskich według podregionów ..... <i>Tourists accommodated in collective tourists accommodation establishments in rural areas by subregions</i>	4.19
5. Warunki mieszkaniowe i infrastruktura techniczna	
<i>Living conditions and technical infrastructure</i>	
Zasoby mieszkaniowe na obszarach wiejskich według podregionów ..... <i>Dwelling stocks in rural areas by subregions</i>	5.1
Mieszkania na obszarach wiejskich wyposażone w podstawowe instalacje według podregionów ..... <i>Dwellings in rural areas fitted with basic installations by subregions</i>	5.2
Budynki oddane do użytkowania na obszarach wiejskich według rodzajów budynków ..... <i>Buildings completed in rural areas by type of buildings</i>	5.3
Budynki oddane do użytkowania na obszarach wiejskich według podregionów ..... <i>Buildings completed in rural areas by subregions</i>	5.4
Mieszkania oddane do użytkowania na obszarach wiejskich według podregionów ..... <i>Dwellings completed in rural areas by subregions</i>	5.5
Sieć rozdzielcza i przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych na obszarach wiejskich według podregionów ..... <i>Distribution network and connections leading to residential buildings in rural areas by subregions</i>	5.6
Ludność obszarów wiejskich korzystająca z instalacji komunalnych według podregionów ..... <i>Rural population using municipal installations by subregions</i>	5.7
Odbiorcy gazu oraz zużycie gazu i wody z sieci na obszarach wiejskich według podregionów ..... <i>Consumers of gas and consumption of gas and water from gas and water-line system in rural areas by subregions</i>	5.8
Odbiorcy oraz zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych na obszarach wiejskich według podregionów ..... <i>Consumers and consumption of electricity in households in rural areas by subregions</i>	5.9
Drogi publiczne zamiejskie o twardej nawierzchni według województw ..... <i>Hard surface public non-urban roads by voivodships</i>	5.10
Drogi publiczne zamiejskie o twardej nawierzchni ulepszonej według województw ..... <i>Hard improved surface public non-urban roads by voivodships</i>	5.11

	<u>Tabl.</u> <u>Table</u>
Placówki pocztowe, telefoniczne łącza główne oraz aparaty telefoniczne ogólnodostępne samoinkasujące na obszarach wiejskich według województw ..... <i>Post offices, telephone main lines and public pay telephones in rural areas by voivodships</i>	5.12
Abonenci radiowi, telewizyjni i telefoniczni na obszarach wiejskich według województw ..... <i>Radio, television and telephone subscribers in rural areas by voivodships</i>	5.13
Użytkownicy Internetu według miejsca zamieszkania ..... <i>Internet users by place of residence</i>	5.14
Osoby korzystające z Internetu w sprawach prywatnych według celu i miejsca zamieszkania ..... <i>Persons using the Internet for private purposes by aim and place of residence</i>	5.15
6. Dochody i wydatki budżetów gmin <i>Revenue and expenditure of gminas budgets</i>	
Dochody i wydatki budżetów gmin według podregionów ..... <i>Revenue and expenditure of gminas budgets by subregions</i>	6.1
Dochody budżetów gmin według podregionów ..... <i>Revenue of gminas budgets by subregions</i>	6.2
Wydatki budżetów gmin według podregionów ..... <i>Expenditure of gminas budgets by subregions</i>	6.3
7. Wybrane źródła finansowania rozwoju obszarów wiejskich <i>Selected sources of rural areas development financing</i>	
Kwota dokonanych płatności w ramach programu SAPARD według województw ..... <i>Amount of realized payments from the SAPARD programme by voivodships</i>	7.1
Wykorzystanie środków finansowych z Sektorowego Programu Operacyjnego (SPO) „Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich 2004-2006” ..... <i>Use of funds from the Sectoral Operational Programme (SOP) "Restructuring and Modernisation of the Food Sector and Rural Development 2004-2006"</i>	7.2
Wykorzystanie środków finansowych z Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006 ..... <i>Use of funds from the Rural Development Plan 2004-2006</i>	7.3
Wykorzystanie środków finansowych z Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006 według województw ..... <i>Use of funds from the Rural Development Plan 2004-2006 by voivodships</i>	7.4
Liczba wniosków i powierzchnia deklarowana w zakresie jednolitej i uzupełniającej płatności obszarowej w ramach płatności bezpośrednich do gruntów rolnych według województw ..... <i>Number of applications submitted and area declared in the scope of single and complementary area payments from direct payments to agricultural land by voivodships</i>	7.5
Kwota zrealizowanych jednolitych i uzupełniających płatności obszarowych w ramach płatności bezpośrednich do gruntów rolnych według województw ..... <i>Amount of realized single and complementary area payments in the scope of direct payments to agricultural land by voivodships</i>	7.6

	<u>Tabl. Table</u>
Realizacja Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 ..... <i>Realization of the Rural Development Programme for 2007-2013</i>	7.7
Realizacja Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 w 2009 r. .... <i>Realization of the Rural Development Programme for 2007-2013 in 2009</i>	7.8
Realizacja działania „Wspieranie gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW)” według województw ..... <i>Realization of action "Support for farming in mountainous regions and other areas with less favoured conditions for agricultural production (LFA)" by voivodships</i>	7.9
Kredyty inwestycyjne z dopłatami Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa ..... <i>Investment credits with subsidies from Agency of Restructuring and Modernisation of Agriculture</i>	7.10
8. Środowisko naturalne	
<i>Environment</i>	
Stan geodezyjny i kierunki wykorzystania powierzchni kraju ..... <i>Geodesic status and directions of use of the country land</i>	8.1
Powierzchnia geodezyjna kraju według kierunków wykorzystania i województw ..... <i>Geodesic area of the country by directions of land use and voivodships</i>	8.2
Powierzchnia geodezyjna terenów miejskich i wiejskich według podregionów ..... <i>Geodesic urban and rural areas by subregions</i>	8.3
Powierzchnia geodezyjna terenów wiejskich według kierunków wykorzystania i województw ..... <i>Geodesic area of rural areas by directions of land use and voivodships</i>	8.4
Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona według podregionów ..... <i>Legally protected areas possessing unique environmental value by subregions</i>	8.5
Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji oraz grunty zrekultywowane i zagospodarowane według województw ..... <i>Devastated and degraded land requiring reclamation as well as reclaimed and managed land by voivodships</i>	8.6
Zalesienia użytków rolnych nieprzydatnych do produkcji rolnej oraz nieużytków na obszarach wiejskich według podregionów ..... <i>Afforestations of land area useless to agricultural production and wasteland in rural areas by subregions</i>	8.7
Tereny zieleni ogólnodostępnej i osiedlowej na obszarach wiejskich według podregionów ..... <i>Generally accessible and estate green belts in rural areas by subregions</i>	8.8
Tereny zieleni ogólnodostępnej i lasów gminnych na obszarach wiejskich według podregionów ..... <i>Generally accessible green areas and gmina forests in rural areas by subregions</i>	8.9
Melioracje podstawowe według województw ..... <i>Basic meliorations by voivodships</i>	8.10

	<u>Tabl.</u> <u>Table</u>
Gospodarka ściekowa na obszarach wiejskich według podregionów ..... <i>Waste water management in rural areas by subregions</i>	8.11
Ludność obszarów wiejskich korzystająca z oczyszczalni ścieków według podregionów ..... <i>Rural population using waste water treatment plants by subregions</i>	8.12
Odpady wytworzone i dotychczas składowane (nagromadzone) na obszarach wiejskich według podregionów ..... <i>Waste generated and landfilled to now (accumulated) in rural areas by subregions</i>	8.13
Odpady komunalne zebrane (bez wyselekcjonowanych) oraz składowiska na których deponowane są odpady komunalne na obszarach wiejskich według województw ..... <i>Municipal waste collected (without selected) and landfill sites in which municipal waste is deposited in rural areas by voivodships</i>	8.14
Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych według województw ..... <i>Emission of air pollutants from plants generating substantial air pollution by voivodships</i>	8.15
Całkowita emisja głównych zanieczyszczeń powietrza w rolnictwie ..... <i>Total emission of main air pollutants in agriculture</i>	8.16
Całkowita emisja głównych gazów cieplarnianych w rolnictwie ..... <i>Total emission of main greenhouse gases in agriculture</i>	8.17
Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska i gospodarce wodnej na obszarach wiejskich (ceny bieżące) ..... <i>Outlays on fixed assets for environmental protection and water management in rural areas (current prices)</i>	8.18
Nakłady inwestycyjne w zakresie wodociągów zbiorowych i stacji uzdatniania wody na obszarach wiejskich według województw ..... <i>Investment outlays in the scope of collective water-line systems and water treatment plants in rural areas by voivodships</i>	8.19
Nakłady inwestycyjne w zakresie kanalizacji zbiorczej na obszarach wiejskich według województw ..... <i>Investment outlays in the scope of collective sewerage system in rural areas by voivodships</i>	8.20
Nakłady inwestycyjne w zakresie zbiorczych oczyszczalni ścieków na obszarach wiejskich według województw ..... <i>Investment outlays in the scope of collective waste water treatment plants in rural areas by voivodships</i>	8.21
Nakłady inwestycyjne w zakresie indywidualnych wiejskich oczyszczalni ścieków według województw ..... <i>Investment outlays in the scope of individual rural waste water treatment plants by voivodships</i>	8.22
Nakłady inwestycyjne w zakresie wysypisk odpadów na obszarach wiejskich według województw ..... <i>Investment outlays in the scope of waste dumps in rural areas by voivodships</i>	8.23

	<u>Tabl.</u> <u>Table</u>
Efekty rzeczowe inwestycji oddanych do użytku w zakresie wodociągów zbiorowych i stacji uzdatniania wody na obszarach wiejskich według województw ..... <i>Tangible effects of completed investments in the scope of collective water-line systems and water treatment plants in rural areas by voivodships</i>	8.24
Efekty rzeczowe inwestycji oddanych do użytku w zakresie sieci kanalizacyjnej, oczyszczalni ścieków i wysypisk odpadów na obszarach wiejskich według województw ..... <i>Tangible effects of completed investments in the scope of sewerage system, waste water treatment plants and waste dumps in rural areas by voivodships</i>	8.25
ANEKS	
ANNEX	
Wybrane dane o podregionach według typologii regionalnej Eurostatu i OECD ..... <i>Selected data on subregions by Eurostat and OECD regional typology</i>	I
Wybrane dane dla obszarów wiejskich i miast o liczbie ludności do 5 tys. według podregionów ..... <i>Selected data for rural areas and towns with population below 5 thous. by subregions</i>	II

OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH SYMBOLS

Kreska	(-)	–	zjawisko nie wystąpiło. <i>magnitude zero.</i>
Zero:	(0)	–	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5; <i>magnitude not zero, but less than 0,5 of a unit;</i>
	(0,0)	–	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05. <i>magnitude not zero, but less than 0,05 of a unit.</i>
Kropka	(.)	–	zupelny brak informacji albo brak informacji wiarygodnych. <i>data not available or not reliable.</i>
Znak	x	–	wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe. <i>not applicable.</i>
Znak	Δ	–	oznacza, że nazwy zostały skrócone w stosunku do obowiązującej klasyfikacji; ich pełne nazwy podano w uwagach ogólnych do publikacji. <i>categories of applied classification are presented in abbreviated form; their full names are given in the general notes to the publication.</i>
„W tym” ”Of which”		–	oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy. <i>indicates that not all elements of the sum are given.</i>
Comma	(,)	–	<i>used in figures represents the decimal point.</i>

WAŻNIEJSZE SKRÓTY MAJOR ABBREVIATIONS

tys.	= tysiąc	kWh	= kilowatogodzina
thous.	= <i>thousand</i>		<i>kilowatt-hour</i>
mln	= milion	GWh	= gigawatogodzina
	<i>million</i>		<i>gigawatt-hour</i>
zł	= złoty	r.	= rok
zl	= <i>zloty</i>		<i>year</i>
wol.	= wolumin	cd.	= ciąg dalszy
vol.	= <i>volume</i>	cont.	= <i>continued</i>
szt.	= sztuka	dok.	= dokończenie
pcs	= <i>piece</i>	cont.	= <i>continued</i>
kg	= kilogram	tabl.	= tablica
	<i>kilogram</i>		<i>table</i>
dt	= decytona	pkt proc.	= punkt procentowy
	<i>deciton</i>		<i>percentage point</i>
t	= tona	Lp.	= liczba porządkowa
	<i>tonne</i>	No.	= <i>ordinal number</i>
km	= kilometr	Dz. U.	= Dziennik Ustaw
		Dz. Urz.	= Dziennik Urzędowy

km ²	= kilometr kwadratowy <i>square kilometre</i>	art. <i>Art.</i>	= artykuł = <i>article</i>
m ²	= metr kwadratowy <i>square metre</i>	nr (Nr) <i>No.</i>	= numer = <i>number</i>
m ³	= metr sześcienny <i>cubic metre</i>	poz.	= pozycja
ha	= hektar <i>hectare</i>	ust.	= ustęp
l	= litr <i>litre</i>	pkt	= punkt
Gg	= gigagram <i>gigagram</i>	KE <i>EC</i>	= Komisja Europejska = <i>European Commission</i>
dam ³	= dekametr sześcienny <i>cubic decametre</i>	SAPARD	= Specjalny Program Przedakcesyjny na Rzecz Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich <i>Special Pre-Accession Programme for Agriculture and Rural Development</i>
hm ³	= hektometr sześcienny <i>cubic hectometre</i>	ZWRSP	= Zasób Własności Rolnej Skarbu Państwa
m.	= miasto	APSST	= <i>Agricultural Property Stock of the State Treasure</i>
min	= minuta <i>minute</i>	EBC <i>ECB</i>	= Europejski Bank Centralny = <i>European Central Bank</i>
UE <i>EU</i>	= Unia Europejska = <i>European Union</i>	ONW <i>LFA</i>	= obszary o niekorzystnych = <i>less-favoured areas</i>
OECD	= Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju <i>Organisation for Economic Cooperation and Development</i>	EFRROW <i>EAFRD</i>	= Europejski Fundusz Rolniczy Rozwoju Obszarów Wiejskich = <i>European Agricultural Fund for Rural Development</i>
EUROSTAT	= Urząd Statystyczny Unii Europejskiej <i>Statistical Office of the European Union</i>		
PROW 2004-2006 <i>RDP 2004-2006</i>	= Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006 = <i>Rural Development Plan for 2004-2006</i>		
PROW 2007-2013 <i>RDP 2007-2013</i>	= Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 = <i>Rural Development Programme for 2007-2013</i>		

UWAGI OGÓLNE

1. Dane zamieszczone w publikacji – jeśli nie zaznaczono inaczej – podano w **każdorazowym podziale administracyjnym kraju**.

W tablicach zawierających informacje w podziale na **miasta i wieś**, przez „**miasta**” rozumie się obszar położony w granicach administracyjnych tych jednostek, przez „**wieś**” – pozostałe terytorium kraju.

2. Dane prezentowane są w układzie **Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS)**, opracowanej na podstawie *Nomenclature of Territorial Units for Statistics (NUTS)*, obowiązującej w krajach Unii Europejskiej, zgodnie z Rozporządzeniem (WE) Nr 1059/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 V 2003 r. (Dz. Urz. UE L 154 z 21 VI 2003 r., z późniejszymi zmianami). NTS obowiązująca od 1 I 2008 r. wprowadzona została rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 14 XI 2007 r. (Dz. U. Nr 214, poz. 1573) w miejsce obowiązującej do 31 XII 2007 r. na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 VII 2000 r. (Dz. U. Nr 58, poz. 685, z późniejszymi zmianami). Klasyfikacja ta ma na celu zapewnienie zbierania, opracowywania i udostępniania na obszarze UE porównywalnych danych dla określonych statystyk regionalnych państw członkowskich.

Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS) opracowana została w oparciu o istniejący zasadniczy trójstopniowy podział kraju na województwa, powiaty i gminy, przy pomocy którego wyodrębnione zostały także dwa dodatkowe nieadministracyjne poziomy, tj. regiony i podregiony. NTS dzieli Polskę na terytorialne, hierarchicznie powiązane jednostki na 5 poziomach, z czego:

- 3 określono jako poziomy regionalne:
  - poziom 1 – **regiony** (6 jednostek – grupują jednostki szczebla wojewódzkiego),
  - poziom 2 – **województwa** (16 jednostek),
  - poziom 3 – **podregiony** (66 jednostek – grupują jednostki szczebla powiatowego);
- 2 określono jako poziomy lokalne:
  - poziom 4 – **powiaty i miasta na prawach powiatu** (314 + 65 jednostek),
  - poziom 5 – **gminy** (2478 jednostek).

3. Dane prezentuje się:

- 1) w układzie **Polskiej Klasyfikacji Działalności – PKD 2007**, opracowanej na podstawie Statystycznej Klasyfikacji Działalności Gospodarczych we Wspólnocie Europejskiej – *Statistical Classification of Economic Activities in the European Community – NACE Rev. 2*. PKD 2007; wprowadzona z dniem 1 I 2008 r. rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 24 XII 2007 r. (Dz. U. Nr 251, poz. 1885) zastąpiła Polską Klasyfikację Działalności – PKD 2004.

PKD 2007, w stosunku do dotychczas stosowanej klasyfikacji PKD 2004, wprowadza zmiany zakresowe polegające na uwzględnieniu nowych grupowań rodzajów działalności (ujęcie nowych, podział lub agregacja dotychczasowych), a także na przesunięciu rodzajów działalności pomiędzy poszczególnymi poziomami klasyfikacyjnymi. W efekcie w PKD 2007 wyróżnia się m.in. 21 sekcji i 88 działań, wobec 17 sekcji i 62 działań w PKD 2004. Zmiany te powodują również w niektórych przypadkach brak porównywalności danych przy niezmienionych nazwach poziomów klasyfikacyjnych.

W ramach PKD 2007 dokonano dodatkowego grupowania, ujmując pod pojęciem „**Przemysł**” sekcje: „Górnictwo i wydobywanie”, „Przetwórstwo przemysłowe”,

„Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych” oraz „Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją”.

Pod pojęciem „**Pozostałe usługi**” ujęte są sekcje: „Działalność profesjonalna naukowa i techniczna”, „Działalność z zakresu usług administrowania i działalność wspierająca”, „Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne”, „Edukacja”, „Opieka zdrowotna i pomoc społeczna”, „Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją” oraz „Pozostała działalność usługowa”.

Dane z rachunków regionalnych prezentowane są nadal w układzie PKD 2004; zgodnie z rozporządzeniem Komisji (UE) nr 715/2010 z dnia 10 VIII 2010 r. zmieniającym rozporządzenie Rady (WE) nr 2223/96 w zakresie dostosowań wynikających ze zmian wprowadzonych w klasyfikacji statystycznej działalności gospodarczej NACE Rev. 2 i klasyfikacji statystycznej produktów według działalności (CPA) w rachunkach narodowych. Dane z rachunków regionalnych w układzie PKD 2007 będą po raz pierwszy przekazane w grudniu 2011 r.

W ramach PKD 2004 dokonano dodatkowego grupowania, ujmując pod pojęciem „**Przemysł**” sekcje: „Górnictwo”, „Przetwórstwo przemysłowe” oraz „Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę”.

Pod pojęciem „**Pozostała działalność usługowa**” ujęte są sekcje PKD 2004: „Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i powszechne ubezpieczenie zdrowotne”, „Edukacja”, „Ochrona zdrowia i pomoc społeczna”, „Działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała” oraz „Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników”.

2) według **sektorów własności**:

a) **sektor publiczny** – grupujący własność państwową (Skarbu Państwa i państwowych osób prawnych), własność jednostek samorządu terytorialnego oraz „własność mieszana” z przewagą kapitału (mienia) podmiotów sektora publicznego;

b) **sektor prywatny** – grupujący własność prywatną krajową (osób fizycznych i pozostałych jednostek prywatnych), własność zagraniczną (osób zagranicznych) oraz „własność mieszana” z przewagą kapitału (mienia) podmiotów sektora prywatnego i brakiem przewagi sektorowej w kapitale (mieniu) podmiotu.

„Własność mieszana” określana jest głównie dla spółek i wyznaczana na podstawie struktury kapitału (mienia) deklarowanego we wniosku rejestracyjnym spółki.

3) według **Polskiej Klasyfikacji Obiektów Budowlanych (PKOB)**, na podstawie której dokonuje się grupowania produktów budownictwa; PKOB, opracowana na podstawie Klasyfikacji Obiektów Budowlanych (CC), wprowadzona została z dniem 1 I 2000 r. rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 30 XII 1999 r. (Dz. U. Nr 112, poz. 1316, z późniejszymi zmianami).

4) według **Klasyfikacji Spożycia Indywidualnego według Celu (COICOP)**, na podstawie której dokonuje się grupowania spożycia produktów (wyrobów i usług) w sektorze gospodarstw domowych oraz wydatków na towary i usługi konsumpcyjne w gospodarstwach domowych (przyjętych również do opracowania wskaźników cen).

4. Prezentowane dane – jeśli nie zaznaczono inaczej – dotyczą **całej gospodarki narodowej**.
5. Prezentowane informacje zostały przedstawione stosownie do zakresu prowadzonych badań, uwzględniających podmioty klasyfikowane według kryterium **liczby pracujących** i – jeśli nie zaznaczono inaczej – obejmują podmioty o liczbie pracujących:
  - do 9 osób,
  - od 10 do 49 osób,
  - powyżej 49 osób.

6. Dane zamieszczone w publikacji – jeśli nie zaznaczono inaczej – opracowano zgodnie z **każdorazowym stanem organizacji gospodarki narodowej**.
7. Dane w podziale według sekcji PKD oraz w podziale terytorialnym opracowano – jeśli nie zaznaczono inaczej – tzw. metodą przedsiębiorstw.
Metoda przedsiębiorstw (podmiotowa) oznacza przyjmowanie całych podmiotów gospodarki narodowej za podstawę grupowania wszystkich danych charakteryzujących ich działalność według poszczególnych poziomów klasyfikacyjnych i podziałów terytorialnych.
8. Przez **podmioty gospodarki narodowej** rozumie się jednostki prawne, tj.: osoby prawne, jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą.
Pod pojęciem **podmiotów gospodarczych** rozumie się podmioty prowadzące działalność gospodarczą (produkcyjną i usługową) na własny rachunek w celu osiągnięcia zysku.
9. Dane w **cenach bieżących** odpowiadają uzyskanym dochodom, poniesionym wydatkom lub wartości wyrobów, usług itp. W tablicach i wykresach, w których nie określono cen, dane liczbowe wyrażono w cenach bieżących.
Cena bazowa definiowana jest jako kwota pieniędzy otrzymywana przez producenta (w tym także przez jednostkę handlową) od nabywcy za jednostkę produktu (wyrobu lub usługi), pomniejszona o podatki od produktu oraz o ewentualne rabaty i opusty, powiększona o dotacje otrzymywane do produktu. Podatki od produktów obejmują: podatek od towarów i usług – VAT (od produktów krajowych i z importu), podatki i cła od importu (łącznie z podatkiem akcyzowym) oraz inne podatki od produktów, jak podatek akcyzowy od produktów krajowych i podatki od niektórych rodzajów usług (np. od gier losowych i zakładów wzajemnych, zryczałtowany podatek od towarów i usług od okazjonalnych przewozów osób).
10. **Liczby względne (wskaźniki, odsetki)** obliczono z reguły na podstawie danych bezwzględnych wyrażonych z większą dokładnością niż podano w tablicach.
11. Przy **przeliczaniu na 1 mieszkańca (1000 ludności itp.)** danych według stanu w końcu roku przyjęto liczbę ludności według stanu w dniu 31 XII, a przy przeliczaniu danych charakteryzujących wielkość zjawiska w ciągu roku (np. ruch naturalny ludności, produkcja) – według stanu w dniu 30 VI.
12. Dane – jeśli nie zaznaczono inaczej – nie obejmują jednostek budżetowych prowadzących działalność w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego.
13. Niektóre dane liczbowe zostały podane na podstawie danych nieostatecznych i mogą ulec zmianie w następnych publikacjach Głównego Urzędu Statystycznego.
14. Ze względu na elektroniczną technikę przetwarzania danych, w niektórych przypadkach sumy składników mogą się nieznacznie różnić od podanych wielkości „ogółem”.
15. Informacje statystyczne pochodzące ze źródeł spoza Głównego Urzędu Statystycznego opatrzone odpowiednimi notami.
16. **Wyjaśnienia metodyczne** dotyczące podstawowych pojęć i metod opracowania danych liczbowych zamieszczono w uwagach metodycznych. Rozszerzone wyjaśnienia dotyczące

poszczególnych dziedzin statystyki Czytelnik znajdzie w publikacjach tematycznych GUS oraz w serii „Zeszyty metodyczne i klasyfikacje”.

17. W publikacji zastosowano skróty nazw w zakresie Polskiej Klasyfikacji Działalności. Zestawienie zastosowanych skrótów i pełnych nazw podano poniżej:

skrót	pełna nazwa
--------------	--------------------

POLSKA KLASYFIKACJA DZIAŁALNOŚCI – PKD 2007

Handel; naprawa pojazdów samochodowych	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle
Zakwaterownie i gastronomia	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi
Obsługa rynku nieruchomości	Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości
Administrowanie i działalność wspierająca	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca

POLSKA KLASYFIKACJA DZIAŁALNOŚCI – PKD 2004

Handel i naprawy	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego
Obsługa nieruchomości i firm	Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i zdrowotne	Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i powszechne ubezpieczenie zdrowotne

GENERAL NOTES

1. Data in the publication, unless otherwise indicated, are presented according to the **administrative division of the country in a given period**. In the tables containing information divided into **urban areas and rural areas**, the term “**urban areas**” is understood as area located within the administrative borders of these units, while the term “**rural areas**” is understood as the remaining territory of the country.
2. Data are presented in accordance with the **Nomenclature of Territorial Units for Statistical Purposes (NTS)**, compiled on the basis of the Nomenclature of Territorial Units for Statistics (NUTS) obligatory in the countries of the European Union according to Regulation (EC) No. 1059/2003 of the European Parliament and of the Council of 26 V 2003 (Official Journal of the EU L 154, 21 VI 2003, with later amendments). NTS in force since 1 I 2008 was introduced by a decree of the Council of Ministers of 14 XI 2007 (Journal of Laws No. 214, item 1573) replacing the NTS in force until 31 XII 2007 on the basis of the decree by the Council of Ministers, of 13 VII 2000 (Journal of Laws No. 58, item 685 with later amendments). The Classification is to ensure the collection, elaboration and dissemination on the EU territory of comparable data for particular regional statistics of Member States.

The Nomenclature of Territorial Units for Statistical Purposes (NTS) was developed based on the binding three-tier division of the country into voivodships, powiats and gminas, on the basis of which two additional non-administrative levels were established i.e., regions and subregions. NTS divides Poland into territorial units, hierarchically-tied on 5 levels, of which:

- 3 levels were defined as regional:
  - level 1 – **regions** (6 units – grouping together voivodships),
  - level 2 – **voivodships** (16 units),
  - level 3 – **subregions** (66 units – grouping together powiats);
- 2 levels were defined as local:
  - level 4 – **powiats and cities with powiat status** (314 + 65 units),
  - level 5 – **gminas** (2478 units).

3. Data are presented:

- 1) according to the **Polish Classification of Activities – PKD 2007**, compiled on the basis of the Statistical Classification of Economic Activities in the European Community – NACE Rev. 2. PKD 2007; was introduced on 1 I 2008 by the decree of the Council of Ministers of 24 XII 2007 (Journal of Laws No. 251, item 1885) and replaced the Polish Classification of Activities – PKD 2004.

PKD 2007/NACE Rev. 2 differs from the previously used PKD 2004/NACE Rev. 1.1 classification in the introduction of changes in scope, i.e. new groupings of activity types (presentation of new types, division or aggregation of the previous ones) as well as transfers of some types of activities between individual classification levels. As a result there are, among others, 21 sections and 88 divisions in PKD 2007/NACE Rev. 2 compared with 17 sections and 62 divisions in PKD 2004/NACE Rev. 1.1. In some cases these changes result in a lack of comparability of data if the names of classification levels remain unchanged.

The item “**Industry**” was introduced, including NACE Rev. 2 sections: “Mining and quarrying”, “Manufacturing”, “Electricity, gas, steam and air conditioning supply” and “Water supply; sewerage, waste management and remediation activities”, as an additional grouping.

The item “**Other services**” was introduced including sections: “Professional scientific and technical activities”, “Administrative and support service activities”, “Public administration and defence; compulsory social security”, “Education”, “Human health and social work activities”, “Arts, entertainment and recreation” and “Other service activities”.

Data on regional accounts are still presented according to the PKD 2004/NACE Rev. 1.1; pursuant to the Commission regulation (EU) No. 715/2010 of 10 VIII 2010 amending Council Regulation (EC) No. 2223/96 as regards adaptations following the revision of the statistical classification of economic activities NACE Rev. 2 and the statistical classification of products by activity (CPA) in national accounts. Data on regional accounts according to the PKD 2007/NACE Rev. 2 will be provided for the first time in December 2011.

The item “**Industry**” was introduced, including NACE Rev. 1.1 sections: “Mining and quarrying”, “Manufacturing” and “Electricity, gas and water supply”, as an additional grouping.

The item “**Other services activity**” was introduced including NACE Rev. 1.1 sections: “Public administration and defence; compulsory social security”, “Education”, “Health and social work”, “Other community, social and personal service activities” and „Activities of households”.

2) according to **ownership sectors**:

a) **public sector** – grouping state ownership (of the State Treasury and state legal persons), local self-government entity ownership as well as “mixed ownership” with a predominance of capital (property) of public sector entities;

b) **private sector** – grouping private domestic ownership (of natural persons and other private entities), foreign ownership (of foreign persons) as well as “mixed ownership” with a predominance of capital (property) of private sector entities and lack of predominance of public or private sector in capital (property) of the entity.

“Mixed ownership” is defined mainly for companies and determined on the basis of the capital (property) structure as declared in a company’s registration application.

3) according to the **Polish Classification of Types of Construction (PKOB)**, on the basis of which products of construction are grouped; PKOB, compiled on the basis of the Classification of Types of Constructions (CC), was introduced on 1 I 2000 by a decree of the Council of Ministers, dated 30 XII 1999 (Journal of Laws No. 112, item 1316, with later amendments).

4) according to the **Classification of Individual Consumption by Purpose (COICOP)**, on the basis of which final consumption expenditure of products (goods and services) in the households sector as well as expenditures on consumer goods and services of households (also adopted for compiling price indices) are grouped.

4. Presented data, unless otherwise indicated, concern the **entire national economy**.

5. Information is presented in compliance with the scope of conducted surveys, considering entities classified according to the criterion of the **number of persons employed**, and, unless otherwise indicated, include entities employing:

- up to 9 persons,
- from 10 to 49 persons,
- more than 49 persons.

6. Data, unless otherwise indicated, are compiled in accordance with the **respective organizational status of units of the national economy**.
7. Data according to NACE sections as well as according to administrative division are compiled, unless otherwise indicated, using the enterprise method.
*In the **enterprise (entity) method**, the entire organizational unit of entities in the national economy is the basis for grouping all data describing their activity according to individual classification levels and territorial divisions.*
8. The term **entities of the national economy** is understood as legal entities, i.e.: legal persons, organizational entities without legal personality as well as natural persons conducting economic activity.
*The term **economic entities** is understood as entities conducting economic activity (production and service) on their own account in order to earn a profit.*
9. Data in **current prices** correspond to obtained revenue, incurred expenditures or the value of products, services, etc. In tables and charts in which prices are not defined, data are expressed in current prices.
***Basic price** is defined as the amount of money received by a producer (trade entities included) from a buyer for a unit of product (good or service), decreased by the tax on the product as well as by applicable rebates and deductions, and increased by subsidies received for the product. Taxes on products include: value added tax – VAT (on domestic products and on imports), taxes and customs duties on imports (including excise tax) as well as other taxes on products, such as excise tax on domestic products and taxes on selected types of services (e.g., on games of chance and mutual betting, lump sum tax on goods and services from occasional transports of passengers).*
10. **Relative numbers (indices, percentages)** are, as a rule, calculated on the basis of absolute data expressed with higher precision than that presented in the tables.
11. When **computing per capita data (per 1000 population, etc.)** as of the end of a year, the population as of 31 XII was adopted, whereas data describing the magnitude of a phenomenon within a year (e.g., vital statistics, production) – as of 30 VI.
12. Data, unless otherwise noted, do not include budget entities conducting activity within the scope of national defence and public safety.
13. Some data are given on the basis of preliminary data and may change in subsequent publications of the Central Statistical Office.
14. Due to the rounding of data, in some cases sums of components can differ from the amount given in the item “total”.
15. Statistical information originating from sources other than the Central Statistical Office is indicated in the appropriate notes.
16. **Methodological explanations** concerning basic definitions and methods of compiling statistical data are enumerated in the methodological notes. More detailed information pertaining to particular fields of statistics can be found in the CSO subject matter publication as well as in the series “Methodical Papers and Classifications”.

17. The names of the Polish Classification of Activities used in the publication have been abbreviated. The list of abbreviations used and their full names gave below:

abbreviation**full name***POLISH CLASSIFICATION OF ACTIVITIES – PKD 2007/NACE REV. 2**Trade; repair of motor vehicles**Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles and motorcycles**Accommodation and catering**Accommodation and food service activities**POLISH CLASSIFICATION OF ACTIVITIES – PKD 2004/NACE REV. 1.1***ABBREVIATION****FULL NAME***Trade and repair**Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles, motorcycles and personal and household goods*

UWAGI METODYCZNE

1. Źródła i zakres danych

Przedstawiona w publikacji analiza obejmuje obszary wiejskie wyodrębnione na podstawie podziału terytorialnego według Krajowego Rejestru Urzędowego Podziału Terytorialnego Kraju (TERYT), w którym za obszary wiejskie uznaje się gminy wiejskie i część wiejską gmin miejsko-wiejskich. Zgromadzone dane przedstawiono w ujęciu retrospektywnym dla lat: 2003, 2008 i 2009. W części analitycznej i tablicach przeglądowych wskaźniki dotyczące obszarów wiejskich porównano z danymi ogólnopolskimi oraz z danymi charakteryzującymi obszary miejskie. Dodatkowo, zamieszczono tabele zawierające wybrane dane dotyczące obszarów wiejskich według typologii Eurostatu i OECD, jak również w układzie obszary wiejskie i miasta do 5 tys. ludności.

Dane zawarte w publikacji opracowano na podstawie:

- wyników badań GUS zebranych w badaniu „Statystyczny system informacyjny obszarów wiejskich”;
- źródeł administracyjnych: Agencja Nieruchomości Rolnych, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Dyrekcja Generalna Poczty Polskiej, Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, Główny Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, Główny Urząd Geodezji i Kartografii, Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, Krajowy Ośrodek Bilansowania i Zarządzania Emisjami, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Finansów, Ministerstwo Gospodarki, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Polski Związek Działkowców, Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

2. Ważniejsze definicje stosowane w publikacji

Potencjał demograficzny

1. Tablice działu opracowano na podstawie:

- 1) bilansów stanu i struktury **ludności faktycznie zamieszkałej** na terenie gminy. Bilanse ludności sporządzane są dla okresów międzyspisowych w oparciu o wyniki ostatniego spisu powszechnego przy uwzględnieniu:
  - a) zmian w danym okresie spowodowanych ruchem naturalnym (urodzenia, zgony) i migracjami ludności (zameldowania i wymeldowania na pobyt stały z innych gmin i z zagranicy), a także przesunięciami adresowymi ludności z tytułu zmian administracyjnych,
  - b) różnicy między liczbą osób zameldowanych na pobyt czasowy ponad 3 miesiące (do 2005 r. – ponad 2 miesiące) na terenie gminy a liczbą osób czasowo nieobecnych, uzyskiwanej z cyklicznie przeprowadzanych badań, która stanowi jednocześnie różnicę między liczbą osób zameldowanych na pobyt stały w gminie a liczbą osób faktycznie mieszkających na terenie gminy;
- 2) rejestrów Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji – o migracjach wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały (od 2006 r. źródłem tych danych jest rejestr PESEL – Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności);
- 3) sprawozdawczości urzędów stanu cywilnego – o zarejestrowanych małżeństwach, urodzeniach i zgonach;
- 4) sprawozdawczości sądów – o prawomocnie orzeczonych rozwodach.

2. Dane o **stanie i strukturze ludności** w przekroju terytorialnym opracowano według faktycznego miejsca zamieszkania. Do ludności faktycznie zamieszkałej w danej jednostce podziału terytorialnego zalicza się ludność zameldowaną na pobyt stały i faktycznie tam zamieszkałą oraz ludność przebywającą tam czasowo (zameldowaną w danej jednostce podziału terytorialnego na pobyt czasowy ponad 3 miesiące).
3. **Bilans ludności** w poszczególnych jednostkach terytorialnych (gminach) dla wszystkich prezentowanych lat opracowano przy przyjęciu za bazę wyjściową wyniki NSP 2002.
4. Dane o **ruchu naturalnym ludności** w podziale terytorialnym opracowano:
  - 1) małżeństwa – według miejsca zameldowania męża przed ślubem, a jeśli mąż mieszkał na stałe za granicą – według miejsca zameldowania żony w Polsce przed zawarciem związku małżeńskiego;
  - 2) rozwody – według miejsca zamieszkania osoby wnoszącej powództwo;
  - 3) urodzenia – według miejsca zameldowania na pobyt stały matki noworodka;
  - 4) zgony – według miejsca zameldowania na pobyt stały osoby zmarłej.
5. **Mediana wieku** (wiek środkowy) ludności jest parametrem wyznaczającym granicę wieku, którą połowa ludności już przekroczyła, a druga połowa jeszcze nie osiągnęła.
6. **Płodność kobiet** mierzy się współczynnikiem obliczonym jako iloraz liczby urodzeń żywych i liczby kobiet w wieku rozrodczym (15-49 lat). Urodzenia z matek w wieku poniżej 15 lat zalicza się do grupy 15-19 lat, urodzenia z matek w wieku 50 lat i więcej zalicza się do grupy 45-49 lat.
7. **Współczynniki reprodukcji ludności:**
  - 1) **współczynnik dzietności** oznacza liczbę dzieci, które urodziłyby przeciętnie kobieta w ciągu całego okresu rozrodczego (15-49 lat) przy założeniu, że w poszczególnych fazach tego okresu rodziłyby z intensywnością obserwowaną w badanym roku, tzn. przy przyjęciu cząstkowych współczynników płodności z tego okresu za niezmiennie;
  - 2) **współczynnik reprodukcji brutto** przedstawia liczbę córek urodzonych przeciętnie przez kobietę, przy założeniu, że kobieta w wieku rozrodczym (15-49 lat) będzie rodzić z częstotliwością, jaką charakteryzują się wszystkie kobiety rodzące w roku, dla którego oblicza się współczynnik reprodukcji (cząstkowe współczynniki płodności pozostają niezmiennie);
  - 3) **współczynnik dynamiki demograficznej** jest to stosunek liczby urodzeń żywych do liczby zgonów w danym okresie.
8. **Przeciętne dalsze trwanie życia** wyraża średnią liczbę lat, jaką ma do przeżycia noworodek urodzony w danym roku, przy założeniu stałego poziomu umieralności z okresu, dla którego opracowano tablice trwania życia.
9. Przez **niemowlęta** rozumie się dzieci w wieku poniżej 1 roku.
10. **Przyrost naturalny ludności** stanowi różnicę między liczbą urodzeń żywych i zgonów w danym okresie.
11. **Migracje wewnętrzne ludności** są to zmiany miejsca zamieszkania w kraju. Wyróżnia się migracje na pobyt stały oraz czasowy trwający ponad 3 miesiące. Dane o migracjach

wewnętrznych na pobyt stały opracowane zostały na podstawie informacji ewidencji gmin o zameldowaniu osób na pobyt stały. Od 2006 r. dane są pobierane ze zbioru PESEL.

Do migracji nie są zaliczane zmiany adresu w obrębie tej samej gminy, z wyjątkiem gmin miejsko-wiejskich, dla których został zachowany podział na tereny miejskie i wiejskie.

12. **Migracje zagraniczne ludności** są to zmiany kraju zamieszkania, czyli wyjazdy za granicę (emigracja) lub przyjazdy z zagranicy (imigracja) – na pobyt stały lub czasowy. Według definicji rekomendowanych przez ONZ i Unię Europejską wyróżnia się:

- 1) migracje krótkookresowe – wyjazdy/przyjazdy na okres poniżej 1 roku,
- 2) migracje długookresowe – wyjazdy/przyjazdy na okres trwający rok lub dłużej, a więc również na pobyt stały.

Dane o migracjach zagranicznych na pobyt stały opracowano na podstawie informacji ewidencji gmin o zameldowaniu osób przyjeżdżających do Polski na pobyt stały (imigracja) oraz o wymeldowaniach osób wyjeżdżających z Polski za granicę na stałe (emigracja). Podobnie jak w przypadku migracji wewnętrznych – od 2006 r. dane te są pobierane ze zbioru PESEL.

13. **Saldo migracji** dla obszarów wiejskich jest to różnica między napływem ludności na wieś z miast i zagranicy a odpływem ludności ze wsi do miast i za granicę.

14. Współczynniki dotyczące ruchu naturalnego i migracji ludności w podziale terytorialnym obliczono jako iloraz liczby faktów określonego rodzaju i liczby ludności zameldowanej na pobyt stały (według stanu w dniu 30 VI).

Sytuacja ekonomiczna ludności

15. Przez ludność w wieku **produkcyjnym** rozumie się ludność w wieku zdolności do pracy. Dla mężczyzn przyjęto wiek 18-64 lata, dla kobiet – 18-59 lat. Wśród ludności w wieku produkcyjnym wyróżnia się ludność w wieku **mobilnym**, tj. w wieku 18-44 lata i **niemobilnym**, tj. mężczyźni – 45-64 lata, kobiety – 45-59 lat. Przez ludność w wieku **nieprodukcyjnym** rozumie się ludność w wieku **przedprodukcyjnym**, tj. do 17 lat oraz w wieku **poprodukcyjnym**, tj. mężczyźni – 65 lat i więcej, kobiety – 60 lat i więcej.

16. Dane zawarte w tabl. 2.2.-2.4. opracowano na podstawie reprezentacyjnego **Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL)**, przeprowadzanego w cyklu kwartalnym metodą obserwacji ciągłej, tj. aktywność ekonomiczną bada się w każdym tygodniu w ciągu całego kwartału. Badaniem objęte są **osoby w wieku 15 lat i więcej**, będące członkami gospodarstw domowych w wylosowanych mieszkaniach, z wyjątkiem osób nieobecnych powyżej 3 miesięcy, jeżeli ich nieobecność nie wynikała z charakteru wykonywanej pracy. Gospodarstwo domowe oznacza zespół osób spokrewnionych lub spowinowaconych, a także niespokrewnionych, mieszkających razem i utrzymujących się wspólnie. Badanie nie obejmuje gospodarstw domowych w obiektach zbiorowego zakwaterowania.

Od I kwartału 2003 r. wyniki BAEL uogólniane są na podstawie bilansów ludności opracowywanych przy wykorzystaniu wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002. Dane te nie są w pełni porównywalne z wynikami badań dla okresów wcześniejszych.

17. Podstawowe kryterium podziału na aktywnych zawodowo i biernych zawodowo stanowi praca, tzn. fakt wykonywania, posiadania bądź poszukiwania pracy.

18. Do **aktywnych zawodowo** zaliczono osoby pracujące i bezrobotne:

- 1) do **pracujących** zaliczono osoby, które w badanym tygodniu:
  - a) wykonywały, przez co najmniej 1 godzinę, pracę przynoszącą zarobek lub dochód albo pomagały (bez wynagrodzenia) w prowadzeniu rodzinnego gospodarstwa w rolnictwie lub rodzinnej działalności gospodarczej poza rolnictwem,
  - b) formalnie miały pracę, ale jej nie wykonywały (np. z powodu choroby, urlopu, przerwy w działalności zakładu, trudnych warunków atmosferycznych); jeżeli przerwa w pracy wynosiła ponad 3 miesiące, dodatkowym kryterium od I kwartału 2006 r. w przypadku pracowników najemnych (zatrudnieni na podstawie stosunku pracy oraz osoby wykonujące pracę nakładczą) był fakt otrzymywania co najmniej 50% dotychczasowego wynagrodzenia;
- 2) za **bezrobotne** uznano osoby w wieku 15-74 lata, które spełniały jednocześnie trzy warunki:
  - a) w okresie badanego tygodnia nie były osobami pracującymi,
  - b) w ciągu 4 tygodni (wliczając jako ostatni tydzień badany) aktywnie poszukiwały pracy,
  - c) były gotowe podjąć pracę w ciągu 2 tygodni następujących po badanym tygodniu.

Do bezrobotnych zaliczono także osoby, które znalazły pracę i oczekiwały na jej rozpoczęcie w okresie nie dłuższym niż 3 miesiące oraz były gotowe tę pracę podjąć (do 2003 r. włącznie, definicja nie uwzględniała ich gotowości do podjęcia pracy).

Od I kwartału 2008 r. czas poszukiwania pracy liczony jest od momentu zakończenia przerwy w poszukiwaniu pracy, o ile wystąpiła i trwała, co najmniej 4 tygodnie. W związku z tym dane te nie są porównywalne za lata poprzednie.

19. Do **biernych zawodowo** zaliczono osoby, które nie zostały zakwalifikowane jako pracujące lub bezrobotne.

20. **Współczynnik aktywności zawodowej** obliczono jako udział aktywnych zawodowo w liczbie ludności (w wieku 15 lat i więcej) ogółem.

21. **Wskaźnik zatrudnienia** obliczono jako udział pracujących w liczbie ludności (w wieku 15 lat i więcej) ogółem.

22. **Stopę bezrobocia** obliczono jako udział bezrobotnych w liczbie ludności aktywnej zawodowo.

23. **Ludność wiejska** została podzielona na dwie zbiorowości:

- 1) ludność związaną z gospodarstwem rolnym, tj. osoby mieszkające na wsi, będące członkami gospodarstwa domowego z użytkownikiem gospodarstwa rolnego lub działki rolnej;
- 2) ludność bezrolną, tj. osoby mieszkające na wsi, będące członkami gospodarstwa domowego, w którym żadna osoba nie jest użytkownikiem gospodarstwa rolnego lub działki rolnej.

24. Dane o **pracujących** dotyczą osób wykonujących pracę przynoszącą im zarobek lub dochód. Dane zaprezentowane w publikacji podano według stanu w dniu 31 XII bez przeliczania niepełnozatrudnionych na pełnozatrudnionych, przy przyjęciu zasady jednorazowego ujmowania osób w **głównym miejscu pracy**. Do pracujących zaliczono:

- 1) osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy (umowa o pracę, powołanie, mianowanie, wybór lub stosunek służbowy);

- 2) pracodawców i pracujących na własny rachunek, a mianowicie:
    - a) właścicieli, współwłaścicieli i dzierżawców gospodarstw indywidualnych w rolnictwie (łącznie z pomagającymi członkami ich rodzin), tj. pracujących w gospodarstwach indywidualnych (o powierzchni użytków rolnych do 1 ha i powyżej 1 ha) oraz indywidualnych właścicieli zwierząt gospodarskich nieposiadających użytków rolnych, z pewnymi wyłączeniami od 2002 r.,
    - b) właścicieli i współwłaścicieli (łącznie z pomagającymi członkami ich rodzin; z wyłączeniem wspólników spółek, którzy nie pracują w spółce), podmiotów prowadzących działalność gospodarczą poza gospodarstwami indywidualnymi w rolnictwie,
    - c) inne osoby pracujące na własny rachunek, np. osoby wykonujące wolne zawody;
  - 3) osoby wykonujące pracę nakładczą;
  - 4) agentów (łącznie z pomagającymi członkami ich rodzin oraz osobami zatrudnionymi przez agentów);
  - 5) członków spółdzielni produkcji rolniczej (rolniczych spółdzielni produkcyjnych i spółdzielni powstałych na ich bazie oraz spółdzielni kółek rolniczych);
  - 6) duchownych pełniących obowiązki duszpasterskie.
25. **Pełnozatrudnieni** są to osoby zatrudnione w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym w danym zakładzie pracy lub na danym stanowisku pracy, w tym również osoby, które zgodnie z obowiązującymi przepisami pracują w skróconym czasie pracy, np. z tytułu warunków szkodliwych dla zdrowia lub przedłużonym czasie pracy, np. dozorczy mienia.
26. **Niepełnozatrudnieni** są to osoby, które zgodnie z umową o pracę pracują stale w niepełnym wymiarze czasu pracy. Niepełnozatrudnieni w głównym miejscu pracy są to osoby, które oświadczyły, że dany zakład jest ich głównym miejscem pracy.
27. Dane dotyczące **pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie według stanu w dniu 31 XII** wyszacowano na podstawie wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002 oraz Powszechnego Spisu Rolnego 2002.
Do pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie **nie zalicza się** osób pracujących:
- 1) w gospodarstwach o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha produkujących **wyłącznie** na własne potrzeby;
  - 2) w gospodarstwach o powierzchni użytków rolnych do 1,0 ha (łącznie z indywidualnymi właścicielami zwierząt gospodarskich nieposiadających użytków rolnych) produkujących **wyłącznie** lub **głównie** na własne potrzeby.
28. Dane o liczbie **bezrobotnych zarejestrowanych** obejmują osoby, które zgodnie z ustawą z dnia 20 IV 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, obowiązującą od 1 VI 2004 r. (Dz. U. Nr 99, poz. 1001, z późniejszymi zmianami), określone są jako bezrobotne.
Pod pojęciem **bezrobotnego** należy rozumieć osobę niezatrudnioną i niewykonującą innej pracy zarobkowej, zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy (bądź, jeśli jest osobą niepełnosprawną – zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia co najmniej w połowie tego wymiaru czasu pracy), nieuczącą się w szkole, z wyjątkiem szkół dla dorosłych (lub przystępującą do egzaminu eksternistycznego z zakresu tej szkoły) lub szkół wyższych w systemie studiów niestacjonarnych, zarejestrowaną we właściwym dla miejsca zameldowania (stałego lub czasowego) powiatowym urzędzie pracy oraz poszukującą zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, jeżeli m.in.:

- 1) ukończyła 18 lat;
  - 2) kobieta nie ukończyła 60 lat, a mężczyzna 65 lat;
  - 3) nie nabyła prawa do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy, renty rodzinnej, renty szkoleniowej, renty socjalnej, nie pobiera: świadczenia lub zasiłku przedemerytalnego, świadczenia rehabilitacyjnego, zasiłku chorobowego, macierzyńskiego lub zasiłku w wysokości zasiłku macierzyńskiego;
  - 4) nie jest właścicielem lub posiadaczem (samoistnym lub zależnym) nieruchomości rolnej o powierzchni użytków rolnych powyżej 2 ha przeliczeniowych;
  - 5) nie podlega ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu z tytułu stałej pracy jako współmałżonek lub domownik w gospodarstwie rolnym o powierzchni użytków rolnych przekraczającej 2 ha przeliczeniowe;
  - 6) nie posiada wpisu do ewidencji działalności gospodarczej lub nie podlega – na podstawie odrębnych przepisów – obowiązkowi ubezpieczenia społecznego, z wyjątkiem ubezpieczenia społecznego rolników;
  - 7) nie jest tymczasowo aresztowana lub nie odbywa kary pozbawienia wolności;
  - 8) nie uzyskuje miesięcznie przychodu w wysokości przekraczającej połowę minimalnego wynagrodzenia za pracę, z wyłączeniem przychodów uzyskanych z tytułu odsetek lub innych przychodów od środków pieniężnych zgromadzonych na rachunkach bankowych;
  - 9) nie pobiera, na podstawie przepisów o pomocy społecznej, zasiłku stałego;
  - 10) nie pobiera, na podstawie przepisów o świadczeniach rodzinnych, świadczenia pielęgnacyjnego lub dodatku do zasiłku rodzinnego z tytułu samotnego wychowania dziecka i utraty prawa do zasiłku dla bezrobotnych na skutek upływu ustawowego okresu jego pobierania;
  - 11) nie pobiera po ustaniu zatrudnienia świadczenia szkoleniowego.
29. **Stopę bezrobocia rejestrowanego** obliczono jako stosunek liczby bezrobotnych zarejestrowanych do liczby cywilnej ludności aktywnej zawodowo, tj. bez osób odbywających czynną służbę wojskową oraz pracowników jednostek budżetowych prowadzących działalność w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego.
- Stopę bezrobocia rejestrowanego podaje się z uwzględnieniem pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie (będących składową cywilnej ludności aktywnej zawodowo) wyszacowanych na podstawie wyników spisów.
30. Dane o **przeciętnych miesięcznych wynagrodzeniach brutto** przypadających na 1 zatrudnionego obejmują zaliczki na poczet podatku dochodowego od osób fizycznych oraz obowiązkowe składki na ubezpieczenia społeczne (emerytalne, rentowe i chorobowe) płacone przez ubezpieczonego pracownika, wprowadzone z dniem 1 I 1999 r. zgodnie z ustawą z dnia 13 X 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. Nr 137, poz. 887, z późniejszymi zmianami).
31. Prezentowane w publikacji dane dotyczące **rachunków regionalnych** opracowano zgodnie z zasadami Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych i Regionalnych (ESA 1995). W systemie rachunków regionalnych dla każdego województwa zestawiane są: rachunek produkcji i rachunek tworzenia dochodów według sektorów instytucjonalnych i rodzajów działalności oraz rachunek podziału pierwotnego dochodów i rachunek podziału wtórnego dochodów w sektorze gospodarstw domowych. Dla podregionów obliczane są: produkt krajowy brutto (PKB) i wartość dodana brutto (WDB) według rodzajów działalności.

32. **Sektor gospodarstw domowych** tworzą osoby fizyczne pracujące na własny rachunek w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie oraz osoby fizyczne pracujące na własny rachunek poza gospodarstwami indywidualnymi w rolnictwie z liczbą pracujących do 9 osób i prowadzące uproszczoną ewidencję księgową, a także osoby fizyczne uzyskujące dochody z pracy najemnej i niezarobkowych źródeł.
33. **Dochody pierwotne brutto w sektorze gospodarstw domowych** składają się z dochodu mieszanego brutto, dochodów związanych z pracą najemną (obejmujących całkowite koszty związane z zatrudnieniem ponoszone przez wszystkie krajowe jednostki instytucjonalne, tj. wynagrodzenia łącznie ze składkami na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i zdrowotne płaconymi przez pracowników, składki na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne płacone przez pracodawców i inne koszty związane z zatrudnieniem) oraz dochodów z tytułu własności. Dochody pierwotne brutto pełnią funkcję kreującą dochody do dyspozycji brutto.
34. **Dochody do dyspozycji brutto w sektorze gospodarstw domowych** powstają w wyniku skorygowania dochodów pierwotnych brutto o podatki od dochodów i majątku, składki na ubezpieczenia społeczne, świadczenia społeczne inne niż transfery socjalne w naturze (świadczenia z ubezpieczeń społecznych pieniężne, świadczenia z pomocy społecznej pieniężne) oraz inne transfery bieżące.
35. **Nominalne dochody do dyspozycji brutto w sektorze gospodarstw domowych** przeliczono na wartości realne przy zastosowaniu wskaźników cen towarów i usług konsumpcyjnych według grup gospodarstw domowych.
36. **Produkt krajowy brutto (PKB)** przedstawia końcowy rezultat działalności wszystkich podmiotów gospodarki narodowej. Produkt krajowy brutto równa się sumie wartości dodanej brutto wytworzonej przez wszystkie krajowe jednostki instytucjonalne powiększonej o podatki od produktów i pomniejszonej o dotacje do produktów. Produkt krajowy brutto jest liczony w cenach rynkowych.
W obliczeniach dynamiki wolumenu produktu krajowego brutto jako ceny stałe przyjęto ceny bieżące z roku poprzedzającego rok badany.
37. **Wartość dodana brutto** mierzy wartość nowo wytworzoną w wyniku działalności produkcyjnej krajowych jednostek instytucjonalnych. Wartość dodana brutto stanowi różnicę między produkcją globalną a zużyciem pośrednim, jest wyrażona w cenach bazowych.
38. Dane za poprzednie lata dotyczące nominalnych dochodów w sektorze gospodarstw domowych zostały zmienione w stosunku do publikowanych wcześniej. Zmiany te wynikają z weryfikacji danych w rachunkach narodowych, m.in. aktualizacji składek na ubezpieczenia społeczne oraz różnych transferów bieżących.
39. **Świadczenia z ubezpieczeń społecznych** obejmują:
- 1) emerytury i renty (bez wypłacanych ze środków zagranicznych),
  - 2) zasiłki, świadczenia rehabilitacyjne i jednorazowe odszkodowania powypadkowe.
- Dane o świadczeniach podaje się w **ujęciu brutto**, tj. łącznie z zaliczkami na poczet podatku dochodowego od osób fizycznych. Opodatkowaniu nie podlegają zasiłki: chorobowy (wyłącznie w przypadku rolników indywidualnych), porodowy, pogrzebowy oraz jednorazowe odszkodowania powypadkowe.

40. Informacje o **świadczeniach emerytalnych i rentowych rolników indywidualnych** dotyczą świadczeń wypłacanych przez Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego ze środków Funduszu Emerytalno-Rentowego i budżetu państwa (w ramach dotacji celowej oraz od 2007 r. z odrębnego rozdziału wydatków budżetu państwa), a także ze środków Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, w przypadku gdy rolnicy posiadają uprawnienia do łącznego pobierania świadczeń z tych środków.
41. **Świadczenia emerytalne i rentowe** obejmują kwotę świadczeń należnych (bieżących i wyrównawczych) uwzględniającą od 2007 r. zmniejszenia m.in. z tytułu osiągnięcia przychodów z pracy.
42. Dane dotyczące **przeciętnej miesięcznej wysokości emerytury i renty** obliczono dzieląc ogólną kwotę świadczeń przez odpowiadającą im liczbę świadczeniobiorców.
43. **Zasiłki i jednorazowe odszkodowania powypadkowe** z tytułu ubezpieczenia społecznego **rolników indywidualnych** finansowane są z Funduszu Składowego Rolników (z wyjątkiem zasiłku pogrzebowego finansowanego z Funduszu Emerytalno-Rentowego); jednorazowe odszkodowania powypadkowe wypłacane są z tytułu doznania stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu albo śmierci wskutek wypadku przy pracy lub choroby zawodowej.
44. Podstawowym źródłem informacji o warunkach bytu ludności, tj. poziomie i strukturze dochodu rozporządzalnego, wydatków, spożycia oraz wyposażeniu gospodarstw domowych w przedmioty trwałego użytkowania jest reprezentacyjne **badanie budżetów gospodarstw domowych**. Badaniem objęte są wszystkie gospodarstwa domowe, z wyjątkiem zamieszkujących obiekty zbiorowego zakwaterowania oraz gospodarstw członków korpusu dyplomatycznego państw obcych. Gospodarstwa domowe obywateli obcego państwa zamieszkujących w Polsce stale lub przez dłuższy czas i posługujących się językiem polskim biorą udział w badaniu.
- Jednostką badania jest **gospodarstwo domowe** jedno- lub wieloosobowe. Gospodarstwo domowe **jednoosobowe** stanowi osoba utrzymująca się samodzielnie, tzn. niełącząca swoich dochodów z dochodami innych osób bez względu na to, czy mieszka sama czy z innymi osobami. Przez gospodarstwo domowe **wieloosobowe** rozumie się zespół osób zamieszkujących razem i wspólnie utrzymujących się.
- Wyniki badania oparte są na oświadczeniach osób biorących udział w badaniu budżetów gospodarstw domowych.
- W celu zachowania relacji między strukturą badanej zbiorowości a strukturą społeczno-demograficzną zbiorowości generalnej, wyniki z badania budżetów gospodarstw domowych za 2009 r. przeważone zostały danymi o strukturze gospodarstw domowych według liczby osób i miejsca zamieszkania pochodzącymi z Narodowego Spisu Ludności i Mieszkań 2002.
45. Badaniem objęto gospodarstwa domowe reprezentujące podstawowe grupy społeczno-ekonomiczne ludności ustalone na podstawie kryterium **wyłączonego** lub **głównego** (przeważającego) **źródła utrzymania**, tj. **gospodarstwa domowe: pracowników, rolników, pracujących na własny rachunek, emerytów i rencistów oraz utrzymujących się z niezarobkowych źródeł** (innych niż emerytura i renta).
- Przez **gospodarstwo rolne w użytkowaniu indywidualnym** rozumie się:
- 1) gospodarstwo indywidualne o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych, prowadzone przez rolników na gruntach własnych i niewłasnych;

- 2) gospodarstwo indywidualne o powierzchni do 1 ha użytków rolnych (działka rolna, w tym np. działka służbowa) użytkowane rolniczo przez osoby fizyczne oraz właściciele zwierząt gospodarskich nieposiadających użytków rolnych.
46. Grupy gospodarstw domowych reprezentujące podstawowe społeczno-ekonomiczne grupy ludności ustalono na podstawie kryterium **wyłączonego** lub **głównego** (przeważającego) **źródła utrzymania**, a mianowicie:
- 1) dochód z pracy najemnej – **gospodarstwa pracowników**;
  - 2) dochód z użytkowanego przez siebie gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie – **gospodarstwa rolników**;
  - 3) dochód z pracy na własny rachunek, tj. z prowadzenia działalności gospodarczej poza użytkowanym gospodarstwem indywidualnym w rolnictwie, z wykonywania wolnego zawodu (np. twórcy, adwokaci) – **gospodarstwa pracujących na własny rachunek**;
  - 4) emerytura – **gospodarstwa emerytów**;
  - 5) renta – **gospodarstwa rencistów**;
  - 6) źródło niezarobkowe inne niż emerytura lub renta – **gospodarstwa utrzymujących się z niezarobkowych źródeł**.
47. **Dochód rozporządzalny** obejmuje bieżące dochody pieniężne i niepieniężne (w tym wartość spożycia naturalnego, tj. wartość towarów i usług konsumpcyjnych pobranych na potrzeby gospodarstwa domowego z działalności gospodarczej na własny rachunek – rolniczej i pozarolniczej oraz wartość towarów i usług otrzymanych bezpłatnie), bez zaliczek na podatek dochodowy od osób fizycznych płaconych z tytułu dochodów (z pracy najemnej, ze świadczeń z ubezpieczeń społecznych oraz ze świadczeń pomocy społecznej), bez składek na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne płacone przez ubezpieczonego pracownika oraz bez podatków płaconych przez osoby pracujące na własny rachunek. Dochód rozporządzalny przeznaczony jest na wydatki oraz przyrost oszczędności.
- Dochód do dyspozycji** jest to dochód rozporządzalny pomniejszony o pozostałe wydatki. Dochód do dyspozycji przeznaczony jest na wydatki na towary i usługi konsumpcyjne oraz przyrost oszczędności.
48. **Wydatki** obejmują wydatki na towary i usługi konsumpcyjne oraz pozostałe wydatki.
- Wydatki na towary i usługi konsumpcyjne** przeznaczone są na zaspokojenie potrzeb gospodarstwa domowego. Obejmują wydatki na towary i usługi zakupione za gotówkę, również przy użyciu karty płatniczej lub kredytowej i na kredyt, wartość artykułów otrzymanych bezpłatnie oraz wartość spożycia naturalnego. Towary konsumpcyjne obejmują dobra nietrwałego użytkowania (np. żywność, napoje, artykuły farmaceutyczne), półtrwałego użytkowania (np. odzież, książki, zabawki) i trwałego użytkowania (np. samochody, pralki, lodówki, telewizory). Do wydatków nie zalicza się funduszu remontowego (do 2004 r. fundusz remontowy uwzględniano w opłatach za najem mieszkania w pozycji „użytkowanie mieszkania i nośniki energii”).
- Pozostałe wydatki** obejmują m.in. kwoty przekazane innym gospodarstwom domowym i instytucjom niekomercyjnym, w tym dary; koszty zakwaterowania młodzieży i studentów uczących się poza domem; alimenty od osób prywatnych; niektóre podatki, np.: od nieruchomości, od spadków i darowizn, od dochodów z własności, z wynajmu i sprzedaży nieruchomości; straty pieniężne.
- Wydatki na towary i usługi konsumpcyjne zagregowano zgodnie z Klasyfikacją Spożycia Indywidualnego według Celu do Badania Budżetów Gospodarstw Domowych (COICOP/HBS).

Działalność gospodarcza

Rolnictwo

49. Dane o użytkowaniu gruntów, powierzchni zasiewów, zbiorach i plonach ziemiopłodów, zwierzętach gospodarskich i produkcji zwierzęcej oraz o ciągnikach opracowano na podstawie sprawozdawczości, wyników badań reprezentacyjnych, wyników spisów rolniczych i szacunków.
50. Za **użytkownika gospodarstwa indywidualnego** uważa się osobę fizyczną lub grupę osób, które faktycznie użytkują grunty, niezależnie od tego, czy są właścicielami, dzierżawcami, czy użytkują je z innego tytułu i niezależnie od tego, czy grunty te są zlokalizowane w jednej, czy w kilku gminach.
51. **Gospodarstwo rolne** oznacza grunty rolne wraz z gruntami leśnymi, budynkami lub ich częściami, urządzeniami i inwentarzem, jeżeli stanowią lub mogą stanowić zorganizowaną całość gospodarczą oraz prawami i obowiązkami związanymi z prowadzeniem gospodarstwa rolnego.
- Gospodarstwa rolne w użytkowaniu indywidualnym obejmują:
- 1) gospodarstwa indywidualne o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych, prowadzone przez rolników na gruntach własnych i niewłasnych;
  - 2) gospodarstwa indywidualne o powierzchni do 1 ha użytków rolnych (działki rolne, w tym np. działki służbowe) użytkowane rolniczo przez osoby fizyczne oraz właścicieli zwierząt gospodarskich nieposiadających użytków rolnych.
52. Do **ogólnej powierzchni gruntów** gospodarstwa zaliczono wszystkie bez wyjątku grunty wchodzące w skład gospodarstwa, a więc wszystkie grunty użytkowane rolniczo (grunty orne, sady, łąki i pastwiska), będące w dobrej kulturze rolnej oraz pozostałe użytki rolne, a także wszystkie związane z nimi grunty użytkowane nierolniczo, jak lasy i grunty leśne oraz pozostałe grunty (podwórza, grunty pod zabudowaniami lub przeznaczone pod zabudowę, ogrody ozdobne, grunty pod wodami, drogi, torfowiska, kamieniołomy, żwirownie, nieużytki, powierzchnia gruntów rolnych nie użytkowanych rolniczo, jeśli grunty te nie powrócą już do użytkowania rolniczego), niezależnie od tytułu władania (własne, dzierżawione na zasadzie umowy i bezumownie, użytkowane z innego tytułu).
53. Od 2007 r., zgodnie z metodologią Eurostatu, dokonano dodatkowego podziału użytków rolnych, w związku z tym dane te nie są w pełni porównywalne z danymi za lata poprzednie. Do **użytków rolnych** zalicza się:
- 1) użytki rolne utrzymywane w dobrej kulturze rolnej – zgodnie z normami określonymi w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 12 III 2007 r. w sprawie minimalnych norm (Dz. U. Nr 46, poz. 306, z późniejszymi zmianami). W skład użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej wchodzi: grunty orne, sady, łąki trwałe i pastwiska trwałe, będące w dobrej kulturze rolnej;
  - 2) użytki rolne pozostałe (bez podziału na rodzaje), tj. użytki rolne obecnie nie użytkowane i nie będące w dobrej kulturze rolnej (uprzednio użytkowane jako tereny rolnicze, a obecnie ze względów ekonomicznych, społecznych i innych nie wykorzystywane już rolniczo, ale w razie zmiany decyzji można je przywrócić do produkcji rolniczej przy wykorzystaniu zasobów gospodarstwa).
- Dane o powierzchni użytków rolnych ogółem oraz według rodzajów użytków podaje się bez gruntów niestanowiących gospodarstw rolnych.

54. Do **gruntów ornych** zalicza się grunty w uprawie, tj. pod zasiewami oraz grunty ugorowane. Grunty orne powinny być utrzymywane w dobrej kulturze rolnej.

Za grunty orne w uprawie uważa się grunty zasiane lub zasadzone ziemiopłodami rolnymi lub ogrodniczymi, plantacje wikliny i chmielu, powierzchnie szklarni, inspektów, tuneli foliowych, powierzchnię ogrodów przydomowych oraz powierzchnię mniejszą od 10 arów zasadzoną drzewami owocowymi i krzewami owocowymi, a także powierzchnię upraw przeznaczonych na nawozy zielone.

55. Do **łąk i pastwisk** trwałych zalicza się grunty pokryte trwale trawami, natomiast nie zalicza się gruntów ornych obsianych trawami w ramach płodozmianu. Łąki trwałe są to grunty pokryte trwale trawami, z zasady koszone, a w rejonach górskich również powierzchnię koszonych hal i połonin. Pastwiska trwałe są to grunty pokryte trwale trawami, które z zasady nie są koszone, lecz wypasane, a w rejonach górskich również powierzchnię wypasanych hal i połonin. Zakwalifikowane tu łąki trwałe i pastwiska trwałe muszą być utrzymywane w dobrej kulturze rolnej.

56. Do **lasów i gruntów leśnych** zalicza się powierzchnię pokrytą roślinnością leśną, powierzchnię przejściowo jej pozbawioną oraz grunty związane z gospodarką leśną. Do powierzchni zalesionej zalicza się grunty pokryte uprawami leśnymi, młodnikami i drzewostanami starszymi oraz plantacjami topoli i innymi gatunkami drzew szybkorosnących prowadzonymi na gruntach leśnych. Do powierzchni przejściowo pozbawionej drzewostanu zalicza się zręby, halizny, płazowizny i plantacje choinkowe prowadzone na gruntach leśnych oraz wylesienia powstałe na skutek oddziaływania emisji przemysłowych i górnictwa (zalewiska, zapadliska).

Do **gruntów związanych z gospodarką leśną** zalicza się zajęte pod wykorzystywane dla potrzeb gospodarki leśnej: budynki i budowle, linie podziału przestrzennego lasu, drogi leśne, szkółki leśne, miejsca składowania drewna itp.

57. Do **powierzchni pozostałych gruntów** wchodzących w skład gospodarstwa wlicza się: grunty będące pod zabudowaniami, podwórzami, placami, ogrodami ozdobnymi, pod drogami, powierzchnię wód śródlądowych, rowów melioracyjnych, powierzchnię porośniętą wikliną w stanie naturalnym, powierzchnię innych gruntów (torfowiska, żwirownie), nieużytków, powierzchnię przeznaczoną do rekreacji, a także powierzchnię gruntów rolnych nie użytkowanych rolniczo, gdy grunty te nie powrócą już do użytkowania rolniczego.

58. **Powierzchnia zmeliorowanych użytków rolnych** obejmuje grunty orne oraz trwałe użytki zielone nawadniane i zdrenowane (w tym objęte utrzymaniem, co oznacza powierzchnię, na której znajdują się sprawne pod względem technicznym urządzenia melioracyjne) oraz powierzchnię użytków rolnych wymagających melioracji.

59. Dane o wykorzystaniu wody w rolnictwie i leśnictwie dotyczą zużycia wody na potrzeby **nawodnień gruntów rolnych i leśnych** o powierzchni obiektów co najmniej 20 ha oraz eksploatacji stawów rybnych o powierzchni obiektów co najmniej 10 ha. Oprócz poboru wody, charakterystyką objęto powierzchnię nawadnianych gruntów rolnych oraz napełnianych stawów rybnych. Dane te nie obejmują poboru wody na zaopatrzenie konsumpcyjno-sanitarne ludności zamieszkałej na wsi i na potrzeby chowu inwentarza żywego.

60. Dane o **atestowanych gospodarstwach ekologicznych** zostały opracowane na podstawie wykazów producentów przekazanych przez upoważnione jednostki certyfikujące

Głównemu Inspektorowi Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, zgodnie z art. 9 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 IV 2004 r. o rolnictwie ekologicznym (Dz. U. Nr 93, poz. 898).

Gospodarstwo ekologiczne to gospodarstwo stosujące ekologiczne metody produkcji rolniczej, które posiada certyfikat nadany przez jednostkę certyfikującą lub jest w trakcie przedstawiania na ekologiczne metody produkcji rolniczej (pod kontrolą jednostki certyfikującej).

61. Informacje o **rodzinnych ogrodach działkowych** (do 2004 r. – pracowniczych ogrodach działkowych – nazwa zmieniona zgodnie z ustawą z dnia 8 VII 2005 r. o rodzinnych ogrodach działkowych Dz. U. 2005 Nr 169, poz. 1419) opracowano na podstawie danych z systemu informacyjnego Krajowej Rady Polskiego Związku Działkowców.
62. Dane o **powierzchni zasiewów** dotyczą powierzchni upraw poszczególnych ziemiopłodów uprawianych w plonie głównym.
63. Dane o **produkcji żywca rzeźnego** obejmują: skup zwierząt rzeźnych (pomniejszony o zwierzęta wyselekcjonowane do dalszego chowu), sprzedaż targowiskową oraz ubój z przeznaczeniem na spożycie naturalne.
64. Dane o **ciągnikach rolniczych** dotyczą ciągników 4-kołowych i gąsienicowych.
65. **Skup produktów rolnych** dotyczy ilości i wartości produktów rolnych (roślinnych i zwierzęcych) skupionych przez podmioty gospodarcze bezpośrednio od producentów.
66. Dane o **cenach skupu** dotyczą cen płaconych przez podmioty gospodarcze skupujące produkty rolne bezpośrednio od ich producentów. Przeciętne ceny roczne obliczono jako iloraz wartości (bez podatku od towarów i usług) i ilości poszczególnych produktów rolnych.
67. **Globalna produkcja rolnicza** obejmuje:
  - 1) **produkcję roślinną**, tj. surowe (nieprzetworzone) produkty pochodzenia roślinnego (zbiory danego roku);
  - 2) **produkcję zwierzęcą**, tj. produkcję żywca rzeźnego oraz surowych (nieprzetworzonych) produktów pochodzenia zwierzęcego i przyrost pogłowia zwierząt gospodarskich (inwentarza żywego – stada podstawowego i obrotowego), do którego zaliczono: bydło, trzodę chlewną, owce, konie i drób.
68. **Końcowa produkcja rolnicza** stanowi sumę wartości: produkcji towarowej, spożycia naturalnego produktów rolnych pochodzących z własnej produkcji, przyrostu zapasów produktów roślinnych i zwierzęcych oraz przyrostu wartości pogłowia zwierząt gospodarskich (inwentarza żywego – stada podstawowego i obrotowego). Produkcja końcowa, w odróżnieniu od produkcji globalnej, nie obejmuje tych produktów pochodzących z własnej produkcji, które zostały zużyte na cele produkcyjne, np. pasz, materiału siewnego, obornika.
69. **Towarowa produkcja rolnicza** stanowi sumę sprzedaży produktów rolnych do skupu i na targowiskach. Produkcja towarowa w poszczególnych grupach podmiotów (gospodarstwa państwowe, spółki, spółdzielnie produkcji rolniczej i gospodarstwa indywidualne) jest pomniejszona o wartość produktów rolnych zakupionych bezpośrednio

od innych grup podmiotów gospodarczych, równocześnie produkcja towarowa podmiotów gospodarczych, które dokonują sprzedaży jest powiększona o tę wartość. Produkcja towarowa nie obejmuje obrotów między poszczególnymi podmiotami gospodarczymi zaliczonymi do tej samej grupy podmiotów i sprzedaży produktów rolnych przez spółdzielnie produkcji rolniczej członkom tych spółdzielni.

70. Przy ustalaniu produkcji rolniczej przyjęto:

1) w **cenach bieżących**:

- a) dla skupu, spożycia naturalnego oraz przyrostu pogłowia zwierząt gospodarskich – ceny skupu płacone przez podmioty gospodarcze skupujące produkty rolne bezpośrednio od producentów rolnych,
- b) dla sprzedaży targowiskowej – ceny uzyskiwane przez rolników na targowiskach,
- c) dla zużycia produkcyjnego i zapasów produktów roślinnych – ceny skupu pomniejszone o 5%;

2) w **cenach stałych** – ceny bieżące z roku poprzedzającego rok badany (dla sprzedaży targowiskowej – ceny uzyskiwane przez rolników na targowiskach, dla pozostałych elementów produkcji – średnie ceny skupu), z wyjątkiem ziemniaków, warzyw i owoców, w przypadku których przyjmuje się średnie ceny z dwóch kolejnych lat, tj. z roku poprzedzającego rok badany i z roku badanego, np. dla 2009 r. – z lat 2008 i 2009.

71. **Lata gospodarcze** dotyczą okresu od 1 VII danego roku kalendarzowego do 30 VI następnego roku (np. rok gospodarczy 2008/09 dotyczy okresu od 1 VII 2008 r. do 30 VI 2009 r.).

72. Do przeliczeń wyników i czynników produkcji na jednostkę powierzchni przyjęto użytki rolne według siedziby użytkownika gospodarstwa.

Działalność pozarolnicza

73. Dane o podmiotach gospodarki narodowej dotyczą podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON i obejmują osoby prawne, jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, zaklasyfikowane do poszczególnych sekcji PKD 2007 według przeważającego rodzaju działalności.

Krajowy Rejestr Urzędowy Podmiotów Gospodarki Narodowej, zwany dalej rejestrem REGON, jest rejestrem administracyjnym prowadzonym przez Prezesa GUS. Zasady prowadzenia rejestru określają przepisy ustawy z dnia 29 VI 1995 r. o statystyce publicznej (Dz. U. Nr 88, poz. 439, z późniejszymi zmianami) oraz przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 VII 1999 r. (Dz. U. Nr 69, poz. 763, z późniejszymi zmianami) w sprawie sposobu i metodologii prowadzenia i aktualizacji rejestru podmiotów gospodarki narodowej, w tym wzorów wniosków, ankiet i zaświadczeń oraz szczegółowych warunków i trybu współdziałania służb statystyki publicznej z innymi organami prowadzącymi rejestry i systemy informatyczne administracji publicznej.

Podstawową funkcją rejestru REGON jest identyfikowanie podmiotów gospodarki narodowej, co jest realizowane poprzez nadawanie im unikatowych numerów identyfikacyjnych.

74. **Targowiska** są to wyodrębnione tereny i budowle (place, ulice, hale targowe) ze stałymi lub sezonowymi punktami sprzedaży drobnodetalicznej lub urządzeniami przeznaczonymi do prowadzenia handlu w wyznaczone dni tygodnia lub codziennie (bazary).

Za **targowiska sezonowe** należy uznać te place i ulice, gdzie uruchamiane są na okres do 6 miesięcy punkty handlowe, w związku ze wzmożonym ruchem nabywców (np. nadmorski ruch urlopowy) i działalność ta jest ponawiana w kolejnych sezonach.

75. **Produkcja sprzedana** dotyczy całokształtu działalności podmiotu gospodarczego, tj. zarówno działalności przemysłowej, jak i nieprzemysłowej. Produkcja sprzedana przemysłu obejmuje:

- 1) wartość sprzedanych wyrobów gotowych (niezależnie od tego, czy otrzymano za nie należne opłaty), półfabrykatów i części własnej produkcji;
- 2) wartość robót i usług świadczonych odpłatnie, tj. zarówno przemysłowych, jak i nieprzemysłowych;
- 3) zryczałtowaną odpłatność agenta w przypadku zawarcia umowy na warunkach zlecenia lub pełne przychody agenta w przypadku zawarcia umowy agencyjnej;
- 4) wartość produktów w formie rozliczeń w naturze;
- 5) produkty przeznaczone na powiększenie wartości własnych środków trwałych.

Produkcję sprzedaną przemysłu prezentuje się w cenach bazowych. Definicję **cen bazowych** podano w uwagach ogólnych do publikacji.

Jako **cenę stałą** w 2009 r. przyjęto cenę stałą 2005 r. (średnie ceny bieżące 2005 r.).

Dane opracowano **metodą przedsiębiorstw**. Definicję metody przedsiębiorstw podano w uwagach ogólnych do publikacji.

76. Informacje o **nakładach inwestycyjnych** opracowano według zasad systemu rachunków narodowych, zgodnie z zaleceniami „ESA 1995”.

77. **Nakłady inwestycyjne** są to nakłady finansowe lub rzeczowe, których celem jest stworzenie nowych środków trwałych lub ulepszenie (przebudowa, rozbudowa, rekonstrukcja lub modernizacja) istniejących obiektów majątku trwałego, a także nakłady na tzw. pierwsze wyposażenie inwestycji.

Nakłady inwestycyjne dzielą się na nakłady na środki trwałe oraz pozostałe nakłady (na tzw. pierwsze wyposażenie inwestycji oraz inne koszty związane z realizacją inwestycji; nakłady te nie zwiększają wartości środków trwałych).

78. Nakłady inwestycyjne zaliczono do odpowiednich sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007) zgodnie z zaklasyfikowaniem działalności inwestora (podmiotu gospodarki narodowej), z wyjątkiem nakładów na obiekty niezwiązane z jego podstawową działalnością, które zaliczono do odpowiednich sekcji według kryterium przeznaczenia obiektu (dotyczy np.: budynków i lokali mieszkalnych, obiektów przeznaczonych dla potrzeb edukacji, ochrony zdrowia, sportu i rekreacji).

79. Wartość nakładów inwestycyjnych poniesionych przez:

- 1) osoby prawne i jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej z liczbą pracujących powyżej 9 osób (do 1998 r. – niezależnie od liczby pracujących), osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (z wyjątkiem gospodarstw indywidualnych w rolnictwie) i spółki cywilne z liczbą pracujących powyżej 9 osób (do 1998 r. – powyżej 5 osób) – opracowano na podstawie sprawozdawczości;
- 2) osoby prawne i jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej z liczbą pracujących do 9 osób, osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą i spółki cywilne z liczbą pracujących do 9 osób (do 1998 r. – do 5 osób), gospodarstwa indywidualne w rolnictwie, a także wartość nakładów na indywidualne budownictwo:

mieszaniowe, rekreacyjne (nieprzystosowane do stałego zamieszkania) oraz budownictwo sakralne – ustalono szacunkowo.

Podstawę szacunku wartości nakładów inwestycyjnych na indywidualne budownictwo stanowi kubatura budynków oddanych do użytkowania. Nakłady roczne obejmują pełną wartość budynków oddanych do użytkowania w danym roku, tj. nie uwzględniają różnicy stanów budownictwa niezakończonych w końcu i na początku danego roku.

80. Podziału nakładów inwestycyjnych według województw i podregionów dokonano na podstawie faktycznej lokalizacji inwestycji.

81. **Do środków trwałych** zalicza się kompletne i nadające się do użytku składniki majątkowe o przewidywanym okresie używania dłuższym niż rok, w tym również drogi publiczne, ulice i place łącznie z poboczami i podbudową, uzbrojenie terenu, zasadzenia wieloletnie, melioracje, budowle wodne, grunty, inwentarz żywy (stado podstawowe) oraz od 1 I 2002 r. spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego i spółdzielcze prawo do lokalu niemieszkalnego (użytkowego).

Dane o środkach trwałych nie obejmują wartości gruntów uznanych od 1 I 1991 r. za środki trwałe, zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 12 XII 1990 r. (Dz. U. Nr 90, poz. 529) oraz prawa użytkowania wieczystego gruntu uznanego od 1 I 2002 r. za środki trwałe zgodnie z ustawą o rachunkowości z dnia 29 IX 1994 r. (tekst jednolity, Dz. U. 2009 Nr 152, poz. 1223, z późniejszymi zmianami).

82. **Wartość brutto środków trwałych** jest to wartość równa nakładom poniesionym na ich zakup lub wytworzenie, bez potrącenia wartości zużycia (umorzenia).

Przez wartość brutto środków trwałych w bieżących cenach ewidencyjnych według stanu w dniu 31 XII należy rozumieć:

- 1) w zakresie środków trwałych przekazanych do eksploatacji:
  - a) przed 1 I 1995 r. – wartość w cenach odtworzenia z września 1994 r.,
  - b) po 1 I 1995 r. – wartość w cenach bieżących nabycia lub wytworzenia;
- 2) w podmiotach stosujących Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (MSR), wprowadzone od 1 I 2005 r. – również wycenę według wartości godziwej.

83. Wartość brutto środków trwałych:

- 1) osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej z liczbą pracujących powyżej 9 osób (do 1998 r. – niezależnie od liczby pracujących), osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (z wyjątkiem gospodarstw indywidualnych w rolnictwie) i spółek cywilnych z liczbą pracujących powyżej 9 osób (do 1998 r. – powyżej 5 osób) – opracowano na podstawie sprawozdawczości;
- 2) osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej z liczbą pracujących do 9 osób, osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą i spółek cywilnych z liczbą pracujących do 9 osób (do 1998 r. – do 5 osób), gospodarstw indywidualnych w rolnictwie, a także wartość indywidualnych budynków mieszkalnych (osób fizycznych) i rekreacyjnych nieprzystosowanych do stałego zamieszkania, wartość dróg publicznych, ulic i placów, melioracji podstawowych i szczegółowych – ustalono szacunkowo.

84. **Podziału środków trwałych** według sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007) w układzie województw i podregionów dokonano zgodnie z siedzibą jednostki lokalnej rodzaju działalności.

Infrastruktura społeczna

85. System edukacji w Polsce funkcjonuje zgodnie z ustawą z dnia 7 IX 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity, Dz. U. 2004 Nr 256, poz. 2572, z późniejszymi zmianami) oraz ustawą z dnia 27 VII 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. Nr 164, poz. 1365, z późniejszymi zmianami).
86. Wśród szkół objętych systemem oświaty funkcjonują:
- 1) od roku szkolnego 1999/2000 6-letnie szkoły podstawowe oraz 3-letnie gimnazja (powstałe w miejsce 8-letnich szkół podstawowych), w których nauka jest obowiązkowa;
  - 2) od roku szkolnego 2002/03 szkoły ponadgimnazjalne, tj. 2-3-letnie zasadnicze szkoły zawodowe, 3-letnie licea ogólnokształcące i profilowane, 4-letnie technika oraz od roku szkolnego 2004/05 szkoły dla absolwentów zasadniczych szkół zawodowych (tj. 2-letnie uzupełniające licea ogólnokształcące i 3-letnie technika uzupełniające) i 3-letnie szkoły specjalne przysposabiające do pracy; do szkół ponadgimnazjalnych zalicza się również szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe oraz szkoły policealne;
  - 3) szkoły ponadpodstawowe (dla absolwentów 8-letniej szkoły podstawowej) i ich oddziały będące w strukturze szkół ponadgimnazjalnych działające do zakończenia cyklu kształcenia, które ujęto odpowiednio w ponadgimnazjalnych zasadniczych szkołach zawodowych, liceach ogólnokształcących oraz technikach.
87. Z dniem 1 IX 2004 r. wprowadzono obowiązek odbycia rocznego przygotowania przedszkolnego przez dzieci w wieku 6 lat w oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych i przedszkolach (łącznie ze specjalnymi) oraz od roku szkolnego 2008/09 w zespołach wychowania przedszkolnego i punktach przedszkolnych tworzonych na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 I 2008 r. w sprawie rodzajów innych form wychowania przedszkolnego, warunków tworzenia i organizowania tych form oraz sposobu ich działania (Dz. U. Nr 7, poz. 38); do roku szkolnego 2003/04 dzieci miały prawo do rocznego przygotowania przedszkolnego.
88. Dane dotyczące wychowania przedszkolnego oraz szkół podano według stanu na początku roku szkolnego; dane o absolwentach – na koniec poprzedniego roku szkolnego.
89. Dane obejmują szkoły i placówki prowadzone przez jednostki administracji centralnej (rządowej), jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty i województwa) oraz inne osoby prawne i fizyczne.
90. Szkoły i placówki mogą być publiczne, niepubliczne oraz niepubliczne o uprawnieniach szkół publicznych. Szkoła niepubliczna może uzyskać uprawnienia szkoły publicznej, jeżeli realizuje minimum programowe oraz stosuje zasady klasyfikowania i promowania uczniów ustalone przez Ministra Edukacji Narodowej, umożliwiające uzyskanie świadectw lub dyplomów państwowych. Jednostki administracji centralnej (rządowej) i jednostki samorządu terytorialnego mogą prowadzić tylko szkoły publiczne. Szkoły podstawowe i gimnazja mogą być tylko publiczne lub niepubliczne o uprawnieniach szkół publicznych.
91. Dane dotyczące szkolnictwa, od roku szkolnego 2007/08, opracowywane są na podstawie systemu informacji oświatowej administrowanego przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. Dane za lata wcześniejsze pochodziły z badań realizowanych przez Główny Urząd Statystyczny.

92. **Współczynnik skolaryzacji brutto** jest to relacja liczby osób uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia (niezależnie od wieku) do liczby ludności (stan w dniu 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania.
93. **Współczynnik skolaryzacji netto** jest to relacja liczby osób uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia (w danej grupie wieku) do liczby ludności (stan w dniu 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania.
94. Do **księgozbioru** bibliotek publicznych zaliczono książki i broszury oraz gazety i czasopisma.
95. Za **czytelnika** uważa się osobę, która w ciągu roku sprawozdawczego została zarejestrowana w bibliotece i dokonała co najmniej jednego wypożyczenia.
96. Informacje o **kinach** dotyczą działalności kin ogólnie dostępnych, tj. powołanych do publicznego udostępniania filmów w formie projekcji na seansach filmowych, bez względu na rodzaj stosowanego nośnika filmu (taśma światłoczuła, taśma magnetyczna eksploatowana w technice wideo, nośnik cyfrowy).
Do kin na wsi zalicza się również mini- i multipleksy otwierane w centrach handlowych zlokalizowanych na obrzeżach wielkich miast.
97. Informacje o działalności **domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic** opracowano na podstawie badania cyklicznego przeprowadzanego co dwa lata.
98. Zgodnie z ustawą z dnia 30 VIII 1991 r. o zakładach opieki zdrowotnej (Dz. U. 2007 Nr 14, poz. 89, z późniejszymi zmianami) działają **publiczne i niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej**.
Publicznym zakładem opieki zdrowotnej jest zakład utworzony przez: ministra, centralny organ administracji rządowej, wojewodę lub jednostkę samorządu terytorialnego oraz publiczną uczelnię medyczną, publiczną uczelnię prowadzącą działalność dydaktyczną i badawczą w dziedzinie nauk medycznych, Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego (od 2006 r.).
Niepublicznym zakładem opieki zdrowotnej jest zakład utworzony przez: kościół lub związek wyznaniowy, pracodawcę, fundację, związek zawodowy, samorząd zawodowy, stowarzyszenie, inną krajową albo zagraniczną osobę prawną lub osobę fizyczną, a także spółkę niemającą osobowości prawnej.
99. **Praktyki lekarskie**: indywidualne, indywidualne specjalistyczne i grupowe tworzy się na mocy ustawy z dnia 5 XII 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentyisty (tekst jednolity, Dz. U. 2008 Nr 136, poz. 857, z późniejszymi zmianami). Istotą tej formy jest realizowanie przez prywatne podmioty świadczeń zdrowotnych dla ludności, także w ramach środków publicznych. Dane o praktykach lekarskich obejmują te podmioty, które świadczą usługi zdrowotne **wyłącznie w ramach środków publicznych**.
100. **Porady udzielone przez lekarzy i lekarzy dentyistów** w zakresie ambulatoryjnej opieki zdrowotnej wykazano łącznie z poradami udzielonymi w ramach praktyk lekarskich, a także w izbach przyjęć szpitali ogólnych.

101. Dane o **łóżkach w szpitalach** oraz pozostałych zakładach stacjonarnej opieki zdrowotnej dotyczą łóżek znajdujących się stale w salach dla pacjentów (z pełnym wyposażeniem), zajętych przez chorych lub przygotowanych na ich przyjęcie.
Do 2007 r. informacje o **łóżkach w szpitalach ogólnych** nie obejmują miejsc (łóżek i inkubatorów) dla noworodków oraz miejsc dziennego pobytu. Od 2008 r. dane o łóżkach w szpitalach ogólnych wykazano łącznie z łózkami i inkubatorami dla noworodków, bez miejsc dziennego pobytu.
102. Działalność **aptek i punktów aptecznych** unormowana jest ustawą z dnia 6 IX 2001 r. Prawo farmaceutyczne (Dz. U. 2004 Nr 53, poz. 533, z późniejszymi zmianami).
Dane o **aptekach** nie obejmują aptek szpitalnych w stacjonarnych zakładach opieki zdrowotnej (np. w szpitalach, w sanatoriach), które działają na potrzeby tych zakładów.
Punkty apteczne są to ogólnodostępne punkty sprzedaży leków gotowych, których asortyment jest ściśle określony. Za prowadzenie punktu aptecznego jest odpowiedzialny kierownik, którym może być farmaceuta z rocznym stażem lub technik farmaceutyczny, posiadający trzyletni staż pracy w aptekach ogólnodostępnych.
103. **Żłobek** jest to zakład opieki zdrowotnej udzielający świadczeń zdrowotnych, który obejmuje swoim zakresem działania profilaktyczne i opiekę nad dzieckiem w wieku do 3 lat.
104. Dane o **domach i zakładach pomocy społecznej** dotyczą placówek, dla których organami prowadzącymi są: jednostki samorządu terytorialnego, stowarzyszenia, organizacje społeczne, kościoły i związki wyznaniowe, fundacje, osoby fizyczne i prawne. Rodzaje domów i zakładów prezentuje się zgodnie z ustawą o pomocy społecznej z dnia 12 III 2004 r. (tekst jednolity, Dz. U. 2009 Nr 175, poz. 1362).
105. **Rodzina zastępcza** zapewnia opiekę i wychowanie dziecku pozbawionemu całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej. Rodziny zastępcze dzielą się na:
- 1) spokrewnione;
  - 2) niespokrewnione z dzieckiem;
  - 3) zawodowe niespokrewnione z dzieckiem:
    - a) wielodzietne,
    - b) specjalistyczne,
    - c) o charakterze pogotowia rodzinnego.
106. **Baza noclegowa turystyki** dotyczy turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania, tj. obejmuje obiekty hotelowe i pozostałe obiekty; nie obejmuje pokoi gościnnych i kwater agroturystycznych.
Do obiektów hotelowych zaliczamy hotele, motele, pensjonaty i inne obiekty hotelowe (np. zajazdy, gościńce).
Pozostałe obiekty obejmują: domy wycieczkowe, schroniska, schroniska młodzieżowe, szkolne schroniska młodzieżowe, ośrodki wczasowe, ośrodki kolonijne, ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe, domy pracy twórczej, zespoły domków turystycznych, kempingi, pola biwakowe, hostele, zakłady uzdrowiskowe i pozostałe niesklasyfikowane (np. domy studenckie, internaty, hotele pracownicze).
107. W informacjach o **obiektach i miejscach noclegowych** turystyki nie uwzględnia się obiektów i miejsc w obiektach przejściowo nieczynnych z powodu przebudowy, remontu, itp.

108. **Korzystający z noclegów w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania** to liczba osób (turystów), które rozpoczęły pobyt w obiekcie w danym miesiącu (tj. zostały zameldowane). Oznacza to, że osoby przebywające w obiekcie na przełomie miesięcy, w opracowaniach będą ujmowane tylko raz, czyli będą wykazywane tylko w jednym miesiącu (tj. w chwili zameldowania).
109. Liczba **udzielonych noclegów** (osobonocy) to iloczyn osób (turystów) i liczba dni (nocy) ich pobytu.
110. **Turyści zagraniczni** korzystający z turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania rejestrowani są według kraju stałego zamieszkania. Turysta zagraniczny może być wykazywany wielokrotnie, jeśli w czasie jednorazowego pobytu w Polsce korzysta z kilku obiektów noclegowych.
111. Począwszy od 2002 r. informacje o uczniowskich klubach sportowych UKS i wyznaniowych klubach sportowych oraz klubach sportowych opracowywane są na podstawie badania cyklicznego przeprowadzanego co dwa lata.
112. W kategorii **ćwiczących** jedna osoba może być wykazywana wielokrotnie, jeśli uprawia kilka dyscyplin sportu. W zależności od wieku osoby ćwiczące zaliczane są do kategorii juniorów lub seniorów; dla poszczególnych dyscyplin sportowych stosuje się różne granice wieku.

Warunki mieszkaniowe i infrastruktura techniczna

113. Informacje o **zasobach mieszkaniowych i mieszkaniach oddanych do użytkowania** dotyczą mieszkań, a także izb i powierzchni użytkowej w tych mieszkaniach, znajdujących się w budynkach mieszkalnych i niemieszkalnych. Nie obejmują one lokali zbiorowego zamieszkania (hotelu pracowniczych, domów studenckich, internatów, domów opieki społecznej i in.) i pomieszczeń nieprzeznaczonych na cele mieszkalne, a z różnych względów zamieszkałych (pomieszczeń inwentarskich, barakowozów, statków, wagonów i in.).
114. Dane o **zasobach mieszkaniowych** opracowano na podstawie bilansu zasobów mieszkaniowych – według stanu w dniu 31 XII (do 2001 r. dotyczyły one mieszkań zamieszkałych).
115. **Mieszkanie** jest to lokal składający się z jednej lub kilku izb łącznie z pomieszczeniami pomocniczymi, wybudowany lub przebudowany dla celów mieszkalnych, konstrukcyjnie wydzielony (trwałymi ścianami) w obrębie budynku, do którego to lokalu prowadzi niezależne wejście z klatki schodowej, ogólnego korytarza, wspólnej sieni bądź bezpośrednio z ulicy, podwórza lub ogrodu.
116. **Izba** jest to pomieszczenie w mieszkaniu oddzielone od innych pomieszczeń stałymi ścianami, o powierzchni co najmniej 4 m², z bezpośrednim oświetleniem dziennym, tj. oknem lub oszklonymi drzwiami w ścianie zewnętrznej budynku. Za izbę uważa się zarówno pokój, jak i kuchnię – jeżeli odpowiada warunkom określonym w definicji.
- Dane o liczbie izb w mieszkaniach uwzględniają także izby użytkowane wyłącznie do prowadzenia działalności gospodarczej, jeżeli izby te znajdowały się w obrębie mieszkania konstrukcyjnego i nie miały dodatkowego, oddzielnego wejścia z ulicy, podwórza lub z ogólnie dostępnej części budynku.

117. **Powierzchnia użytkowa** mieszkania jest to łączna powierzchnia pokoi, kuchni, przedpokoi, łazienek i wszystkich innych pomieszczeń wchodzących w skład mieszkania.
118. Informacje o **mieszkaniach oddanych do użytkowania** oraz mieszkaniach, których budowę rozpoczęto dotyczą mieszkań w budynkach nowo wybudowanych i rozbudowanych (w części stanowiącej rozbudowę) oraz uzyskanych w wyniku przebudowy pomieszczeń niemieszkalnych.
119. Dane o **budynkach oddanych do użytkowania** dotyczą: w zakresie liczby budynków – budynków nowo wybudowanych, w zakresie kubatury – budynków nowo wybudowanych i rozbudowanych (tylko w części dotyczącej rozbudowy) oddanych do użytkowania w okresie od 1 I do 31 XII.
120. **Budynek mieszkalny** to budynek przeznaczony na cele mieszkalne, zajęty przez lokale mieszkalne w całości, lub budynek zajęty przez lokale mieszkalne co najmniej w połowie, a w pozostałej części przez inne pomieszczenia, z wyjątkiem budynku mieszkalno-inwentarskiego lub mieszkalno-gospodarskiego.
121. **Budynek niemieszkalny** to budynek, który więcej niż w połowie zajęty jest na cele niemieszkalne (np. zajęty jest przez szkołę, biuro, sklep, magazyn, przychodnię lekarską) i w którym znajduje się również co najmniej jedno mieszkanie.
122. Informacje o sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej obejmują sieć obsługującą gospodarstwa domowe i innych użytkowników.
Informacje o **długości sieci wodociągowej i gazowej** dotyczą sieci rozdzielczej (bez przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i innych obiektów) oraz sieci przesyłowej (magistralnej), tj. przewodach doprowadzających do sieci rozdzielczej wodę i od 2003 r. – gaz.
Dane o **długości sieci kanalizacyjnej**, oprócz przewodów ulicznych uwzględniają kolektory, tj. przewody odbierające ścieki z sieci ulicznej; nie uwzględniają natomiast kanałów przeznaczonych wyłącznie do odprowadzania wód opadowych.
123. Przez **przyłącza wodociągowe, kanalizacyjne i gazowe** prowadzące do budynków mieszkalnych (łącznie z budynkami zbiorowego zamieszkania, jak np.: hotele pracownicze, domy studenckie i internaty, domy opieki społecznej) rozumie się odgałęzienia łączące poszczególne budynki z siecią rozdzielczą lub w przypadku kanalizacji – z siecią ogólnospławną.
124. Dane o **korzystających z wodociągu i kanalizacji** obejmują ludność zamieszkałą w budynkach mieszkalnych dołączonych do określonej sieci oraz ludność korzystającą z wodociągu poprzez źródła podwórzowe i uliczne (urządzenia zainstalowane do ulicznego przewodu wodociągowego), a w przypadku kanalizacji – wpusty kanalizacyjne.
Dane o **korzystających z gazu** dotyczą ludności w mieszkaniach wyposażonych w instalację gazu z sieci.
125. Dane o **liczbie odbiorców i zużyciu energii elektrycznej** od 2005 r. obejmują gospodarstwa domowe, których głównym źródłem utrzymania jest dochód z użytkowanego gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie.
Dane o **liczbie odbiorców gazu** podano łącznie z odbiorcami korzystającymi z gazomierzy zbiorczych.

Dane o **zużyciu gazu** odnoszą się do wszystkich gospodarstw domowych.

Dane o **zużyciu energii elektrycznej i gazu z sieci** w gospodarstwach domowych ustalono w oparciu o zaliczkowy system opłat.

126. Do **dróg krajowych** zalicza się:

- 1) autostrady i drogi ekspresowe oraz drogi leżące w ich ciągu do czasu wybudowania autostrad i dróg ekspresowych,
- 2) drogi międzynarodowe,
- 3) drogi stanowiące inne połączenia zapewniające spójność sieci dróg krajowych,
- 4) drogi dojazdowe do ogólnodostępnych przejść granicznych obsługujących ruch międzynarodowy osobowy i towarowy,
- 5) drogi alternatywne dla autostrad płatnych,
- 6) drogi stanowiące ciągi obwodnicowe dużych aglomeracji miejskich,
- 7) drogi o znaczeniu obronnym.

Do **dróg wojewódzkich** zalicza się drogi inne niż podano wyżej, stanowiące połączenia między miastami, mające znaczenie dla województwa i drogi o znaczeniu obronnym niezaliczone do dróg krajowych.

Do **dróg powiatowych** zalicza się drogi inne niż podano wcześniej, stanowiące połączenia miast będących siedzibami powiatów z siedzibami gmin i siedzib gmin między sobą.

Do **dróg gminnych** zalicza się drogi o znaczeniu lokalnym niezaliczone do innych kategorii, stanowiące uzupełniającą sieć dróg służących miejscowym potrzebom, z wyłączeniem dróg wewnętrznych.

Do **dróg zamiejskich** zaliczono drogi leżące poza granicami administracyjnymi miast.

127. **Placówki pocztowe** obejmują: placówki pocztowe, agencje, pośrednictwa, oddziały i kioski (obsługiwane przez pracowników poczty publicznej).

128. Dane o **abonentach radiowych i telewizyjnych** dotyczą osób i instytucji, które uiściły opłaty abonamentowe uprawniające do korzystania z urządzeń odbiorczych radiofonii bezprzewodowej oraz z odbiorczych urządzeń telewizyjnych. Dane dotyczą także osób korzystających – na mocy szczególnych przepisów – z prawa do bezpłatnego korzystania z urządzeń odbiorczych (np. inwalidów wojennych i wojskowych).

Dane obejmują również instytucje opłacające abonament za korzystanie z odbiorników radiowych i telewizyjnych w samochodach.

Dochody i wydatki budżetów gmin

129. Prezentowane dane obejmują informacje dotyczące budżetów gmin. Dochodami gmin są: dochody własne, dotacje, subwencja ogólna.

130. Na **dochody własne gmin** składają się:

- 1) dochody z tytułu udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych i osób fizycznych;
- 2) wpływy z podatków oraz opłat ustalanych i pobieranych na podstawie odrębnych ustaw, w tym podatek od nieruchomości, podatek rolny, podatek leśny, podatek od środków transportowych, podatek od czynności cywilnoprawnych, opłata skarbową, opłata eksploatacyjna, opłata targowa;
- 3) dochody z majątku, np. dochody z najmu i dzierżawy;
- 4) środki na dofinansowanie własnych zadań ze źródeł pozabudżetowych.

131. Na **dotacje** składają się:
- 1) dotacje celowe z budżetu państwa na zadania: z zakresu administracji rządowej, własne, realizowane na podstawie porozumień z organami administracji rządowej;
  - 2) otrzymane z funduszy celowych;
  - 3) pozostałe dotacje.
132. **Subwencja ogólna** z budżetu państwa składa się z części: wyrównawczej, oświatowej, rekompensującej, równoważącej oraz uzupełnienia subwencji ogólnej.
133. **Wydatki gmin** dzielą się na majątkowe (w tym inwestycyjne) oraz bieżące, do których zalicza się m.in.:
- 1) wydatki na wynagrodzenia (wraz z pochodnymi),
  - 2) dotacje,
  - 3) świadczenia na rzecz osób fizycznych,
  - 4) wydatki na obsługę długu publicznego, w tym wydatki z tytułu udzielania poręczeń i gwarancji,
  - 5) wydatki na zakup materiałów i usług.

Wybrane źródła finansowania rozwoju obszarów wiejskich

134. **SAPARD** (Specjalny Program Przedakcesyjny na Rzecz Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich) opierał się w Polsce na dwóch zrównoważonych osiach priorytetowych:
- 1) poprawie efektywności sektora rolno-spożywczego,
  - 2) poprawie warunków prowadzenia działalności gospodarczej i tworzeniu miejsc pracy.
- Planowane działania służyły realizacji celów strategicznych programu SAPARD w Polsce, które określono jako:
- poprawa ekonomicznej konkurencyjności polskiego sektora rolno-spożywczego na rynku krajowym i rynku międzynarodowym;
  - dostosowanie sektora rolno-spożywczego do standardów *acquis communautaire* w zakresie jakości, higieny i bezpieczeństwa żywności oraz ochrony środowiska;
  - stymulowanie wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich poprzez wspieranie rozwoju infrastruktury technicznej oraz tworzenie warunków do podejmowania pozarolniczej działalności gospodarczej na wsi.
135. **Sektorowy Program Operacyjny (SPO) „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”** stanowił jeden z elementów realizacji Narodowego Planu Rozwoju i określał strategię oraz kierunki działań w zakresie rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich.
- Program obejmował łącznie 15 działań zgrupowanych w 3 osiach priorytetowych:
- **Priorytet I.** Wspieranie zmian i dostosowań w sektorze rolno-żywnościowym;
  - **Priorytet II.** Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich;
  - **Priorytet III.** Pomoc techniczna.
136. **Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) na lata 2004-2006** był dokumentem operacyjnym, określającym cele, priorytety i zasady wspierania zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. PROW został zatwierdzony decyzją Komisji (WE) C(2004) 3373 z dnia 6 IX 2004 r. PROW obejmował 7 działań realizowanych w ramach 2 priorytetów oraz 3 działania finansowane z przyznanego budżetu:
- **Priorytet A.** Wzrost konkurencyjności gospodarstw (3 działania): renty strukturalne, wspieranie gospodarstw niskotowarowych, grupy producentów rolnych;

- **Priorytet B.** Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich (4 działania): wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania, wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt, zalesianie gruntów rolnych, dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE;
- **Pozostałe działania:** pomoc techniczna, uzupełnienie płatności obszarowych, projekty w ramach rozporządzenia nr 1268/1999 (SAPARD).

Zobowiązania wieloletnie wynikające z PROW 2004-2006 są również finansowane z budżetu Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

137. **Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) na lata 2007-2013** określa strategię i główne kierunki działań w zakresie rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich na terenie kraju. Ogólne i szczegółowe cele Programu zgodne są z celami określonymi przez Rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 (w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich) oraz z potrzebami i problemami polskiej wsi.

Działania PROW 2007-2013 podejmowane są w ramach 4 osi priorytetowych (oraz Pomocy Technicznej), współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, a także ze środków krajowych przeznaczonych na ten cel w ustawie budżetowej. Zdefiniowano 4 Osie priorytetowe:

- **Oś 1.** Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego;
- **Oś 2.** Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich;
- **Oś 3.** Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej;
- **Oś 4.** Leader.

138. **Płatności bezpośrednio do gruntów rolnych** – warunkiem ubiegania się o płatności bezpośrednio do gruntów rolnych jest posiadanie działek rolnych o powierzchni co najmniej 1 ha utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej gospodarstwa rolnego (za działkę rolną uważa się zwarty obszar gruntu rolnego, na którym jest prowadzona jedna uprawa, na powierzchni nie mniejszej niż 0,1 ha) oraz posiadanie numeru identyfikacyjnego (wpis do ewidencji producentów) nadanego przez ARiMR. W celu ubiegania się o płatności bezpośrednio do gruntów rolnych producent rolny musi złożyć w biurze powiatowym ARiMR wniosek o przyznanie płatności bezpośrednich w wyznaczonym terminie.

Środowisko naturalne

139. Informacje o stanie w **ewidencyjnym przeznaczeniu gruntów** ujmowane są według form władania i grup rejestrowych wprowadzonych do ewidencji gruntów rozporządzeniem Ministra Rozwoju Regionalnego i Budownictwa z dnia 29 III 2001 r. w sprawie ewidencji gruntów i budynków (Dz. U. Nr 38, poz. 454).

140. Dane o **gruntach zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji i zagospodarowania** dotyczą gruntów, które utraciły całkowicie wartości użytkowe (grunty zdewastowane) oraz gruntów, których wartość użytkowa zmalała w wyniku pogorszenia się warunków przyrodniczych lub wskutek zmian środowiska oraz działalności przemysłowej, a także wadliwej działalności rolniczej (grunty zdegradowane).

141. **Rekultywacja gruntów** polega na nadaniu lub przywróceniu gruntom zdegradowanym lub zdewastowanym wartości użytkowych lub przyrodniczych przez właściwe ukształtowanie rzeźby terenu, poprawienie właściwości fizycznych i chemicznych, uregulowanie stosunków wodnych, odtworzenie gleb, umocnienie skarp oraz odbudowanie lub zbudowanie niezbędnych dróg.

142. **Parki narodowe** obejmują obszary wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi, o powierzchni nie mniejszej niż 1000 ha, na których ochronie podlega cała przyroda oraz walory krajobrazowe.
- Parki narodowe tworzy się w celu: zachowania różnorodności biologicznej, zasobów, tworów i składników przyrody nieożywionej i walorów krajobrazowych, przywrócenia właściwego stanu zasobów i składników przyrody oraz odtworzenia zniekształconych siedlisk przyrodniczych, siedlisk roślin, siedlisk zwierząt lub siedlisk grzybów.
143. **Rezerваты przyrody** obejmują obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi.
144. **Parki krajobrazowe** obejmują obszary chronione ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania oraz popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.
145. **Obszary chronionego krajobrazu** obejmują tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspakajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnią funkcję korytarzy ekologicznych.
146. **Użytki ekologiczne** są to zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej, jak: naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków itp.
147. **Stanowiska dokumentacyjne** są to niewyodrębniające się na powierzchni lub możliwe do wyodrębnienia, ważne pod względem naukowym i dydaktycznym, miejsca występowania formacji geologicznych, nagromadzeń skamieniałości lub tworów mineralnych, jaskinie lub schroniska podskalne wraz z namuliskami oraz fragmenty eksploatowanych lub nieczynnych wyrobisk powierzchniowych i podziemnych.
148. **Zespołami przyrodniczo-krajobrazowymi** są fragmenty krajobrazu naturalnego i kulturowego zasługujące na ochronę ze względu na ich walory widokowe lub estetyczne.
149. **Parki spacerowo-wypoczynkowe** są to tereny zieleni o powierzchni co najmniej 2 ha, urządzone i konserwowane z przeznaczeniem na cele wypoczynkowe ludności, wyposażone w drogi, place, aleje spacerowe, ławki itp.
150. Do kategorii **zieleńce** zaliczono obiekty o powierzchni poniżej 2 ha, w których funkcji dominuje wypoczynek.
151. **Tereny zieleni osiedlowej** występują przy zabudowie mieszkaniowej, pełnią funkcję wypoczynkową, izolacyjną.

152. Przez **zieleń uliczną** rozumie się pasy zieleni (drzewa i krzewy bądź ich skupiska, wraz z pozostałymi składnikami szaty roślinnej) występujące wzdłuż dróg, ulic, ciągów komunikacji miejskiej itp.
153. Jako **ścieki wymagające oczyszczania** przyjęto wody odprowadzane siecią kanałów lub rowów otwartych bezpośrednio do wód lub do ziemi, lub do sieci kanalizacyjnej z jednostek produkcyjnych (łącznie z zanieczyszczonymi wodami z odwadniania zakładów górniczych i chłodniczymi), z innych jednostek oraz z gospodarstw domowych.
154. Dane o **ściekach oczyszczanych** dotyczą ścieków oczyszczanych mechanicznie, chemicznie, biologicznie oraz z podwyższonym usuwaniem biogenów i odprowadzonych do wód lub do ziemi.
155. Dane o **ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków** podano na podstawie badań Głównego Urzędu Statystycznego w oparciu o szacunek liczby ludności korzystającej z oczyszczalni oczyszczających ścieki z miast i wsi. W przypadku gdy miasto obsługiwane jest przez kilka oczyszczalni o różnym sposobie oczyszczania, o zakwalifikowaniu miasta do obsługiwanego przez poszczególne rodzaje oczyszczalni ścieków decyduje przewaga ilości ścieków oczyszczanych przez dany rodzaj oczyszczalni.
156. Informacje o **odpadach** opracowane zostały na podstawie katalogu odpadów (wprowadzonego w życie 1 I 2002 r.), opartego o Listę Odpadów wprowadzoną do prawodawstwa Unii Europejskiej z dniem 1 I 2002 r.
- Informacje o **ilości i rodzajach odpadów** dotyczą zakładów, które wytworzyły w ciągu roku powyżej 1 tys. t odpadów lub nagromadziły 1 mln t i więcej odpadów (z wyłączeniem odpadów komunalnych).
- Odpady** oznaczają każdą substancję lub przedmiot należący do jednej z kategorii określonych w załączniku nr 1 do ustawy o odpadach z dnia 27 IV 2001 r. (tekst jednolity, Dz. U. 2007 Nr 39, poz. 251), których posiadacz pozbywa się, zamierza pozbyć lub do ich pozbycia się jest obowiązany.
- Przez **odzysk odpadów** rozumie się wszelkie działania niestwarzające zagrożenia dla życia, zdrowia ludzi lub dla środowiska, polegające na wykorzystaniu odpadów w całości lub w części, lub prowadzące do odzyskania z odpadów substancji, materiałów lub energii i ich wykorzystania.
- Przez **unieszkodliwianie odpadów** rozumie się poddanie odpadów procesom przekształceń biologicznych, fizycznych lub chemicznych w celu doprowadzenia ich do stanu, który nie stwarza zagrożenia dla życia, zdrowia ludzi lub dla środowiska.
- Magazynowanie odpadów** to czasowe przetrzymywanie lub gromadzenie odpadów przed ich transportem, odzyskiem lub unieszkodliwianiem.
- Przez **odpady składowane** należy rozumieć odpady usunięte na składowiska (wysypiska, hałdy, stawy osadowe) własne zakładów lub obce.
- Dane o **odpadach dotychczas składowanych (nagromadzonych)** dotyczą ilości odpadów zdeponowanych na terenach własnych zakładów w wyniku składowania w roku sprawozdawczym i w latach poprzednich.
157. Dane o **odpadach komunalnych** dotyczą odpadów powstających w gospodarstwach domowych, a także u innych wytwórców odpadów (bez odpadów niebezpiecznych), które ze względu na swój charakter lub skład są podobne do odpadów powstających w gospodarstwach domowych.

Informacje o odpadach komunalnych podaje się zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 27 IX 2001 r. w sprawie katalogu odpadów (Dz. U. Nr 112, poz. 1206).

158. Przez **zanieczyszczanie powietrza** rozumie się wprowadzanie przez człowieka, bezpośrednio lub pośrednio, do powietrza substancji stałych, ciekłych lub gazowych w takich ilościach, które mogą zagrażać zdrowiu człowieka, ujemnie wpływać na klimat, przyrodę żywą, glebę lub wodę, a także spowodować inne szkody w środowisku.

Informacje o źródłach i wielkości **emisji przemysłowych zanieczyszczeń powietrza** dotyczą jednostek organizacyjnych ustalonych przez Ministra Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych na podstawie określonej wysokości opłat wniesionych w 1986 r. za roczną emisję substancji zanieczyszczających powietrze według stawek określonych w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 13 I 1986 r. w sprawie opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska i wprowadzanie w nim zmian (Dz. U. Nr 7, poz. 40, z późniejszymi zmianami). Ustalona zbiorowość badanych jednostek utrzymywana jest corocznie, co zapewnia m.in. porównywalność wyników badań, może być powiększana jedynie w szczególnych przypadkach, np. o jednostki nowo uruchomione lub rozbudowane o wysokiej skali progowej emisji zanieczyszczeń.

Dane o **emisji pyłów** dotyczą pyłów: ze spalania paliw, cementowo-wapienniczych i materiałów ogniotrwałych, krzemowych, nawozów sztucznych, węglowo-grafitowych, sadzy oraz innych rodzajów zanieczyszczeń pyłowych.

Dane o **emisji gazów** dotyczą: dwutlenku siarki, tlenku węgla, tlenków azotu, węglowodorów oraz innych rodzajów zanieczyszczeń gazowych (bez dwutlenku węgla).

Dane o **emisji pyłów i gazów** obejmują emisję zorganizowaną (za pośrednictwem emitorów – kominów, wyrzutni wentylacyjnych) oraz niezorganizowaną (z hałd, składowisk, w toku przeładunku substancji sypkich lub lotnych, z hal produkcyjnych itp.) z sektora energetyczno-przemysłowego.

159. W przypadku wielkości **emisji gazów cieplarnianych** zaprezentowano inwentaryzację emisji trzech podstawowych gazów cieplarnianych: dwutlenku węgla, metanu i podtlenku azotu.

160. Dane o **nakładach na środki trwale służące ochronie środowiska i gospodarce wodnej** oraz ich **efektach rzeczowych** prezentuje się zgodnie z Polską Klasyfikacją Statystyczną dotyczącą Działalności i Urzędzeń Związanych z Ochroną Środowiska, wprowadzoną rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 2 III 1999 r. (Dz. U. Nr 25, poz. 218). Klasyfikacja ta opracowana została na podstawie Międzynarodowej Standardowej Statystycznej Klasyfikacji EKG/ONZ dotyczącej Działalności i Urzędzeń Związanych z Ochroną Środowiska i Europejskiego Systemu Zbierania Informacji Ekonomicznych dotyczących Ochrony Środowiska (SERIEE) wdrożonego przez Unię Europejską.

Podziału nakładów na środki trwale służące ochronie środowiska i gospodarce wodnej oraz uzyskanych efektów rzeczowych według województw dokonano na podstawie faktycznej lokalizacji inwestycji.

161. **Fundusze ekologiczne (Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych)** są to fundusze tworzone z: opłat za korzystanie ze środowiska (tj. kwot pieniężnych pobieranych za emisję zanieczyszczeń powietrza, składowanie odpadów, usuwanie drzew lub krzewów oraz za pobór i korzystanie z wód i wprowadzenie ścieków do wód lub do ziemi); kar za naruszenie wymagań w zakresie ochrony środowiska; spłat pożyczek udzielonych inwestorom; opłat za wyłączenie gruntów rolnych z produkcji, a także innych kwot ustalonych przez terenowe organy administracji rządowej oraz samorządowej.

3. Typologia regionów według Eurostatu i OECD

Typologia regionów według Eurostatu

Typologia regionów według Eurostatu została opracowana przez przedstawicieli DG Agri, Eurostatu, JRC i DG Regio, na podstawie typologii OECD. Jej celem jest poprawa porównywalności poszczególnych kategorii jednostek na terenie Unii Europejskiej poprzez wyeliminowanie słabości typologii OECD.

Metodologia identyfikowania i podziału podregionów według typologii Eurostatu wyróżnia następujące kryteria delimitacji:

1. wyznaczenie dwóch kategorii „gridów” (kwadratów 1x1 km wyznaczonych przez linie siatki geograficznej) – miejskich i wiejskich – w oparciu o dane z systemu *CORINE land cover* oraz o dane o liczbie ludności dla LAU 2:
  - a) obszar miejski stanowią te „gridy”, które spełniają łącznie dwa warunki:
    - gęstość zaludnienia – powyżej 300 osób/km²,
    - minimalna liczba ludności obszaru stworzonego przez zgrupowanie danego „gridu” wraz z ośmioma sąsiadującymi „gridami” – powyżej 5 tys. osób;
  - b) obszar wiejski stanowią te „gridy”, które nie spełniają powyższych kryteriów.
2. wyznaczenie 3 typów podregionów (NUTS 3) na podstawie siatki geograficznej z przypisanymi kategoriami poszczególnych „gridów” (miejskie, wiejskie), przy jednoczesnym zastosowaniu następujących kryteriów:
  - a) **podregion przeważająco wiejski (PW)** – gdy udział ludności mieszkającej na terenie „gridów” wyznaczonych jako wiejskie na obszarze NUTS 3 przekracza 50%,
  - b) **podregion pośredni (P)** – gdy udział ludności mieszkającej na terenie „gridów” wyznaczonych jako wiejskie na obszarze NUTS 3 wynosi 20-50%,
  - c) **podregion przeważająco miejski (PM)** – gdy udział ludności mieszkającej na terenie „gridów” wyznaczonych jako wiejskie na obszarze NUTS 3 wynosi poniżej 20%.
3. w celu lepszej identyfikacji typu NUTS 3, w zależności od specyfiki podregionu, zastosowano dodatkowe kryterium delimitacji, tj.:
  - a) w przypadku jednostek NUTS 3 o niewielkiej powierzchni (poniżej 500 km²) dokonano grupowań z sąsiednimi jednostkami (w zależności od jednostki – z jedną, kilkoma lub wszystkimi) w celu ustalenia typu (jak w pkt 2),
  - b) podobnie jak w przypadku typologii OECD, wzięto także pod uwagę wielkość miasta na terenie danego NUTS 3:
    - w przypadku miasta powyżej 200 tys. ludności, stanowiącej przynajmniej 25% populacji podregionu, podregion przeważająco wiejski (PW) uznaje się za pośredni (P),
    - w przypadku miasta powyżej 500 tys. ludności, stanowiącej przynajmniej 25% populacji podregionu, podregion pośredni (P) uznaje się za przeważająco miejski (PM).

Typologia regionów według OECD

Kryteria identyfikowania i podziału regionów według typologii OECD zostały ustalone w oparciu o stopień ich zurbanizowania. Uwzględniają one 2 poziomy analizy terytorialnej, tj. lokalny (dla Polski – gmina) i regionalny (dla Polski – TL 3, odpowiadający NUTS 3). Metodologia ta uwzględnia 3 etapy podziału:

1. na poziomie lokalnym, jednostki administracyjne sklasyfikowano jako miejskie lub wiejskie, według następujących kryteriów:
  - a) **obszar wiejski** to obszar, gdzie gęstość zaludnienia nie przekracza 150 osób/km²;
  - b) **obszar miejski** to obszar, gdzie gęstość zaludnienia wynosi 150 lub więcej osób/km²;

2. na poziomie regionalnym jednostki funkcjonalne lub administracyjne sklasyfikowano w zależności od procentowego udziału ludności mieszkającej na obszarach wiejskich (według kryteriów poziomu lokalnego). Wyróżniono 3 typy regionów:
  - a) **przeważająco wiejski (PW)** – gdy więcej niż 50% jego mieszkańców zamieszkuje obszary lokalne sklasyfikowane jako wiejskie według kryteriów poziomu lokalnego;
  - b) **pośredni (P)** – gdy udział procentowy mieszkańców zamieszkujących obszary lokalne sklasyfikowane jako wiejskie wynosi 15-50%;
  - c) **przeważająco miejski (PM)** – gdy mniej niż 15% jego mieszkańców zamieszkuje obszary lokalne sklasyfikowane jako wiejskie;
3. dodatkowo na poziomie regionalnym obszary wiejskie definiowane są w oparciu o kryterium wielkości populacji miasta, gdzie:
  - a) region sklasyfikowany jako **przeważająco wiejski (PW) staje się pośrednim (P)**, jeżeli na jego terenie położone jest miasto o liczbie ludności powyżej 200 tys., która stanowi co najmniej 25% populacji tego regionu;
  - b) region sklasyfikowany jako **pośredni (P) staje się przeważająco miejskim (PM)**, jeżeli na jego terenie położone jest miasto o liczbie ludności powyżej 500 tys., która stanowi co najmniej 25% populacji tego regionu.

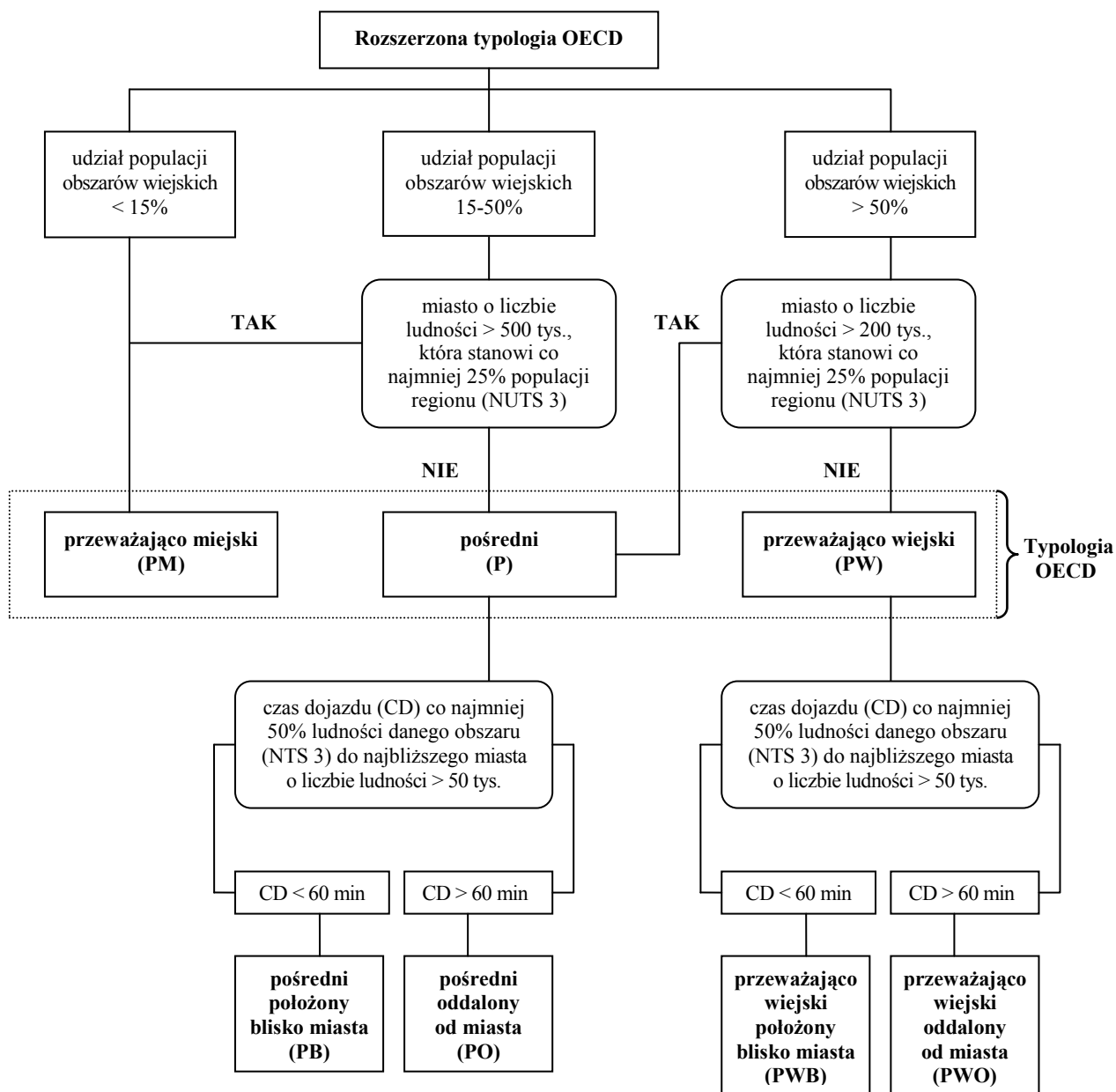
Równoległe prowadzone są prace, zainicjowane przez Dyрекcję Generalną ds. Polityki Regionalnej Komisji Europejskiej, nad uwzględnieniem kryterium dostępności do najbliższego miasta¹. Założeniem tego kryterium jest pomiar czasu dojazdu co najmniej 50% ludności danego obszaru do najbliższej położonego miasta o liczbie mieszkańców powyżej 50 tys. Wartość progowa czasu dojazdu (CD) jest równa 60 min. Ta rozszerzona typologia klasyfikuje regiony do jednego z 5 typów:

1. **przeważająco miejski (PM)** – wyznaczony na podstawie 3 powyższych kryteriów;
2. **pośredni położony blisko miasta (PB)** – pośredni, dla którego czas dojazdu co najmniej 50% ludności do najbliższego miasta o liczbie ludności powyżej 50 tys. nie przekracza 60 min;
3. **pośredni oddalony od miasta (PO)** – pośredni, dla którego czas dojazdu co najmniej 50% ludności do najbliższego miasta o liczbie ludności powyżej 50 tys. przekracza 60 min;
4. **przeważająco wiejski położony blisko miasta (PWB)** – przeważająco wiejski, dla którego czas dojazdu co najmniej 50% ludności do najbliższego miasta o liczbie ludności powyżej 50 tys. nie przekracza 60 min;
5. **przeważająco wiejski oddalony od miasta (PWO)** – przeważająco wiejski, dla którego czas dojazdu co najmniej 50% ludności do najbliższego miasta o liczbie ludności powyżej 50 tys. przekracza 60 min.

Tabele „Podregiony w Polsce według typologii regionalnej Eurostatu” i „Podregiony w Polsce według typologii regionalnej OECD” przedstawiono na stronach 89 i 90.

¹ L. Dijkstra and H. Poelman, 2008. *Remote Rural Regions: How the proximity to a city influences the performances of rural regions. Regional Focus No 1/08. The paper defines remote rural regions in European countries* [GOV/TDPC/TI/RD(2008)4].

Schemat rozszerzonej typologii OECD

Źródło: Dokument ze spotkania grupy roboczej OECD do spraw wskaźników terytorialnych „Refinement of the OECD regional typology: the economic performance of remote rural regions”.

METHODOLOGICAL NOTES

1. Sources and range of data

Analysis presented in this publication contains the rural areas distinguish on the basis of the administrative division by the National Official Register of Territorial Division of the Country (TERYT), where recognizing the rural areas as the rural gminas and the rural part of urban and rural gminas. Collected data have been presented in retrospection for years: 2003, 2008 and 2009. In the analytical part and review tables the indicators concerning rural areas compared with national and urban areas data. Additionally, we have placed the table containing selected data regarding rural areas by Eurostat and OECD regional typology as well as the rural areas connected with towns below 5 thous. inhabitants.

Data contained in this publication were compiled on the basis of:

- the results of the CSO survey collected in the secondary research “Statistical information system of rural areas”.
- administrative sources: Agricultural Property Agency, Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture, Polish Post General Directorate, General Directorate for National Roads and Motorways, Main Inspectorate of Agricultural and Food Quality, Head Office and Cartography, Agricultural Social Insurance Fund, National Centre for Emissions Management, National Centre for Emissions Management, Ministry of National Education, Ministry of Finance, Ministry of Economy, Ministry of Labour and Social Policy, Ministry of Agriculture and Rural Development, Polish Union of Allotment Gardeners, Social Insurance Institution.

2. Major definitions used in publication

Demographic potential

1. Tables of the chapter were compiled on the basis of:

- 1) the balances of the size and structure of the **population actually living** in a gmina. Population balances are compiled for periods between censuses on the basis of the last census, taking into account:
  - a) changes in a given period connected with vital statistics (births, deaths) and migration of the population (registering and cancelling registration for permanent residence from other gminas and from abroad) as well as address changes of the population due to changes in the administrative division,
  - b) the difference between the number of people registered for temporary stay above 3 months (until 2005 for a period of more than 2 months) in a gmina and the number of people temporarily absent, which simultaneously makes the difference between the number of people registered for permanent residence in a gmina and the number of people actually living in the gmina;
- 2) the registers of the Ministry of Interior and Administration on internal and international migration of population from permanent residence;
- 3) documentation of Civil Status Offices regarding registered marriages, births and deaths;
- 4) documentation of courts – regarding legally valid decisions in actions for divorces.

2. The data on the **size and structure of population** by territorial distribution are compiled by actual place of residence – it presents de facto population. The population actually residing in a given administrative unit includes: persons registered there for permanent residence and staying there actually and persons staying there temporarily (registered

- in a given administrative unit for a temporary stay for 3 months and over; until 2005 – above 2 months).
3. **The balance of population** in particular territorial units (gminas) was prepared on the basis of the results of the National Population and Housing Census 2002 for the all presented years.
  4. Data regarding the **vital statistics** according to territorial division were compiled as follows:
    - 1) marriages – according to the husband's place of permanent residence before the marriage;
    - 2) divorces – according to the plaintiff's place of residence;
    - 3) births – according to the mother's place of permanent residence;
    - 4) deaths – according to the place of permanent residence of the deceased.
  5. **Median age** of population is a parameter determining border of age, which half of population already exceeded and second half did not reach yet.
  6. **Female fertility rate** is calculated as the ratio of the number of live births and the number of women in the reproductive age (15-49). Births from mothers in the age under 15 are counted to the group 15-19 and from the mothers in the age 50 and over – to the group 45-49.
  7. **The reproduction rates:**
    - 1) **total fertility rate** refers to the average number of children who would be born by a woman during the course of her entire reproductive period (15-49 years old), assuming, that in particular phases of this period she would give birth with the intensity observed in a given year, i.e., assuming that age-specific fertility rates for this period are constant;
    - 2) **gross reproduction rate** refers to the average number of daughters who would be born by a woman assuming that the women during her reproductive age (15-49 years old) will give birth with frequency which is characteristic for all women giving birth in the year for which the reproduction rate (partial fertility rates remain constant) is calculated;
    - 3) **demographic dynamics rate** is the ratio of the number of live births to the number of deaths in a given period.
  8. **Life expectancy** expresses average number of years that a infant born in a given year shall survive assuming a steady level of mortality in the period for which the table of the expectation of life was worked out.
  9. **Infants** are children below 1 year.
  10. **Natural increase of the population** means the difference between the number of live births and deaths in a given period.
  11. **Internal migration of the population** is understood as changes in the place of residence within the country. There are migration for permanent residence and migration for temporary stay lasting more than 3 months. The data on migration for permanent residence were compiled on the basis of information from gminas about registrations

of people for permanent residence. Since 2006 the data have been taken from PESEL (the Common Electronic System of Population Register).

This information does not include changes of address within the same gmina, with the exception of urban-rural gminas for which the division into urban and rural areas has been kept.

12. **International migration of the population** is understood as changes of country of residence, i.e. departures abroad (emigration) or arrivals from abroad (immigration) for permanent or temporary stay. According to definitions recommended by the UN and European Union, the following are defined:

- 1) short-term migration – departures/arrivals for a period of less than 1 year,
- 2) long-term migration – departures/arrivals for a period of 1 year and more, as well as migration for permanent residence.

The data regarding international migration for permanent residence were compiled on the basis of information from gminas about registration of people arriving in Poland for permanent residence (immigration) and about deregistrations of people leaving Poland for permanent residence abroad (emigration). As in case of internal migration since 2006 the data have been taken from PESEL.

13. **Net migration** for rural areas it is the difference between inflow of population from urban to rural areas and foreign countries as well as outflow of population from rural to urban areas and foreign countries.

14. Rates concerning vital statistics and migration of the population according to territorial division were calculated as the ratio of the number of defined events to the number of population registered for permanent residence (as of 30 VI).

Economic situation of population

15. The **working age population** refers to males aged 18-64, and females aged 18-59. In this category the age groups of **mobility** (i.e. 18-44) and **non-mobility** (i.e. 45-64 for males and 45-59 for females) are distinguished. The **non-working age population** is defined as the **pre-working age population**, i.e., up to the age of 17 and the **post-working age population**, i.e., 65 and more for males and 60 and more for females.

16. Data in table 2.2.-2.4. were compiled on the basis of the **Labour Force Survey (LFS)**, a sample survey conducted on a quarterly basis using the continuous observation method, i.e., economic activity of the population is observed in each week during the whole quarter. The survey covers **persons aged 15 and more**, being members of households in dwellings selected on a random basis. The survey does not cover the members of households absent for longer than 3 months except persons whose absence results from the type of their job. A household is a group of people living together in a dwelling and maintaining themselves jointly. The survey does not include institutional households.

Since the I quarter of 2003 the LFS results have been generalized on the basis of the population balances compiled using the results of the Population and Housing Census 2002. The data are not fully comparable to the surveys' results for the previous.

17. The main criterion in dividing the population into economically active and inactive is work, i.e. performing, holding or looking for a work.

18. **Economically active persons** include employed and unemployed persons:

- 1) **employed persons** are persons, who during the reference week:
  - a) performed, for at least 1 hour, any work providing earnings or income, or assisted (without wages or salaries) in maintaining a family-owned farm in agriculture or conducting a family-owned business beyond agriculture,
  - b) formally had a work but did not perform it (e.g., due to illness, vacation, a break in company activity, bad weather); if the break in work exceeded 3-months, the additional criterion since the I quarter of 2006 in case of employment as paid employees (employees hired on the basis of an employment contract and outworkers) has been the fact of receiving at least 50% of the hitherto remuneration;
- 2) **unemployed persons** are persons, aged 15-74, who simultaneously fulfil three conditions:
  - a) within the reference week were not employed,
  - b) within a 4-week period (the last week being the reference week) actively sought work,
  - c) were available for work within a fortnight period after the reference week.

The unemployed also include persons who have found a job and were waiting to begin work within a period not longer than 3 months as well as persons, who were available for that work (until the end of 2003 the ability to take a job was not taken into consideration).

Since the I quarter of 2008 the duration of job search has been calculated since the moment of ending the break in a job search providing that it happened and lasted at least 4 weeks. Therefore these data are not comparable with the results of the previous years.

19. **Economically inactive persons** are persons who are not classified either as employed or unemployed.

20. The **activity rate** is calculated as the share of the economically active persons in the total population (aged 15 and more).

21. The **employment rate** is calculated as the share of the employed persons in the total population (aged 15 and more).

22. The **unemployment rate** is calculated as the share of unemployed persons to the economically active population.

23. The **rural population** was divided into two subpopulations:

- 1) agricultural population – with connections to agricultural holding; i.e. persons living in rural areas, members of the households with a holder of agricultural farm or plot;
- 2) non-agricultural population, i.e. persons living in rural areas, members of the households without any holders of agricultural farm or plot.

24. Data regarding **employment** concern persons performing work providing earnings or income and include. Data are presented by as of 31 XII without converting part-time paid employees into full-time paid employees, each person being listed once according to the **main job**. The following employed persons are included:

- 1) employees hired on the basis of an employment contract (labour contract, posting, appointment, election or service relation);
- 2) employers and own-account workers, i.e.:

- a) owners, co-owners, and leaseholders of private farms in agriculture (including contributing family workers), i.e., working on private farms (with area up to 1 ha and more than 1 ha of agricultural land) as well as individual owners of livestock who do not possess agricultural land, which some exceptions since 2002,
  - b) owners and co-owners (including contributing family workers; excluding partners in companies who do not work in them) of entities conducting economic activity excluding private farms in agriculture,
  - c) other self-employed persons, e.g., persons practicing learned professions;
- 3) outworkers;
  - 4) agents (including contributing family workers and persons employed by agents);
  - 5) members of agricultural production co-operatives (agricultural producers' co-operatives and co-operatives established on their basis as well as agricultural farmers' co-operatives);
  - 6) clergy fulfilling priestly obligations.
25. **Full-time paid employees** are employed persons on a full-time basis, as defined by a given company or for a given position, as well as persons who, in accordance with regulations, work a shortened work-time period, e.g. due to hazardous conditions or a longer work-time period, e.g. property caretaker.
26. **Part-time paid employees** are persons who, in accordance with labour contracts, regularly work on a part-time basis. Part-time paid employees in the main workplace are persons who declared that the given workplace is their main workplace.
27. Data concerning **employed persons on private farms in agriculture as of 31 XII** estimated on the basis of the results of the Population and Housing Census 2002 as well as the Agricultural Census 2002.
The following employed persons **are not included** in the employed on private farms:
- 1) on farms with the area more than 1 ha of agricultural land producing **exclusively** for their own needs;
  - 2) on farms with the area to 1 ha of agricultural land (including individual owners of livestock who do not possess agricultural land) producing **exclusively** or **mainly** for their own needs.
28. Data regarding **registered unemployed persons** include persons who, in accordance with the Law dated 20 IV 2004 on Promoting Employment and Labour Market Institutions, in force since 1 VI 2004 (Journal of Laws No. 99, item 1001, with later amendments), are classified as unemployed.
An **unemployed person** is understood as a person not employed and not performing any other kind of paid work who is capable of work and ready to take full-time employment obligatory for a given job or service (or in case he/she is a disabled person – capable and ready to take work comprising no less than a half of working time), not attending a school with the exception of schools for adults (or taking extra curriculum exam within the scope of this school programme exam) or tertiary schools in part-time programme, looking for employment or other kind of paid work and registered in a powiat labour office, appropriate for his/her permanent stay, if he/she fulfilled, among others, the following conditions:
- 1) is aged 18 or more;
  - 2) is aged less than 60 (for women) or less than 65 (for men);
  - 3) did not acquire the right to retirement pay or pension resulting from an inability to work family pension, pension due to training, social pension, does not receive:

- a pre-retirement benefit or allowance, a rehabilitation benefit, a sick and maternity benefit or a benefit in the amount of a maternity benefit;*
- 4) *is not the owner or holder (sole or dependent) of agricultural real estate with an area of agricultural land exceeding 2 convertible ha;*
  - 5) *is not subject to retirement and pension insurance from full-time work due to being a spouse or a member of an agricultural household with an area of agricultural land exceeding 2 convertible ha;*
  - 6) *is not entered in the register rolls of economic activity or is not subject, on the basis of separate regulations, to compulsory social security or retirement provision, excluding social insurance of farmers;*
  - 7) *is not temporarily under arrest or not serving a prison sentence;*
  - 8) *does not receive monthly income of the amount exceeding half of minimal remuneration for work, excluding income generated from interest or other income generated from money gathered on bank accounts;*
  - 9) *does not receive, on the basis of the regulations concerning social welfare, a permanent social benefit;*
  - 10) *does not receive, on the basis of regulations concerning family allowances, nursing allowance or allowance supplementary to family benefit due to single parenthood and losing rights to the unemployment benefit due to the expiry of the legal duration of benefit receiving;*
  - 11) *does not receive, training allowance after the termination of employment.*
29. **The registered unemployment rate** is calculated as the relation of the number of registered unemployed persons to the economically active civilian, i.e., excluding persons in active military service as well as employees of budgetary entities conducting activity within the scope of national defence and public safety.
- The registered unemployment rate is given considering employed persons on private farms in agriculture (as part of the economically active civilian population) estimated on the basis of the censuses results.
30. Data regarding **the average monthly gross wages and salaries** per paid employee include the deduction from pay for personal income taxes and contributions to compulsory social security (retirement, pension and illness) paid by insured employee, introduced on 1 I 1999, in accordance with the Law on the Social Security System, dated 13 X 1998 (Journal of Laws No. 137, item 887, with later amendments).
31. Presented in publication data concerning **regional accounts** were compiled according to the European System of National and Regional Accounts (ESA 1995). The following accounts are compiled in the regional accounts system for each voivodship: the production account and the generation of income account by institutional sectors and kind of activity as well as allocation of primary income account and the secondary distribution of income account in the households sector. The following categories are calculated for subregions: gross domestic product (GDP) and gross value added (GVA) by kind of activity groups.
32. **Households sector** includes own-account workers in private farms in agriculture as well as natural persons working outside private farms in agriculture, employing up to 9 persons and keeping simplified accounting books, as well as natural persons obtaining income from hired work and non-earned source.

33. **Gross primary income in the households sector** is comprised of: gross mixed income, income connected with hired work (including total compensation of employees borne by all national institutional units, i.e., wages and salaries jointly with contributions to compulsory social security and health security paid by employees, contributions to compulsory social security paid by employers and other costs connected with employment) as well as property income. Gross primary income fulfils the function of creating gross disposable income.
34. **Gross disposable income in the households sector** is obtained as a result of correcting gross primary income by: current taxes on income, wealth, etc., social contributions, social benefits other than social transfers in kind (social security benefits in cash, social assistance benefits in cash) as well as other current transfers.
35. **Gross nominal disposable income in the households sector** was converted into real values using the consumer price indices of goods and services by household groups.
36. **Gross domestic product (GDP)** presents the final result of the activity of all entities of the national economy. Gross domestic product is equal to the sum of gross value added generated by all national institutional units, increased by taxes on products and decreased by subsidies on products. Gross domestic product is calculated at market prices.
In calculations of gross domestic product volume indices current prices from the year preceding reference year were adopted as constant prices.
37. **Gross value added** measures the newly generated value as a result of the production activity of national institutional units. Gross value added is the difference between gross output and intermediate consumption, and is presented at basic prices.
38. Data for previous years concerning nominal income in the households sector have been changed with reference to data published previous. This changes result from data verification in the national accounts, including data on social contributions as well as other current transfers updating,
39. **Social security benefits** include:
- 1) retirement pay and pensions (excluding those paid from foreign sources),
  - 2) benefits, rehabilitation benefits and one-off accident compensations.
- Data regarding benefits in **gross terms** include deductions for personal income tax. Such benefits (exclusively for farmers), childbirth and funeral benefits as well as accident compensation payments are non-taxable.
40. Information regarding **retirement pay and pension benefits for farmers** concerns benefits which are paid by the Agricultural Social Insurance Fund from the source of the Pension Fund and by the state budget (within the scope of the appropriated allocations as well as since 2007 from the separate division of the state budget expenditures) and from the source of the Social Insurance Fund in case of farmers who are authorized to receive benefits from those sources simultaneously.
41. **Retirement pay and pension benefits** include the amount of benefits due (current and compensatory) have taken into since 2007 the deductions, among others, in respect of achieving revenue from work.

42. Data regarding the **average monthly retirement pay and pension** are calculated by dividing the total amount of benefits by the corresponding number of persons receiving these benefits.
43. **Benefits and accident compensations** from social security for **farmers** are financed from the Contribution Fund of the Social Insurance of Farmers (excluding funeral benefit financed from the Pension Fund); compensations are paid for incurring permanent or long-term health damage or death as a result of an accident at work or from a job-related illness.
44. The basic source of information regarding the living conditions of the population, i.e., the level and structure of available income, expenditures, consumption as well as the furnishing of households with durable goods, is a sample **survey of household budgets**. In the survey there are included all the households, with the exception of those living in institutional households as well as households of members of the diplomatic corps of foreign countries. The households of foreign citizens which permanent or long-lasting residence in Poland and using Polish language participate in the survey.
- The survey unit is a one- or a multi-person **households**. A **one-person** household is understood as an individual independently maintaining himself/herself, i.e., income is not combined with the income of others, regardless of whether the individual lives alone or with other persons. A **multi-person** household is understood as a group of people living together and maintaining themselves jointly.
- Survey results are based on declarations made by persons participating in the survey of household budgets.
- In order to maintain the relation between the structure of the surveyed population and the socio-demographic structure of the total population, results obtained from the household budget survey for 2009 were weighted which the structure of households by number of persons and class of locality coming from the Population and Housing Census 2002.
45. The survey covered households representing the basic socio-economic groups of the population established on the basis of the **exclusive or main** (predominante) **source of maintenance**, i.e., **households of: employees, farmers, self-employed, retirees, pensioners as well as households maintained from non-earned sources** (other than retirement pay and pensions).
- An **agricultural holding in private use** includes:
- 1) private farm exceeding 1 ha of agricultural land, tended by farmers on their own or rented land;
  - 2) private farm of up to 1 ha of agricultural land (agricultural plot, of which e.g. company plot) used for agricultural purposes by natural persons as well as livestock owners who do not possess agricultural land.
46. Household groups representing the basic socio-economic groups of the population were established on the basis of the **exclusive or main** (predominate) **source of maintenance**, i.e.:
- 1) income from hired work – **households of employees**;
  - 2) income from the use of a private farm in agriculture – **households of farmers**;
  - 3) income from self-employment. i.e., from conducting economic activity, other than farming, from practising a learned profession (e.g., artists, lawyers) – **households of the self-employed**;
  - 4) retirement pay – **households of retirees**;
  - 5) pensions – **households of pensioners**;
  - 6) non-earned sources other than retirement pay and pensions – **households maintained from non-earned sources**.

47. **Available income** includes current monetary and non-monetary income (including the value of own consumption, i.e., consumer goods and services acquired for household needs from self-employed agricultural or non-agricultural economic activity as well as the value of goods and services received free of charge), excluding prepayments on personal income tax paid (with income from hired labour, social security benefits and from social assistance benefits), excluding contributions to obligatory social security paid by the insured employee as well as excluding taxes paid by self-employed persons. Available income is designated for expenditures as well as for an increase in savings.

Disposable income is understood as available income reduced by other expenditures. Disposable income is designated for consumer goods and services as well as for an increase in savings.

48. **Expenditures** include expenditures on consumer goods and services as well as other expenditures.

Expenditures on consumer goods and services are designated for meeting household needs. They include expenditures on goods and services purchased for cash, with the use of cash or a credit card and on credit, the value of articles received free of charge as well as the value of own consumption. Consumer goods include non-durable goods (e.g., food, beverages, pharmaceutical products), semi-durable goods (e.g., clothing, books, toys) and durable goods (e.g., cars, washing machines, refrigerators, television sets). Expenditures do not include renovation fund (payment for rentals for housing include renovation fund up to 2004 in item "housing, water, electricity, gas and other fuels").

Other expenditures include, i.a.: amounts transferred to other households and non-commercial institutions, including gifts; boarding costs of youth and students studying away from home; private alimony; some taxes, e.g.: on real estate, inheritance and donations, income from property as well as renting and selling real estate and monetary losses.

Expenditures on consumer goods and services were aggregated in accordance with the Classification of Individual Consumption by Purpose for the Household Budget Survey (COICOP/HBS).

Economic activity

Agriculture

49. Data regarding land use, sown area, crop production and yields, livestock and animal-based production, as well as tractors were compiled on the basis of reports, results of sample surveys, agricultural census results and estimates.

50. A **holder of a private farm** is understood as a natural person or a group of persons actually using the land, whether as owners or leaseholders, or who use the land in any other respect, whether this land is situated in one or in several gminas.

51. An **agricultural holding** is understood as an agricultural area, including forest land, buildings or their parts, equipment and stock if they constitute or may constitute an organised economic unit as well as rights and obligations related to running a holding.

Agricultural holdings in private use include:

- 1) private farms exceeding 1 ha of agricultural land, tended by farmers on their own or rented land;
- 2) private farms up to 1 ha of agricultural land (agricultural plots, of which e.g. company plots) used for agricultural purposes by natural persons as well as livestock owners who do not possess agricultural land.

52. **Total area of land** of an agricultural farm is understood as the entire land (without exception) which comprises an agricultural farm, i.e. the entire land utilized for agricultural purposes (arable land, orchards, meadows, and pastures) which is cultivated, other arable land, as well as any related land utilized for non-agricultural purposes, such as: forests, forest land and other land (courtyards, land under buildings, or earmarked for development, ornamental gardens, land under waters, roads, peat lands, quarries, gravel mines, wasteland, and any arable land non utilised for agricultural purposes if such land is not meant to be used for agricultural purposes in future), irrespective of the type of ownership (owned, leased with or without an agreement, other type of use).
53. In accordance with the Eurostat methodology, an additional division of arable land has been adopted since 2007, therefore data are not comparable with previous years.
- Agricultural land** consists of:
- 1) agricultural land maintained in good agricultural condition – in accordance with norms defined in the regulation of Minister of Agricultural and Rural Development dated 12 III 2007 about minimal norms (Journal of Laws No. 46, item 306, with later amendments). Agricultural land maintained in good agricultural condition includes: arable land, orchards, fixed meadows and pastures, which are cultivated;
  - 2) other agricultural land (not divided according to types), i.e. agricultural land currently not utilised and not maintained in good agricultural condition (previously used as agricultural land but no longer utilised for agricultural purposes for economical, social or other reason, but could be reintroduced to the agricultural production using farm resources).
- Data regarding the total area of agricultural land and area by type of agricultural land are presented excluding non-farm land.
54. **Arable land** includes land which is cultivated, i.e. sowed and fallow land. Arable land should be maintained in good agricultural condition.
- Cultivated arable land is understood as land sowed or planted with agricultural or horticultural products, willow and hops plantations, area of greenhouses, area under cover, and area of less than 10 a, planted with fruit trees and bushes, as well as green manure.
55. **Permanent meadows and pastures** include land permanently covered with grass, but it does not include arable land sown with grass as part of crop rotation. Permanent meadows are understood as the land permanently covered with grass and mown in principle, and in mountain area – also the area of mown mountain pastures and meadows. Permanent pastures are understood as the land permanently covered with grass, not mown but grazed in principle, and in mountain area – also the area of grazed pastures and meadows. Permanent meadows and pastures classified to this category must be maintained in good agricultural condition.
56. **Forests and forest land** include area covered with forest stands, area temporarily devoid of forest stands, and land related to forestry. Forest area includes area covered with forest growing, young and older forest stand, plantations of poplar and other species of fastgrowing trees. The area temporarily devoid of forest stand includes felling sites, blanks, irregularly stocked open stands, plantations of Christmas trees in forest land, and deforested area resulting from industrial emission and mining (overflow land, swallow holes).

Land connected with silviculture includes land used for purposes of forest management: buildings and structures, spatial division lines in forests, forest roads, forest nurseries, wood stock piling areas, etc.

57. **Other land** which forms part of a farm includes: land under buildings, courtyards, yards and ornamental gardens, road, surface of inland waters, drainage ditches, area planted with willow which grows in wild, area of other land (peat land, gravel mines), set-aside land, area designated for recreation, as well as agricultural land currently not cultivated and not meant for cultivation in future.
58. Area of **drained agricultural land** includes arable land and permanent grassland watered and drained (including that in use, that is area on which technically efficient drainage facilities are situated) and the area of arable land that requires drainage.
59. Data regarding water withdrawal in agriculture and forestry refer to **irrigation of both agricultural and forest land** of 20 ha and more in area, and to exploitation of fishponds of 10 ha and more in area. Besides the water withdrawal, the description includes the area of irrigated agricultural land and the area of filled fishponds. The data does not comprise water withdrawal for consumption and sanitary needs of countryside population and water withdrawal for animal production.
60. Data on **certified ecological farms** have been elaborated on the basis of producers registers delivered by authorized certifying bodies to the Main Inspector of Agricultural and Food Quality according to Article 9 item 1 point 2 of Legal Act of 20 April 2004 on organic farming (Journal of Laws No. 93, item 898).
Ecological farm is using organic methods of agricultural production which has a certificate granted to it by a certification body or which is under conversion to organic methods of agricultural production (under control of a certification body).
61. Information concerning **family allotment gardens** (until 2004 “workers’ allotment gardens” – name changes in accordance with the Law on family allotment gardens, dated 8 VII 2005; Journal of Laws 2005 No. 169, item 1419) was prepared in accordance with data from the information system of the National Council of Polish Allotment Owners Union.
62. Data regarding **sown area** concern the harvested area of respective crops cultivated as a main crop.
63. Data regarding the **production of animals for slaughter** concern the purchase of animals for slaughter (excluding animals selected for further breeding), market sales and slaughter intended for own consumption.
64. Data regarding **agricultural tractors** concern 4-wheeled and tracked tractors.
65. **Procurement of agricultural products** includes the quantity and value of agricultural products (crop and animal origin) purchased by economic entities directly from producers.
66. Data on **procurement prices** concern prices paid by economic entities purchasing agricultural products directly from their producers. Average annual prices were calculated as a quotient of value (without value added tax – VAT) and quantity of each agricultural product.

67. **Gross agricultural output** includes:

- 1) **crop output**, i.e., raw (not processed) products of plant origin (harvests for a given year);
- 2) **animal output**, i.e., production of animals for slaughter, raw (not processed) products of animal origin as well as the increase in farm animal stocks (livestock – the basic and working herd), which include: cattle, pigs, sheep, horses and poultry.

68. **Final agricultural output** is the sum of the following values: market output, own consumption of agricultural products from own production, increases in inventories products of plant and animal origin and the increase in farm animal stocks (livestock – the basic and working herd). Final output, as opposed to gross output, does not include those products from own output that were utilized for production purposes, e.g. feed, sown material, manure.

69. **Agricultural market output** is the sum of agricultural products sales at procurement centres and on market places. The value of agricultural market output in the various entity groups (state farms, companies, agricultural production co-operatives and private farms) is decreased by the value of agricultural products purchased directly from the other groups of economic entities, at the same time the market output of economic entities which conduct the sale is increased by this value. Market output does not include turnover between individual economic entities included in the same entity group and agricultural products sales by agricultural production co-operatives to their members.

70. The following prices were assumed in calculating agricultural output:

1) **current prices**:

- a) for procurement of agricultural products, own consumption and increases in farm animal stocks,
- b) procurement prices paid by economic entities purchasing agricultural products directly from agricultural producers,
- c) for market sales – prices received by farmers at market places, for production consumption and stocks of products of plant origin – purchase prices reduced by 5%;

2) **constant prices** current prices for the year preceding the surveyed year (for market sales – prices received by farmers at marketplaces, for other elements of production – average procurement prices), excluding potatoes, vegetables and fruits, for which the average prices for two consecutive years, i.e. the year preceding the surveyed year and the survey year, e.g. for 2009 – the prices from 2008 and 2009, are assumed.

71. **Farming years** relate to the period from 1 VII of a given calendar year till 30 VI of the next year (for example the farming year 2008/09 concerns the period from 1 VII 2008 till 30 VI 2009).

72. Agricultural land by the registered location of the farm was assumed for calculating results and production factors per area unit.

Non-agricultural activity

73. Data on entities of the national economy concern entities of the national economy entered in the REGON register and include legal persons, organizational entities without legal personality and natural persons conducting economic activity, classified into particular

NACE Rev. 2 sections and divisions according to the predominant kind of activity.

The National Official Business Register, hereinafter referred to as REGON, is an administrative register held by the President of the CSO. The rules for running the register are defined by the Regulation of the Council of Ministers of 29 VII 1995 on public statistic (Journal of Laws No. 88, item 439, with later amendments) and the provisions of the Regulation of the Council of Minister of 27 VII 1999 (Journal of Laws No. 69, item. 763, with later amendments) on the mode and methodology of running and updating the business register, including application, questionnaire and certificate specimens and detailed conditions and mode of co-operation of official statistics services with other bodies running official registers and information systems in public administration.

The basic function of the REGON register is identification of entities of the national economy, which is accomplished by assigning to them unique identification numbers.

74. **Marketplaces** are specific areas and structures (squares, streets, market halls) with permanent or seasonal outlets for small-scale retail sales or with facilities designated for conducting trade on specific days of the week or weekly (bazaars).

Seasonal marketplaces are those squares and streets where trade outlets conduct activity for a period of 6 months, in connection with increased demand from buyers (e.g., holiday seaside demand) and this activity is repeated in successive seasons.

75. **Sold production** concerns the total activity of an economic entity, i.e., both industrial and non-industrial production. Sold production of industry includes:

- 1) *the value of finished goods sold (regardless of whether or not payments due were received for them), semi-finished products and parts of own production;*
- 2) *the value of paid work and services rendered, i.e., both industrial and non-industrial;*
- 3) *lump sum agent fees in the case of concluding an agreement on commission terms and full agent fees in the case of concluding an agency agreement;*
- 4) *the value of products in the form of settlements in kind;*
- 5) *products designated for increasing the value of own fixed assets.*

*Sold production of industry is presented in basic prices. The definition of **basic price** is given in the general notes to the publication.*

Constant prices in 2009 (2005 average current prices) were adopted as constant prices in 2005.

*Data were compiled using **the enterprise method**. The definition of the enterprise method is presented in the general notes to the publication.*

76. Information regarding **investment outlays** was compiled according to the principles of the system of national accounts, according to recommendations of "European System of Accounts ESA 1995".

77. **Investment outlays** are financial or tangible outlays, the purpose of which is the creation of new fixed assets or the improvement (rebuilding, enlargement, reconstruction or modernization) of existing capital asset items, as well as outlays on so-called initial investments.

Investment outlays are divided into outlays on fixed assets and other outlays (on so-called initial investments as well as other costs connected with investment realization; these outlays do not increase the value of fixed assets.

78. Investment outlays are included into the appropriate sections of the NACE Rev. 2 in accordance with the classification of the investor's activity (entity of the national

economy), with the exception of outlays on structures not connected with its basic activity, which were included into the appropriate sections according to the criteria of structure destination (concerning, e.g.: residential buildings and places, buildings for education, health care, sport and recreational purposes).

79. The value of investment outlays incurred by:

- 1) legal persons and organizational entities without legal personality employing more than 9 persons (until 1998 – regardless of the number of employees) as well as natural persons conducting economic activity (excluding private farms in agriculture) and civil law partnerships employing more than 9 persons (until 1998 – more than 5 persons), was compiled on the basis of statistical reports;
- 2) legal persons and organizational entities without legal personality employing up to 9 persons, natural persons conducting economic activity and civil law partnerships employing up to 9 persons (until 1998 – up to 5 persons), private farms in agriculture as well as the value of outlays on private residential construction and private recreational construction (not adapted for permanent residence) and on sacral construction, was estimated.

The cubic volume of completed buildings accounts for the basis of the estimate regarding the value of investment outlays in private construction. Annual outlays include the total value of buildings completed in a given year, i.e., do not including the difference between non-finished construction at the end and at the beginning of a given year.

80. The division of investment outlays by voivodships and subregions was made on the basis of the actual location of the investment.

81. **Fixed assets** include asset components and other objects completed and ready for usage with an expected period of utility exceeding 1 year, of which also public roads, streets and squares, together with shoulders and foundations, development of tracts of land, long-term plantings, meliorations, water structures, land and livestock (basic herd) as well as since 1 I 2002 co-operative ownership right to residential-premise and co-operative right to non-residential (utilitarian) premise.

Data regarding fixed assets do not include the value of land recognised, since 1 I 1991, as a fixed asset, in accordance with the decree of the Council of Ministers, dated 12 XII 1990 (Journal of Laws No. 90, item 529) as well as rights of perpetual use of land regarded as fixed assets since 1 I 2002, in accordance with Act of Accounting, dated 29 IX 1994 (uniform text, Journal of Laws 2009 No. 152, item 1223, with later amendments).

82. The **gross value of fixed assets** is the value equal to the outlays incurred on purchasing or manufacturing them, without deducting consumption value (depreciation).

The gross value of fixed assets as of 31 XII at current book-keeping prices is understood:

- 1) within the scope of fixed assets designated for exploitation:
  - a) before 1 I 1995 – the value at replacement prices of September 1994,
  - b) after 1 I 1995 – the purchase or manufacturing value at current prices;
- 2) in units that used International Accounting Standards (IAS) implemented since 1 I 2005 – also revaluation according to fair value.

83. The gross value of fixed assets:

- 1) of legal persons and organizational entities without legal personality employing more than 9 persons (until 1998 – regardless of the number of employees) as well as natural

persons conducting economic activity (excluding private farms in agriculture) and civil law partnerships employing more than 9 persons (until 1998 – more than 5 persons) was compiled on the basis of statistical reports;

- 2) of legal persons and organizational entities without legal personality employing up to 9 persons, natural persons conducting economic activity and civil law partnerships employing up to 9 persons (until 1998 – up to 5 persons), private farms in agriculture as well as the value of private residential buildings (natural persons) and recreational not adapted for permanent residence, the value of public roads, streets and squares, basic and detailed meliorations, was estimated.

84. **The division of fixed assets** by NACE Rev. 2 sections by voivodships and subregions was made according to the abode of local kind of activity unit.

Social infrastructure

85. *The educational system in Poland functions according to the Education System Act dated 7 IX 1991 (uniform text, Journal of Laws 2004 No. 256, item 2572, with later amendments) and the Higher Education Act dated 27 VII 2005 (Journal of Laws No. 164, item 1365, with later amendments).*

86. *Among schools covered by the educational system, there are:*

- 1) *since the 1999/2000 school year 6-year primary schools and 3-year lower secondary schools (which replaced 8-year primary schools), where education is compulsory;*
- 2) *since the 2002/03 school year upper secondary schools, i.e. 2-3-year basic vocational schools, 3-year general secondary schools and specialized secondary schools, 4-year technical secondary schools, as well as since the 2004/05 school year supplementary schools for graduates from basic vocational schools (i.e. 2-year supplementary general secondary schools and 3-year supplementary technical secondary schools), and 3-year special job-training schools; upper secondary schools include also art schools leading to professional certification and post-secondary schools;*
- 3) *upper secondary (post-primary) schools (for graduates from 8-year primary school) and their sections operating until the end of the education cycle in the structure of upper secondary schools, which are included respectively in basic vocational schools, general secondary schools and technical secondary schools.*

87. *Since 1 IX 2004 an obligatory 1-year pre-primary education has been introduced for children at the age of 6 in pre-primary sections of primary schools and nursery schools (including special schools and special nursery schools) as well as since the 2008/09 school year pre-primary education groups and pre-primary points established on the basis of the decree of the Minister of National Education dated 10 I 2008 on types of the other forms of pre-primary education, conditions of establishing and organizing these forms as well as their functioning (Journal of Laws No. 7, item 38); until the 2003/04 school year children had a right to receive 1-year pre-primary education.*

88. *Data regarding pre-primary education as well as schools concern the beginning of the school year; data concerning graduates – the end of the previous school year.*

89. *Data include schools and establishments managed by central (government) entities and local self-government entities (gminas, powiats and voivodships), as well as by other legal and natural persons.*

90. *Schools and establishments can be public, non-public and non-public with the competence of a public school. A non-public school can obtain the competence of a public school if it implements the minimum programme as well as applies the principles of classifying and promoting pupils and students as established by the Ministry of National Education, allowing students to obtain state certificates or diplomas. Central (government) entities and local self-government entities can administer public schools only. Primary schools and lower secondary schools can be public schools, or non-public schools with the competence of public schools only.*
91. *Data concerning education, since the 2007/08 school year, is completed on the basis of the Educational Information System, administered by the Ministry of National Education. Data for previous years were based on data collected by the Central Statistical Office.*
92. **Gross enrolment rate** *is the relation of the number of people studying (as of the beginning of the school year) at a given educational level (regardless of age) to the population (as of 31 XII) in the age group defined as corresponding to this educational level.*
93. **Net enrolment rate** *is the relation of the number of people studying (as of the beginning of the school year) at a given educational level (within a given age group) to the population (as of 31 XII) in the age group defined as corresponding to this educational level.*
94. *Books and pamphlets as well as newspapers and magazines constitute **the collection** of public libraries.*
95. **A borrower** *is a person who in the course of a reporting year was registered at a library and checked out at least one item.*
96. *Information regarding **cinemas** concerns the activity of public cinemas, i.e., established for the purpose of public film screenings, regardless of the film carrier used (light-sensitive, magnetic tape and digital).*
The cinemas in rural areas include also mini- and multiplexes opened in shopping centres located on outskirts of large cities.
97. *Information regarding the activity of **cultural centres and establishments, clubs and community centres** was compiled on the basis of periodic surveys conducted every two years.*
98. **Public and non-public health care institutions** *are established on the basis of the Law on Health Care Institutions, dated 30 VIII 1991 (Journal of Laws 2007 No. 14, item 89, with later amendments).*
***A public health care institution** is a facility established by a minister, a central body of the government administration, a voivod local self-government entity as well as public institution of higher medical education or a public higher education institution, which is conducting didactic activity in the field of medical sciences, the Medical Centre for Postgraduate Education (since 2006).*
***A non-public health care institution** is a facility established by a church or religious association, employer, foundation, trade union, professional self-government, association or other domestic or foreign legal or natural person or by a company without legal personality.*

99. **Medical practices:** individual, individual specialized and group private practices are established on the basis of the Law on the Occupations of Doctor and Dentist, dated 5 XII 1996 (uniform text, Journal of Laws 2008 No. 136, item 857, with later amendments). The basis of this form of activity is the realization of health care services for the general population by private entities, as well as within the framework of public funds. Data concerning medical practices include those entities that render health care services **exclusively within the framework of public funds.**
100. **Consultations provided by doctors and dentists** in out-patient health care are presented together with consultations provided by medical practices as well as in admission rooms in general hospitals.
101. Data regarding **beds in hospitals** and other in-patient units concern permanent beds in patient wards (fully equipped), either occupied or prepared to receive patients.
Until 2007 information regarding **beds in general hospitals** do not include places (beds and incubators) for newborns as well as places in day wards. From 2008 beds and incubators for newborns are included in total number of beds, day care places are excluded.
102. The activity of general access **pharmacies and pharmaceutical outlets** is normalized by Pharmaceutical Law, dated 6 IX 2001 (Journal of Laws 2004 No. 53, item 533, with later amendments).
The data concerning **pharmacies** and do not include dispensaries in stationary health care institutions (e.g., in hospitals and sanatoria) which operate for the needs of these.
Pharmaceutical outlets are public sales outlets for selling prepared medicines. The assortment of medicines available in pharmaceutical outlets is precisely defined. The manager of pharmaceutical outlet is responsible for running the outlet. The manager may be a pharmacist with a 1-year service or pharmaceutical technician with a 3-year service in public pharmacies.
103. **Nursery** is health care institution providing health care services, which include preventive and nursing care over children up to 3 years of age.
104. Data concerning **social welfare homes and facilities** are related to the institutions for which the founding bodies are: local self-government entities, associations, social organizations, churches and religious associations, foundations, natural and legal persons. Types of social welfare homes and facilities are presented in accordance with the Act on Social Assistance of 12 III 2004 (Journal of Laws 2009, No. 175, item 1362).
105. **Foster family** provides care and upbringing of a child deprived in part or in full of parental care.
Foster families are divided into:
- 1) related to the child;
  - 2) not related to the child;
  - 3) professional families not related to the child:
    - a) families with many children,
    - b) specialized families,
    - c) emergency foster families.

106. **Tourist accommodation facilities** include collective tourist accommodation establishments, i.e. hotels and similar establishments and other facilities; do not include rooms for rent and agrotourism lodgings.

Hotels and similar establishments covers hotels, motels, boarding houses and other hotel facilities (e.g. road houses, inns).

Other facilities covers: excursion hotels, shelters, youth hostels, school youth hostels, holiday centres, holiday youth centres, training – recreational centres, creative arts centres, complexes of tourist cottages, camping sites, tent camp sites, hostels, health establishments and other non-classified (e.g. student dormitories, boarding schools, employee boarding houses).

107. Facilities and places temporarily inactive due to expansion, renovation, etc., are not included in data regarding **facilities and the number of beds** for tourists.

108. The number of **tourists accommodated** is the number of persons (tourists), who began their stay in an establishment in a given month (i.e. who checked in). This means that the persons staying in the establishment at the turn of months will only be included in the survey once, which means that they will only be listed for one month (i.e. at the time of registration).

109. Number of **overnight stays** (nights per capita) is the product of persons (tourists) and the number of days (nights) of their stay.

110. **Foreign tourists** using collective tourist accommodation establishments are registered according to country of their permanent residence. A foreign tourist may be indicated more than once if during a single stay in Poland he/she uses more than one accommodation facility.

111. Since 2002 information regarding student sports clubs UKS and religious sports clubs as well as sports clubs has been compiled on the basis of periodic surveys conducted every two years.

112. In the category of **persons practising sports**, one person may be indicated more than once depending upon the number of disciplines practised. Persons practising sports are classified as either juniors or seniors, depending on age; various age groups are applied for individual disciplines.

Living conditions and technical infrastructure

113. Information regarding **dwelling stocks and completed dwellings** concerns dwellings, as well as rooms and the usable floor space in these dwellings, located in residential and non-residential buildings. Data do not include collective accommodation facilities (employee hostels, student dormitories and boarding schools, social welfare homes and others) and spaces not designed for residential purposes, but which for various reasons are inhabited (animal accommodations, caravans, ships, wagons and others).

114. Data regarding **dwelling stocks** have been compiled on the basis of the balance of dwelling stocks, as of 31 XII (till 2001 concerned inhabited dwellings).

115. A **dwelling** is a premise comprising one or several rooms including auxiliary spaces, built or remodelled for residential purposes, structurally separated (by permanent walls) within

a building, into which a separate access leads from a staircase, passage, common hall or directly from the street, courtyard or garden.

116. **A room** is a space in a dwelling separated from other spaces by permanent walls, with an area of at least 4 m², with direct day lighting, i.e., with a window or door containing a glass element in an external wall of the building. A kitchen area is treated as a room if it meets the conditions described in the definition.

Data regarding the number of rooms in dwellings also include rooms used exclusively for conducting economic activity, if these rooms are located within a construction of dwelling and do not have an additional, separate access from the street, courtyard or from a common space in the building.

117. **The usable floor space** of a dwelling is the total usable floor space of the rooms, kitchen, foyers, bathrooms, and all other spaces comprising the dwelling.

118. Information regarding **completed dwellings**, as well as dwellings which construction has started concerns dwellings in newly built and expanded buildings (the enlarged portion) as well as dwellings obtained as a result of adapting non-residential spaces.

119. Data regarding **buildings completed** concerns within the scope of the number of buildings – newly built buildings, within the scope of the cubic volume of buildings – newly built and expanded buildings (only concerning the expanded portion) completed in the period from I I to 31 XII.

120. **Residential building** is a building designated towards residential purposes and fully occupied by residential premises or a building in which at least one half of the overall space constitutes residential space with the remaining part constituting other space (except for residential-animal buildings or residential-workshop buildings).

121. **Non-residential building** is a building in which more than half of the surface area is occupied by non-residential premises (e.g., school, offices, shop, warehouse, medical centre) and in which at least one dwelling is located.

122. Information regarding the length of the water-line, the sewerage systems and gas-line system includes systems servicing households and others.

Information regarding the **length of the water-line and gas-line network** concerns distribution network (excluding connections leading to residential buildings and other constructions) as well as the transmission (main) network, i.e., conduits providing water to the distribution network and since 2003 – gas.

Data regarding the **length of the sewerage system**, apart from street conduits, include collectors, i.e., conduits receiving sewerage from the street network; while they do not include sewers designed exclusively for draining run-off.

123. **Water-line, sewerage and gas-line connections** leading to residential buildings (including buildings with multiple residents, e.g.: employee boarding houses, student dormitories and boarding schools, social welfare homes) are understood as branches linking individual buildings with the distribution system or, in case of the sewerage system – with the main drainage system.

124. Data regarding the **users of water-line systems and sewerage systems** include the population living in residential buildings connected to a defined system as well as the population using a water-line system through a common courtyard or street outlet (equipment connected to the street water-line conduit), and in case of sewerage – sewerage inlets.

Data regarding the **gas users** concern the population in dwellings equipped with gas installations connected to the gas-line system.

125. Data regarding the **number of consumers and the consumption of electricity** from 2005 include households, in which the main source of maintenance is income from a private farm in agriculture.

Data regarding the **number of consumers using gas from gas-line** including consumers using collective gas-meters.

Data regarding the **consumption of gas from gas-line**, concern all the households.

Data regarding the **consumption of electricity and gas from the gas-line system** in households is established on the basis of an estimated system of payments.

126. **National roads** include:

- 1) motorways and expressways as well as roads which are designated to become motorways and expressways,
- 2) international roads,
- 3) roads which are other links ensuring the efficiency of the state road network,
- 4) approach roads to generally accessible border crossings servicing international passenger and freight traffic,
- 5) roads which are an alternative to toll motorways,
- 6) roads which are bypasses around large urban agglomerations,
- 7) roads with a military significance.

Regional roads include roads other than those presented above, which are links between cities, have a large significance for the voivodship and roads with a military significance not included among state roads.

District roads include roads other than those mentioned earlier, which link district capital cities with commune capital cities and commune capital cities with other such cities.

Communal roads include roads with a local significance not included in the other categories, which supplement the network of roads servicing local needs, excluding internal roads.

Non-urban roads include roads located outside the administrative boundaries of cities.

127. **Post offices** include post offices, as well as agencies, intermediaries, branches and stalls (serviced by personnel of the public post office).

128. Data regarding **radio and television subscribers** concern persons and institutions, which paid the subscription fee in order to use wireless radio and television receivers. The data also concern persons exempt, on the basis of special regulations, from paying the subscription fee (e.g. disabled war and military veterans).

Data also concern institutions paying the subscription for using radio and television receivers in their vehicles.

Revenue and expenditure of gminas budgets

129. The presented data include information regarding gminas budgets. Revenues of gminas are: own revenues, allocations, general subsidy.

130. Own revenue of gminas comprise:

- 1) revenues from shares in receipts from corporate and personal income taxes;
- 2) receipts from charges and taxes established and collected on the basis of separate acts, including the tax, the tax on real estate, the agricultural tax, forest tax, the tax on means of transport, the tax on civil law transactions, and receipts arising from the Financial Statute, the Service Law and the Marketplace Law;
- 3) revenue from property, i.e. income from renting and leasing;
- 4) funds for the additional financing of own tasks from non-budgetary sources.

131. Allocations comprise:

- 1) appropriated allocations from the state budget for: government administration – related tasks, own tasks, tasks fulfilled on the basis of agreements with bodies of the government administration;
- 2) allocations received from appropriated funds;
- 3) other allocations.

132. General subsidy from the state budget, consisting of the following parts: equalisation, educational, compensatory and complement general subsidy.

133. Expenditures of gminas are divided into: property-related (including investment-related) and current expenditures, such as:

- 1) expenditures on wages and salaries (including derivatives),
- 2) allocations,
- 3) compensations on the natural person,
- 4) expenditures on debt servicing, of which expenditures related to granting endorsements and guarantees,
- 4) expenditures on the purchase of materials and services.

Selected sources of rural areas development financing

134. SAPARD (Special Pre-Accession Programme for Agriculture and Rural Development) for Poland based on the 2 balanced priority axes:

- 1) improvement of the market efficiency of the agri-food sector,
- 2) improvement of conditions for economic activities and job creation.

The planned measures aimed at achieving the strategic objectives of the SAPARD programme in Poland, which are:

- improvement of the economic viability of the Polish agri-food sector in both domestic and international markets;
- adjustment of the Polish agri-food sector to *acquis communautaire* in terms of quality, hygiene, food safety and the protection of the environment;
- encouragement of multifunctional rural development, especially via developing technical infrastructure and creating conditions for non-agricultural economic activities in rural areas.

135. The Sectoral Operational Programme (SOP) “Restructuring and Modernisation of the Food Sector and Rural Development 2004-2006” was one of instruments of realisation of the 2004-2006 National Development Plan describing strategy and actions for agriculture and rural development.

Fifteen measures set out under the SOP Restructuring and Modernisation of the Food Sector and Rural Development 2004-2006 have been implemented within three priorities:

- **Priority I.** Supporting changes and adjustments in the agricultural and food sector;

- **Priority II.** Sustainable development of rural areas;
- **Priority III.** Technical assistance.

136. **The Rural Development Plan for Poland (RDP) 2004-2006** was an operational document setting out the objectives, priorities and rules for supporting the sustainable development of rural areas. RDP has been approved by the Commission Decision (EC) C(2004) 3373 of 6 IX 2004. Within the framework of RDP there were 7 measures implemented within 2 priorities and 3 measures financed from the granted budget:

- **Priority A.** Enhancement of competitiveness of the farm holdings: early retirement, support for semi-subsistence farms undergoing restructuring, support for agricultural producers' groups;
- **Priority B.** Sustainable and multifunctional development with special regards to environmental issues: support for less-favoured areas (LFA), support for agri-environment and animal welfare, afforestation of agricultural land, meeting the EU standards;
- **Other measures:** technical assistance, complements to direct payments, projects under the Regulation No. 1268/1999 (SAPARD).

Multiannual commitments are also financed from the budget of the Rural Development Programme implemented in 2007-2013.

137. **The Rural Development Programme for Poland (RDP) 2007-2013** determines the strategy and main directions of action in the development of agriculture and rural areas in our country. General and detailed aims of the Programme are in accordance with aims determined by the Council Regulation (EC) No 1698/2005 on supporting rural development under European Agriculture Rural Development Fund (EAFRD), and with needs and problems of the rural areas in Poland. Defined four priority axes:

- **Axes 1.** Improvement of the competitiveness of the agricultural and forestry sector;
- **Axes 2.** Improvement of the environment and rural areas;
- **Axes 3.** Quality of life in rural areas and diversification of rural economy;
- **Axes 4.** Leader.

138. **Direct payments to agricultural land** – one may apply for direct payments to agricultural land under the condition of being a holder of at least 1 ha of agricultural plots in good maintained agricultural condition (agricultural plot is a piece of land under one crop not smaller than 0,1 ha) and having an identification number (being listed in producers' register) assigned by the Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture (ARMA). In order to apply for direct payments, agricultural producers must submit, in due time, an application for aid at a local (powiat) office of ARMA.

Environment

139. Information regarding the status in **registered land designation** is classified according to ownership and register groups of land included in the register as a result of the decree of the Minister of Regional Development and Construction, dated 29 III 2001 in regard to the registration of land and buildings (Journal of Laws No. 38, item 454).

140. Data regarding **devastated and degraded land requiring reclamation and management** concerns land which has completely lost its utility value (devastated land) and land, the utility value of which has declined due to a worsening in natural conditions or environmental changes and industrial activity and inappropriate agricultural practices (degraded land).

141. **Reclamation of land** consists in the restoration or assigning a utility or natural value to devastated or degraded land through appropriate landscaping, improving physical and chemical properties, regulating waterways, regenerating soils, strengthening scarps as well as constructing or reconstructing necessary roads.
142. **National parks** include protected areas distinguishing by particular natural, scientific, social, cultural and educational values, of the area of at least 1000 ha, where all nature elements and specific landscape features are protected.
A national park are created to: preserve biodiversity, resources, formations and elements of inanimate nature and landscape features, restore a proper state of resources and elements of nature, reconstruct distorted natural habitats, habitats of plants, animals and fungi.
143. **Nature reserves** include areas in natural or slightly changed state, ecosystems, refuges and natural habitats. They also protect habitats of plants, animals, fungi and formations and elements of inanimate nature, having essential value for the environmental, scientific, cultural or landscape reasons.
144. **Landscape parks** are areas protected for natural, historical and cultural values, as well as for landscape features. The aim of landscape park's creation is preservation, popularisation and dissemination of these values in conditions of sustainable development.
145. **Protected landscape areas** include areas protected for the sake of distinguishing landscape characterised by various ecosystem types. These areas are to be valuable because of their functions satisfying the needs of tourism and recreation and functions of ecological corridors.
146. **Ecological areas** are worth of protection fragments of ecosystems of significant importance for biodiversity, such as natural water reservoirs, field and forest ponds, groups of trees and shrubs, swamps, peat bogs, dunes, old river beds, rock outcrops, scarps, gravel banks, habitats of rare or protected species etc.
147. **Documentation sites** are scientific and educational important, not emerging on the earth surface or visible on the surface, places of occurrence of various geological formations, fossils accumulations, mineral objects, caverns, rock caves, exploited and discarded opencast and underground workings.
148. **Landscape-nature complexes** are fragments of natural and cultural landscape that are worth protecting due to their scenic or aesthetic features.
149. **Strolling and recreational parks** are green areas of at least 2 ha in size, maintained for the recreational needs of the population, featuring roads, squares, walkways, benches, etc.
150. **Lawns** include areas of less than 2 ha in size, in which recreational activity dominates.
151. **Estate green belts** are located in residential areas and are used for the purposes of recreation and isolation.

152. **Street greenery** shall be strips of greenery (trees and bushes or clusters thereof, together with the remaining components of flora) occurring along roads, streets, public transport routes, etc.

153. **Waste water requiring treatment** is understood as water discharged by means of open channel or ditch systems directly into waters or into the ground, or sewerage system of entities engaged in production (including contaminated drainage water from mines and cooling water), other entities as well as households.

154. Data regarding **treated waste water** concern waste water treated mechanically, chemically, biologically and with increased biogene removal, discharged into waters or into the ground.

155. Data concerning **the population connected to waste water treatment plants** is given on the basis of surveys of the Central Statistical Office based on estimates of the number of the population connected to urban and rural waste water treatment plants. When an urban area is served by several treatment plants with various methods of treatment, the predominate amount of waste treated by a given treatment plant determines the classification of the urban area in the appropriate type of waste treatment plant.

156. Information regarding **waste** was compiled on the basis of a catalogue of waste (introduced 1 I 2002), based on List of Waste introduced into legislation of the European Union on 1 I 2002.

Information regarding the **quantity and types of waste** concerns plants which generated over 1 thous. t of waste in the course of the year or accumulated 1 mln t of waste and more (excluding municipal waste).

Waste shall mean any substance or object in one of the categories listed in Annex I to the Law on Waste, dated 27 IV 2001 (uniform text, Journal of Laws 2007 No. 39, item 251), which the holder discards or intends or is required to discard.

Recovery of waste shall mean any operations which do not endanger human life and health or the environment, consisting in the use of waste in whole or in part, or leading to extraction and use of substances, materials or energy.

Treatment of waste shall mean the submission of waste to the processes of biological, physical or chemical treatment as a result of which the nature of waste does not pose risks to human life and health or the environment.

Waste storage shall mean temporary waste storage or collection prior to its transport, recovery or disposal.

Landfilled waste is understood as waste transferred to landfill areas (landfills, waste dumps, sludge tanks) of the plant generating it or to other areas.

Data regarding **landfilled up to now (accumulated) waste** concern the quantity of waste deposited on the grounds of the plants generating it as a result of depositing it during the reporting and previous years.

157. Data on **municipal waste** concern waste generated in households or by other waste producers (excluding hazardous waste) which on the account of its character and composition is similar to waste produced in households.

Information on municipal waste is issued in accordance with the regulation of Minister of Environment of 27 IX 2001 concerning catalogue of waste (Journal of Laws No. 112, item 1206).

158. **Air pollution** means direct or indirect release of solid, liquid or gaseous substances into the atmosphere by human in quantities which may threaten human life, affect climate, animate nature, soil or water or cause other harms to the environment.

Information regarding the sources and amounts of **industrial atmospheric pollutant emissions** concerns organizational entities established by the Minister of Environmental Protection and Natural Resources on the basis of the defined amount of fees borne in 1986 for the annual emission of substances polluting the air, according to rates defined in the decree of the Council of Ministers, dated 13 I 1986, regarding payments for economic use of the environment and modifications to it (Journal of Laws No. 7, item 40, with later amendments). The established group of surveyed entities maintained annually which, i.a. assures comparability of data and may only be increased in specific cases, e.g. by newly established or expanded entities with a high step scale of pollutant emission.

Data regarding **particulate emissions** concern particulates: particulates from the combustion of fuels, particulates from cement and lime, fire-resistant materials, silicates, artificial fertilizers, carbon and graphite, soot, as well as other types of particulates.

Data regarding **gas emissions** concern: sulphur dioxide, carbon oxide, nitrogen oxides, hydrocarbons, as well as other types of gaseous pollutants (excluding carbon dioxide).

Data regarding particulate and gas emission include organized emission (through emitters – chimneys, exhausts etc.) and disorganized emission (from waste dumps and landfills, in the course of reloading of volatile or loose substances, from production halls etc.) from energy and industrial sector.

159. In case of volumes of **emission of greenhouse gases** has presented emissions of three main greenhouse gases: carbon dioxide, methane and nitrous oxide.

160. Data regarding **outlays on fixed assets and tangible effects of investments in environmental protection and water management** are presented in accordance with the Polish Statistical Classification of Environmental Protection and Facilities, introduced on the basis of the decree of the Council of Ministers, dated 2 III 1999 (Journal of Laws No. 25, item 218). This classification was compiled on the basis of the ECE/UN Single European Standard Statistical Classification of Environmental Protection Activities and Facilities as well as the European System for the Collection of Economic Information on the Environment (SERIEE), implemented by the European Union.

The division of outlays on fixed assets and tangible effects of investments in environmental protection and water management by voivodships is made on the basis of the actual location of the investment.

161. **Ecological funds (Environmental Protection and Water Management Funds and Agricultural Land Protection Fund)** are funds created from income originating from the: payments for use of the natural environment (i.e.: payments collected for releasing air pollutants, landfilling waste, the removal of trees and bushes as well as for the abstraction and use of water and releasing waste water into water or the ground); fines for violating environmental protection requirements; repayments of loans granted for investors; payments for exclusion of agricultural land from production as well as other payments established by regional divisions of the state and local self-government administration.

3. Typology of regions by Eurostat and OECD

Typology of regions by Eurostat

Typology of regions by Eurostat typology was compiled by DG Agri, Eurostat, JRC and DG Regio representatives, on the basis of the OECD regional typology. The aim of this typology is improvement comparability of individual categories of units on the EU territory by eliminating the distortions of the OECD regional typology.

The methodology of the identification and the division of subregions according to the Eurostat typology distinguishes the following criteria of delimitation:

1. determine two categories “gird cells” (squares 1x1 km determined by lines of the geographical grid) – urban and rural – based on the data from CORINE land cover system as well as the data of the population number for LAU 2:
  - a) urban area are those “gird cells” which meet altogether two conditions:
    - population density – above 300 inhabitants per square kilometer,
    - the minimal population number of area created by grouping “gird cell” with surrounding eight “gird cells” – above 5 thous. of persons;
  - b) the rural area are those “gird cells” which do not meet above criteria.
2. distinguished three types of subregions (NUTS 3) on the basis of the geographical grid with assigned individual categories “gird cells” (urban, rural) at simultaneous applying the following criteria:
  - a) **predominantly rural (PR) subregion** – the share of population living in rural “gird cells” on NUTS 3 area is above 50%,
  - b) **intermediate (IN) subregion** – the share of population living in rural “gird cells” on NUTS 3 area is between 20% and 50%,
  - c) **predominantly urban (PU) subregion** – the share of population living in rural “gird cells” on NUTS 3 area is below 50%.
3. in order to better identification of NUTS 3 type depending on the specificity of the subregion, used additional criterion of delimitation, i.e.:
  - a) in case of not large NUTS 3 areas (below 500 square kilometers) grouped them with surrounding units (depending on unit – with one, several or all of them), in order to determine the type (as in the point 2),
  - b) as similarly as in case of the typology OECD, was also taken into consideration a size of the city on the NUTS 3 area:
    - in case of the urban centre above 200 thous. of inhabitants, representing at least 25% of the subregion population, predominantly rural (PR) subregion becomes intermediate subregion (P),
    - in case of the urban centre above 500 thous. of inhabitants, representing at least 25% of the subregion population, intermediate subregion (P) becomes predominantly urban.

Typology of regions by OECD

The methodology of the identification and the division of subregions according to the OECD regional typology was established on the base of their urbanized degree. The OECD regional typology takes into consideration two levels of territorial analysis, i.e. local (for Poland – gmina) and regional (for Poland – TL 3 corresponding NUTS 3). The methodology distinguishes three stage of the division:

1. on the local unit the basic administrative units classified as urban or rural according to the following criteria:

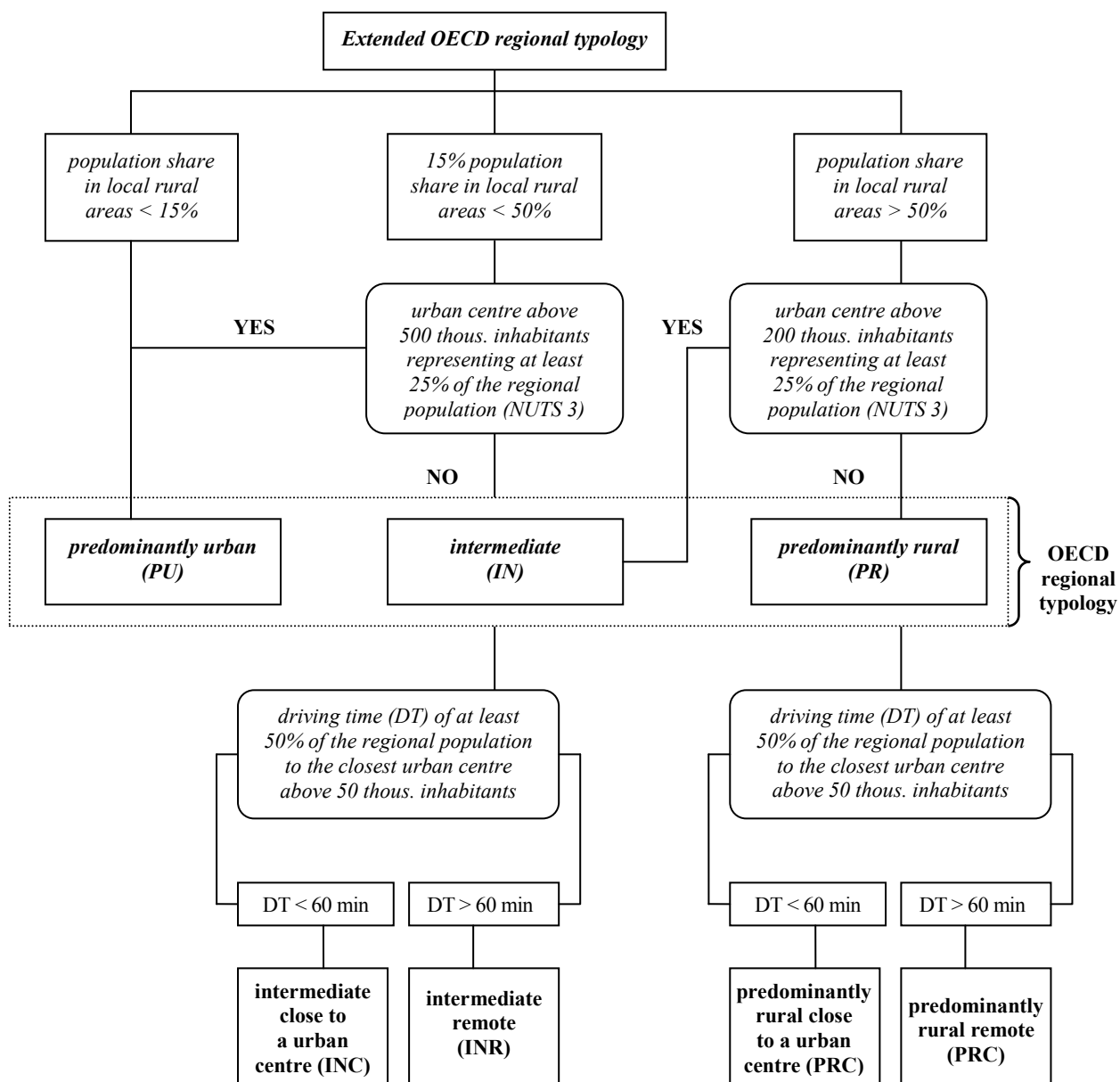
- a) **rural areas** it is area, where population density is below 150 inhabitants per square kilometer;
  - b) **urban areas** it is area, where population density is above 150 inhabitants per square kilometer.
2. on the regional level functional or administrative units are classified depending on the percentage share of population living in rural areas (according to criteria of the local unit). Distinguished three types of regions:
    - a) **predominantly rural (PR)**, if the share of population (population share) living in rural local units is above 50%;
    - b) **intermediate (IN)**, if the share of population (population share) living in rural local units is between 15% and 50%;
    - c) **predominantly urban (PU)**, if the share of population (population share) living in rural local units is below 15%;
  3. additionally on the regional level the rural areas are defined based on the criterion of the population size of the urban centre, where:
    - a) a region classified as **predominantly rural (PR)** becomes **intermediate (IN)** if it contains an urban centre of more than 200 thous. inhabitants representing at least 25% of the regional population;
    - b) a region classified as **intermediate (IN)** becomes **predominantly urban (PU)** if it contains an urban centre of more than 500 thous. inhabitants representing at least 25% of the regional population.

Simultaneously works are conducting initiated by the Directorate of Regional Policy of the European Commission², the OECD regional typology has been extended to include a criterion on the accessibility to urban centres. The assumption of this methodology is measured through the driving time (DT) of at least 50% of the regional population to the closest urban centre with more than 50 thous. inhabitants. The threshold for the driving time is set equal to 60 minutes. This extended regional typology classifies regions to the one of the five types:

- **predominantly urban (PU)** – distinguishes on the base of three above criteria,
- **intermediate close to the city (INC)** – intermediate for which the driving time of at least 50% of population to the closest urban centre with more than 50 thous. inhabitants is below 60 minutes,
- **intermediate remote (INR)** – intermediate for which the driving time of at least 50% of population to the closest urban centre with more than 50 thous. inhabitants is above 60 minutes,
- **predominantly rural close to a city (PRC)** – predominantly rural for which the driving time of at least 50% of population to the closest urban centre with more than 50 thous. inhabitants is below 60 minutes,
- **predominantly rural remote (PRR)** – predominantly rural for which the driving time of at least 50% of population to the closest urban centre with more than 50 thous. inhabitants is above 60 minutes.

² L. Dijkstra and H. Poelman, 2008. *Remote Rural Regions: How the proximity to a city influences the performances of rural regions*. Regional Focus No 1/08. The paper defines remote rural regions in European countries. [GOV/TDPC/TI/RD(2008)4].

Diagram of the extended OECD regional typology

Source: The document from working group meeting to the territorial indicators matters “Refinement of the OECD regional typology: the economic performance of remote rural regions”.

Podregiony w Polsce według typologii regionalnej Eurostatu
Subregions in Poland by Eurostat regional typology

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Typ ^a / <i>Type^a</i>	Wyszczególnienie (dok.) <i>Specification (cont.)</i>	Typ ^a (dok.) / <i>Type^a (cont.)</i>
Dolnośląskie		Podkarpackie (dok.) (cont.)	
jeleniogórski	P / IN	przemyski	PW / PR
legnicko-głogowski	P / IN	rzeszowski	P / IN
wałbrzyski	P / IN	tarnobrzeski	PW / PR
wrocławski	PM / PU	Podlaskie	
m. Wrocław	PM / PU	białostocki	P / IN
Kujawsko-pomorskie		łomżyński	PW / PR
bydgosko-toruński	PM / PU	suwalski	PW / PR
grudziądzki	PW / PR	Pomorskie	
włocławski	PW / PR	gdański	P / IN
Lubelskie		śląpski	P / IN
białski	PW / PR	starogardzki	PW / PR
chełmsko-zamojski	PW / PR	trójmiejski	P / IN
lubelski	P / IN	Śląskie	
puławski	PW / PR	bielski	P / IN
Lubuskie		bytomski	PM / PU
gorzowski	P / IN	częstochowski	P / IN
zielonogórski	P / IN	gliwicki	PM / PU
Łódzkie		katowicki	PM / PU
łódzki	PM / PU	rybnicki	PM / PU
m. Łódź	PM / PU	sosnowiecki	PM / PU
piotrkowski	PW / PR	tyski	PM / PU
sieradzki	PW / PR	Świętokrzyskie	
skierniewicki	PW / PR	kielecki	P / IN
Małopolskie		sandomiersko-jędrzejowski	PW / PR
krakowski	PM / PU	Warmińsko-mazurskie	
m. Kraków	PM / PU	elbląski	PW / PR
nowosądecki	PW / PR	ełcki	PW / PR
oświęcimski	P / IN	olsztyński	P / IN
tarnowski	PW / PR	Wielkopolskie	
Mazowieckie		kaliski	PW / PR
ciechanowsko-płocki	PW / PR	koniński	PW / PR
ostrołęcko-siedlecki	PW / PR	leszczyński	PW / PR
radomski	P / IN	pilski	PW / PR
m. Warszawa	PM / PU	poznański	PM / PU
warszawski wschodni	P / IN	m. Poznań	PM / PU
warszawski zachodni	P / IN	Zachodniopomorskie	
Opolskie		koszaliński	P / IN
nyski	PW / PR	stargardzki	PW / PR
opolski	PW / PR	m. Szczecin	P / IN
Podkarpackie		szczeciński	P / IN
krośnieński	PW / PR		

a PW – przeważająco wiejski, P – pośredni, PM – przeważająco miejski.

a PR – predominantly rural, IN – intermediate, PU – predominantly urban.

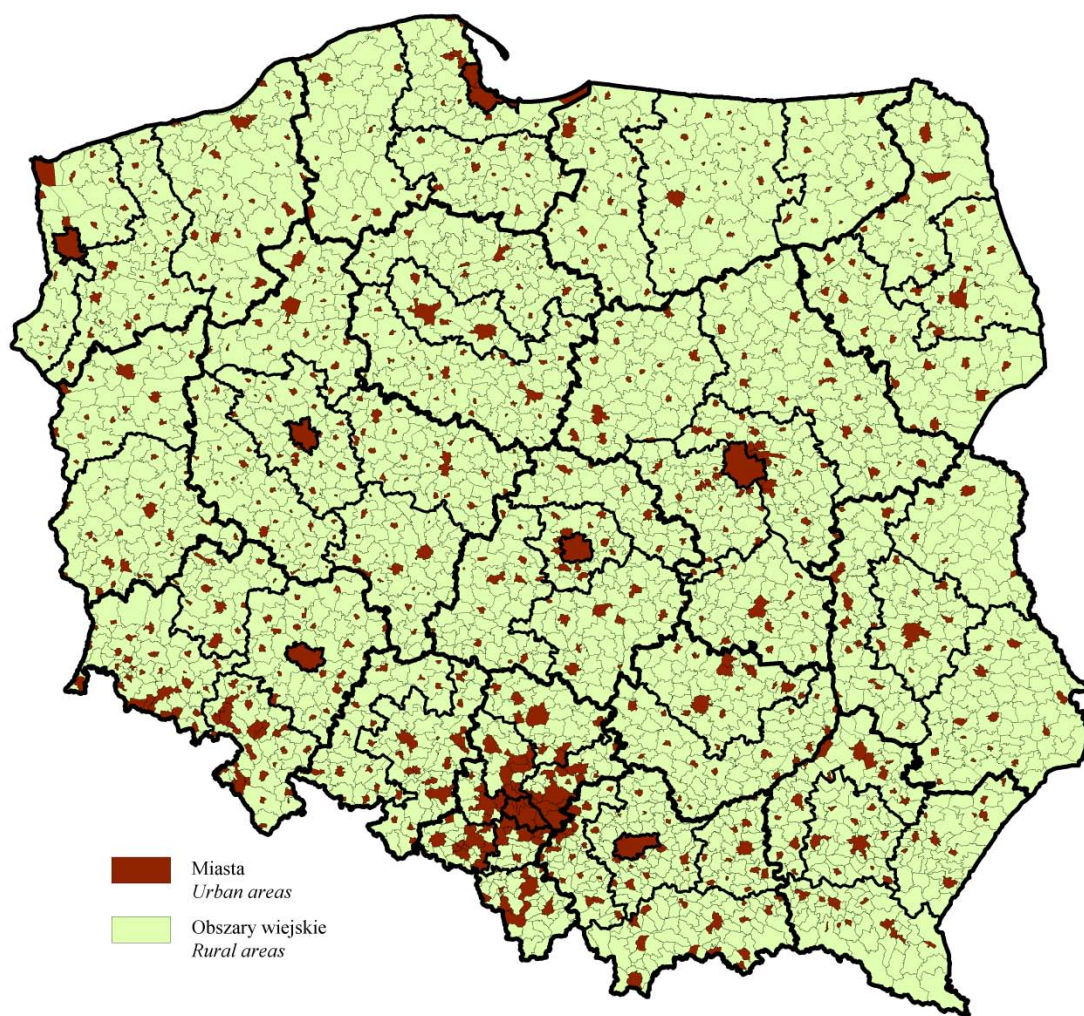
Podregiony w Polsce według typologii regionalnej OECD
Subregions in Poland by OECD regional typology

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Typ ^a / <i>Type^a</i>	Wyszczególnienie (dok.) <i>Specification (cont.)</i>	Typ ^a (dok.) / <i>Type^a (cont.)</i>
Dolnośląskie		Podkarpackie (dok.) (cont.)	
jeleniogórski	P / IN	przemyski	PW / PR
legnicko-głogowski	P / IN	rzeszowski	PW / PR
wałbrzyski	P / IN	tarnobrzesci	PW / PR
wrocławski	PW / PR	Podlaskie	
m. Wrocław	PM / PU	białostocki	P / IN
Kujawsko-pomorskie		łomżyński	PW / PR
bydgosko-toruński	P / IN	suwalski	PW / PR
grudziądzki	PW / PR	Pomorskie	
włocławski	PW / PR	gdański	PW / PR
Lubelskie	PW / PR	śląpski	PW / PR
białski	PW / PR	starogardzki	PW / PR
chełmsko-zamojski	PW / PR	trójmiejski	PM / PU
lubelski	P / IN	Śląskie	
puławski	PW / PR	bielski	P / IN
Lubuskie		bytomski	P / IN
gorzowski	PW / PR	częstochowski	P / IN
zielonogórski	PW / PR	gliwicki	PM / PU
Łódzkie		katowicki	PM / PU
łódzki	P / IN	rybnicki	PM / PU
m. Łódź	PM / PU	sosnowiecki	PM / PU
piotrkowski	PW / PR	tyiski	PM / PU
sieradzki	PW / PR	Świętokrzyskie	
skierniewicki	PW / PR	kielecki	P / IN
Małopolskie		sandomiersko-jędrzejowski	PW / PR
krakowski	P / IN	Warmińsko-mazurskie	
m. Kraków	PM / PU	elbląski	PW / PR
nowosądecki	PW / PR	ełcki	PW / PR
oświęcimski	P / IN	olsztyński	PW / PR
tarnowski	P / IN	Wielkopolskie	
Mazowieckie		kaliski	PW / PR
ciechanowsko-płocki	PW / PR	koniński	PW / PR
ostrołęcko-siedlecki	PW / PR	leszczyński	PW / PR
radomski	P / IN	pilski	PW / PR
m. Warszawa	PM / PU	poznański	PW / PR
warszawski wschodni	P / IN	m. Poznań	PM / PU
warszawski zachodni	P / IN	Zachodniopomorskie	
Opolskie		koszaliński	PW / PR
nyski	P / IN	stargardzki	PW / PR
opolski	P / IN	m. Szczecin	PM / PU
Podkarpackie		szczeciński	PW / PR
krośnieński	P / IN		

a PW – przeważająco wiejski, P – pośredni, PM – przeważająco miejski.

a PR – predominantly rural, IN – intermediate, PU – predominantly urban.

Podział terytorialny kraju na obszary miejskie i wiejskie według TERYT w 2009 r.
Territorial division of the country on urban and rural areas according to the TERYT in 2009

I. WYBRANE DANE O OBSZARACH WIEJSKICH W LATACH 1995, 2000-2009**I. SELECTED DATA ON RURAL AREAS IN 1995, 2000-2009**

Lp.	Wyszczególnienie	1995	2000	2001	2002	2003	2004
1	Powierzchnia ogólna kraju ^{ab} w tys. km ²	312,7	312,7	312,7	312,7	312,7	312,7
2	w tym obszary wiejskie w % ogółem	93,4	93,3	93,2	93,2	93,2	93,2
3	Ludność na wsi ^c w % ogółu ludności	38,2	38,1	38,2	38,3	38,4	38,5
4	w tym kobiety na obszarach wiejskich w % ogółu kobiet.....	50,0	50,2	50,2	50,2	50,2	50,2
Ruch naturalny:							
5	małżeństwa na 1000 ludności ogółem	5,4	5,5	5,1	5,0	5,1	5,0
6	w tym na obszarach wiejskich	5,9	5,7	5,2	5,2	5,2	5,1
7	rozwoły ^e na 1000 ludności ogółem	1,0	1,1	1,2	1,2	1,3	1,5
8	w tym na obszarach wiejskich	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,7
9	urodzenia żywe na 1000 ludności ogółem	11,3	9,9	9,6	9,3	9,2	9,3
10	w tym na obszarach wiejskich	13,7	11,6	11,0	10,6	10,3	10,2
11	zgony na 1000 ludności ogółem	10,1	9,6	9,5	9,4	9,6	9,5
12	w tym na obszarach wiejskich	11,1	10,2	10,0	9,9	10,1	9,9
13	przyrost naturalny na 1000 ludności ogółem	1,2	0,3	0,1	-0,1	-0,4	-0,2
14	w tym na obszarach wiejskich	2,6	1,4	1,0	0,7	0,2	0,3
15	zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych ogółem	13,6	8,1	7,7	7,5	7,0	6,8
16	w tym na obszarach wiejskich	13,5	7,9	7,7	7,1	6,8	6,4
17	Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na obszarach wiejskich na 1000 ludności	-2,0	0,1	0,2	1,0	1,9	2,7
18	w tym saldo migracji wewnętrznych	-1,8	0,3	0,4	1,2	2,1	2,8
Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (dane średnioroczne)							
19	Ludność aktywna zawodowo ogółem w tys.	17068	17311	17376	17213	16946	17025
w tym:							
20	zamieszkała na obszarach wiejskich w % ogółem	38,9	37,5	37,7	37,8	37,8	38,1
21	związana z gospodarstwem rolnym w % ludności aktywnej zawodowo zamieszkałej na obszarach wiejskich	66,2	62,5	63,8	62,8	59,4	57,9
22	Wsółczynnik aktywności zawodowej w %	58,8	56,6	56,3	55,4	54,7	54,7
23	w tym na obszarach wiejskich	61,3	57,4	57,4	56,4	55,8	56,0
24	Wsółcznik zatrudnienia w %	50,9	47,5	46,1	44,4	44,0	44,3
25	w tym na obszarach wiejskich	54,0	49,0	48,0	46,4	45,9	46,1
26	Stopa bezrobocia w %	13,3	16,1	18,2	19,9	19,6	19,0
27	w tym na obszarach wiejskich	11,9	14,6	16,4	17,7	17,8	17,6
28	Bezrobotni zarejestrowani ^a ogółem w tys.	2628,8	2702,6	3115,1	3217,0	3175,7	2999,6
29	w tym na obszarach wiejskich w % ogółem	42,9	43,7	42,7	41,7	41,7	42,1
Struktura wybranych przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę w gospodarstwach domowych w %:							
30	żywność i napoje bezalkoholowe ogółem	39,7	30,8	31,0	29,5	28,3	28,1
31	w tym na obszarach wiejskich	45,7	38,2	37,0	35,6	34,4	34,7
32	użytkowanie mieszkania i nośniki energii ogółem	16,9	17,9	18,8	19,9	20,5	20,3
33	w tym na obszarach wiejskich	17,4	15,6	15,8	16,6	17,7	17,2
34	zdrowie ogółem	3,5	4,5	4,5	4,5	4,7	5,0
35	w tym na obszarach wiejskich	3,3	4,5	4,5	4,5	4,8	5,0
36	edukacja ogółem	1,9	1,4	1,5	1,6	1,6	1,5
37	w tym na obszarach wiejskich	1,7	1,0	1,1	1,2	1,0	1,0
38	łącznie ogółem	1,3	3,5	4,3	4,5	4,6	4,7
39	w tym na obszarach wiejskich	0,6	2,8	3,5	3,8	4,0	4,1
40	rekreacja i kultura ogółem	5,4	6,7	6,5	6,4	6,6	6,8
41	w tym na obszarach wiejskich	3,3	4,5	4,6	4,7	4,8	4,9
Badanie budżetów gospodarstw domowych							
Gospodarstwa domowe wyposażone w niektóre przedmioty trwałe-go użytkowania ^d w % ogółu gospodarstw domowych:							
42	automat pralniczy ogółem	60,9	70,9	73,8	75,5	77,1	77,3
43	w tym na obszarach wiejskich	39,1	52,2	56,4	58,7	61,6	62,8
44	samochód osobowy ogółem	39,4	47,2	47,5	47,5	48,9	46,0
45	w tym na obszarach wiejskich	42,6	51,4	52,8	52,3	53,6	52,5
46	urządzenie do odbioru telewizyj satelitarnej lub kablowej ogółem	29,7	48,1	49,8	48,9	49,7	48,9
47	w tym na obszarach wiejskich	9,8	25,9	27,2	27,9	29,4	27,9
48	telefon komórkowy ogółem	.	17,1	28,7	37,1	47,2	54,0
49	w tym na obszarach wiejskich	.	10,7	19,9	27,5	36,4	45,2

a Stan w dniu 31 XII. b Według ewidencji geodezyjnej; obszar łądowy (łącznie z wodami śródlądowymi) oraz część morskich wód wewnętrznych. poszczególnych kwartałów.

a As of 31 XII. b According to geodetic register; land area (including inland waters) and part of internal waters. c Exclude divorces in which

2005	2006	2007	2008	2009	Specification	No.
312,7	312,7	312,7	312,7	312,7	Total area of the country ^{ab} in thous. km ²	1
93,2	93,2	93,2	93,2	93,2	of which rural areas in % of total	2
38,6	38,7	38,8	38,9	39,0	Rural population ^a in % of total population	3
50,2	50,2	50,3	50,3	50,3	of which females in rural areas in % of total females	4
Vital statistics:						
5,4	5,9	6,5	6,8	6,6	marriages per 1000 total population	5
5,5	6,0	6,6	6,9	6,6	of which rural areas	6
1,8	1,9	1,7	1,7	1,7	divorces ^c per 1000 total population	7
0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	of which rural areas	8
9,6	9,8	10,2	10,9	11,0	live births per 1000 total population	9
10,4	10,5	10,9	11,6	11,4	of which rural areas	10
9,7	9,7	9,9	10,0	10,1	deaths per 1000 total population	11
10,1	9,9	10,1	10,1	10,2	of which rural areas	12
-0,1	0,1	0,3	0,9	0,9	natural increase per 1000 total population	13
0,3	0,6	0,8	1,5	1,2	of which rural areas	14
6,4	6,0	6,0	5,6	5,6	infant deaths per 1000 total live births	15
6,5	5,7	5,9	5,6	5,5	of which rural areas	16
<i>Internal and international net migration for permanent residence</i>						
2,0	1,7	2,8	2,3	2,8	in rural areas per 1000 population	17
2,2	2,4	3,2	2,6	2,7	of which internal net migration	18
Labour Force Survey (average annual data)						
17161	16938	16859	17011	17279	Total economically active population in thous.	19
<i>of which:</i>						
38,1	38,2	38,0	38,0	38,1	living in rural areas in % of total	20
56,6	55,4	54,5	53,3	50,1	connected with agricultural farm in % of economically active persons living in rural areas	21
54,9	54,0	53,7	54,2	54,9	Activity rate in %	22
56,0	54,9	54,2	54,5	55,2	of which rural areas	23
45,2	46,5	48,5	50,4	50,4	Employment rate in %	24
47,0	47,8	49,2	50,7	50,8	of which rural areas	25
17,7	13,8	9,6	7,1	8,2	Unemployment rate in %	26
16,1	13,0	9,2	7,0	8,0	of which rural areas	27
2773,0	2309,4	1746,6	1473,8	1892,7	Total registered unemployed persons ^d in thous.	28
42,6	43,5	45,0	45,5	44,0	of which rural areas in % of total	29
Structure of selected average monthly expenditures per capita in households in %:						
28,1	27,1	26,6	25,6	25,1	food and non-alcoholic beverages total	30
33,6	32,0	31,4	29,8	29,4	of which rural areas	31
19,6	19,7	18,4	18,9	19,7	housing, water, electricity, gas and other fuels total	32
17,9	18,6	17,2	18,2	19,0	of which rural areas	33
5,0	4,9	4,9	4,8	5,0	health total	34
4,9	4,7	4,6	4,5	4,7	of which rural areas	35
1,3	1,4	1,4	1,2	1,2	education total	36
0,9	0,9	1,0	0,9	0,9	of which rural areas	37
5,3	5,2	5,0	4,8	4,5	communications total	38
4,7	4,7	4,7	4,6	4,5	of which rural areas	39
6,8	7,1	7,6	7,9	8,0	recreation and culture total	40
4,9	5,1	5,5	5,9	6,3	of which rural areas	41
Household budgets survey						
<i>Households furnished with selected durable goods^d in % of total households:</i>						
79,8	82,8	84,7	86,7	89,0	automatic washing machine total	42
66,5	71,5	74,6	77,3	81,1	of which rural areas	43
47,4	49,5	52,5	54,7	57,4	passenger car total	44
54,8	58,2	61,6	63,5	65,8	of which rural areas	45
48,2	48,9	51,8	55,9	60,3	satellite or cable television equipment total	46
27,4	28,6	33,8	40,1	47,3	of which rural areas	47
65,2	73,1	79,3	83,5	86,5	mobile phone total	48
59,1	68,5	75,7	80,2	83,4	of which rural areas	49

^c Nie uwzględniono rozwodów, w których obie strony miały miejsce zamieszkania za granicą. ^d Opracowano na podstawie stanu w końcu

both of spouses live abroad. ^d Compiled on the basis of data at the end of individual quarters.

I. WYBRANE DANE O OBSZARACH WIEJSKICH W LATACH 1995, 2000-2009 (cd.)**I. SELECTED DATA ON RURAL AREAS IN 1995, 2000-2009 (cont.)**

Lp.	Wyszczególnienie	1995	2000	2001	2002	2003	2004
	Badanie budżetów gospodarstw domowych (dok.)						
	Gospodarstwa domowe wyposażone w niektóre przedmioty trwałe- go użytkowania ^a w % ogółu gospodarstw domowych (dok.):						
1	komputer osobisty ogółem	7,7	14,3	18,4	22,8	29,0	32,9
2	w tym na obszarach wiejskich	2,9	6,5	9,7	12,8	18,8	22,8
3	komputer osobisty z dostępem do Internetu ogółem	.	5,1	7,7	10,7	13,8	16,9
4	w tym na obszarach wiejskich	.	1,8	3,2	4,9	6,3	7,8
	Rolnictwo						
5	Powierzchnia użytków rolnych ^b ogółem w tys. ha	17934,3	17812,3	17787,8	16899,3	16169,4	16327,4
	w tym:						
6	grunty orne	13885,8	13683,5	13666,0	13066,5	12650,5	12684,6
7	łąki trwałe	2272,2	2502,8	2492,2	2531,3	2340,8	2390,0
8	pastwiska trwałe	1497,7	1369,3	1371,5	1030,5	927,7	975,1
9	Liczba gospodarstw rolnych ^b ogółem w tys.	.	2859,2	2923,0	2933,2	2845,9	2844,2
10	w tym o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha	1880,9	1885,7	1886,2	1956,1	1855,3	1856,2
11	Liczba ekologicznych gospodarstw rolnych ogółem	.	949	1787	1977	2286	3760
	w tym:						
12	z certyfikatem	.	338	669	882	1287	1683
13	w trakcie przestawiania	.	611	1118	1095	999	2077
14	Powierzchnia zasiewów ^b w tys. ha ogółem	12892,1	12408,2	12386,1	10764,3	10888,8	11285,4
	w tym:						
15	zbóż podstawowych ^c	7117,8	7122,2	7069,8	6574,2	7769,7	7913,0
16	ziemniaków	1522,4	1250,6	1194,2	803,4	765,8	713,3
17	rzepaku i rzepiku	606,4	436,8	443,2	439,0	426,3	538,2
	Zwierzęta gospodarskie ^b na 100 ha użytków rolnych w szt.:						
18	bydło	39,2	33,0	31,2	32,7	33,9	32,8
19	w tym krowy	19,2	16,8	16,3	17,0	17,9	17,1
20	trzoda chlewna ^d	109,6	93,0	93,0	110,2	115,1	104,0
21	drób kurzy ^e	198	246	262	1036	982	906
22	Produkcja żywca rzeźnego ^f w przeliczeniu na mięso (łącznie z tłuszczami i podrobami) na 1 ha użytków rolnych w kg	210,1	175,1	169,6	197,6	225,1	212,0
23	Produkcja mleka krowiego na 1 ha użytków rolnych w l	630	648	649	682	714	703
24	Ciągniki rolnicze ^e w tys. szt.	1319	1307	1309	1365	1371	1365
25	Zużycie nawozów mineralnych lub chemicznych ^h (w przeliczeniu na czysty składnik) na 1 ha użytków rolnych w kg	79,7	85,8	90,8	93,2	93,6	99,3
26	Podmioty gospodarki narodowej ^g wpisane do rejestru REGON ogółem w tys.	2112,7	3186,7	3325,5	3468,2	3581,6	3576,8
27	w tym na obszarach wiejskich	424,9	-	-	808,7	849,3	829,3
28	na 1000 ludności	29	-	-	55	58	56
	Edukacja i wychowanie						
29	Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego ^{kl} w wieku 3-5 lat na 1000 dzieci w wieku 3-5 lat	272	327	331	346	362	382
30	w tym na obszarach wiejskich	133	148	149	158	167	175
	Uczniowie na 1 komputer ^{km} przeznaczony do użytku uczniów z dostępem do Internetu:						
31	szkoły podstawowe	-	-	-	-	43	31
32	w tym na obszarach wiejskich	-	-	-	-	32	23
33	gimnazja	-	-	-	-	28	25
34	w tym na obszarach wiejskich	-	-	-	-	21	19
35	Liczba ludności na 1 bibliotekę publiczną ogółem	2771	3364	3508	3553	3602	3648
36	w tym na obszarach wiejskich	1500	1921	2002	2032	2070	2115
37	Czytelnicy bibliotek publicznych ⁿ na 1000 ludności ogółem	139	193	192	196	198	197
38	w tym na obszarach wiejskich	141	131	131	132	133	131
	Ambulatoryjna opieka zdrowotna^l						
39	zakłady opieki zdrowotnej ^p ogółem w tys.	3312	2720	2740	2819	3053	3065
40	w tym na obszarach wiejskich w % ogółem	34,0	33,2	28,6	27,2	25,5	25,3
41	praktyki lekarskie i stomatologiczne ^p ogółem w tys.	x	869	1283	1362	1510	1472
42	w tym na obszarach wiejskich w % ogółem	x	17,1	20,0	19,5	19,2	18,5

a Opracowano na podstawie stanu w końcu poszczególnych kwartałów. b Stan w VI. c Zboża podstawowe, owies z jęczmieniem i inne mieszanki z tłuszczami i podrobami): wołowego, cielęcego, wieprzowego, baraniego, końskiego, drobiowego, koziego, króliczego i dziczyzny; w wadze poubojowej j Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie. k Stan w dniu 30 IX. l Do placówek wychowania przedszkolnego i punkty przedszkolne. m W przypadku wspólnego użytkowania komputerów przez kilka szkół – wykazane tylko raz; bez szkół specjalnych. indywidualne specjalistyczne, grupowe; bez praktyk lekarskich finansowanych wyłącznie ze środków niepublicznych.

a Compiled on the basis of data at the end of individual quarters. b As of VI. c Basic cereals, oats with barley and other cereal mixed, maize for grain, horseflesh, poultry, goat, rabbit and game; in post-slaughter warm weight. g As of VI; until 2004 – as of 31 XII. h Including mixed fertilizers; nursery schools and pre-primary sections of primary schools, since 2008/09 school year also pre-primary education groups and pre-primary points. m In O-Out-patient departments, health centres and out-patients clinics (independent). p Individual, individual specialistic and of a group; excluding medical

2005	2006	2007	2008	2009	Specification	No.
					Household budgets survey (cont.)	
					<i>Households furnished with selected durable goods^a in % of total households (cont.):</i>	
38,6	43,7	50,1	56,4	60,8	<i>personal computer total</i>	1
28,7	34,8	42,2	49,4	54,2	<i>of which rural areas</i>	2
22,5	28,4	36,6	45,6	53,4	<i>personal computer with access to the Internet total</i>	3
10,7	15,5	23,4	33,6	42,8	<i>of which rural areas</i>	4
					Agriculture	
15906,0	15957,3	16177,1	16154,3	16119,6	<i>Total agricultural land area^b in thous. ha</i>	5
					<i>of which:</i>	
12222,0	12449,3	11869,1	12093,8	12113,6	<i>arable land</i>	6
2529,2	2390,2	2497,4	2450,3	2463,1	<i>permanent meadows</i>	7
858,3	825,5	773,8	734,1	716,6	<i>permanent pastures</i>	8
2733,4	2598,6	2579,2	2566,0	2501,3	<i>Total number of agricultural farms^b in thous.</i>	9
1786,7	1810,4	1808,0	1810,4	1769,6	<i>of which exceeding 1 ha of agricultural land</i>	10
7182	9187	11870	14896	17091	<i>Total number of ecological farms</i>	11
					<i>of which:</i>	
1951	3504	6618	8685	10153	<i>with certified</i>	12
5231	5683	5252	6211	6938	<i>under conversion</i>	13
11193,4	11465,3	11456,1	11631,1	11615,2	<i>Total sown area^b in thous. ha</i>	14
					<i>of which:</i>	
7916,8	7991,4	8008,5	8209,1	8228,8	<i>basic cereals^c</i>	15
588,2	597,2	569,6	548,9	508,0	<i>potatoes</i>	16
550,2	623,9	796,8	771,1	810,0	<i>rape and turnip rape</i>	17
					<i>Livestock^b per 100 of agricultural land in heads:</i>	
34,5	35,1	35,2	35,6	35,4	<i>cattle</i>	18
17,6	17,7	17,2	17,4	16,7	<i>of which cows</i>	19
113,9	118,3	112,1	95,5	88,6	<i>pigs^d</i>	20
845	783	723	797	770	<i>hens^e</i>	21
224,1	242,0	243,3	232,2	224,7	<i>Production of animals for slaughter^f in terms of meat (including fats and pluck) per ha of agricultural land in kg</i>	22
728	729	726	747	750	<i>Production of cows' milk per ha of agricultural land in l</i>	23
1437	.	1553	1566	1577	<i>Agricultural tractors^g in thous. pcs</i>	24
102,4	123,3	121,8	132,6	117,9	<i>Consumption of mineral or chemical fertilizers^h (in terms of pure ingredient) per ha of agricultural land in kg</i>	25
3615,6	3636,0	3685,6	3757,1	3742,7	<i>Total entities of the national economy^j entered in the REGON register total in thous.</i>	26
843,1	864,7	892,5	928,5	935,3	<i>of which rural areas</i>	27
57	59	60	63	63	<i>per 1000 population</i>	28
					Education	
410	446	473	527	597	<i>Children attending pre-primary education establishments^{kl} aged 3-5 per 1000 children aged 3-5</i>	29
191	214	231	286	375	<i>of which rural areas</i>	30
					<i>Pupils per computer^{km} with Internet access used by pupils:</i>	
27	18	15	12	12	<i>primary schools</i>	31
21	13	11	9	8	<i>of which rural areas</i>	32
23	18	15	13	12	<i>lower secondary schools</i>	33
19	15	13	11	10	<i>of which rural areas</i>	34
3689	3733	3771	3823	3871	<i>Number of population per public library total</i>	35
2149	2184	2215	2270	2309	<i>of which rural areas</i>	36
192	184	176	171	172	<i>Public library borrowers^o per 1000 total population</i>	37
128	125	120	114	112	<i>of which rural areas</i>	38
					Out-patient health careⁱ	
3183	3518	3677	3802	4130	<i>health care institutions^o total in thous.</i>	39
26,0	26,1	26,0	25,6	25,4	<i>of which rural areas in % of total</i>	40
1543	1736	1716	1607	1663	<i>dental and medical practices^p total in thous.</i>	41
20,3	21,3	22,5	24,7	24,1	<i>of which rural areas in % of total</i>	42

zbożowe, kukurydza na ziarno, gryka, proso i inne zbożowe. *d* Stan w końcu lipca. *e* W wieku powyżej 2 tygodni. *f* Dotyczy mięsa (łącznie ciepłej. *g* Stan w VI; do 2004 r. – stan w dniu 31 XII. *h* Łącznie z nawozami wieloskładnikowymi; w roku gospodarczym. *i* Stan w dniu 31 XII. zaliczono przedszkola i oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych, a od roku szkolnego 2008/09 również zespoły wychowania przedszkolnego *n* Łącznie z punktami bibliotecznymi; w ciągu roku. *o* Przychodnie, ośrodki zdrowia i od 2001 r. poradnie (samodzielne). *p* Indywidualne,

buckwheat, millet and other cereals. d As of end of July. e More than 2 weeks old. f Concerns meat (including fats and pluck): beef, veal, pork, mutton, in the farming year. i As of 31 XII. j Excluding persons tending private farms in agriculture. k As of 30 IX. l Pre-primary education establishments include case of commonly used computers by a few schools – presented only once; excluding special schools. n Including library service points; during the year. practices financed only from the framework non-public funds.

I. WYBRANE DANE O OBSZARACH WIEJSKICH W LATACH 1995, 2000-2009 (dok.)

I. SELECTED DATA ON RURAL AREAS IN 1995, 2000-2009 (cont.)

Lp.	Wyszczególnienie	1995	2000	2001	2002	2003	2004
	Ambulatoryjna opieka zdrowotna^a (dok.)						
1	porady udzielone ^{bc} na obszarach wiejskich w % ogółu udzielonych porad.....	15,4	17,0	16,8	16,5	16,2	15,6
2	Liczba ludności na 1 aptekę i punkt apteczny ogółem w tys.	5,7	4,5	4,2	4,0	3,8	3,6
3	w tym na obszarach wiejskich	9,4	8,3	8,2	7,7	6,6	5,9
	Zasoby mieszkaniowe^{ad}						
4	przeciętna liczba izb w mieszkaniu ogółem	3,45	3,48	3,48	3,66	3,68	3,68
5	w tym na obszarach wiejskich	3,65	3,69	3,69	4,04	4,06	4,07
6	przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie ogółem.....	3,29	3,20	3,17	3,07	3,03	3,01
7	w tym na obszarach wiejskich	3,82	3,76	3,75	3,59	3,54	3,53
8	przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania ogółem na 1 osobę w m ²	18,4	19,2	19,5	22,2	22,7	22,9
9	w tym na obszarach wiejskich	18,6	19,2	19,3	23,3	23,9	24,1
	Mieszkania wyposażone w podstawowe instalacje^d w % ogółu mieszkań:						
10	wodociąg ogółem.....	89,8	92,8	93,3	94,9	95,0	95,0
11	w tym na obszarach wiejskich	76,2	83,1	84,3	87,8	88,0	88,1
12	ustęp ogółem.....	.	.	.	86,9	87,3	87,4
13	w tym na obszarach wiejskich	57,0	63,8	65,0	72,6	73,1	73,3
14	łazienkę ogółem.....	77,9	81,5	82,2	85,9	86,1	86,2
15	w tym na obszarach wiejskich	61,5	67,6	68,8	74,0	74,5	74,7
16	gaz z sieci ogółem.....	54,0	56,7	57,2	55,4	55,4	55,5
17	w tym na obszarach wiejskich	12,1	15,9	16,4	17,1	17,4	17,5
18	centralne ogrzewanie ogółem	68,4	72,1	72,9	76,7	77,1	77,2
19	w tym na obszarach wiejskich	49,7	54,4	55,4	62,5	63,1	63,3
	Mieszkania oddane do użytkowania:						
20	na 1000 ludności ogółem	1,8	2,3	2,8	2,6	4,3	2,8
21	w tym na obszarach wiejskich	1,3	1,2	1,4	1,8	4,7	2,4
22	przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania ogółem w m ²	89,6	89,7	86,0	99,3	115,8	107,5
23	w tym na obszarach wiejskich	112,9	124,8	127,5	131,9	134,1	137,6
	Sieć rozdzielcza^{ae} w km/100 km²:						
24	wodociągowa ogółem	49,7	67,8	69,8	71,9	74,3	76,5
25	w tym na obszarach wiejskich	38,1	55,5	57,3	59,4	61,6	63,6
26	kanalizacyjna ogółem	10,7	16,3	17,7	19,5	22,0	23,6
27	w tym na obszarach wiejskich	1,8	5,5	6,5	7,9	9,9	11,1
28	gazowa ogółem	.	30,8	.	37,3	32,2	32,6
29	w tym na obszarach wiejskich	.	17,9	.	23,4	18,8	19,0
	Ludność korzystająca^f z sieci:						
30	wodociągowej w tys.	.	.	.	84,8	85,1	85,5
31	w tym na obszarach wiejskich w % ogółu ludności	.	.	.	69,7	70,4	71,3
32	kanalizacyjnej w tys.	.	.	.	56,7	57,4	58,3
33	w tym na obszarach wiejskich w % ogółu ludności	.	.	.	14,2	15,9	17,3
34	gazowej w tys.	.	.	.	.	54,2	51,8
35	w tym na obszarach wiejskich w % ogółu ludności	.	.	.	.	19,2	17,8
36	Drogi publiczne zamieszkiwane o twardej nawierzchni ^a w km/100 km ²	.	.	.	64,6	64,0	64,6
	Stan i ochrona środowiska						
37	Lesistość w %.....	.	.	.	.	.	29,3
38	Ścieki przemysłowe i komunalne oczyszczane w % ścieków wymagających oczyszczenia	.	89,3	89,3	91,7	92,4	91,8
	Ścieki oczyszczane wymagające oczyszczania na 100 km ² w dam ³ w tym:						
39	komunalne	.	20,3	23,3	24,8	27,5	30,9
40	przemysłowe.....	70,5	73,3	71,4	73,7	68,0	66,2
41	Ludność korzystająca ^g z oczyszczalni ścieków w % ludności ogółem.....	3,1	10,8	12,6	14,0	16,5	18,4
42	Odpady (z wyłączeniem komunalnych) wytworzone ^b na 1 km ² w t	.	75,0	72,4	64,9	65,0	71,8
	Nakłady na środki trwałe (ceny bieżące) służące:						
	ochronie środowiska						
43	w mln zł.....	.	2127,9	1784,7	1572,7	1893,2	2099,2
44	na 1 mieszkańca w zł	.	145,8	122,1	107,4	129,0	142,8
	gospodarce wodnej						
45	w mln zł.....	.	985,6	800,7	893,7	1160,4	1280,8
46	na 1 mieszkańca w zł	.	67,5	54,8	61,0	79,1	87,1

a Stan w dniu 31 XII. b W ciągu roku. c Bez praktyk lekarskich i stomatologicznych finansowanych wyłącznie ze środków niepublicznych, jak dane dotyczyły zasobów mieszkaniowych zamieszkanymi. e Bez przyłączy do budynków i innych obiektów. f Dane szacunkowe. g Ludność

a As of 31 XII. b During the year. c Excluding medical and dental practices financed exclusively from non-public funds as well as without dwelling stocks. e Without connections to buildings and other objects. f Estimated data. g Population using – based on estimated data, total

2005	2006	2007	2008	2009	Specification	No.
					Out-patient health care^a (cont.)	
					consultations provided ^{bc} in rural areas in % of total consultations provided	1
16,1	16,2	16,4	16,2	16,5		
3,5	3,3	3,2	3,3	3,2	Population per pharmacy and pharmaceutical outlet total in thous.	2
5,6	5,3	5,1	5,1	5,1	of which rural areas	3
					Dwelling stocks^{ad}	
					average number of rooms in a dwelling total	4
3,69	3,69	3,70	3,70	3,71		
4,08	4,09	4,11	4,12	4,14	of which rural areas	5
2,99	2,96	2,93	2,90	2,87	average number of persons per dwelling total	6
3,51	3,50	3,48	3,45	3,43	of which rural areas	7
						8
23,2	23,5	23,8	24,2	24,6	average usable floor space of dwelling total per person in m ²	
24,3	24,5	24,7	25,1	25,4	of which rural areas	9
					Dwellings fitted with basic installation^d in % of total dwellings	
					water-line system total	10
95,1	95,1	95,3	95,4	95,5		
88,2	88,3	88,7	88,9	89,0	of which rural areas	11
87,5	87,6	87,8	88,0	88,1	lavatory total	12
73,5	73,7	74,2	74,5	74,8	of which rural areas	13
86,4	86,5	86,7	86,9	87,1	bathroom total	14
74,9	75,0	75,5	75,8	76,1	of which rural areas	15
55,5	55,6	55,7	55,6	56,5	gas from gas-line system total	16
17,6	17,9	18,3	18,4	20,3	of which rural areas	17
77,4	77,5	77,8	78,0	78,3	central heating total	18
63,5	63,7	64,0	64,4	64,8	of which rural areas	19
					Dwellings completed:	
					per 1000 total population	20
3,0	3,0	3,5	4,3	4,2		
2,5	2,4	3,1	3,8	3,3	of which rural areas	21
105,3	101,6	105,6	104,0	99,6	average usable floor space of dwelling total in m ²	22
137,5	137,7	138,0	137,7	140,3	of which rural areas	23
					Distribution network^{ae} in km/100km²:	
					water-line total	24
78,5	80,4	82,2	84,0	85,5		
65,5	67,1	68,7	70,1	71,2	of which rural areas	25
25,6	27,1	28,6	30,3	32,0	sewerage total	26
12,6	13,8	14,9	16,1	17,3	of which rural areas	27
33,2	34,1	34,8	35,3	35,9	gas-line total	28
19,3	19,9	20,3	20,6	21,0	of which rural areas	29
					Population using ^f system:	
					water-line in thous.	30
86,1	86,4	86,7	87,0	87,2		
72,2	72,8	73,5	74,2	74,7	of which rural areas in % of total population	31
59,2	59,8	60,3	61,0	61,5	sewerage in thous.	32
19,0	20,2	21,3	22,5	23,5	of which rural areas in % of total population	33
51,7	51,8	51,7	51,7	52,6	gas-line in thous.	34
17,9	18,3	18,5	18,8	20,6	of which rural areas in % of total population	35
64,9	65,4	66,2	66,8	68,8	Hard surface public non-urban roads ^a in km/100 km ²	36
					Environmental protection	
					Forest cover in %	37
29,4	29,5	29,5	29,6	29,7		
					Industrial and municipal waste water treated in % of waste requiring treatment	38
91,7	93,2	91,9	87,5	89,5		
					Waste water treated requiring treatment per 100 km ² in dam ³	
					of which:	
					municipal	39
33,4	37,1	40,8	42,5	47,4		
69,7	72,9	75,5	70,7	77,5	industrial	40
20,4	22,0	23,8	25,7	26,9	Population using ^g waste water treatment plants in % of total population	41
72,0	74,1	77,8	72,5	81,0	Waste (excluding municipal waste) generated ^b per km ² in t	42
					Outlays on fixed assets (current prices) assets for:	
					environmental protection	
2164,1	2303,4	2194,0	2224,1	3032,8	in mln zł	43
146,9	156,1	148,3	149,8	127,2	per capita in zł	44
					water management	
999,3	1139,3	1255,3	1042,7	1257,3	in mln zł	45
67,8	77,2	84,8	70,2	77,9	per capita in zł	46

również bez porad udzielonych w izbach przyjęć szpitali ogólnych. *d* Na podstawie bilansu zasobów mieszkaniowych; do 2001 r. korzystająca – na podstawie szacunków, ludność ogółem – na podstawie bilansu.

consultations provided in rooms of receives in general hospitals. d Based on balances of net dwelling stocks; till 2001 data concern inhabited population – based on balanced.

II. WYBRANE DANE O WOJEWÓDZTWACH W PODZIALE NA WIEŚ I MIASTO W LATACH 2003 I 2009
II. SELECTED DATA ON VOIVODSHIPS IN DIVISION OF RURAL AND URBAN AREAS IN 2003 AND 2009

Lp.	Wyszczególnienie o – ogółem w – obszary wiejskie m – miasta	Polska <i>Poland</i>		Dolnośląskie		Kujawsko- pomorskie		Lubelskie		Lubuskie		
		2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009	
1	Powierzchnia^{ab} w km²	o	312685	312679	19948	19947	17970	17972	25114	25122	13989	13988
2		w	291474	291277	17782	17744	17143	17144	24149	24159	13354	13349
3		m	21211	21402	2166	2203	827	828	965	963	635	639
4	Ludność^a w tys.	o	38190,6	38167,3	2898,3	2876,6	2068,1	2069,1	2191,2	2157,2	1008,8	1010,0
5		w	14677,2	14889,1	836,4	855,0	787,3	812,4	1169,8	1153,3	359,2	367,6
6		m	23513,4	23278,2	2061,9	2021,6	1280,9	1256,7	1021,4	1003,9	649,6	642,5
7	w tym kobiety	o	19704,2	19738,6	1506,0	1498,7	1068,8	1071,1	1126,6	1112,6	519,1	520,6
8		w	7367,6	7483,1	421,8	431,0	393,6	406,4	589,6	582,4	180,0	184,2
9		m	12336,6	12255,5	1084,1	1067,8	675,2	664,7	537,0	530,2	339,1	336,4
10	Ludność ^a na 1 km ²	o	122	122	145	144	115	115	87	86	72	72
11		w	50	51	47	48	46	47	48	48	27	28
12		m	1109	1088	952	918	1549	1517	1059	1042	1024	1006
13	Kobiety na 100 mężczyzn	o	107	107	108	109	107	107	106	107	106	106
14		w	101	101	102	102	100	100	102	102	100	100
15		m	110	111	111	112	111	112	111	112	109	110
	Mediana wieku											
16	kobiety	o	38,3	39,8	40,0	41,1	37,5	39,1	38,2	39,9	37,3	38,9
17		w	35,6	37,3	36,4	37,7	34,3	36,1	38,3	39,4	34,7	36,6
18		m	39,9	41,5	41,3	42,8	39,4	41,3	38,2	40,5	38,6	40,3
19	mężczyźni	o	34,2	35,9	35,0	36,5	33,4	35,3	33,7	35,4	33,2	35,2
20		w	33,0	34,7	33,3	35,1	32,0	33,9	34,3	35,4	32,1	34,3
21		m	35,0	36,6	35,8	37,2	34,4	36,2	33,1	35,3	33,9	35,7
	Ruch naturalny											
22	Małżeństwa na 1000 ludności ogółem	o	5,1	6,6	4,8	6,3	5,1	6,8	5,4	6,7	4,5	6,5
23		w	5,2	6,6	4,7	6,0	5,3	6,9	5,4	6,5	4,3	6,3
24		m	5,1	6,6	4,9	6,4	4,9	6,7	5,4	7,0	4,6	6,7
25	Rozwody ^c na 1000 ludności	o	1,3	1,7	1,9	2,3	1,3	1,9	0,8	1,3	1,5	1,9
26		w	0,5	0,9	0,9	1,3	0,5	1,1	0,4	0,8	0,8	1,2
27		m	1,7	2,2	2,3	2,7	1,8	2,4	1,3	1,9	1,9	2,4
28	Urodzenia żywe na 1000 ludności.....	o	9,2	11,0	8,3	10,4	9,7	11,1	9,7	10,6	9,2	11,4
29		w	10,3	11,4	9,4	11,2	11,3	12,0	10,2	10,5	10,2	11,9
30		m	8,5	10,6	7,8	10,0	8,8	10,6	9,0	10,7	8,6	11,0
31	Zgony na 1000 ludności	o	9,6	10,1	9,7	10,7	9,3	9,9	10,4	10,9	8,9	9,7
32		w	10,1	10,2	10,0	10,4	9,4	9,5	12,4	12,6	9,6	9,5
33		m	9,2	10,0	9,5	10,9	9,2	10,1	8,0	9,0	8,6	9,8
34	Zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych	o	7,0	5,6	8,3	6,5	7,9	6,4	7,7	4,9	8,2	6,3
35		w	6,8	5,5	8,1	6,9	7,6	5,6	7,5	5,4	8,4	4,8
36		m	7,2	5,6	8,3	6,3	8,1	7,0	8,0	4,2	8,1	7,2
37	Przyrost naturalny na 1000 ludności	o	-0,4	0,9	-1,4	-0,4	0,4	1,3	-0,7	-0,3	0,3	1,7
38		w	0,2	1,2	-0,6	0,8	1,9	2,6	-2,2	-2,0	0,6	2,4
39		m	-0,7	0,6	-1,7	-0,8	-0,5	0,4	1,0	1,6	0,1	1,3
40	Płodność kobiet.....	o	35,08	43,59	31,26	41,84	36,70	44,02	38,19	43,11	34,20	44,87
41		w	41,46	45,65	36,61	44,33	44,29	47,26	44,42	44,41	39,70	46,78
42		m	31,41	42,26	29,18	40,76	32,28	41,86	32,17	41,71	31,32	43,75
43	Współczynnik dzietności	o	1,222	1,398	1,091	1,316	1,269	1,419	1,343	1,405	1,193	1,419
44		w	1,421	1,496	1,258	1,424	1,500	1,535	1,532	1,468	1,355	1,503
45		m	1,107	1,330	1,025	1,266	1,131	1,339	1,158	1,332	1,106	1,364
46	Współczynnik reprodukcji brutto.....	o	0,594	0,678	0,526	0,648	0,611	0,695	0,649	0,686	0,589	0,692
47		w	0,689	0,726	0,599	0,709	0,732	0,745	0,737	0,717	0,675	0,732
48		m	0,538	0,645	0,497	0,619	0,539	0,660	0,563	0,650	0,542	0,665
49	Współczynnik dynamiki demograficznej	o	0,961	1,085	0,857	0,966	1,046	1,131	0,932	0,969	1,028	1,176
50		w	1,018	1,117	0,936	1,073	1,199	1,272	0,826	0,838	1,062	1,255
51		m	0,923	1,063	0,823	0,923	0,950	1,044	1,124	1,182	1,006	1,131

a Stan w dniu 31 XII. b Według ewidencji geodezyjnej; obszar lądowy (łącznie z wodami śródlądowymi) oraz część morskich wód wewnętrznych.
a As of 31 XII. b According to geodetic register; land area (including inland waters) and part of internal waters. c Exclude divorces in which both

Łódzkie		Małopolskie		Mazowieckie		Opolskie		Specification t – total r – rural areas u – urban areas	No.
2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009		
18219	18219	312685	312679	35579	35558	9412	9412	t <i>Area^{ab} in km²</i>	1
17097	17080	291474	291277	33439	33401	8666	8647	r	2
1122	1139	21211	21402	2140	2157	746	765	u	3
2597,1	2541,8	38190,6	38167,3	5135,7	5222,2	1055,7	1031,1	t <i>Population^a in thous.</i>	4
914,3	910,8	14677,2	14889,1	1813,5	1847,5	502,0	491,6	r	5
1682,8	1631,0	23513,4	23278,2	3322,2	3374,7	553,7	539,5	u	6
1358,4	1333,0	19704,2	19738,6	2670,3	2724,3	543,8	532,7	t <i>of which females</i>	7
460,5	459,3	7367,6	7483,1	908,1	927,2	254,9	250,1	r	8
897,9	873,7	12336,6	12255,5	1762,2	1797,1	288,9	282,6	u	9
143	140	122	122	144	147	112	110	t <i>Population^a per 1 km²</i>	10
53	53	50	51	54	55	58	57	r	11
1500	1432	1109	1088	1553	1564	742	706	u	12
110	110	107	107	108	109	106	107	t <i>Females per 100 males</i>	13
101	102	101	101	100	101	103	104	r	14
114	115	110	111	113	114	109	110	u	15
								<i>Median age</i>	
41,5	42,8	36,6	38,2	39,7	40,3	38,3	40,8	t <i>females</i>	16
38,7	39,8	34,0	35,9	36,6	38,1	37,2	39,6	r	17
42,8	44,5	39,3	40,8	41,3	41,5	39,3	41,9	u	18
36,1	37,3	33,0	35,0	35,0	36,3	35,2	37,4	t <i>males</i>	19
35,3	36,4	31,8	33,8	33,7	35,1	35,3	37,5	r	20
36,7	37,8	34,3	36,2	35,7	36,8	35,1	37,4	u	21
								<i>Vital statistics</i>	
5,1	6,2	5,3	6,6	5,2	6,4	4,5	6,0	t <i>Marriages per 1000 total population</i>	22
5,3	6,3	5,4	6,8	5,3	6,7	4,3	5,7	r	23
5,0	6,2	5,2	6,5	5,2	6,2	4,6	6,2	u	24
1,3	1,9	0,8	1,2	1,2	1,7	1,3	1,7	t <i>Divorces^c per 1000 population</i>	25
0,5	1,0	0,3	0,6	0,5	1,0	0,6	1,0	r	26
1,8	2,5	1,3	1,9	1,7	2,2	1,9	2,3	u	27
8,3	10,2	9,9	11,4	9,1	11,5	7,7	9,0	t <i>Live births per 1000 population</i>	28
9,3	10,8	11,0	11,9	9,6	11,6	7,9	9,0	r	29
7,8	9,9	8,7	10,8	8,8	11,4	7,6	9,0	u	30
11,8	12,5	8,9	9,1	10,3	10,5	8,9	9,4	t <i>Deaths per 1000 population</i>	31
12,5	12,7	8,8	8,8	11,1	11,3	9,5	9,8	r	32
11,5	12,4	8,9	9,4	9,8	10,0	8,4	9,1	u	33
7,0	5,4	5,4	5,0	6,7	4,9	5,2	5,0	t <i>Infant deaths per 1000 live births</i>	34
6,8	4,6	5,2	5,7	7,7	4,6	5,3	3,4	r	35
7,2	5,9	5,7	4,2	6,1	5,1	5,0	6,4	u	36
-3,5	-2,3	1,0	2,3	-1,2	1,0	-1,2	-0,4	t <i>Natural increase per 1000 population</i>	37
-3,2	-1,8	2,2	3,1	-1,5	0,3	-1,6	-0,9	r	38
-3,6	-2,6	-0,3	1,4	-1,0	1,4	-0,9	0,0	u	39
32,83	42,27	37,89	44,51	35,20	46,36	28,78	34,85	t <i>Female fertility</i>	40
39,73	45,53	43,79	46,30	40,14	47,45	30,03	34,24	r	41
29,50	40,47	32,28	42,61	32,78	45,77	27,68	35,43	u	42
1,152	1,363	1,297	1,426	1,218	1,454	1,010	1,147	t <i>Total fertility rate</i>	43
1,345	1,498	1,484	1,524	1,401	1,584	1,043	1,138	r	44
1,057	1,286	1,119	1,319	1,131	1,371	0,981	1,152	u	45
0,554	0,662	0,635	0,688	0,592	0,710	0,488	0,541	t <i>Gross reproduction rate</i>	46
0,656	0,726	0,729	0,732	0,676	0,783	0,498	0,539	r	47
0,503	0,625	0,546	0,640	0,552	0,665	0,481	0,541	u	48
0,705	0,816	1,110	1,250	0,887	1,095	0,862	0,955	t <i>Demographic dynamics rate</i>	49
0,742	0,855	1,249	1,353	0,869	1,023	0,827	0,912	r	50
0,684	0,794	0,971	1,149	0,898	1,140	0,899	0,998	u	51

c Nie uwzględniono rozwodów, w których obie strony miały miejsce zamieszkania za granicą.
of spouses live abroad.

II. WYBRANE DANE O WOJEWÓDZTWACH W PODZIALE NA WIEŚ I MIASTO W LATACH 2003 I 2009
II. SELECTED DATA ON VOIVODSHIPS IN DIVISION OF RURAL AND URBAN AREAS IN 2003 AND 2009

Lp.	Wyszczególnienie o – ogółem w – obszary wiejskie m – miasta	Podkarpackie		Podlaskie		Pomorskie		Śląskie		
		2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009	
1	Powierzchnia^{ab} w km²	o	17844	17845	20180	20187	18293	18310	12331	12333
2		w	16787	16724	19264	19256	17205	17204	8543	8543
3		m	1057	1121	916	931	1088	1106	3788	3790
4	Ludność^a w tys.	o	2097,2	2101,7	1205,1	1189,7	2188,9	2230,1	4715,0	4640,7
5		w	1248,0	1238,6	494,4	474,0	705,7	753,5	994,8	1016,3
6		m	849,2	863,1	710,8	715,8	1483,2	1476,6	3720,2	3624,4
7	w tym kobiety.....	o	1071,1	1074,2	616,0	610,5	1123,5	1147,0	2434,5	2403,6
8		w	628,5	623,5	244,4	234,6	350,0	374,2	505,7	517,7
9		m	442,6	450,7	371,6	375,9	773,5	772,8	1928,9	1885,9
10	Ludność ^a na 1 km ²	o	118	118	60	59	120	122	382	376
11		w	74	74	26	25	41	44	116	119
12		m	803	770	776	769	1362	1335	982	956
13	Kobiety na 100 mężczyzn.....	o	104	105	105	105	105	106	107	107
14		w	101	101	98	98	98	99	103	104
15		m	109	109	110	111	109	110	108	108
	Mediana wieku									
16	kobiety.....	o	35,6	37,8	37,6	39,8	36,5	38,0	39,5	41,4
17		w	34,5	36,6	38,8	40,3	31,3	33,5	37,3	39,1
18		m	37,4	39,6	37,0	39,6	39,2	40,5	40,1	42,1
19	mężczyźni.....	o	32,3	34,5	33,8	35,8	33,1	35,0	35,8	37,4
20		w	31,9	34,2	35,6	37,0	30,1	32,1	34,6	36,4
21		m	32,7	35,1	32,6	35,1	34,7	36,4	36,2	37,7
	Ruch naturalny									
22	Małżeństwa na 1000 ludności ogółem.....	o	5,5	6,6	5,1	6,3	5,2	6,9	5,0	6,7
23		w	5,3	6,6	5,3	6,2	5,3	6,9	4,9	6,5
24		m	5,6	6,7	4,9	6,4	5,1	6,9	5,0	6,8
25	Rozwody ^c na 1000 ludności.....	o	0,8	1,1	1,3	1,7	1,5	1,9	1,5	1,9
26		w	0,4	0,6	0,5	0,9	0,6	1,0	0,6	1,0
27		m	1,4	1,7	1,9	2,3	1,9	2,3	1,8	2,1
28	Urodzenia żywe na 1000 ludności.....	o	9,7	10,6	8,9	10,2	10,3	12,3	8,3	10,3
29		w	10,5	10,9	9,7	10,2	12,6	14,2	8,8	10,6
30		m	8,6	10,2	8,3	10,2	9,2	11,4	8,1	10,2
31	Zgony na 1000 ludności.....	o	8,5	8,9	9,7	10,2	8,3	8,8	9,7	10,5
32		w	9,3	9,3	12,6	13,2	7,4	7,7	9,7	10,1
33		m	7,4	8,2	7,6	8,2	8,7	9,4	9,6	10,6
34	Zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych	o	7,7	5,5	6,3	4,7	7,2	5,0	7,8	7,2
35		w	7,7	6,1	6,4	4,5	4,4	6,1	7,5	6,6
36		m	7,6	4,5	6,3	4,8	9,0	4,3	7,9	7,4
37	Przyrost naturalny na 1000 ludności.....	o	1,2	1,8	-0,8	0,0	2,0	3,5	-1,4	-0,2
38		w	1,2	1,6	-2,9	-3,0	5,2	6,4	-0,9	0,6
39		m	1,2	2,0	0,7	2,1	0,4	1,9	-1,5	-0,4
40	Płodność kobiet.....	o	37,41	41,12	34,70	40,40	38,66	48,57	31,08	41,02
41		w	42,56	42,48	44,61	44,43	48,02	54,04	34,24	41,35
42		m	30,72	39,19	29,33	38,08	34,26	45,61	30,28	40,92
43	Współczynnik dzietności.....	o	1,299	1,340	1,243	1,346	1,334	1,548	1,100	1,326
44		w	1,426	1,398	1,553	1,500	1,647	1,754	1,193	1,368
45		m	1,123	1,259	1,072	1,255	1,183	1,425	1,076	1,315
46	Współczynnik reprodukcji brutto.....	o	0,628	0,650	0,603	0,652	0,651	0,746	0,537	0,645
47		w	0,693	0,679	0,739	0,726	0,796	0,844	0,579	0,663
48		m	0,538	0,610	0,528	0,608	0,581	0,687	0,526	0,640
49	Współczynnik dynamiki demograficznej.....	o	1,145	1,198	0,920	1,003	1,239	1,391	0,859	0,985
50		w	1,133	1,170	0,771	0,774	1,712	1,828	0,909	1,056
51		m	1,167	1,244	1,094	1,252	1,048	1,207	0,846	0,966

a Stan w dniu 31 XII. b Według ewidencji geodezyjnej; obszar lądowy (łącznie z wodami śródlądowymi) oraz część morskich wód wewnętrznych.
a As of 31 XII. b According to geodetic register; land area (including inland waters) and part of internal waters. c Exclude divorces in which both

(cd.)
(cont.)

Świętokrzyskie		Warmińsko- -mazurskie		Wielkopolskie		Zachodnio- pomorskie		Specification <i>t</i> – total <i>r</i> – rural areas <i>u</i> – urban areas	No.
2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009		
11691	11711	24203	24174	29826	29826	22896	22892	<i>t</i> Area^{ab} in km²	1
11037	11042	23607	23577	28337	28338	21531	21518	<i>r</i>	2
654	669	596	597	1489	1488	1365	1374	<i>u</i>	3
1291,6	1270,1	1428,9	1427,1	3359,9	3408,3	1696,1	1693,2	<i>t</i> Population^a in thous.	4
702,0	696,4	569,9	572,8	1429,2	1495,5	520,8	530,6	<i>r</i>	5
589,6	573,7	859,0	854,3	1930,8	1912,8	1175,3	1162,6	<i>u</i>	6
660,9	651,8	730,9	731,6	1729,6	1754,9	870,4	871,8	<i>t</i> <i>of which females</i>	7
352,8	350,5	282,0	283,6	716,2	750,5	258,8	264,3	<i>r</i>	8
308,1	301,3	448,9	448,0	1013,4	1004,4	611,6	607,5	<i>u</i>	9
110	108	59	59	113	114	74	74	<i>t</i> Population^a per 1 km²	10
64	63	24	24	50	53	24	25	<i>r</i>	11
901	858	1442	1432	1297	1285	861	846	<i>u</i>	12
105	105	105	105	106	106	105	106	<i>t</i> Females per 100 males	13
101	101	98	98	100	101	99	99	<i>r</i>	14
109	111	109	110	110	111	108	109	<i>u</i>	15
								<i>Median age</i>	
39,5	41,3	36,1	38,2	36,6	38,1	38,2	39,9	<i>t</i> <i>females</i>	16
38,0	39,3	33,3	35,5	33,9	35,7	34,2	36,4	<i>r</i>	17
41,1	43,6	37,9	40,0	38,6	40,1	39,9	41,6	<i>u</i>	18
35,2	36,8	32,4	34,4	32,8	34,7	34,2	36,0	<i>t</i> <i>males</i>	19
34,7	36,2	31,2	33,2	31,7	33,5	32,0	34,1	<i>r</i>	20
35,8	37,6	33,4	35,1	33,6	35,6	35,2	36,8	<i>u</i>	21
								Vital statistics	
5,4	6,5	5,2	6,6	5,3	6,9	4,6	6,5	<i>t</i> Marriages per 1000 total population	22
5,3	6,2	5,3	6,5	5,5	7,0	4,4	6,5	<i>r</i>	23
5,4	6,8	5,2	6,7	5,2	6,9	4,7	6,5	<i>u</i>	24
0,4	0,8	1,7	2,0	1,1	1,5	1,7	2,2	<i>t</i> Divorces^c per 1000 population	25
0,2	0,4	1,0	1,1	0,5	0,9	0,8	1,2	<i>r</i>	26
0,7	1,3	2,2	2,6	1,5	2,0	2,1	2,7	<i>u</i>	27
8,9	10,0	10,1	11,6	10,0	12,0	9,3	10,6	<i>t</i> Live births per 1000 population	28
9,6	10,4	11,7	12,2	11,0	12,5	10,9	11,7	<i>r</i>	29
8,0	9,5	9,0	11,1	9,2	11,7	8,5	10,0	<i>u</i>	30
10,5	10,8	8,4	9,2	9,2	9,3	8,8	9,7	<i>t</i> Deaths per 1000 population	31
11,9	11,6	8,7	9,4	9,1	9,1	8,9	9,2	<i>r</i>	32
8,8	9,8	8,2	9,1	9,2	9,5	8,8	9,9	<i>u</i>	33
6,5	4,2	6,3	5,0	6,3	5,4	7,8	6,7	<i>t</i> Infant deaths per 1000 live births	34
6,8	3,8	5,6	5,9	6,1	6,1	7,5	5,7	<i>r</i>	35
6,1	4,6	6,9	4,3	6,4	4,7	7,9	7,3	<i>u</i>	36
-1,6	-0,8	1,7	2,3	0,8	2,7	0,5	0,9	<i>t</i> Natural increase per 1000 population	37
-2,3	-1,2	3,0	2,8	1,9	3,4	2,0	2,5	<i>r</i>	38
-0,9	-0,3	0,9	2,0	0,0	2,2	-0,2	0,1	<i>u</i>	39
35,22	41,09	37,74	45,21	37,47	46,95	34,85	42,39	<i>t</i> Female fertility	40
40,87	43,36	46,25	48,22	42,91	48,50	42,44	46,38	<i>r</i>	41
29,39	38,41	32,51	43,19	33,64	45,72	31,59	40,50	<i>u</i>	42
1,232	1,328	1,336	1,474	1,279	1,481	1,220	1,360	<i>t</i> Total fertility rate	43
1,392	1,408	1,588	1,575	1,455	1,557	1,455	1,501	<i>r</i>	44
1,065	1,229	1,173	1,395	1,156	1,415	1,113	1,280	<i>u</i>	45
0,604	0,643	0,654	0,708	0,619	0,713	0,585	0,657	<i>t</i> Gross reproduction rate	46
0,684	0,684	0,782	0,764	0,697	0,750	0,694	0,724	<i>r</i>	47
0,519	0,592	0,572	0,665	0,564	0,681	0,535	0,619	<i>u</i>	48
0,845	0,923	1,205	1,254	1,088	1,291	1,053	1,090	<i>t</i> Demographic dynamics rate	49
0,810	0,893	1,344	1,297	1,209	1,373	1,229	1,273	<i>r</i>	50
0,902	0,968	1,106	1,224	0,998	1,229	0,973	1,011	<i>u</i>	51

^c Nie uwzględniono rozwodów, w których obie strony miały miejsce zamieszkania za granicą.
of spouses live abroad.

II. WYBRANE DANE O WOJEWÓDZTWACH W PODZIALE NA WIEŚ I MIASTO W LATACH 2003 I 2009
II. SELECTED DATA ON VOIVODSHIPS IN DIVISION OF RURAL AND URBAN AREAS IN 2003 AND 2009

Lp.	Wyszczególnienie o – ogółem w – obszary wiejskie m – miasta	Polska <i>Poland</i>		Dolnośląskie		Kujawsko- pomorskie		Lubelskie		Lubuskie		
		2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009	
	Zgony według wybranych przyczyn ^a na 10 tys. ludności:											
1	choroby zakaźne i pasożytnicze	o	0,6	0,7	0,6	0,6	0,4	0,7	0,5	0,4	1,0	1,4
2		w	0,6	0,6	0,6	0,6	0,5	0,4	0,6	0,4	1,1	1,3
3		m	0,6	0,8	0,7	0,7	0,4	0,8	0,5	0,4	1,0	1,4
4	nowotwory ogółem	o	23,7	25,1	24,9	26,9	24,7	26,3	22,0	23,8	22,5	24,6
5		w	22,4	22,9	23,7	24,1	22,4	22,9	24,1	24,9	22,9	24,0
6		m	24,5	26,4	25,4	28,1	26,1	28,5	19,6	22,6	22,4	24,9
7	choroby układu krążenia	o	45,1	45,4	45,5	50,8	43,8	44,5	51,6	52,8	35,3	40,1
8		w	50,5	48,9	49,3	52,6	46,3	44,2	64,1	64,6	40,6	43,6
9		m	41,7	43,1	44,0	50,1	42,2	44,6	37,0	38,9	32,3	38,2
10	choroby układu oddechowego	o	4,5	5,1	3,9	4,2	4,6	5,2	4,6	4,3	4,6	3,8
11		w	5,2	5,3	4,4	4,6	5,5	5,5	6,0	5,2	5,4	4,5
12		m	4,1	4,9	3,7	4,1	4,1	5,0	3,0	3,4	4,1	3,3
13	zewnątrzne przyczyny zgonu	o	6,5	6,7	6,8	6,5	5,3	5,6	5,8	7,2	7,0	6,3
14		w	7,1	7,5	7,2	7,2	5,9	6,3	7,1	8,8	7,3	6,9
15		m	6,1	6,1	6,6	6,2	5,0	5,2	4,3	5,3	6,9	6,0
	Migracje											
16	Saldo migracji wewnętrznych ludności na	o	x	x	-0,4	0,4	-0,5	-0,6	-2,1	-2,0	-0,4	-0,4
17	pobyt stały na 1000 ludności	w	2,1	2,7	3,7	5,8	2,3	2,8	-0,9	-0,7	1,8	2,7
18		m	-1,3	-1,8	-2,1	-1,9	-2,2	-2,9	-3,5	-3,5	-1,7	-2,3
19	Saldo migracji zagranicznych ludności na	o	-0,4	-0,0	-0,4	-0,1	-0,1	-0,0	0,0	0,0	-0,2	-0,0
20	pobyt stały na 1000 ludności	w	-0,2	0,0	-0,2	-0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	-0,1	0,0
21		m	-0,5	-0,1	-0,4	-0,1	-0,2	-0,1	0,0	-0,0	-0,2	-0,1
22	Saldo migracji wewnętrznych i zagranicz-	o	-13765	-1196	-2257	907	-1363	-1397	-4570	-4153	-619	-473
23	nych na pobyt stały	w	27415	41365	2896	4906	1811	2318	-1018	-668	642	1002
24		m	-41180	-42561	-5153	-3999	-3174	-3715	-3552	-3485	-1261	-1475
25	na 1000 ludności	o	-0,4	-0,0	-0,8	0,3	-0,7	-0,7	-2,1	-1,9	-0,6	-0,5
26		w	1,9	2,8	3,5	5,7	2,3	2,8	-0,9	-0,6	1,8	2,7
27		m	-1,8	-1,8	-2,5	-2,0	-2,5	-3,0	-3,5	-3,5	-1,9	-2,3
	Ludność^b według ekonomicznych grup wieku:											
28	w wieku przedprodukcyjnym w tys.	o	8349,8	7231,3	583,9	504,0	467,7	406,4	502,8	421,8	226,7	195,8
29		w	3704,9	3216,8	200,0	174,4	205,4	183,6	285,7	241,5	90,9	79,0
30		m	4644,9	4014,5	383,8	329,6	262,3	222,8	217,1	180,3	135,8	116,8
31	w tym kobiety	o	4073,6	3523,7	285,1	245,8	228,3	198,3	245,3	206,0	110,9	95,6
32		w	1806,9	1566,6	97,7	85,0	100,3	89,3	139,3	117,7	44,5	38,6
33		m	2266,6	1957,1	187,4	160,8	128,0	109,0	106,0	88,2	66,5	57,0
34	w wieku produkcyjnym w tys.	o	24038,8	24624,4	1869,9	1893,5	1306,6	1338,4	1331,0	1361,2	646,9	664,6
35		w	8695,8	9358,6	516,4	560,2	474,9	517,2	663,1	698,3	220,5	239,2
36		m	15342,9	15265,9	1353,4	1333,3	831,7	821,3	668,0	662,9	426,4	425,4
37	w tym kobiety	o	11702,1	11847,7	915,3	912,8	640,7	646,5	641,6	648,4	315,4	318,6
38		w	4050,7	4349,2	241,9	260,7	222,4	240,9	304,4	319,5	103,1	110,9
39		m	7651,4	7498,5	673,5	652,1	418,2	405,6	337,2	329,0	212,3	207,7
40	w wieku poprodukcyjnym w tys.	o	5802,0	6311,6	444,6	479,1	293,9	324,3	357,3	374,2	135,2	149,7
41		w	2276,5	2313,8	119,9	120,4	107,0	111,6	221,0	213,5	47,8	49,4
42		m	3525,5	3997,8	324,6	358,7	186,9	212,7	136,3	160,7	87,4	100,3
43	w tym kobiety	o	3928,5	4367,2	305,6	340,2	199,8	226,2	239,7	258,2	92,7	106,4
44		w	1509,9	1567,3	82,3	85,3	70,9	76,1	145,9	145,2	32,5	34,7
45		m	2418,6	2799,9	223,3	254,8	128,9	150,1	93,8	113,0	60,3	71,7
46	w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób	o	59	55	55	52	58	55	65	58	56	52
47	w wieku produkcyjnym	w	69	59	62	53	66	57	76	65	63	54
48		m	53	52	52	52	54	53	53	51	52	51

^a Zgodnie z Międzynarodową Statystyczną Klasyfikacją Chorób i Problemów Zdrowotnych (X Rewizja). ^b Stan w dniu 31 XII.

^a In accordance with the International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems (ICD-10 Revision). ^b As of 31 XII.

(cd.)
(cont.)

Łódzkie		Małopolskie		Mazowieckie		Opolskie		Specification <i>t</i> – total <i>r</i> – rural areas <i>u</i> – urban areas		No.
2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009			
<i>Deaths by selected causes^a per 10 thous. population:</i>										
0,5	0,7	0,5	0,6	0,8	1,0	0,4	0,5	<i>t</i>	<i>infectious and parasitic diseases</i>	1
0,5	0,8	0,4	0,6	0,9	0,9	0,4	0,5	<i>r</i>		2
0,6	0,7	0,6	0,7	0,8	1,0	0,4	0,5	<i>u</i>		3
27,4	27,5	22,4	23,4	25,4	25,8	22,8	23,8	<i>t</i>	<i>total neoplasm</i>	4
25,9	25,9	20,2	21,0	23,8	23,6	22,1	22,4	<i>r</i>		5
28,3	28,4	24,6	25,9	26,3	27,0	23,3	25,1	<i>u</i>		6
55,0	56,8	45,0	44,5	45,7	47,2	47,0	46,7	<i>t</i>	<i>diseases of the circulatory system</i>	7
66,5	63,7	46,3	44,5	54,3	52,3	52,4	50,5	<i>r</i>		8
48,7	53,0	43,6	44,4	40,9	44,4	42,1	43,2	<i>u</i>		9
6,2	6,7	3,9	4,6	6,0	6,8	2,9	4,2	<i>t</i>	<i>diseases of the respiratory system</i>	10
6,3	6,9	4,3	4,9	6,7	6,8	3,2	4,4	<i>r</i>		11
6,1	6,6	3,5	4,2	5,6	6,8	2,6	4,1	<i>u</i>		12
7,4	8,2	5,9	5,4	7,5	7,3	5,5	5,7	<i>t</i>	<i>external causes of death</i>	13
8,3	9,8	6,2	5,7	8,7	9,2	5,6	5,8	<i>r</i>		14
6,9	7,3	5,6	5,0	6,8	6,3	5,5	5,6	<i>u</i>		15
Migration										
-0,4	-0,5	1,0	1,1	2,6	2,2	-0,5	-0,6	<i>t</i>	<i>Net internal migration of population for permanent residence per 1000 population</i>	16
1,8	2,7	3,0	2,9	2,9	3,8	1,7	1,9	<i>r</i>		17
-1,5	-2,4	-1,0	-0,8	2,4	1,3	-2,5	-2,9	<i>u</i>		18
-0,1	0,0	0,1	0,2	0,1	0,2	-3,5	-1,1	<i>t</i>	<i>Net international migration of population for permanent residence per 1000 population</i>	19
0,0	0,1	0,1	0,3	0,0	0,1	-3,7	-1,3	<i>r</i>		20
-0,1	0,0	0,0	0,2	0,1	0,2	-3,3	-0,8	<i>u</i>		21
-1088	-1264	3552	4408	13785	12288	-4235	-1723	<i>t</i>	<i>Internal and international net migration for permanent residence</i>	22
1699	2532	5102	5452	5343	7294	-1016	305	<i>r</i>		23
-2787	-3796	-1550	-1044	8442	4994	-3219	-2028	<i>u</i>		24
-0,4	-0,5	1,1	1,3	2,7	2,4	-4,0	-1,7	<i>t</i>	<i>per 1000 population</i>	25
1,8	2,8	3,1	3,3	2,9	3,9	-2,0	0,6	<i>r</i>		26
-1,7	-2,3	-1,0	-0,7	2,6	1,5	-5,8	-3,8	<i>u</i>		27
Population^b by economic age groups:										
516,2	446,7	751,2	659,9	1062,8	975,3	223,6	177,5	<i>t</i>	<i>pre-working age in thous.</i>	28
211,7	185,9	433,5	381,2	453,5	398,1	112,5	89,1	<i>r</i>		29
304,5	260,8	317,7	278,7	609,3	577,2	111,1	88,4	<i>u</i>		30
251,8	217,3	366,5	322,2	518,2	475,4	109,0	86,4	<i>t</i>	<i>of which females</i>	31
103,2	90,4	211,7	186,2	221,0	194,0	55,0	43,5	<i>r</i>		32
148,5	126,9	154,8	136,0	297,2	281,4	54,0	42,9	<i>u</i>		33
1636,3	1624,9	2008,1	2099,4	3217,9	3329,0	670,5	677,9	<i>t</i>	<i>working age in thous.</i>	34
535,7	560,1	956,3	1042,3	1056,6	1144,3	307,8	319,8	<i>r</i>		35
1100,5	1064,7	1051,8	1057,1	2161,2	2184,7	362,7	358,1	<i>u</i>		36
801,1	782,2	976,2	1010,9	1577,9	1615,7	324,5	326,4	<i>t</i>	<i>of which females</i>	37
246,8	256,6	450,1	490,3	488,6	528,4	144,7	151,4	<i>r</i>		38
554,3	525,5	526,2	520,6	1089,3	1087,3	179,8	175,0	<i>u</i>		39
444,6	470,3	493,7	539,0	855,1	917,9	161,6	175,8	<i>t</i>	<i>post-working age in thous.</i>	40
166,9	164,9	240,1	250,0	303,4	305,0	81,7	82,7	<i>r</i>		41
277,7	305,4	253,5	289,0	551,6	612,9	79,9	93,1	<i>u</i>		42
305,5	333,6	331,5	367,1	574,2	633,3	110,3	119,9	<i>t</i>	<i>of which females</i>	43
110,4	112,2	158,8	167,3	198,5	204,8	55,2	55,1	<i>r</i>		44
195,1	221,3	172,6	199,8	375,7	428,5	55,1	64,7	<i>u</i>		45
59	56	62	57	60	57	57	52	<i>t</i>	<i>non-working age per 100 of working-age population</i>	46
71	63	70	61	72	61	63	54	<i>r</i>		47
53	53	54	54	54	54	53	51	<i>u</i>		48

II. WYBRANE DANE O WOJEWÓDZTWACH W PODZIALE NA WIEŚ I MIASTO W LATACH 2003 I 2009
II. SELECTED DATA ON VOIVODSHIPS IN DIVISION OF RURAL AND URBAN AREAS IN 2003 AND 2009

Lp.	Wyszczególnienie o – ogółem w – obszary wiejskie m – miasta	Podkarpackie		Podlaskie		Pomorskie		Śląskie	
		2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009
	Zgony według wybranych przyczyn ^a na 10 tys. ludności:								
1	choroby zakaźne i pasożytnicze ..... o	0,5	0,5	0,6	0,3	0,5	1,1	1,0	0,8
2	w	0,5	0,5	0,7	0,3	0,5	0,9	0,9	0,8
3	m	0,5	0,4	0,4	0,3	0,5	1,2	1,0	0,8
4	nowotwory ogółem ..... o	19,7	20,5	22,7	23,3	24,1	24,9	24,2	26,5
5	w	19,9	19,9	26,0	25,9	19,2	20,5	22,4	23,0
6	m	19,2	21,3	20,4	21,6	26,4	27,1	24,6	27,5
7	choroby układu krążenia ..... o	44,4	42,3	43,7	40,8	36,9	31,8	48,0	47,1
8	w	49,6	46,3	61,1	56,2	34,5	28,4	52,1	50,9
9	m	36,5	36,4	31,5	30,2	38,1	33,5	46,9	46,0
10	choroby układu oddechowego ..... o	2,7	3,5	5,3	5,8	3,9	5,4	4,6	5,0
11	w	3,2	4,0	7,8	8,4	3,9	4,8	4,5	4,6
12	m	1,9	2,8	3,4	4,1	3,8	5,7	4,6	5,1
13	zewewnętrzne przyczyny zgonu ..... o	5,4	5,5	7,9	6,7	6,0	6,0	6,6	6,8
14	w	5,9	6,0	9,9	9,0	6,4	6,8	6,5	6,8
15	m	4,6	4,7	6,4	5,2	5,8	5,7	6,6	6,8
	Migracje								
16	Saldo migracji wewnętrznych ludności na pobyty stały na 1000 ludności o	-1,0	-0,9	-1,3	-1,4	0,9	1,2	-0,6	-0,7
17	w	1,0	0,6	-2,0	-0,7	4,6	5,9	4,3	4,9
18	m	-4,0	-3,2	-0,8	-1,9	-0,8	-1,3	-1,9	-2,2
19	Saldo migracji zagranicznych ludności na pobyty stały na 1000 ludności o	-0,1	0,1	-0,3	-0,1	-0,5	0,1	-1,4	-0,4
20	w	-0,1	0,1	0,1	0,1	-0,2	0,0	-1,0	-0,3
21	m	-0,3	-0,1	-0,5	-0,2	-0,6	0,1	-1,5	-0,4
22	Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyty stały o	-2478	-1875	-1894	-1721	1012	2782	-9419	-4797
23	w	1176	898	-919	-274	3095	4480	3220	4656
24	m	-3654	-2773	-975	-1447	-2083	-1698	-12639	-9453
25	na 1000 ludności ..... o	-1,2	-0,9	-1,6	-1,4	0,5	1,3	-2,0	-1,0
26	w	0,9	0,7	-1,8	-0,6	4,4	5,9	3,2	4,6
27	m	-4,3	-3,2	-1,4	-2,0	-1,4	-1,2	-3,4	-2,6
	Ludność^b według ekonomicznych grup wieku:								
28	w wieku przedprodukcyjnym w tys. .... o	518,0	429,4	279,7	228,7	502,7	452,9	950,7	806,1
29	w	329,2	272,4	119,0	97,2	203,2	187,5	229,5	198,5
30	m	188,8	157,1	160,6	131,5	299,5	265,4	721,2	607,6
31	w tym kobiety ..... o	252,8	209,3	136,2	111,2	245,0	220,0	463,8	393,2
32	w	160,5	132,6	57,8	46,9	99,3	91,3	111,6	96,7
33	m	92,3	76,7	78,4	64,4	145,7	128,7	352,2	296,4
34	w wieku produkcyjnym w tys. .... o	1273,0	1341,6	727,3	754,1	1387,6	1439,5	3050,0	3034,5
35	w	724,1	769,4	271,3	279,4	424,7	480,9	609,2	651,2
36	m	548,9	572,2	456,0	474,7	962,9	958,6	2440,8	2383,3
37	w tym kobiety ..... o	613,9	640,0	349,3	360,0	677,0	695,0	1481,8	1466,6
38	w	338,9	358,3	120,6	124,9	199,3	225,6	289,1	310,0
39	m	275,0	281,7	228,7	235,1	477,7	469,4	1192,7	1156,6
40	w wieku poprodukcyjnym w tys. .... o	306,2	330,7	198,1	206,9	298,7	337,7	714,3	800,1
41	w	194,7	196,8	104,0	97,4	77,8	85,1	156,1	166,6
42	m	111,5	133,8	94,1	109,6	220,9	252,6	558,2	633,5
43	w tym kobiety ..... o	204,5	224,9	130,6	139,2	201,5	231,9	488,9	543,9
44	w	129,1	132,5	66,1	62,9	51,4	57,2	104,9	111,0
45	m	75,4	92,3	64,5	76,4	150,1	174,7	383,9	432,9
46	w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób o	65	57	66	58	58	55	55	53
47	w wieku produkcyjnym w	72	61	82	70	66	57	63	56
48	m	55	51	56	51	54	54	52	52

a Zgodnie z Międzynarodową Statystyczną Klasyfikacją Chorób i Problemów Zdrowotnych (X Rewizja). b Stan w dniu 31 XII.

a In accordance with the International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems (ICD-10 Revision). b As of 31 XII.

(cd.)
(cont.)

Świętokrzyskie		Warmińsko- -mazurskie		Wielkopolskie		Zachodnio- pomorskie		Specification t – total r – rural areas u – urban areas		No.
2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009			
<i>Deaths by selected causes^a per 10 thous. po- pulation:</i>										
0,8	0,5	0,5	0,7	0,4	0,5	0,5	0,7	t	infectious and parasitic diseases	1
0,8	0,5	0,5	0,6	0,3	0,5	0,3	0,5	r		2
0,7	0,5	0,5	0,8	0,4	0,6	0,6	0,8	u		3
23,3	25,2	22,2	24,3	22,9	24,5	23,4	25,3	t	total neoplasm	4
23,5	25,3	21,8	22,8	21,4	22,3	21,8	22,4	r		5
23,2	25,1	22,5	25,3	24,1	26,3	24,1	26,7	u		6
50,6	52,3	33,5	35,6	42,8	40,2	40,4	42,4	t	diseases of the circulatory system	7
59,4	58,2	34,4	37,4	43,1	39,9	42,4	43,1	r		8
40,1	45,2	32,9	34,4	42,5	40,4	39,5	42,1	u		9
6,4	5,6	4,9	6,5	3,8	3,5	3,0	4,2	t	diseases of the respiratory system	10
8,0	6,8	5,8	7,2	4,6	3,8	3,5	4,4	r		11
4,5	4,2	4,2	6,1	3,2	3,4	2,7	4,0	u		12
6,6	6,9	6,4	6,8	6,0	6,9	7,1	7,5	t	external causes of death	13
7,4	7,9	8,3	7,9	6,2	7,7	7,9	8,5	r		14
5,6	5,7	5,2	6,0	5,8	6,2	6,7	7,1	u		15
Migration										
-1,9	-1,7	-1,1	-1,9	0,7	0,5	-0,8	-0,6	t	Net internal migration of population for per- manent residence per 1000 population	16
0,7	0,6	-1,4	-0,8	3,3	4,7	2,1	2,3	r		17
-5,0	-4,5	-0,9	-2,7	-1,3	-2,7	-2,1	-1,9	u		18
-0,1	0,1	-0,4	-0,0	-0,0	-0,1	-0,1	0,1	t	Net international migration of population for permanent residence per 1000 population	19
0,0	0,1	-0,3	-0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	r		20
-0,1	-0,1	-0,5	-0,1	-0,1	-0,2	-0,2	0,1	u		21
-2536	-2119	-2183	-2784	2104	1568	-1576	-843	t	Internal and international net migration for permanent residence	22
500	538	-1023	-450	4737	7120	1170	1256	r		23
-3036	-2657	-1160	-2334	-2633	-5552	-2746	-2099	u		24
-1,9	-1,7	-1,5	-1,9	0,6	0,5	-0,9	-0,5	t	per 1000 population	25
0,7	0,8	-1,8	-0,8	3,3	4,8	2,2	2,4	r		26
-5,1	-4,6	-1,4	-2,8	-1,4	-2,9	-2,3	-1,8	u		27
Population^b by economic age groups:										
282,7	235,4	343,7	291,2	768,7	682,3	368,9	317,9	t	pre-working age in thous.	28
166,9	141,0	154,9	131,9	372,7	338,2	136,2	117,3	r		29
115,7	94,4	188,8	159,2	396,0	344,1	232,7	200,6	u		30
138,2	115,0	167,8	141,9	374,7	331,2	179,8	154,9	t	of which females	31
81,7	69,0	75,6	64,4	181,5	163,8	66,3	57,1	r		32
56,6	46,0	92,2	77,5	193,2	167,4	113,5	97,8	u		33
792,4	806,9	896,5	929,9	2131,4	2214,5	1093,4	1114,6	t	working age in thous.	34
407,3	429,9	340,1	364,2	868,7	957,1	318,9	345,1	r		35
385,1	377,0	556,3	565,7	1262,7	1257,4	774,5	769,4	u		36
378,3	380,4	434,3	445,5	1043,5	1065,1	531,4	533,5	t	of which females	37
186,7	196,5	156,1	166,7	410,3	449,0	147,9	159,5	r		38
191,6	184,0	278,2	278,7	633,2	616,1	383,5	374,1	u		39
216,5	227,8	188,7	206,0	459,8	511,4	233,8	260,7	t	post-working age in thous.	40
127,8	125,6	74,9	76,7	187,8	200,2	65,6	68,1	r		41
88,7	102,3	113,8	129,4	272,1	311,3	168,2	192,6	u		42
144,4	156,4	128,8	144,2	311,4	358,6	159,2	183,3	t	of which females	43
84,5	85,1	50,3	52,4	124,5	137,7	44,6	47,7	r		44
60,0	71,3	78,5	91,8	187,0	220,9	114,6	135,6	u		45
63	57	59	53	58	54	55	52	t	non-working age per 100 of working-age population	46
72	62	68	57	65	56	63	54	r		47
53	52	54	51	53	52	52	51	u		48

II. WYBRANE DANE O WOJEWÓDZTWACH W PODZIALE NA WIEŚ I MIASTO W LATACH 2003 I 2009
II. SELECTED DATA ON VOIVODSHIPS IN DIVISION OF RURAL AND URBAN AREAS IN 2003 AND 2009

Lp.	Wyszczególnienie o – ogółem w – obszary wiejskie m – miasta	Polska <i>Poland</i>		Dolnośląskie		Kujawsko- pomorskie		Lubelskie		Lubuskie		
		2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009	
Ludność^a według ekonomicznych grup wieku (dok):												
1	w wieku produkcyjnym w % ogółu ludności	o	62,9	64,5	64,5	65,8	63,2	64,7	60,7	63,1	64,1	65,8
2		w	59,2	62,9	61,7	65,5	60,3	63,7	56,7	60,5	61,4	65,1
3		m	65,3	65,6	65,6	66,0	64,9	65,3	65,4	66,0	65,6	66,2
Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (dane średnioroczne)												
4	Współczynnik aktywności zawodowej w %	o	54,7	54,9	53,0	53,9	55,6	54,8	57,3	55,7	53,5	53,6
5		w	55,8	55,2	52,4	51,5	55,7	54,2	59,3	57,8	53,6	51,9
6		m	54,1	54,8	53,2	54,9	55,6	55,2	55,4	53,6	53,4	54,4
7	Wskaźnik zatrudnienia w %	o	44,0	50,4	39,2	48,5	43,5	49,1	48,2	50,4	40,3	48,5
8		w	45,9	50,8	37,2	46,2	43,9	49,0	52,1	53,3	41,1	47,0
9		m	42,9	50,2	40,0	49,5	43,3	49,2	43,9	47,4	39,9	49,2
10	Stopa bezrobocia w %	o	19,6	8,2	26,0	10,1	21,9	10,4	16,0	9,7	24,6	9,6
11		w	17,8	8,0	29,1	10,3	21,2	9,6	12,0	7,8	23,3	9,5
12		m	20,8	8,3	24,8	10,0	22,3	10,9	20,6	11,6	25,2	9,9
Pracujący^{ab}												
13	w tys.	o	7572,3	8492,6	589,7	690,4	390,1	435,5	335,3	364,9	187,8	214,0
14		w	1207,8	1459,8	82,7	105,0	63,1	83,2	76,9	80,3	31,8	36,7
15		m	6364,5	7032,8	507,0	585,4	327,0	352,4	258,4	284,5	155,9	177,3
16	na 1000 ludności	o	198,3	222,5	203,5	240,0	188,6	210,5	153,0	169,2	186,1	211,9
17		w	82,3	98,0	98,8	122,8	80,1	102,4	65,7	69,7	88,6	99,9
18		m	270,7	302,1	245,9	289,6	255,3	280,4	253,0	283,4	240,0	275,9
Bezrobotni zarejestrowani^a												
19	Bezrobotni zarejestrowani ogółem w tys.	o	3175,7	1892,7	278,3	146,3	212,1	134,1	174,5	117,2	108,0	61,1
20		w	1325,8	832,9	92,9	51,5	91,3	59,9	93,9	63,4	43,5	25,3
21		m	1849,9	1059,8	185,4	94,8	120,8	74,2	80,6	53,8	64,5	35,8
22	w tym kobiety	o	1634,7	966,4	143,3	74,3	112,7	72,1	85,5	57,5	54,7	31,6
23		w	661,9	427,0	47,0	26,2	47,4	32,7	44,0	30,7	22,0	13,3
24		m	972,8	539,4	96,3	48,1	65,3	39,4	41,5	26,8	32,7	18,3
Z liczby ogółem bezrobotni zarejestrowani:												
25	w wieku do 24 lat ^c	o	825,5	425,9	65,1	27,4	58,2	30,7	51,5	30,1	25,4	12,5
26		w	401,1	226,1	24,9	11,7	29,0	15,5	32,1	19,2	11,3	5,8
27		m	424,4	199,8	40,2	15,7	29,2	15,2	19,4	10,9	14,1	6,7
28	powyżej 55 lat	o	95,7	169,2	10,1	17,3	5,5	10,3	3,8	8,3	2,7	5,9
29		w	30,8	58,9	2,8	5,3	2,0	3,8	1,8	3,6	1,0	2,3
30		m	64,9	110,3	7,3	12,0	3,6	6,5	2,1	4,7	1,8	3,6
31	Udział bezrobotnych nie posiadających prawa do zasiłku w ogólnej liczbie bezrobotnych zarejestrowanych w %	o	84,9	79,9	83,7	78,4	83,3	77,8	90,9	87,2	80,0	76,0
32		w	85,5	80,4	84,0	79,6	83,2	77,8	92,2	88,3	81,1	76,7
33		m	84,6	79,6	83,6	77,8	83,3	77,7	89,3	85,8	79,2	75,5
Podmioty gospodarki narodowej^{ad}												
34	Wpisane do rejestru REGON na 1000 ludności	o	94	98	106	110	92	88	71	72	96	100
35		w	58	63	64	71	59	62	45	47	63	67
36		m	116	121	122	127	113	105	100	102	115	120
37	Nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 1000 ludności	o	7	9	7	10	6	9	6	7	8	10
38		w	4	7	5	8	4	7	4	5	5	8
39		m	8	11	8	11	7	10	7	10	9	12
40	Wyrejestrowane ^e z rejestru REGON na 1000 ludności	o	4	9	4	10	3	14	3	6	6	11
41		w	2	6	2	7	2	8	1	4	3	7
42		m	5	11	4	11	4	17	5	8	7	13

a Stan w dniu 31 XII. b Bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób; według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności. adresu siedziby.

a As of 31 XII. b Excluding economic entities employing up to 9 persons; by actual workplace and kinds of activity. c Since June 2004 without

(cd.)
(cont.)

Łódzkie		Małopolskie		Mazowieckie		Opolskie		Specification t – total r – rural areas u – urban areas	No.
2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009		
Population^a by economic age groups (cont.):									
63,0	63,9	61,7	63,7	62,7	63,7	63,5	65,7	t working age population in % of total po-	1
58,6	61,5	58,7	62,3	58,3	61,9	61,3	65,1	r population	2
65,4	65,3	64,8	65,1	65,1	64,7	65,5	66,4	u	3
Labour Force Survey (average annual data)									
55,1	54,9	56,6	54,3	57,3	58,8	50,6	53,6	t Activity rate in %	4
59,1	56,9	60,2	55,5	58,0	57,5	46,3	53,3	r	5
53,1	53,9	53,3	53,3	56,8	59,6	53,7	53,9	u	6
44,3	50,8	46,4	50,0	47,9	55,3	41,4	48,4	t Employment rate in %	7
48,9	53,3	51,0	51,4	49,7	53,9	37,8	48,1	r	8
42,0	49,6	42,2	48,6	47,0	56,1	44,0	48,4	u	9
19,7	7,6	18,0	8,0	16,3	6,0	18,4	9,8	t Unemployment rate in %	10
17,3	6,6	15,2	7,2	14,4	6,4	18,4	9,8	r	11
21,0	8,1	20,9	8,6	17,4	5,8	18,4	10,2	u	12
Employed persons^{ab}									
496,2	560,6	596,4	684,2	1220,0	1421,1	185,7	200,3	t in thous.	13
87,6	103,0	102,9	129,4	136,4	180,7	38,4	42,5	r	14
408,6	457,6	493,5	554,8	1083,6	1240,4	147,3	157,8	u	15
191,1	220,6	183,4	207,4	237,6	272,1	175,9	194,3	t per 1000 population	16
95,8	113,1	63,1	77,3	75,2	97,8	76,4	86,4	r	17
242,8	280,6	304,1	341,5	326,2	367,6	266,0	292,5	u	18
Registered unemployed persons^a									
233,1	128,1	208,0	130,0	363,6	224,5	81,6	47,1	t Total registered unemployed persons in thous.	19
76,9	43,7	112,1	71,6	155,0	101,1	36,9	20,8	r	20
156,2	84,4	95,9	58,4	208,6	123,4	44,7	26,3	u	21
115,1	63,4	107,4	67,6	180,4	108,0	43,9	24,2	t of which females	22
36,2	21,4	56,3	37,8	73,2	48,0	20,0	11,0	r	23
78,9	42,0	51,1	29,8	107,2	60,0	23,9	13,2	u	24
Of total number of registered unemployed persons:									
55,2	25,0	63,6	36,2	88,7	45,4	19,6	10,5	t at age 24 years and less ^c	25
24,3	11,7	38,8	23,9	46,7	26,1	9,6	5,4	r	26
30,9	13,3	24,8	12,3	41,9	19,3	10,0	5,1	u	27
9,2	14,1	3,9	9,1	15,0	23,1	3,0	5,2	t 55 years and more	28
2,3	3,6	1,5	3,8	4,5	8,0	1,2	2,1	r	29
6,9	10,5	2,4	5,3	10,4	15,1	1,7	3,1	u	30
83,2	78,1	85,4	82,4	86,2	79,3	87,1	82,3	t Share of registered unemployed persons not	31
86,0	78,0	84,7	83,0	87,0	80,1	87,5	83,2	r possessing benefit rights in total number of	32
81,9	78,2	86,1	81,7	85,6	78,6	86,8	81,7	u registered unemployed persons in %	33
Entities of the national economy^{ad}									
93	87	88	95	112	124	83	93	t Entered in the REGON register per 1000 po-	34
58	57	58	64	61	67	51	62	r population	35
112	104	119	127	140	155	111	121	u	36
7	9	6	10	8	10	5	8	t Newly recorded in the REGON register per	37
5	6	4	7	5	7	3	6	r 1000 population	38
8	10	8	12	9	12	7	9	u	39
3	17	4	6	4	10	3	8	t Deleted ^e from the REGON register per 1000	40
1	9	2	4	2	8	2	5	r population	41
4	21	5	7	4	12	4	11	u	42

c Od czerwca 2004 r. bez młodocianych absolwentów. d Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie. e W 2003 r. według

juvenile school leavers. d Excluding persons tending private farms in agriculture. e In 2003 by adress of residence.

II. WYBRANE DANE O WOJEWÓDZTWACH W PODZIALE NA WIEŚ I MIASTO W LATACH 2003 I 2009
II. SELECTED DATA ON VOIVODSHIPS IN DIVISION OF RURAL AND URBAN AREAS IN 2003 AND 2009

Lp.	Wyszczególnienie o – ogółem w – obszary wiejskie m – miasta	Podkarpackie		Podlaskie		Pomorskie		Śląskie		
		2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009	
Ludność^a według ekonomicznych grup wieku (dok.):										
1	w wieku produkcyjnym w % ogółu ludności	o	60,7	63,8	60,4	63,4	63,4	64,5	64,7	65,4
2		w	58,0	62,1	54,9	58,9	60,2	63,8	61,2	64,1
3		m	64,6	66,3	64,2	66,3	64,9	64,9	65,6	65,8
Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (dane średnioroczne)										
4	Współczynnik aktywności zawodowej w %	o	56,1	56,6	55,6	54,8	54,0	52,4	50,6	52,5
5		w	57,5	58,9	56,1	54,5	54,5	52,7	48,1	48,7
6		m	54,1	53,1	55,3	55,0	53,8	52,2	51,2	53,5
7	Wskaźnik zatrudnienia w %	o	46,1	50,9	45,7	51,0	42,9	49,0	40,3	49,0
8		w	49,1	52,9	50,3	52,2	41,7	48,5	39,3	46,0
9		m	42,0	47,8	42,8	50,3	43,4	49,3	40,6	49,7
10	Stopa bezrobocia w %	o	17,8	10,0	17,9	7,1	20,5	6,4	20,3	6,7
11		w	14,7	10,1	10,4	4,7	23,5	8,0	18,3	5,7
12		m	22,3	9,9	22,7	8,7	19,3	5,7	20,7	7,0
Pracujący^{ab}										
13	w tys.	o	371,4	402,3	186,6	207,2	433,6	493,7	1084,0	1171,9
14		w	85,1	92,8	28,5	34,3	66,4	88,1	105,7	118,5
15		m	286,3	309,5	158,1	172,9	367,2	405,6	978,3	1053,4
16	na 1000 ludności	o	177,1	191,4	154,8	174,2	198,1	221,4	229,9	252,5
17		w	68,2	74,9	57,7	72,4	94,0	116,9	106,2	116,6
18		m	337,1	358,6	222,4	241,5	247,6	274,7	263,0	290,6
Bezrobotni zarejestrowani^a										
19	Bezrobotni zarejestrowani ogółem w tys.	o	182,5	141,9	81,3	61,2	191,5	100,3	325,5	168,4
20		w	115,1	88,7	29,4	20,4	81,3	45,1	56,8	35,0
21		m	67,4	53,2	51,9	40,8	110,2	55,2	268,7	133,4
22	w tym kobiety	o	92,6	71,2	40,2	28,1	99,9	52,9	176,7	89,9
23		w	57,2	44,2	13,4	9,2	41,9	24,7	29,1	18,0
24		m	35,4	27,0	26,8	18,9	58,0	28,2	147,6	71,9
Z liczby ogółem bezrobotni zarejestrowani:										
25	w wieku do 24 lat ^c	o	51,0	35,9	21,5	14,9	48,2	23,4	85,3	35,2
26		w	34,0	24,6	10,3	6,3	23,5	12,5	17,6	8,9
27		m	17,1	11,3	11,2	8,6	24,7	10,9	67,8	26,3
28	powyżej 55 lat	o	3,2	8,4	3,1	5,8	6,0	8,9	10,0	16,3
29		w	1,7	4,4	1,0	1,6	1,8	3,3	1,4	2,8
30		m	1,5	4,0	2,1	4,2	4,2	5,6	8,6	13,5
31	Udział bezrobotnych nie posiadających prawa do zasiłku w ogólnej liczbie bezrobotnych zarejestrowanych w %	o	86,6	82,4	88,3	86,0	83,0	75,8	87,8	81,5
32		w	86,5	82,0	89,8	88,2	82,8	75,4	88,4	79,4
33		m	86,7	83,0	87,5	84,9	83,2	76,1	87,7	82,0
Podmioty gospodarki narodowej^{ad}										
34	Wpisane do rejestru REGON na 1000 ludności	o	68	69	80	75	103	112	90	93
35		w	47	49	48	47	64	74	71	74
36		m	99	98	103	94	122	131	95	98
37	Nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 1000 ludności	o	5	7	6	8	8	11	6	9
38		w	4	5	4	4	5	8	5	7
39		m	7	9	7	10	9	13	7	9
40	Wyrejestrowane ^e z rejestru REGON na 1000 ludności	o	3	6	4	8	3	7	5	8
41		w	2	4	3	5	2	6	3	7
42		m	5	9	6	9	4	8	5	9

a Stan w dniu 31 XII. b Bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób; według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności. adresu siedziby.

a As of 31 XII. b Excluding economic entities employing up to 9 persons; by actual workplace and kinds of activity. c Since June 2004 without

(cd.)
(cont.)

Świętokrzyskie		Warmińsko- -mazurskie		Wielkopolskie		Zachodnio- pomorskie		Specification o – total w – rural areas m – urban areas		No.
2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009			
Population^a by economic age groups (cont.):										
61,4	63,5	62,7	65,2	63,4	65,0	64,5	65,8	t	working age population in % of total po-	1
58,0	61,7	59,7	63,6	60,8	64,0	61,2	65,0	r	population	2
65,3	65,7	64,8	66,2	65,4	65,7	65,9	66,2	u		3
Labour Force Survey (average annual data)										
51,7	55,9	53,9	52,4	57,3	56,0	53,0	52,2	t	Activity rate in %	4
52,5	57,8	51,6	50,6	57,1	57,0	50,9	48,9	r		5
50,9	53,8	55,2	53,6	57,4	55,2	53,8	53,7	u		6
41,9	49,9	41,0	48,0	47,5	51,8	39,4	46,8	t	Employment rate in %	7
44,6	52,7	38,4	46,1	47,0	52,7	35,1	42,4	r		8
39,1	46,6	42,5	49,2	47,8	51,1	41,3	48,7	u		9
19,1	10,9	24,0	8,5	17,1	7,5	25,6	10,3	t	Unemployment rate in %	10
15,1	8,8	25,5	8,8	17,7	7,5	31,0	13,2	r		11
23,2	13,4	23,2	8,2	16,8	7,5	23,4	9,4	u		12
Employed persons^{ab}										
206,3	227,9	248,9	267,8	741,0	828,7	299,4	322,0	t	in thous.	13
44,4	51,2	44,2	49,2	171,5	215,5	42,2	49,2	r		14
161,9	176,6	204,6	218,6	569,5	613,1	257,2	272,8	u		15
159,8	179,4	174,2	187,7	220,5	243,1	176,5	190,2	t	per 1000 population	16
63,3	73,6	77,6	85,9	120,0	144,1	81,0	92,7	r		17
274,6	307,9	238,2	255,9	294,9	320,5	218,9	234,7	u		18
Registered unemployed persons^a										
126,5	83,8	170,4	109,2	247,9	133,6	190,9	105,9	t	Total registered unemployed persons in thous.	19
69,1	45,3	82,4	53,9	113,0	62,6	76,1	44,7	r		20
57,4	38,5	88,0	55,3	134,9	71,0	114,8	61,2	u		21
61,7	41,9	89,2	56,3	132,1	73,0	99,3	54,3	t	of which females	22
33,0	22,7	42,6	28,2	59,1	34,9	39,5	23,9	r		23
28,7	19,2	46,6	28,1	73,0	38,1	59,8	30,4	u		24
Of total number of registered unemployed persons:										
33,8	18,4	41,9	24,3	73,3	35,1	43,0	20,8	t	at age 24 years and less ^c	25
20,5	11,6	21,8	13,1	37,9	19,5	18,8	10,2	r		26
13,3	6,8	20,1	11,2	35,5	15,6	24,2	10,6	u		27
3,6	7,0	4,5	8,7	5,5	9,7	6,5	11,0	t	55 years and more	28
1,6	3,1	1,9	3,7	2,1	3,7	2,1	3,9	r		29
2,0	3,9	2,6	5,0	3,4	6,0	4,3	7,1	u		30
84,6	81,6	82,4	75,8	82,6	78,8	83,9	77,5	t	Share of registered unemployed persons not	31
86,1	81,9	83,0	75,9	83,2	79,7	83,7	77,2	r	possessing benefit rights in total number of	32
82,9	81,3	81,9	75,8	82,2	78,1	84,0	77,8	u	registered unemployed persons in %	33
Entities of the national economy^{ad}										
80	83	77	81	100	105	118	127	t	Entered in the REGON register per 1000 po-	34
50	53	46	52	65	72	71	85	r	population	35
116	119	98	100	126	132	139	146	u		36
5	7	6	9	7	10	8	12	t	Newly recorded in the REGON register per	37
4	5	4	6	5	7	6	9	r	1000 population	38
7	9	8	11	8	12	9	13	u		39
2	9	6	10	3	10	5	11	t	Deleted ^e from the REGON register per 1000	40
1	5	5	7	2	8	3	7	r	population	41
3	13	7	12	4	12	6	12	u		42

c Od czerwca 2004 r. bez młodocianych absolwentów. d Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie. e W 2003 r. według

juvenile school leavers. d Excluding persons tending private farms in agriculture. e In 2003 by address of residence.

II. WYBRANE DANE O WOJEWÓDZTWACH W PODZIALE NA WIEŚ I MIASTO W LATACH 2003 I 2009
II. SELECTED DATA ON VOIVODSHIPS IN DIVISION OF RURAL AND URBAN AREAS IN 2003 AND 2009

Lp.	Wyszczególnienie o – ogółem w – obszary wiejskie m – miasta	Polska <i>Poland</i>		Dolnośląskie		Kujawsko- pomorskie		Lubelskie		Lubuskie		
		2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009	
Wychowanie przedszkolne^{ab}												
1	Dzieci w placówkach wychowania przed-	o	362	597	376	613	284	492	293	525	384	605
2	szkolnego w wieku 3-5 lat na 1000 dzieci	w	167	375	143	349	101	273	122	313	169	351
3	w wieku 3-5 lat	m	523	759	500	740	432	667	528	791	531	762
4	Dzieci w przedszkolach na 100 miejsc	o	94	100	91	100	99	100	98	99	97	100
5	w przedszkolu	w	90	97	86	96	89	98	92	97	83	93
6		m	95	100	92	100	100	101	99	100	99	102
Szkoły podstawowe^{ac} dla dzieci i młodzieży												
7	Szkoły	o	14565	13191	818	739	736	661	1182	1032	344	318
8		w	10323	9270	471	411	523	465	1021	877	227	206
9		m	4242	3921	347	328	213	196	161	155	117	112
Liczba uczniów na:												
10	1 pomieszczenie szkolne	o	18	13	19	13	19	13	16	12	19	13
11		w	14	10	14	10	14	11	12	9	13	9
12		m	23	16	22	15	24	16	26	18	23	17
13	1 nauczyciela ^d	o	.	13	.	14	.	13	.	12	.	14
14		w	.	11	.	12	.	11	.	10	.	11
15		m	.	15	.	15	.	15	.	15	.	15
16	1 oddział.....	o	21	19	22	20	21	19	19	17	21	19
17		w	18	15	18	16	18	16	16	14	17	15
18		m	24	22	24	22	24	22	24	23	23	21
19	1 komputer ^e przeznaczony do użytku	o	26,4	10,4	26,8	10,9	28,4	11,0	23,6	8,1	30,2	11,1
20	uczniów	w	18,3	7,1	16,5	7,2	19,3	7,2	17,2	5,9	19,7	6,9
21		m	38,7	15,4	36,5	14,0	41,4	17,1	43,8	14,8	41,2	15,7
22	1 komputer ^e przeznaczony do użytku	o	42,8	11,6	41,4	11,9	47,0	12,4	37,1	9,1	49,0	12,3
23	uczniów z dostępem do Internetu	w	31,8	8,1	28,8	8,1	35,5	8,4	28,6	6,7	37,5	8,2
24		m	56,8	16,7	50,9	15,0	59,9	18,4	58,7	15,9	57,9	16,4
Współczynnik skolaryzacji ^f												
25	brutto.....	o	100,1	98,7	100,3	97,5	101,5	99,1	99,8	98,8	100,5	97,9
26		w	90,2	88,1	83,9	80,4	88,4	86,2	93,7	91,5	80,5	77,0
27		m	108,4	107,7	109,2	107,0	112,4	110,1	108,6	109,2	114,5	112,6
28	netto	o	98,5	96,7	98,3	95,4	99,4	96,6	98,9	97,4	98,6	95,6
29		w	89,1	86,6	82,7	78,8	86,8	84,1	92,9	90,2	79,1	75,3
30		m	106,4	105,3	106,9	104,7	109,9	107,3	107,3	107,4	112,2	110,0
Gimnazja^{ag} dla dzieci i młodzieży												
31	Gimnazja.....	o	6114	6423	370	384	333	351	404	430	150	155
32		w	3138	3335	128	128	153	168	280	294	58	59
33		m	2976	3088	242	256	180	183	124	136	92	96
Liczba uczniów na:												
34	1 pomieszczenie szkolne	o	25	17	24	16	28	18	27	17	25	17
35		w	24	16	21	15	24	16	25	16	24	15
36		m	26	17	25	16	30	19	30	19	25	17
37	1 nauczyciela ^d	o	.	13	.	13	.	13	.	12	.	13
38		w	.	12	.	13	.	12	.	12	.	12
39		m	.	13	.	13	.	13	.	13	.	13
40	1 oddział.....	o	25	23	26	23	25	23	25	22	25	22
41		w	24	21	24	21	24	22	24	21	23	20
42		m	26	24	26	24	25	24	26	24	26	23

a Stan w dniu 30 IX. b Do placówek wychowania przedszkolnego zaliczono przedszkola i oddziały jednocześnie przedszkolne w szkołach szkolami sportowymi i mistrzostwa sportowego, szkołami artystycznymi niedającymi uprawnień zawodowych, realizującymi program szkoły komputerów przez kilka szkół – wykazane tylko raz. f Łącznie ze szkołami specjalnymi. g Łącznie ze szkołami sportowymi i mistrzostwa sportowego

a As of 30 IX. b Pre-primary education establishments include nursery schools and pre-primary sections of primary schools, since 2008/09 schools; not leading to professional certification, simultaneously conducting a primary school programme, excluding special schools. d Full-time and special schools. g Including sports schools and athletic schools as well as job-training schools; without special schools.

(cd.)
(cont.)

Łódzkie		Małopolskie		Mazowieckie		Opolskie		Specification t – total r – rural areas u – urban areas	No.
2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009		
Pre-primary education^{ab}									
377	608	351	587	394	655	532	768	t Children attending pre-primary education	1
168	380	193	420	135	370	441	631	r establishments aged 3-5 per 1000 children	2
531	756	578	795	588	815	627	891	u aged 3-5	3
91	100	96	100	95	100	84	93	t Children in nursery schools per 100 places in	4
94	98	95	100	95	100	74	83	r nursery school	5
90	101	96	99	95	100	91	99	u	6
Primary schools^{ac} for children and youth									
878	818	1534	1430	1861	1680	425	380	t Schools	7
605	562	1192	1124	1307	1164	312	273	r	8
273	256	342	306	554	516	113	107	u	9
<i>Number of pupils per:</i>									
19	13	18	13	18	13	17	12	t classroom	10
14	10	15	11	14	10	13	9	r	11
25	16	23	16	23	17	22	15	u	12
.	13	.	13	.	13	.	12	t teacher ^d	13
.	11	.	12	.	11	.	10	r	14
.	15	.	14	.	14	.	14	u	15
21	19	20	18	20	19	20	17	t section	16
18	15	18	16	17	15	17	14	r	17
25	23	23	22	23	21	24	22	u	18
25,4	9,5	24,3	9,7	25,2	10,7	22,7	8,9	t personal computer ^e used by pupils	19
16,4	6,2	19,4	7,7	19,1	7,4	16,0	6,2	r	20
39,4	14,8	36,4	15,1	32,4	15,0	35,5	13,6	u	21
43,4	10,9	39,2	10,9	42,4	12,3	40,4	9,7	t personal computer ^e with the Internet access	22
28,5	7,1	32,3	8,6	36,3	8,9	29,8	6,8	r used by pupils	23
65,9	16,9	54,6	16,5	47,9	16,2	57,7	14,6	u	24
<i>Enrolment rate^f</i>									
100,8	99,3	99,2	97,9	100,2	100,9	96,5	94,3	t gross	25
92,2	91,1	94,7	93,0	90,9	91,5	85,8	80,2	r	26
107,2	105,5	105,8	105,1	107,7	108,0	107,7	109,3	u	27
99,0	97,1	98,3	96,8	98,7	98,7	94,7	92,2	t net	28
91,2	89,6	94,1	92,1	89,8	90,0	84,7	78,9	r	29
104,8	102,8	104,3	103,5	105,9	105,3	105,1	106,2	u	30
Lower secondary schools^{ag} for children and youth									
366	370	616	687	815	841	137	143	t Lower secondary schools	31
181	186	407	460	407	422	63	66	r	32
185	184	209	227	408	419	74	77	u	33
<i>Number of pupils per:</i>									
24	16	26	18	24	16	43	32	t classroom	34
22	16	24	18	24	17	12	9	r	35
25	16	27	18	24	16	31	23	u	36
.	13	.	12	.	12	.	12	t teacher ^d	37
.	13	.	12	.	13	.	12	r	38
.	13	.	12	.	12	.	13	u	39
26	23	25	23	25	23	43	32	t section	40
24	22	24	22	24	21	12	9	r	41
27	24	26	24	25	24	31	23	u	42

podstawowych, a od roku szkolnego 2008/09 również zespoły wychowania przedszkolnego i punkty przedszkolne. c Łącznie ze szkołami filialnymi, podstawowej; bez szkół specjalnych. d Pełnozatrudnieni i niepełnozatrudnieni w przeliczeniu na pełne etaty. e W przypadku wspólnego użytkowania oraz szkołami z oddziałami przysposabiającymi do pracy; bez szkół specjalnych.

school year also pre-primary education groups and pre-primary points. c Including branch schools, sports schools and athletic schools, art part-time employees calculated as full-time employees. e In case of computers commonly used by a few schools – presented only once. f Including

II. WYBRANE DANE O WOJEWÓDZTWACH W PODZIALE NA WIEŚ I MIASTO W LATACH 2003 I 2009
II. SELECTED DATA ON VOIVODSHIPS IN DIVISION OF RURAL AND URBAN AREAS IN 2003 AND 2009

Lp.	Wyszczególnienie o – ogółem w – obszary wiejskie m – miasta	Podkarpackie		Podlaskie		Pomorskie		Śląskie		
		2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009	
Wychowanie przedszkolne^{ab}										
1	Dzieci w placówkach wychowania przed-	o	288	513	279	544	309	541	468	685
2	szkolnego w wieku 3-5 lat na 1000 dzieci	w	143	354	60	217	123	347	334	615
3	w wieku 3-5 lat	m	565	765	452	774	439	667	512	705
4	Dzieci w przedszkolach na 100 miejsc	o	98	101	94	103	96	101	92	98
5	w przedszkolu	w	91	99	87	99	91	98	90	98
6		m	101	102	95	104	97	102	93	98
Szkoły podstawowe^{ac} dla dzieci i młodzieży										
7	Szkoły	o	1186	1120	535	433	697	653	1301	1163
8		w	1010	948	406	318	453	421	535	509
9		m	176	172	129	115	244	232	766	654
Liczba uczniów na:										
10	1 pomieszczenie szkolne	o	16	11	17	13	20	15	20	14
11		w	14	9	11	8	16	12	16	12
12		m	23	16	25	18	24	17	22	16
13	1 nauczyciela ^d	o	.	12	.	13	.	14	.	14
14		w	.	11	.	10	.	13	.	12
15		m	.	14	.	15	.	14	.	14
16	1 oddział.....	o	19	17	20	18	21	20	22	20
17		w	17	14	16	14	19	17	19	17
18		m	23	22	24	22	23	22	23	22
19	1 komputer ^e przeznaczony do użytku	o	22,4	7,9	24,8	10,1	30,9	12,8	31,3	13,2
20	uczniów	w	17,9	6,3	14,5	6,3	21,4	9,2	21,6	9,2
21		m	37,9	13,3	45,0	15,7	42,7	17,2	36,6	15,5
22	1 komputer ^e przeznaczony do użytku	o	35,6	8,5	37,6	11,8	46,1	14,0	52,1	14,9
23	uczniów z dostępem do Internetu	w	30,8	6,9	24,0	7,9	33,2	10,3	33,4	10,4
24		m	47,8	13,9	58,8	16,7	61,0	18,3	63,5	17,4
Współczynnik skolaryzacji ^f										
25	brutto.....	o	98,6	97,3	98,4	96,5	100,9	99,2	99,9	98,1
26		w	93,6	91,2	85,8	82,1	92,2	90,3	96,0	95,2
27		m	107,9	108,5	108,4	107,5	107,1	105,7	101,2	99,2
28	netto	o	97,7	96,2	97,1	95,0	99,0	96,7	98,1	95,8
29		w	93,1	90,4	84,8	80,7	90,6	88,2	95,2	93,8
30		m	106,3	106,8	106,8	106,0	104,9	103,0	99,0	96,5
Gimnazja^{ag} dla dzieci i młodzieży										
31	Gimnazja.....	o	510	536	199	204	338	367	642	660
32		w	398	416	97	92	163	179	204	215
33		m	112	120	102	112	175	188	438	445
Liczba uczniów na:										
34	1 pomieszczenie szkolne	o	25	16	27	17	27	18	23	15
35		w	23	16	24	16	28	17	22	16
36		m	29	16	28	18	26	18	23	15
37	1 nauczyciela ^d	o	.	12	.	12	.	13	.	12
38		w	.	12	.	13	.	13	.	12
39		m	.	13	.	12	.	12	.	13
40	1 oddział.....	o	25	22	25	23	24	23	25	23
41		w	23	21	24	22	24	21	24	22
42		m	26	24	26	24	25	23	26	24

a Stan w dniu 30 IX. b Do placówek wychowania przedszkolnego zaliczono przedszkola i oddziały jednocześnie przedszkolne w szkołach szkolami sportowymi i mistrzostwa sportowego, szkołami artystycznymi niedającymi uprawnień zawodowych, realizującymi program szkoły komputerów przez kilka szkół – wykazane tylko raz. f Łącznie ze szkołami specjalnymi. g Łącznie ze szkołami sportowymi i mistrzostwa sportowego

a As of 30 IX. b Pre-primary education establishments include nursery schools and pre-primary sections of primary schools, since 2008/09 schools; not leading to professional certification, simultaneously conducting a primary school programme, excluding special schools. d Full-time and special schools. g Including sports schools and athletic schools as well as job-training schools; without special schools.

(cd.)
(cont.)

Świętokrzyskie		Warmińsko- -mazurskie		Wielkopolskie		Zachodnio- pomorskie		Specification <i>t</i> – total <i>r</i> – rural areas <i>u</i> – urban areas	No.
2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009		
Pre-primary education^{ab}									
262	511	270	477	423	658	319	562	<i>t</i> Children attending pre-primary education	1
127	337	75	212	245	442	72	248	<i>r</i> establishments aged 3-5 per 1000 children	2
468	757	437	693	595	860	471	736	<i>u</i> aged 3-5	3
96	101	95	102	94	99	92	101	<i>t</i> Children in nursery schools per 100 places in	4
90	98	88	99	92	96	85	96	<i>r</i> nursery school	5
98	102	96	103	94	100	92	101	<i>u</i>	6
Primary schools^{ac} for children and youth									
686	582	567	515	1292	1198	523	469	<i>t</i> Schools	7
572	478	419	376	952	864	318	274	<i>r</i>	8
114	104	148	139	340	334	205	195	<i>u</i>	9
<i>Number of pupils per:</i>									
16	11	19	13	19	14	19	13	<i>t</i> classroom	10
13	9	13	9	15	11	14	10	<i>r</i>	11
24	16	26	18	24	17	24	16	<i>u</i>	12
.	12	.	13	.	13	.	13	<i>t</i> teacher ^d	13
.	10	.	11	.	12	.	11	<i>r</i>	14
.	15	.	16	.	15	.	15	<i>u</i>	15
20	17	21	19	21	19	21	19	<i>t</i> section	16
17	14	17	14	18	16	18	15	<i>r</i>	17
25	22	25	23	23	22	23	21	<i>u</i>	18
24,8	9,1	28,9	10,9	26,7	11,0	29,8	11,3	<i>t</i> personal computer ^e used by pupils	19
19,1	6,8	18,0	6,6	17,9	7,5	17,8	6,8	<i>r</i>	20
40,6	15,4	47,1	18,1	42,5	16,8	42,4	15,4	<i>u</i>	21
50,5	10,2	48,0	12,2	40,3	12,2	45,2	12,7	<i>t</i> personal computer ^e with the Internet access	22
42,7	7,8	35,5	7,7	29,0	8,5	30,4	8,1	<i>r</i> used by pupils	23
66,3	16,4	61,9	19,1	57,1	17,8	57,5	16,7	<i>u</i>	24
<i>Enrolment rate^f</i>									
99,7	99,3	100,6	98,6	100,9	100,3	100,9	97,5	<i>t</i> gross	25
92,4	89,9	83,6	81,0	86,9	84,2	80,7	74,1	<i>r</i>	26
111,1	114,0	115,2	113,8	114,7	116,8	113,2	112,0	<i>u</i>	27
98,5	97,6	98,5	95,8	99,5	98,3	98,8	94,7	<i>t</i> net	28
91,5	88,5	82,0	78,5	86,0	82,9	78,6	71,2	<i>r</i>	29
109,5	111,9	112,7	110,9	112,8	114,2	111,2	109,3	<i>u</i>	30
Lower secondary schools^{ag} for children and youth									
208	212	229	246	550	583	247	254	<i>t</i> Lower secondary schools	31
123	130	110	124	285	308	81	88	<i>r</i>	32
85	82	119	122	265	275	166	166	<i>u</i>	33
<i>Number of pupils per:</i>									
26	18	26	17	25	17	26	17	<i>t</i> classroom	34
25	17	24	15	23	16	25	16	<i>r</i>	35
26	18	28	18	26	18	26	17	<i>u</i>	36
.	12	.	13	.	13	.	13	<i>t</i> teacher ^d	37
.	12	.	12	.	13	.	12	<i>r</i>	38
.	13	.	13	.	13	.	13	<i>u</i>	39
26	23	26	23	25	23	25	22	<i>t</i> section	40
25	22	24	21	24	21	23	20	<i>r</i>	41
27	25	27	25	25	23	25	23	<i>u</i>	42

podstawowych, a od roku szkolnego 2008/09 również zespoły wychowania przedszkolnego i punkty przedszkolne. c Łącznie ze szkołami filialnymi, podstawowej; bez szkół specjalnych. d Pełnozatrudnieni i niepełnozatrudnieni w przeliczeniu na pełne etaty. e W przypadku wspólnego użytkowania oraz szkołami z oddziałami przysposabiającymi do pracy; bez szkół specjalnych.

school year also pre-primary education groups and pre-primary points. c Including branch schools, sports schools and athletic schools, art part-time employees calculated as full-time employees. e In case of computers commonly used by a few schools – presented only once. f Including

II. WYBRANE DANE O WOJEWÓDZTWACH W PODZIALE NA WIEŚ I MIASTO W LATACH 2003 I 2009
II. SELECTED DATA ON VOIVODSHIPS IN DIVISION OF RURAL AND URBAN AREAS IN 2003 AND 2009

Lp.	Wyszczególnienie o – ogółem w – obszary wiejskie m – miasta		Polska <i>Poland</i>		Dolnośląskie		Kujawsko- pomorskie		Lubelskie		Lubuskie	
			2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009
Gimnazja^{ab} dla dzieci i młodzieży (dok.)												
Liczba uczniów na (dok.):												
1	1 komputer ^c przeznaczony do użytku	o	25,3	11,8	26,5	11,8	28,1	13,0	26,4	10,1	27,8	14,0
2	uczniów	w	19,5	9,6	19,1	8,1	20,0	10,8	22,0	8,8	19,0	9,8
3		m	29,9	13,6	29,4	13,4	34,9	14,7	32,1	11,8	32,0	15,9
4	1 komputer ^c przeznaczony do użytku	o	27,8	12,2	29,1	12,1	32,1	13,6	28,8	10,5	31,3	14,3
5	uczniów z dostępem do Internetu	w	21,5	10,1	21,5	8,5	22,6	11,5	24,8	9,3	20,6	10,4
6		m	32,8	13,9	32,0	13,6	40,2	15,1	33,7	11,9	36,6	16,1
Współczynnik skolaryzacji ^d												
7	brutto.....	o	101,0	100,8	102,2	101,2	103,2	102,1	100,7	99,9	102,0	101,6
8		w	77,0	75,8	60,9	56,1	75,9	77,2	85,1	83,6	55,4	52,9
9		m	119,4	122,6	123,0	126,7	123,8	123,6	120,4	124,1	132,1	136,3
10	netto	o	95,6	94,3	95,3	93,4	95,9	93,5	97,4	96,0	95,2	92,9
11		w	74,3	73,0	57,9	52,9	71,9	72,7	82,8	81,4	52,2	49,9
12		m	111,9	113,0	114,1	116,3	114,1	111,4	115,8	117,7	123,1	123,6
Kultura												
13	Księgozbiór bibliotek publicznych ^e w wol.	o	3514,9	3517,9	3707,0	3530,2	3711,7	3713,8	3229,7	2990,4	3890,0	3811,0
14	na 1000 ludności	w	3799,4	3647,4	4944,9	4414,8	3868,9	3794,7	3509,3	3099,6	4362,0	4001,0
15		m	3337,4	3435,0	3204,8	3156,0	3615,0	3661,5	2909,5	2865,0	3629,0	3702,4
16	Czytelnicy ^g bibliotek publicznych na 1000	o	198	172	224	178	184	147	211	180	209	179
17	ludności	w	133	112	155	116	136	106	146	135	132	112
18		m	239	209	252	204	213	174	284	232	252	217
19	Wypożyczenia księgozbioru ^{gh} z bibliotek	o	19,8	18,7	21,2	20,0	19,4	18,8	18,6	19,4	20,1	19,6
20	publicznych na 1 czytelnika w wol.	w	21,1	20,0	22,0	20,5	20,3	19,4	21,4	20,1	23,7	21,6
21		m	19,4	18,3	21,0	19,9	19,1	18,5	17,0	18,9	19,1	19,0
22	Seanse ⁱ na 1 kino stałe	o	1405,7	3162,2	1102,7	2763,5	1170,3	5154,9	379,2	1001,7	287,3	2588,9
23		w	651,0	1233,6	6,5	10,0	-	-	15,0	16,0	81,0	366,0
24		m	1445,3	3238,3	1147,4	2827,6	1170,3	5154,9	402,6	1038,2	298,1	2993,1
25	Widzowie ⁱ w kinach stałych na 1000 lud-	o	661,0	1021,5	673,0	1128,6	519,2	895,3	250,7	539,8	211,4	917,1
26	ności	w	33,0	35,4	0,5	0,2	-	-	1,2	0,9	3,4	29,1
27		m	1052,0	1650,6	944,5	1603,4	836,8	1472,3	535,9	1158,5	326,2	1424,0
28	Instytucje kultury ^e	o	3716	4027	267	262	183	199	192	188	104	90
29		w	2195	2375	158	126	91	118	115	114	56	41
30		m	1521	1652	109	136	92	81	77	74	48	49
31	domy kultury.....	o	781	910	34	42	49	47	46	50	20	25
32		w	276	320	10	11	21	14	13	14	3	4
33		m	505	590	24	31	28	33	33	36	17	21
34	ośrodki kultury	o	1453	1492	115	126	73	73	119	119	39	37
35		w	826	860	40	49	37	43	92	91	13	15
36		m	627	632	75	77	36	30	27	28	26	22
37	kluby	o	390	361	22	10	27	16	24	17	5	4
38		w	114	66	12	3	3	-	9	8	1	-
39		m	276	295	10	7	24	16	15	9	4	4
40	światlice	o	1092	1264	96	84	34	63	3	2	40	24
41		w	979	1129	96	63	30	61	1	1	39	22
42		m	113	135	-	21	4	2	2	1	1	2
43	Ludność ^e przypadająca na 1 instytucję	o	10277	9478	10855	10979	11301	10397	11412	11474	9700	11223
44	kultury	w	6687	6269	5294	6786	8651	6884	10172	10117	6415	8965
45		m	15459	14091	18917	14865	13923	15515	13264	13566	13532	13112
46	Uczestnicy imprez ^f na 1000 ludności	o	791	903	885	1199	746	685	872	1007	868	962
47		w	470	495	593	456	405	336	613	566	255	344
48		m	991	1164	1003	1512	954	909	1168	1514	1206	1315

a Stan w dniu 30 IX. b Łącznie ze szkołami sportowymi i mistrzostwa sportowego oraz szkołami z oddziałami przysposabiającymi do pracy; bez e Stan w dniu 31 XII. f W ciągu roku. g Łącznie z punktami bibliotecznymi. h Bez wypożyczeń międzybibliotecznych. i Dotyczy filmów długo-
a As of 30 IX. b Including sports schools and athletic schools as well as job-training schools; without special schools. c In case of computers
points. h Excluding interlibrary lending. i Concerns full and short length films.

(cd.)
(cont.)

Łódzkie		Małopolskie		Mazowieckie		Opolskie		Specification <i>t</i> – total <i>r</i> – rural areas <i>u</i> – urban areas		No.
2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009			
Lower secondary schools^{ab} for children and youth (cont.)										
<i>Number of pupils per (cont.):</i>										
25,4	12,1	24,5	11,3	21,8	11,2	25,6	11,7	<i>t</i>	<i>personal computer^f used by pupils</i>	1
19,0	10,3	19,7	9,7	19,8	10,0	17,5	7,9	<i>r</i>		2
30,3	13,4	31,7	13,7	23,2	12,0	31,4	14,6	<i>u</i>		3
28,3	12,6	26,1	11,9	24,3	11,6	28,5	11,9	<i>t</i>	<i>personal computer^f with the Internet access</i>	4
21,2	10,7	21,1	10,5	22,4	10,7	19,1	8,1	<i>r</i>	<i>used by pupils</i>	5
33,7	13,8	33,8	14,0	25,5	12,3	35,4	14,9	<i>u</i>		6
<i>Enrolment rate^d</i>										
102,2	101,9	99,7	98,7	100,6	101,4	95,9	97,5	<i>t</i>	<i>gross</i>	7
80,0	77,8	84,9	83,7	82,8	82,1	53,2	53,4	<i>r</i>		8
116,9	120,6	119,1	121,3	113,9	117,2	138,4	144,7	<i>u</i>		9
96,2	95,0	96,6	95,5	95,7	95,9	89,6	89,6	<i>t</i>	<i>net</i>	10
77,5	75,1	83,4	82,1	79,8	79,3	50,6	50,5	<i>r</i>		11
108,6	110,4	113,9	115,5	107,5	109,5	128,3	131,5	<i>u</i>		12
Culture										
3425,2	3551,9	3257,1	3281,4	3190,7	3290,3	3973,5	4039,5	<i>t</i>	<i>Collection in public libraries^e in vol. per 1000</i>	13
3880,4	3986,4	3265,2	3283,8	3510,7	3352,5	4255,1	4177,1	<i>r</i>	<i>population</i>	14
3177,9	3309,3	3249,0	3278,9	3016,0	3256,2	3718,2	3914,1	<i>u</i>		15
184	164	218	203	178	178	171	154	<i>t</i>	<i>Borrowers^g in public libraries per 1000 popu-</i>	16
122	110	137	119	115	103	112	106	<i>r</i>	<i>lation</i>	17
218	195	299	290	212	219	225	198	<i>u</i>		18
19,0	18,8	18,8	16,9	18,8	16,2	18,6	20,2	<i>t</i>	<i>Collection lendings^{gh} from public libraries per</i>	19
19,4	17,7	19,6	18,8	19,5	18,5	18,9	17,5	<i>r</i>	<i>borrower in vol.</i>	20
18,8	19,2	18,4	16,0	18,6	15,5	18,5	21,6	<i>u</i>		21
1366,9	2656,8	1756,3	2756,9	3534,8	5612,9	841,3	1421,5	<i>t</i>	<i>Screenings^{fi} per fixed cinema</i>	22
18,0	-	60,0	13,0	8428,0	9415,5	-	-	<i>r</i>		23
1405,4	2656,8	1822,8	2822,2	3381,8	5463,8	841,3	1421,5	<i>u</i>		24
531,2	855,2	787,9	1081,3	1391,8	1665,8	374,7	635,6	<i>t</i>	<i>Audience^{fi} in fixed cinemas per 1000 popula-</i>	25
1,7	-	1,6	0,6	240,3	264,2	-	-	<i>r</i>	<i>tion</i>	26
818,1	1331,6	1574,3	2190,5	2020,4	2433,0	713,8	1213,2	<i>u</i>		27
232	238	479	480	246	256	184	232	<i>t</i>	<i>Cultural institutions^e</i>	28
119	126	311	309	105	103	141	184	<i>r</i>		29
113	112	168	171	141	153	43	48	<i>u</i>		30
49	52	129	143	61	71	47	46	<i>t</i>	<i>cultural establishments</i>	31
9	10	74	85	11	11	35	30	<i>r</i>		32
40	42	55	58	50	60	12	16	<i>u</i>		33
114	104	144	142	125	127	41	40	<i>t</i>	<i>cultural centres</i>	34
68	66	96	94	62	64	19	20	<i>r</i>		35
46	38	48	48	63	63	22	20	<i>u</i>		36
20	13	69	72	30	31	6	7	<i>t</i>	<i>clubs</i>	37
4	1	16	16	5	2	3	3	<i>r</i>		38
16	12	53	56	25	29	3	4	<i>u</i>		39
49	69	137	123	30	27	90	139	<i>t</i>	<i>community centres</i>	40
38	49	125	114	27	26	84	131	<i>r</i>		41
11	20	12	9	3	1	6	8	<i>u</i>		42
11194	10680	6791	6871	20877	20399	5737	4444	<i>t</i>	<i>Population^e per cultural institution</i>	43
7683	7229	5241	5416	17272	17936	3560	2672	<i>r</i>		44
14892	14562	9661	9502	23562	22057	12876	11240	<i>u</i>		45
625	630	1023	1213	530	610	1041	1173	<i>t</i>	<i>Events participants^f per 1000 population</i>	46
341	320	541	536	275	297	605	661	<i>r</i>		47
779	802	1505	1907	670	781	1435	1638	<i>u</i>		48

szkół specjalnych. *c* W przypadku wspólnego użytkowania komputerów przez kilka szkół – wykazane tylko raz. *d* Łącznie ze szkołami specjalnymi i krótkometrażowych.

commonly used by a few schools – presented only once. d Including special schools. e As of 31 XII. f During the year. g Including library service

II. WYBRANE DANE O WOJEWÓDZTWACH W PODZIALE NA WIEŚ I MIASTO W LATACH 2003 I 2009
II. SELECTED DATA ON VOIVODSHIPS IN DIVISION OF RURAL AND URBAN AREAS IN 2003 AND 2009

Lp.	Wyszczególnienie o – ogółem w – obszary wiejskie m – miasta	Podkarpackie		Podlaskie		Pomorskie		Śląskie		
		2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009	
Gimnazja^{ab} dla dzieci i młodzieży (dok.)										
Liczba uczniów na (dok.):										
1	1 komputer ^c przeznaczony do użytku	o	21,4	9,7	26,7	11,9	29,6	13,1	25,4	12,6
2	uczniów	w	16,6	8,3	17,9	9,0	23,8	9,9	19,3	10,2
3		m	32,2	12,4	34,0	13,9	33,6	15,9	27,8	13,5
4	1 komputer ^c przeznaczony do użytku	o	23,2	9,9	28,6	12,4	31,6	13,6	28,6	13,1
5	uczniów z dostępem do Internetu	w	18,3	8,5	19,3	9,8	25,1	10,4	21,2	10,7
6		m	33,4	12,6	36,3	14,2	36,1	16,3	31,6	14,0
Współczynnik skolaryzacji ^d										
7	brutto.....	o	98,8	97,9	99,4	97,8	101,3	101,1	100,3	100,8
8		w	84,9	83,3	73,9	68,4	82,0	79,4	87,1	86,5
9		m	121,0	125,4	117,0	121,9	113,9	117,5	104,4	105,8
10	netto	o	96,2	94,8	95,4	93,0	95,0	94,0	94,0	93,0
11		w	83,6	81,7	71,5	66,1	78,1	75,4	84,9	84,2
12		m	116,5	119,5	111,9	114,9	106,1	107,9	96,8	96,0
Kultura										
13	Księgozbiór bibliotek publicznych ^e w wol.	o	4191,1	4210,3	3612,8	3877,1	2780,7	2603,8	3552,3	3641,3
14	na 1000 ludności	w	4164,2	4183,7	4040,3	4091,5	3145,9	2864,1	3800,6	3737,0
15		m	4230,6	4248,6	3315,4	3735,1	2607,0	2470,9	3485,9	3614,5
16	Czytelnicy ^g bibliotek publicznych na 1000	o	204	173	162	136	175	140	232	195
17	ludności	w	145	125	108	88	120	98	156	141
18		m	290	242	200	169	201	162	252	210
19	Wypożyczenia księgozbioru ^{gh} z bibliotek	o	20,1	19,3	19,4	19,6	20,6	19,0	21,1	19,8
20	publicznych na 1 czytelnika w wol.	w	21,6	20,0	23,7	22,9	22,5	20,8	21,4	20,6
21		m	19,0	18,8	17,8	18,5	20,1	18,4	21,1	19,7
22	Seanse ⁱ na 1 kino stałe	o	528,6	691,9	522,2	2530,1	3522,4	4381,5	1637,0	5757,2
23		w	13,8	-	53,5	44,0	-	-	41,5	20,0
24		m	582,8	691,9	566,9	2912,5	3522,4	4381,5	1696,1	5986,6
25	Widzowie ^{fi} w kinach stałych na 1000 lud-	o	290,8	444,6	274,9	666,5	1049,2	1284,2	577,6	1231,2
26	ności	w	0,9	-	4,3	5,8	-	-	3,0	1,8
27		m	715,5	1081,0	463,4	1103,9	1545,1	1936,1	730,6	1574,3
28	Instytucje kultury ^e	o	333	324	160	169	177	226	276	387
29		w	251	240	102	108	108	160	100	139
30		m	82	84	58	61	69	66	176	248
31	domy kultury.....	o	57	83	26	32	43	44	76	106
32		w	20	44	11	10	18	18	22	23
33		m	37	39	15	22	25	26	54	83
34	ośrodki kultury.....	o	143	127	71	73	61	71	93	133
35		w	117	97	44	48	41	50	48	75
36		m	26	30	27	25	20	21	45	58
37	kluby	o	27	16	26	12	22	28	34	69
38		w	13	7	13	2	7	14	-	-
39		m	14	9	13	10	15	14	34	69
40	świetlice	o	106	98	37	52	51	83	73	79
41		w	101	92	34	48	42	78	30	41
42		m	5	6	3	4	9	5	43	38
43	Ludność ^e przypadająca na 1 instytucję	o	6298	6487	7532	7040	12367	9868	17083	11992
44	kultury	w	4972	5161	4847	4389	6534	4709	9948	7312
45		m	10356	10275	12254	11734	21496	22373	21137	14615
46	Uczestnicy imprez ^f na 1000 ludności	o	1085	1132	1042	1271	654	622	522	795
47		w	615	685	555	884	628	534	492	637
48		m	1775	1772	1382	1528	666	667	530	840

a Stan w dniu 30 IX. b Łącznie ze szkołami sportowymi i mistrzostwa sportowego oraz szkołami z oddziałami przysposabiającymi do pracy; bez e Stan w dniu 31 XII. f W ciągu roku. g Łącznie z punktami bibliotecznymi. h Bez wypożyczeń międzybibliotecznych. i Dotyczy filmów długoo-
a As of 30 IX. b Including sports schools and athletic schools as well as job-training schools; without special schools. c In case of computers
points. h Excluding interlibrary lending. i Concerns full and short length films.

(cd.)
(cont.)

Świętokrzyskie		Warmińsko- -mazurskie		Wielkopolskie		Zachodnio- pomorskie		Specification <i>t</i> – total <i>r</i> – rural areas <i>u</i> – urban areas		No.
2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009			
Lower secondary schools^{ab} for children and youth (cont.)										
<i>Number of pupils per (cont.):</i>										
26,8	12,4	29,7	12,9	25,1	12,1	26,8	12,6	<i>t</i>	<i>personal computer^f used by pupils</i>	1
22,7	11,0	20,5	9,6	18,0	9,8	19,2	10,0	<i>r</i>		2
31,8	14,0	36,3	15,2	31,4	14,0	29,6	13,6	<i>u</i>		3
29,6	12,9	31,9	13,4	27,3	12,4	29,4	13,1	<i>t</i>	<i>personal computer^f with the Internet access</i>	4
24,9	11,4	21,6	9,9	19,6	10,2	22,9	10,7	<i>r</i>	<i>used by pupils</i>	5
35,3	14,7	39,8	15,9	34,1	14,3	31,6	13,9	<i>u</i>		6
<i>Enrolment rate^d</i>										
100,8	100,7	101,4	102,0	102,5	103,0	103,1	102,0	<i>t</i>	<i>gross</i>	7
79,4	77,0	65,2	65,3	71,4	72,0	56,9	55,5	<i>r</i>		8
130,0	138,6	130,0	134,0	130,8	135,6	129,7	130,9	<i>u</i>		9
97,0	95,9	94,3	92,4	97,2	96,0	95,2	91,8	<i>t</i>	<i>net</i>	10
77,4	74,7	61,4	60,3	68,7	69,2	51,4	48,8	<i>r</i>		11
123,6	129,7	120,2	120,4	123,0	124,2	120,5	118,5	<i>u</i>		12
Culture										
3394,3	3509,8	3821,7	3653,0	3524,8	3512,2	4172,6	4206,2	<i>t</i>	<i>Collection in public libraries^e in vol. per 1000</i>	13
3405,2	3384,7	3972,5	3635,1	3639,8	3482,3	4774,9	4347,8	<i>r</i>	<i>population</i>	14
3381,4	3661,6	3721,6	3665,0	3439,7	3535,6	3905,7	4141,6	<i>u</i>		15
170	140	199	162	192	163	201	166	<i>t</i>	<i>Borrowers^g in public libraries per 1000 popu-</i>	16
108	96	128	96	138	114	137	101	<i>r</i>	<i>lation</i>	17
245	194	247	207	231	202	229	195	<i>u</i>		18
18,5	18,8	18,2	18,3	21,3	20,4	19,7	17,8	<i>t</i>	<i>Collection lendings^{gh} from public libraries per</i>	19
20,5	20,3	22,9	22,8	22,2	20,8	21,9	21,7	<i>r</i>	<i>borrower in vol.</i>	20
17,5	17,9	16,7	16,9	20,9	20,2	19,1	16,9	<i>u</i>		21
533,6	1834,9	385,0	1385,1	1398,6	2773,1	561,8	1798,8	<i>t</i>	<i>Screenings^h per fixed cinema</i>	22
33,0	-	13,5	23,0	5,0	3,0	236,5	304,0	<i>r</i>		23
583,7	1834,9	417,3	1447,0	1427,0	2842,4	622,8	2150,5	<i>u</i>		24
284,6	523,9	237,4	664,1	735,6	1002,2	493,5	815,2	<i>t</i>	<i>Audienceⁱ in fixed cinemas per 1000 popula-</i>	25
3,1	-	2,2	2,5	0,2	0,2	59,8	37,2	<i>r</i>	<i>tion</i>	26
618,8	1158,5	393,1	1107,2	1277,6	1781,7	685,2	1169,7	<i>u</i>		27
127	130	123	146	312	379	321	321	<i>t</i>	<i>Cultural institutions^e</i>	28
75	76	72	81	169	230	222	220	<i>r</i>		29
52	54	51	65	143	149	99	101	<i>u</i>		30
20	22	32	34	61	84	31	29	<i>t</i>	<i>cultural establishments</i>	31
4	3	6	6	16	33	3	4	<i>r</i>		32
16	19	26	28	45	51	28	25	<i>u</i>		33
53	51	55	69	145	137	62	63	<i>t</i>	<i>cultural centres</i>	34
30	28	33	39	66	62	20	19	<i>r</i>		35
23	23	22	30	79	75	42	44	<i>u</i>		36
9	9	1	5	24	24	44	28	<i>t</i>	<i>clubs</i>	37
-	-	-	-	7	4	21	6	<i>r</i>		38
9	9	1	5	17	20	23	22	<i>u</i>		39
45	48	35	38	82	134	184	201	<i>t</i>	<i>community centres</i>	40
41	45	33	36	80	131	178	191	<i>r</i>		41
4	3	2	2	2	3	6	10	<i>u</i>		42
10170	9770	11617	9775	10769	8993	5284	5275	<i>t</i>	<i>Population^e per cultural institution</i>	43
9360	9163	7916	7071	8457	6502	2346	2412	<i>r</i>		44
11339	10625	16842	13144	13502	12838	11872	11511	<i>u</i>		45
1121	945	889	991	1012	844	838	1182	<i>t</i>	<i>Events participants^f per 1000 population</i>	46
425	695	436	430	498	414	446	369	<i>r</i>		47
1582	1248	1224	1367	1239	1178	1080	1552	<i>u</i>		48

szkół specjalnych. *c* W przypadku wspólnego użytkowania komputerów przez kilka szkół – wykazane tylko raz. *d* Łącznie ze szkołami specjalnymi i krótkometrażowych.

commonly used by a few schools – presented only once. d Including special schools. e As of 31 XII. f During the year. g Including library service

II. WYBRANE DANE O WOJEWÓDZTWACH W PODZIALE NA WIEŚ I MIASTO W LATACH 2003 I 2009
II. SELECTED DATA ON VOIVODSHIPS IN DIVISION OF RURAL AND URBAN AREAS IN 2003 AND 2009

Lp.	Wyszczególnienie o – ogółem w – obszary wiejskie m – miasta	Polska <i>Poland</i>		Dolnośląskie		Kujawsko- pomorskie		Lubelskie		Lubuskie		
		2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009	
Ochrona zdrowia												
Liczba ludności na:												
1	1 aptekę ^d	o	3985	3528	3725	3120	3947	4097	3022	2741	4203	3507
2		w	8578	8313	9505	10427	10784	10283	5317	4785	19957	22972
3		m	2987	2579	2988	2407	2840	2950	2022	1839	2926	2362
4	1 aptekę i punkt apteczny ^d	o	3767	3188	3614	2932	3591	3549	2949	2562	3778	3015
5		w	6585	5094	7535	6107	6349	5207	4936	3896	8164	5834
6		m	2973	2573	2984	2404	2834	2943	2019	1839	2913	2362
Pomoc społeczna stacjonarna^{ab}												
7	Domy i zakłady.....	o	1179	1471	74	93	83	75	81	83	38	33
8		w	473	569	27	32	33	29	42	39	17	13
9		m	706	902	47	61	50	46	39	44	21	20
10	Miejsca.....	o	92762	102524	6271	7248	5512	5159	5680	5478	2842	2527
11		w	37808	40912	2786	3064	2395	2135	2969	2911	1400	1179
12		m	54954	61612	3485	4184	3117	3024	2711	2567	1442	1348
13	Mieszkańcy.....	o	91824	99944	6152	7106	5488	5001	5522	5230	2811	2448
14		w	37526	40091	2729	3040	2382	2052	2922	2768	1379	1177
15		m	54298	59853	3423	4066	3106	2949	2600	2462	1432	1271
Turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania^c												
16	obiekty ogółem.....	o	7116	6992	782	723	340	296	344	285	291	306
17		w	3215	2833	162	140	168	119	165	126	147	169
18		m	3901	4159	620	583	172	177	179	159	144	137
19	na 1000 km ²	o	23	22	39	36	19	16	14	11	21	22
20		w	11	10	9	8	10	7	7	5	11	13
21		m	184	194	286	265	208	214	185	165	227	214
22	miejsca noclegowe na 1000 ludności.....	o	16	16	17	18	12	13	10	9	18	23
23		w	17	16	12	11	16	13	8	6	25	37
24		m	14	16	19	20	10	12	12	12	14	15
25	noclegi udzielone ^d w tys.	o	45347,8	55020,1	4788,4	4762,5	2006,9	2838,6	1263,7	1602,5	1169,8	1307,1
26		w	14457,2	14966,3	716,5	702,4	583,1	526,0	370,9	280,6	491,0	683,1
27		m	30890,6	40053,8	4071,9	4060,1	1423,8	2312,7	892,8	1321,9	678,8	624,0
28	w tym turystom zagranicznym.....	o	7828,2	9609,4	955,2	926,1	125,5	154,2	143,7	124,2	214,6	215,2
29		w	856,8	996,8	64,8	74,4	12,0	8,8	27,8	21,4	54,1	86,2
30		m	6971,4	8612,6	890,4	851,6	113,6	145,4	115,9	102,8	160,5	129,0
31	na 1000 ludności.....	o	1187	1442	1651	1656	970	1372	576	742	1161	1295
32		w	987	1007	859	825	743	649	317	243	1370	1862
33		m	1312	1719	1970	2005	1109	1838	872	1315	1045	971
34	korzystający z noclegów ^d w tys.	o	14644,3	19353,7	1592,2	1802,4	561,3	766,4	536,3	652,2	502,4	610,7
35		w	3617,1	4372,8	218,8	244,5	134,4	166,4	129,1	108,3	167,7	263,0
36		m	11027,2	14980,9	1373,4	1557,9	426,9	600,0	407,2	543,9	334,7	347,7
37	w tym turyści zagraniczni.....	o	3331,9	3861,9	371,6	365,2	67,8	65,3	91,9	79,1	127,7	151,6
38		w	291,8	357,6	23,4	30,6	4,3	4,7	21,8	16,4	34,2	64,2
39		m	3040,1	3504,3	348,2	334,6	63,5	60,6	70,1	62,7	93,5	87,4
40	na 1000 ludności.....	o	383	507	549	627	271	370	244	302	498	605
41		w	247	294	262	287	171	205	110	94	468	717
42		m	468	643	665	769	333	477	398	541	515	541
Zasoby mieszkaniowe^e												
43	Mieszkania na 1000 ludności.....	o	329,8	348,5	344,9	366,2	320,5	334,8	316,2	335,0	325,9	343,8
44		w	282,4	291,7	297,7	307,4	270,1	275,5	295,0	309,4	288,4	296,9
45		m	359,4	384,9	364,1	391,1	351,5	373,1	340,5	364,3	346,6	370,7
Przeciętna liczba:												
46	osób na 1 mieszkanie.....	o	3,03	2,87	2,90	2,73	3,12	2,99	3,16	2,99	3,07	2,91
47		w	3,54	3,43	3,36	3,25	3,70	3,63	3,39	3,23	3,47	3,37
48		m	2,78	2,60	2,75	2,56	2,84	2,68	2,94	2,74	2,89	2,70
49	izb w mieszkaniu.....	o	3,68	3,71	3,60	3,61	3,63	3,66	3,71	3,75	3,77	3,80
50		w	4,06	4,14	4,15	4,21	3,95	4,03	3,75	3,81	4,18	4,24
51		m	3,49	3,50	3,41	3,41	3,48	3,49	3,67	3,70	3,58	3,60

a Stan w dniu 31 XII. b Łącznie z filiami. c Stan w dniu 31 VII. d W ciągu roku. e Na podstawie bilansu zasobów mieszkaniowych.

a As of 31 XII. b Including branches. c As of 31 VII. d During the year. e Based on balances of net dwelling stocks.

(cd.)
(cont.)

Łódzkie		Małopolskie		Mazowieckie		Opolskie		Specification t – total r – rural areas u – urban areas	No.
2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009		
Health care									
Number of population per:									
2995	2856	3602	3411	5141	3848	4651	3777	t pharmacy ^d	1
6349	6113	7836	7820	10188	8840	9472	10686	r	2
2327	2201	2335	2158	4047	2940	3182	2377	u	3
2841	2626	3417	3054	4891	3491	4417	3403	t pharmacy and pharmaceutical outlet ^d	4
4812	4048	6367	5149	8060	5324	7723	6468	r	5
2324	2195	2332	2152	4027	2937	3182	2377	u	6
Stationary social welfare^{ab}									
77	93	115	125	152	203	37	57	t Homes and facilities	7
31	35	50	50	57	88	19	29	r	8
46	58	65	75	95	115	18	28	u	9
7683	7474	8426	8933	11966	14330	2964	3676	t Places	10
2868	2577	3265	3421	4544	5971	1775	1971	r	11
4815	4897	5161	5512	7422	8359	1189	1705	u	12
7635	7439	8324	9007	11733	13684	2917	3666	t Residents	13
2835	2653	3213	3368	4557	5791	1771	1929	r	14
4800	4786	5111	5639	7176	7893	1146	1737	u	15
Collective tourist accommodation establishments^c									
231	241	878	894	334	376	102	110	t facilities total	16
111	110	324	267	124	130	47	49	r	17
120	131	554	627	210	246	55	61	u	18
13	13	58	59	9	11	11	12	t per 1000 km ²	19
6	6	24	20	4	4	5	6	r	20
107	115	334	384	98	114	74	80	u	21
6	7	20	21	7	8	7	8	t number of beds per 1000 population	22
8	10	13	10	5	5	8	9	r	23
5	6	27	32	8	9	6	6	u	24
1275,9	1941,2	6530,2	7958,5	3499,8	4936,3	410,4	570,7	t nights spent (overnight stay) ^d in thous.	25
540,8	823,1	1393,0	1388,0	530,1	609,1	154,1	201,3	r	26
735,0	1118,2	5137,2	6570,5	2969,6	4327,2	256,4	369,3	u	27
146,8	291,3	1272,0	1944,5	1190,2	1459,4	60,9	80,7	t of which foreign tourists	28
32,5	64,5	53,9	52,5	30,2	32,8	10,2	12,9	r	29
114,3	226,8	1218,1	1892,0	1160,0	1426,6	50,7	67,9	u	30
490	763	2011	2417	682	947	388	553	t per 1000 population	31
592	904	858	832	293	330	306	410	r	32
436	684	3163	4043	895	1284	462	683	u	33
542,4	923,7	2047,1	2720,6	1749,4	2786,6	166,5	230,2	t tourist accommodated ^d in thous.	34
188,7	346,6	386,5	427,3	247,8	317,7	49,0	71,2	r	35
353,7	577,1	1660,6	2293,3	1501,6	2468,9	117,5	159,1	u	36
73,7	115,5	553,7	810,5	650,5	803,6	29,2	31,0	t of which foreign tourists	37
14,9	24,0	27,4	27,3	17,6	21,3	2,9	4,4	r	38
58,9	91,5	526,3	783,2	632,9	782,3	26,3	26,6	u	39
208	363	630	826	341	534	157	223	t per 1000 population	40
206	381	238	256	137	172	97	145	r	41
210	353	1023	1411	452	733	212	294	u	42
Dwelling stocks^e									
362,5	380,8	308,1	326,7	356,7	383,1	314,7	329,7	t Dwellings per 1000 population	43
308,6	320,2	264,8	270,9	295,6	309,0	280,4	291,5	r	44
391,7	414,7	351,5	384,2	390,0	423,7	345,9	364,6	u	45
Average number of:									
2,76	2,63	3,25	3,06	2,80	2,61	3,18	3,03	t persons per dwelling	46
3,24	3,12	3,78	3,69	3,38	3,24	3,57	3,43	r	47
2,55	2,41	2,85	2,60	2,56	2,36	2,89	2,74	u	48
3,47	3,51	3,78	3,82	3,50	3,52	4,04	4,07	t rooms per dwelling	49
3,89	3,95	4,22	4,31	3,85	3,96	4,66	4,68	r	50
3,29	3,32	3,45	3,46	3,36	3,35	3,58	3,62	u	51

II. WYBRANE DANE O WOJEWÓDZTWACH W PODZIALE NA WIEŚ I MIASTO W LATACH 2003 I 2009
II. SELECTED DATA ON VOIVODSHIPS IN DIVISION OF RURAL AND URBAN AREAS IN 2003 AND 2009

Lp.	Wyszczególnienie o – ogółem w – obszary wiejskie m – miasta	Podkarpackie		Podlaskie		Pomorskie		Śląskie		
		2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009	
Ochrona zdrowia										
Liczba ludności na:										
1	1 aptekę ^a	o	4203	3707	4431	3695	3525	3786	4240	3946
2		w	8979	8847	13361	12153	7201	8970	6377	6352
3		m	2359	2021	3025	2529	2836	2924	3891	3567
4	1 aptekę i punkt apteczny ^a	o	3834	3046	3802	3082	3469	3626	4100	3640
5		w	6820	4764	6420	4836	6534	6850	5208	3924
6		m	2333	2007	2961	2485	2836	2924	3879	3567
Pomoc społeczna stacjonarna^{ab}										
7	Domy i zakłady.....	o	57	70	39	44	52	90	120	185
8		w	28	31	15	17	26	32	16	37
9		m	29	39	24	27	26	58	104	148
10	Miejsca.....	o	4993	5307	2985	3027	4037	5890	9595	11460
11		w	2782	2606	1151	1062	2126	2734	1273	2164
12		m	2211	2701	1834	1965	1911	3156	8322	9296
13	Mieszkańcy.....	o	5006	5123	2890	2878	4004	5736	9566	11225
14		w	2776	2502	1114	989	2115	2700	1273	2106
15		m	2230	2621	1776	1889	1889	3036	8293	9119
Turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania^c										
16	obiekty ogółem.....	o	312	369	188	168	787	832	474	473
17		w	166	195	103	79	335	297	155	139
18		m	146	174	85	89	452	535	319	334
19	na 1000 km ²	o	17	21	9	8	43	45	38	38
20		w	10	12	5	4	19	17	18	16
21		m	138	155	93	96	415	484	84	88
22	miejsca noclegowe na 1000 ludności.....	o	9	11	11	10	40	37	7	8
23		w	8	10	12	10	44	37	9	9
24		m	10	11	9	10	38	36	7	8
25	noclegi udzielone ^d w tys.	o	1345,7	1942,0	754,0	862,9	5214,7	5801,9	2827,6	4437,8
26		w	717,5	1019,3	233,0	218,9	1407,4	1367,8	506,2	681,8
27		m	628,2	922,7	521,0	644,0	3807,3	4434,1	2321,4	3756,0
28	w tym turystom zagranicznym.....	o	134,4	142,5	128,0	106,6	571,1	620,6	357,4	601,1
29		w	29,3	25,4	24,6	16,3	37,8	47,2	14,9	24,3
30		m	105,1	117,0	103,4	90,3	533,3	573,3	342,5	576,8
31	na 1000 ludności.....	o	642	925	625	725	2386	2608	599	956
32		w	576	824	470	461	2006	1826	510	673
33		m	739	1068	733	899	2565	3005	622	1035
34	korzystający z noclegów ^d w tys.	o	499,2	654,9	371,0	437,9	1263,4	1610,7	1170,5	1693,3
35		w	199,1	267,9	101,1	98,0	283,6	332,2	186,2	227,3
36		m	300,1	387,0	269,9	339,9	979,7	1278,5	984,4	1466,0
37	w tym turyści zagraniczni.....	o	62,7	63,0	88,3	68,9	245,5	254,7	150,3	236,5
38		w	10,9	9,7	12,5	9,9	13,0	15,4	5,5	11,5
39		m	51,8	53,3	75,8	59,0	232,6	239,3	144,8	225,0
40	na 1000 ludności.....	o	238	312	308	368	578	724	248	365
41		w	160	217	204	207	404	444	187	224
42		m	353	448	380	474	660	866	264	404
Zasoby mieszkaniowe^e										
43	Mieszkania na 1000 ludności.....	o	283,7	294,9	326,7	348,0	322,2	343,4	352,0	368,4
44		w	259,5	266,7	301,9	319,9	263,2	265,6	301,5	311,8
45		m	319,2	335,4	343,9	366,6	350,3	383,0	365,5	384,3
Przeciętna liczba:										
46	osób na 1 mieszkanie.....	o	3,53	3,39	3,06	2,87	3,10	2,91	2,84	2,71
47		w	3,85	3,75	3,31	3,13	3,80	3,76	3,32	3,21
48		m	3,13	2,98	2,91	2,73	2,85	2,61	2,74	2,60
49	izb w mieszkaniu.....	o	3,92	3,98	3,93	3,95	3,71	3,72	3,59	3,63
50		w	4,08	4,15	4,14	4,20	4,18	4,25	4,35	4,43
51		m	3,73	3,79	3,80	3,80	3,55	3,53	3,42	3,45

a Stan w dniu 31 XII. b Łącznie z filiami. c Stan w dniu 31 VII. d W ciągu roku. e Na podstawie bilansu zasobów mieszkaniowych.

a As of 31 XII. b Including branches. c As of 31 VII. d During the year. e Based on balances of net dwelling stocks.

(cd.)
(cont.)

Świętokrzyskie		Warmińsko- -mazurskie		Wielkopolskie		Zachodnio- pomorskie		Specification <i>t</i> – total <i>r</i> – rural areas <i>u</i> – urban areas	No.
2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009		
Health care									
Number of population per:									
3926	3207	4700	4043	4253	3365	4316	4110	<i>t</i> pharmacy ^d	1
8775	7179	16284	17357	9592	8745	14880	17116	<i>r</i>	2
2368	1919	3193	2670	3012	2272	3283	3051	<i>u</i>	3
3491	2791	4451	3613	3990	3051	4087	3763	<i>t</i> pharmacy and pharmaceutical outlet ^d	4
5949	4464	10960	7637	7255	5478	10211	8290	<i>r</i>	5
2340	1919	3193	2670	2993	2266	3229	3012	<i>u</i>	6
Stationary social welfare^{ab}									
38	57	46	65	103	125	67	73	<i>t</i> Homes and facilities	7
18	26	14	20	53	60	27	31	<i>r</i>	8
20	31	32	45	50	65	40	42	<i>u</i>	9
3443	3961	3920	4434	7573	8395	4872	5225	<i>t</i> Places	10
1504	1800	949	1195	3863	4274	2158	1848	<i>r</i>	11
1939	2161	2971	3239	3710	4121	2714	3377	<i>u</i>	12
3447	3837	3930	4277	7674	8205	4725	5082	<i>t</i> Residents	13
1539	1751	915	1178	3878	4230	2128	1857	<i>r</i>	14
1908	2086	3015	3099	3796	3975	2597	3225	<i>u</i>	15
Collective tourist accommodation establishments^c									
131	143	332	390	579	547	1011	839	<i>t</i> facilities total	16
76	63	167	208	329	272	636	470	<i>r</i>	17
55	80	165	182	250	275	375	369	<i>u</i>	18
11	12	14	16	19	18	44	37	<i>t</i> per 1000 km ²	19
7	6	7	9	12	10	30	22	<i>r</i>	20
84	120	277	305	168	185	275	269	<i>u</i>	21
7	9	25	27	12	11	72	65	<i>t</i> number of beds per 1000 population	22
7	7	24	29	15	13	152	122	<i>r</i>	23
6	11	26	25	10	10	36	39	<i>u</i>	24
567,5	1129,8	1952,2	2372,2	2472,8	2789,5	9268,4	9766,5	<i>t</i> nights spent (overnight stay) ^d in thous.	25
261,6	370,3	695,1	883,6	997,9	944,7	4858,9	4266,2	<i>r</i>	26
305,9	759,5	1257,1	1488,5	1474,9	1844,8	4409,4	5500,3	<i>u</i>	27
52,5	61,3	480,5	380,8	470,6	487,1	1524,9	2013,9	<i>t</i> of which foreign tourists	28
8,0	15,2	77,7	80,2	58,1	59,4	321,1	375,3	<i>r</i>	29
44,5	46,1	402,8	300,6	412,5	427,7	1203,8	1638,7	<i>u</i>	30
439	889	1367	1662	737	820	5462	5768	<i>t</i> per 1000 population	31
373	532	1222	1543	701	634	9342	8049	<i>r</i>	32
517	1321	1463	1741	763	964	3747	4728	<i>u</i>	33
291,3	383,9	708,7	850,2	1162,2	1457,3	1480,4	1772,7	<i>t</i> tourist accommodated ^d in thous.	34
138,9	131,4	203,1	266,9	404,6	473,3	578,5	630,6	<i>r</i>	35
152,4	252,5	505,5	583,3	757,6	984,0	901,9	1142,0	<i>u</i>	36
29,3	23,5	200,0	149,4	252,6	243,5	337,0	400,7	<i>t</i> of which foreign tourists	37
4,3	4,5	21,9	24,2	30,8	31,0	46,5	58,6	<i>r</i>	38
24,9	19,0	178,1	125,2	221,9	212,5	290,5	342,1	<i>u</i>	39
225	302	496	595	346	428	872	1047	<i>t</i> per 1000 population	40
198	189	357	466	284	318	1112	1190	<i>r</i>	41
258	439	588	682	392	514	766	982	<i>u</i>	42
Dwelling stocks^e									
317,9	332,3	315,4	335,4	304,5	320,0	333,7	354,0	<i>t</i> Dwellings per 1000 population	43
289,5	298,1	282,9	294,3	258,4	265,2	291,9	301,4	<i>r</i>	44
351,8	373,8	337,0	363,0	338,7	362,8	352,3	378,0	<i>u</i>	45
Average number of:									
3,15	3,01	3,17	2,98	3,28	3,13	3,00	2,82	<i>t</i> persons per dwelling	46
3,45	3,35	3,53	3,40	3,87	3,77	3,43	3,32	<i>r</i>	47
2,84	2,68	2,97	2,76	2,95	2,76	2,84	2,65	<i>u</i>	48
3,62	3,66	3,69	3,71	3,93	3,96	3,68	3,69	<i>t</i> rooms per dwelling	49
3,78	3,83	3,85	3,92	4,30	4,37	4,00	4,05	<i>r</i>	50
3,46	3,49	3,60	3,59	3,72	3,73	3,57	3,56	<i>u</i>	51

II. WYBRANE DANE O WOJEWÓDZTWACH W PODZIALE NA WIEŚ I MIASTO W LATACH 2003 I 2009
II. SELECTED DATA ON VOIVODSHIPS IN DIVISION OF RURAL AND URBAN AREAS IN 2003 AND 2009

Lp.	Wyszczególnienie o – ogółem w – obszary wiejskie m – miasta	Polska <i>Poland</i>		Dolnośląskie		Kujawsko- pomorskie		Lubelskie		Lubuskie		
		2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009	
Zasoby mieszkaniowe^a (dok.)												
Przeciętna powierzchnia użytkowa w m ² :												
1	1 mieszkania	o	68,8	70,5	65,7	67,1	65,2	66,7	73,1	74,5	68,0	69,7
2		w	84,5	87,2	82,3	85,5	80,0	82,8	83,4	85,1	81,3	83,7
3		m	61,1	62,5	60,2	61,0	58,2	59,0	62,8	64,1	61,9	63,3
4	na 1 osobę	o	22,7	24,6	22,7	24,6	20,9	22,3	23,1	25,0	22,2	24,0
5		w	23,9	25,4	24,5	26,3	21,6	22,8	24,6	26,3	23,4	24,9
6		m	21,9	24,0	21,9	23,9	20,5	22,0	21,4	23,4	21,5	23,5
Mieszkania wyposażone w podstawowe instalacje w % ogółu mieszkań^a:												
7	wodociąg	o	95,0	95,5	97,7	97,9	96,8	97,0	88,1	88,6	97,2	97,5
8		w	88,0	89,0	93,8	94,2	92,2	92,6	78,9	79,6	93,5	93,9
9		m	98,4	98,6	99,0	99,1	99,0	99,1	97,2	97,4	98,9	99,1
10	ustęp	o	87,3	88,1	88,1	88,8	89,0	89,5	75,5	76,5	89,6	90,3
11		w	73,1	74,8	77,5	79,0	77,0	78,3	56,9	58,4	80,3	81,4
12		m	94,2	94,6	91,6	92,1	94,6	94,9	93,8	94,2	93,9	94,4
13	łazienkę	o	86,1	87,1	86,4	87,2	86,0	86,7	75,8	76,8	88,0	88,8
14		w	74,5	76,1	79,6	80,9	77,5	78,7	59,2	60,6	81,5	82,6
15		m	91,8	92,4	88,7	89,3	90,0	90,5	92,2	92,7	91,0	91,6
16	gaz z sieci	o	55,4	56,5	66,6	66,9	50,1	50,3	38,6	41,6	53,7	56,4
17		w	17,4	20,3	8,8	11,8	1,8	2,8	9,3	12,6	6,6	11,5
18		m	74,1	74,0	85,8	85,2	72,9	73,0	67,7	69,9	75,4	76,9
19	centralne ogrzewanie	o	77,1	78,3	75,8	77,2	77,0	78,1	70,6	71,8	74,9	76,2
20		w	63,1	64,8	64,8	66,9	66,3	68,0	52,6	54,1	61,2	63,1
21		m	83,9	84,9	79,5	80,6	82,1	82,9	88,4	89,1	81,2	82,2
Budownictwo												
Mieszkania oddane do użytkowania												
22	ogółem	o	162686	160002	10573	14143	6776	6710	6005	6087	3839	3727
23		w	69151	48687	3166	3997	2990	2561	2347	2417	1159	1278
24		m	93535	111315	7407	10146	3786	4149	3658	3670	2680	2449
25	na 1000 ludności	o	4,3	4,2	3,6	4,9	3,3	3,2	2,7	2,8	3,8	3,7
26		w	3,5	3,3	2,1	4,7	2,8	3,2	2,1	2,1	2,2	3,5
27		m	5,1	4,8	5,3	5,0	3,8	3,3	3,4	3,6	5,5	3,8
28	na 1000 zawartych małżeństw	o	832	638	758	785	648	477	503	417	842	563
29		w	901	496	807	775	717	452	364	317	745	548
30		m	788	729	739	788	602	494	666	527	891	571
31	Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 miesz-	o	115,8	99,6	110,1	90,5	110,9	100,8	115,3	106,2	106,7	99,0
32	kania w m ²	w	134,1	140,3	141,1	138,1	131,6	141,7	132,3	137,2	130,5	128,2
33		m	102,3	81,8	96,9	71,7	94,5	75,5	104,4	85,8	96,3	83,7
34	Kubatura budynków oddanych do użytko-	o	145,9	165,1	8,9	13,0	6,5	7,0	5,6	6,7	3,6	4,5
35	wania ^b w mln m ³	w	69,6	66,1	3,7	4,9	3,4	3,5	2,6	3,1	1,2	1,4
36		m	76,3	99,0	5,2	8,1	3,1	3,5	3,0	3,6	2,4	3,1
37	w tym indywidualne ^c	o	102,7	75,6	5,3	4,4	4,5	4,0	4,0	4,0	2,2	1,9
38		w	58,5	46,5	2,4	2,7	2,7	2,9	2,1	2,7	1,0	1,1
39		m	44,2	29,1	2,9	1,7	1,8	1,1	1,9	1,3	1,2	0,8
Infrastruktura komunalna												
Zużycie ^d w gospodarstwach domowych:												
40	wody z wodociągów w hm ³	o	1268,6	1194,7	101,0	91,8	70,0	68,2	58,3	57,4	31,8	30,3
41		w	337,3	371,3	19,7	20,3	22,3	25,5	22,9	25,2	8,6	9,3
42		m	931,2	823,4	81,3	71,4	47,7	42,7	35,3	32,2	23,2	21,0
43	na 1 mieszkańca ^e w m ³	o	33,2	31,3	34,8	31,9	33,8	33,0	26,6	26,6	31,5	30,0
44		w	23,0	25,0	23,6	23,9	28,5	31,5	19,6	21,8	24,1	25,3
45		m	39,6	35,3	39,3	35,3	37,1	34,0	34,5	32,1	35,7	32,7

a Stan w dniu 31 XII; na podstawie bilansu zasobów mieszkaniowych. b Budynków nowo wybudowanych i rozbudowanych (tylko w części według stanu w dniu 30 VI).

a As of 31 XII; based on balances of net dwelling stocks. b Of newly built and expanded buildings (only concerning the expanded portion). calculations.

(cd.)
(cont.)

Łódzkie		Małopolskie		Mazowieckie		Opolskie		Specification t – total r – rural areas u – urban areas	No.
2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009		
Dwelling stocks^a (cont.)									
Average usable floor space in m ² :									
64,5	66,1	73,2	75,1	66,6	68,9	76,4	77,5	t dwelling	1
82,7	84,7	88,7	92,0	82,6	86,3	93,5	94,9	r	2
56,8	58,1	61,5	62,8	60,0	62,0	63,8	64,9	u	3
23,4	25,2	22,6	24,5	23,8	26,4	24,0	25,6	t per person	4
25,5	27,1	23,5	24,9	24,4	26,7	26,2	27,7	r	5
22,2	24,1	21,6	24,1	23,4	26,3	22,1	23,7	u	6
Dwellings fitted with basic installations in % of total dwellings^a:									
92,3	92,6	94,9	95,4	92,3	93,8	97,7	97,8	t water-line system	7
83,3	84,0	90,7	91,2	79,4	83,4	95,6	95,8	r	8
96,1	96,3	98,2	98,4	97,6	98,0	99,2	99,3	u	9
81,1	81,9	89,0	89,9	86,5	88,4	90,1	90,6	t lavatory	10
62,2	63,6	79,8	81,0	65,1	69,4	83,3	84,0	r	11
89,2	89,7	96,0	96,3	95,4	96,0	95,1	95,4	u	12
79,1	80,0	89,0	89,9	85,2	87,2	90,0	90,4	t bathroom	13
63,9	65,3	81,4	82,5	65,6	69,9	86,0	86,5	r	14
85,7	86,3	94,8	95,2	93,2	94,1	93,1	93,3	u	15
44,1	44,4	65,6	66,0	59,3	60,4	45,8	46,1	t gas from gas-line system	16
3,3	4,2	47,3	49,5	14,5	18,4	2,5	3,0	r	17
61,6	61,7	79,4	77,9	77,8	77,2	77,6	77,4	u	18
72,4	73,5	76,6	78,2	81,1	82,7	78,7	79,5	t central heating	19
56,1	57,8	66,6	68,3	60,7	62,9	72,4	73,1	r	20
79,4	80,3	84,2	85,5	89,6	90,6	83,3	84,1	u	21
Construction									
Dwellings completed									
8607	6344	23342	18777	29446	38985	2721	8607	t total	22
4321	2371	14299	5426	8258	8282	1236	4321	r	23
4286	3973	9043	13351	21188	30703	1485	4286	u	24
3,3	2,5	7,2	5,7	5,7	7,5	2,6	3,3	t per 1000 population	25
3,2	2,6	8,6	3,3	3,1	4,5	2,3	3,2	r	26
3,5	2,4	5,7	8,2	8,6	9,1	2,9	3,5	u	27
649	401	1359	861	1096	1170	574	649	t per 1000 marriages contracted	28
891	412	1615	478	850	668	568	891	r	29
509	395	1086	1277	1235	1467	578	509	u	30
134,9	112,9	122,6	93,3	101,6	95,6	125,0	134,9	t Average usable floor space of dwelling in m ²	31
132,4	139,2	134,6	147,8	135,3	150,5	141,4	132,4	r	32
137,4	97,1	103,6	71,1	88,5	80,8	111,3	137,4	u	33
9,5	12,6	18,2	14,9	24,8	34,9	2,5	9,5	t Cubic volume of buildings completed ^b in mln m ³	34
5,1	5,7	11,3	5,4	10,0	12,8	1,3	5,1	r	35
4,4	6,9	6,9	9,5	14,8	22,1	1,2	4,4	u	36
7,2	4,2	15,0	6,6	14,6	14,7	2,0	7,2	t of which private ^c	37
3,9	2,6	10,6	4,3	7,7	9,1	1,1	3,9	r	38
3,3	1,6	4,4	2,3	6,9	5,6	0,9	3,3	u	39
Municipal infrastructure									
Consumption ^d in households:									
97,5	87,8	90,9	88,7	195,5	185,5	33,1	97,5	t water from water-line system in hm ³	40
26,4	28,2	24,1	27,1	39,5	50,0	11,8	26,4	r	41
71,1	59,5	66,9	61,6	155,9	135,5	21,3	71,1	u	42
37,5	34,5	28,0	26,9	38,1	35,6	31,3	37,5	t per capita ^e in m ³	43
28,9	31,0	14,8	16,2	21,8	27,1	23,5	28,9	r	44
42,1	36,4	41,2	37,9	47,0	40,2	38,4	42,1	u	45

dotyczącej rozbudowy). c Realizowane przez osoby fizyczne, kościoły i związki wyznaniowe. d W ciągu roku. e Do przeliczeń przyjęto ludność

c Realized by natural persons, churches and religious associations. d During the year. e The number of persons as of 30 VI was used in

II. WYBRANE DANE O WOJEWÓDZTWACH W PODZIALE NA WIEŚ I MIASTO W LATACH 2003 I 2009
II. SELECTED DATA ON VOIVODSHIPS IN DIVISION OF RURAL AND URBAN AREAS IN 2003 AND 2009

Lp.	Wyszczególnienie o – ogółem w – obszary wiejskie m – miasta	Podkarpackie		Podlaskie		Pomorskie		Śląskie		
		2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009	
Zasoby mieszkaniowe^a (dok.)										
Przeciętna powierzchnia użytkowa w m ² :										
1	1 mieszkania	o	76,5	78,3	72,2	73,8	67,4	69,3	65,7	67,5
2		w	85,9	87,8	86,9	89,5	84,1	87,8	89,2	92,2
3		m	65,4	67,6	63,2	64,7	61,4	62,7	60,5	61,9
4	na 1 osobę	o	21,7	23,1	23,6	25,7	21,7	23,8	23,1	24,9
5		w	22,3	23,4	26,2	28,6	22,2	23,3	26,9	28,8
6		m	20,9	22,7	21,7	23,7	21,5	24,0	22,1	23,8
Mieszkania wyposażone w podstawowe instalacje w % ogółu mieszkań^a:										
7	wodociąg	o	92,2	92,6	90,7	91,2	98,7	98,8	98,2	98,4
8		w	87,5	87,9	78,8	79,8	96,0	96,3	94,4	94,7
9		m	97,8	97,9	97,9	97,7	99,6	99,7	99,0	99,2
10	ustęp	o	83,7	84,5	81,4	82,4	94,2	94,7	91,4	91,9
11		w	74,2	75,1	59,3	61,0	85,0	86,2	84,6	85,6
12		m	95,1	95,2	94,8	94,7	97,5	97,8	92,9	93,4
13	łazienkę	o	84,8	85,5	81,6	82,6	91,3	92,1	90,2	90,7
14		w	76,7	77,5	61,5	63,1	83,9	85,1	86,0	86,9
15		m	94,5	94,6	93,9	93,9	94,0	94,6	91,2	91,5
16	gaz z sieci	o	71,2	73,4	28,7	30,1	58,4	56,9	63,4	63,3
17		w	57,1	59,6	2,6	3,2	4,6	7,4	27,9	29,0
18		m	88,0	89,2	44,7	45,6	77,7	74,4	71,2	71,2
19	centralne ogrzewanie	o	72,0	73,3	73,7	75,2	81,1	82,3	78,5	79,6
20		w	59,5	60,8	47,8	49,9	68,0	70,1	77,1	78,3
21		m	87,0	87,5	89,6	89,8	85,8	86,6	78,8	79,8
Budownictwo										
Mieszkania oddane do użytkowania										
22	ogółem	o	10653	5466	4206	4222	13840	14375	14692	10634
23		w	7093	2503	1152	934	5432	4278	6717	3165
24		m	3560	2963	3054	3288	8408	10097	7975	7469
25	na 1000 ludności	o	5,1	2,6	3,5	3,5	6,3	6,5	3,1	2,3
26		w	6,6	2,0	1,9	2,0	4,8	5,7	2,8	3,1
27		m	3,5	3,4	5,2	4,6	7,9	6,8	3,5	2,1
28	na 1000 zawartych małżeństw	o	926	391	685	559	1227	937	626	341
29		w	1057	305	435	313	1445	818	1376	482
30		m	742	514	875	719	1118	999	429	303
31	Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 miesz-	o	126,8	114,1	111,6	95,2	106,7	93,1	131,2	120,4
32	kania w m ²	w	128,5	140,9	151,3	142,7	131,4	128,7	134,4	146,7
33		m	123,4	91,4	96,7	81,8	90,8	78,0	128,4	109,2
34	Kubatura budynków oddanych do użytko-	o	9,1	6,0	4,1	4,2	11,0	9,6	14,6	16,4
35	wania ^b w mln m ³	w	5,5	2,8	1,9	1,7	4,9	3,6	5,6	3,5
36		m	3,6	3,2	2,2	2,5	6,1	6,0	9,0	12,9
37	w tym indywidualne ^c	o	7,5	3,4	3,0	2,5	7,0	4,6	11,2	6,7
38		w	5,2	2,0	1,6	1,5	4,3	2,8	5,2	2,7
39		m	2,3	1,4	1,4	1,0	2,7	1,8	6,0	4,0
Infrastruktura komunalna										
Zużycie ^d w gospodarstwach domowych:										
40	wody z wodociągów w hm ³	o	47,8	46,6	34,9	36,9	76,1	75,0	156,8	141,8
41		w	19,6	20,2	12,2	15,0	18,5	21,3	22,0	23,2
42		m	28,2	26,5	22,7	21,9	57,6	53,7	134,7	118,6
43	na 1 mieszkańca ^e w m ³	o	22,8	22,2	28,9	31,0	34,8	33,7	33,2	30,5
44		w	15,7	16,3	24,7	31,6	26,4	28,4	22,2	22,9
45		m	33,2	30,6	31,9	30,6	38,8	36,4	36,1	32,7

a Stan w dniu 31 XII; na podstawie bilansu zasobów mieszkaniowych. b Budynków nowo wybudowanych i rozbudowanych (tylko w części według stanu w dniu 30 VI).

a As of 31 XII; based on balances of net dwelling stocks. b Of newly built and expanded buildings (only concerning the expanded portion). calculations.

(cd.)
(cont.)

Świętokrzyskie		Warmińsko- -mazurskie		Wielkopolskie		Zachodnio- pomorskie		Specification <i>t</i> – total <i>r</i> – rural areas <i>u</i> – urban areas		No.
2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009			
Dwelling stocks^a (cont.)										
Average usable floor space in m ² :										
70,3	71,5	64,5	65,9	75,9	77,9	65,2	66,9	<i>t</i>	dwelling	1
80,8	82,0	73,4	76,2	90,7	93,5	76,8	79,7	<i>r</i>		2
60,0	61,2	59,4	60,4	67,6	69,0	61,0	62,2	<i>u</i>		3
22,3	23,7	20,3	22,1	23,1	24,9	21,8	23,7	<i>t</i>	per person	4
23,4	24,4	20,8	22,4	23,4	24,8	22,4	24,0	<i>r</i>		5
21,1	22,9	20,0	21,9	22,9	25,0	21,5	23,5	<i>u</i>		6
Dwellings fitted with basic installations in % of total dwellings^a:										
88,0	88,4	96,3	96,6	97,6	97,7	98,7	98,8	<i>t</i>	water-line system	7
79,4	79,9	90,1	90,6	94,6	95,0	96,3	96,5	<i>r</i>		8
96,4	96,6	99,8	99,8	99,2	99,3	99,6	99,7	<i>u</i>		9
76,0	76,8	89,2	89,9	90,5	91,2	92,3	92,8	<i>t</i>	lavatory	10
59,2	60,2	74,3	75,5	81,7	83,1	83,4	84,3	<i>r</i>		11
92,4	92,8	97,6	97,7	95,4	95,8	95,5	95,9	<i>u</i>		12
76,5	77,2	87,6	88,4	89,0	89,7	90,8	91,3	<i>t</i>	bathroom	13
61,5	62,4	75,1	76,3	82,3	83,6	84,8	85,6	<i>r</i>		14
91,3	91,6	94,6	95,0	92,8	93,3	93,0	93,4	<i>u</i>		15
39,1	40,3	48,7	47,9	49,1	52,6	61,3	64,4	<i>t</i>	gas from gas-line system	16
8,1	9,7	2,4	3,4	12,3	19,5	9,8	17,2	<i>r</i>		17
69,5	69,9	74,5	72,1	69,9	71,6	80,2	81,5	<i>u</i>		18
74,1	74,9	77,8	79,2	77,7	78,8	81,4	82,4	<i>t</i>	central heating	19
59,3	60,3	60,0	61,8	68,8	70,6	66,7	68,2	<i>r</i>		20
88,6	89,0	87,7	88,6	82,7	83,5	86,8	87,6	<i>u</i>		21
Construction										
Dwellings completed										
4480	1893	5180	4853	12724	14282	5602	7738	<i>t</i>	total	22
2677	838	1608	1652	5216	6188	1480	2146	<i>r</i>		23
1803	1055	3572	3201	7508	8094	4122	5592	<i>u</i>		24
3,5	1,5	3,6	3,4	3,8	4,2	3,3	4,6	<i>t</i>	per 1000 population	25
4,0	1,2	2,2	2,9	3,0	4,2	1,7	4,0	<i>r</i>		26
2,9	1,8	5,1	3,7	4,6	4,2	5,0	4,8	<i>u</i>		27
642	228	689	515	713	606	723	700	<i>t</i>	per 1000 marriages contracted	28
711	192	527	436	659	595	642	617	<i>r</i>		29
561	270	800	567	756	616	757	739	<i>u</i>		30
131,6	113,3	103,7	95,1	121,0	154,6	102,5	91,1	<i>t</i>	Average usable floor space of dwelling in m ²	31
132,2	131,5	136,4	134,8	134,3	836,0	139,0	126,0	<i>r</i>		32
130,8	98,8	88,9	74,6	111,8	710,1	89,4	77,7	<i>u</i>		33
4,3	2,5	4,4	4,2	14,1	18,1	4,7	6,9	<i>t</i>	Cubic volume of buildings completed ^b in mln m ³	34
2,2	1,2	2,0	1,9	7,5	10,6	1,4	2,5	<i>r</i>		35
2,1	1,3	2,3	2,3	6,6	7,5	3,3	4,4	<i>u</i>		36
3,5	1,2	3,1	2,5	10,0	10,2	2,6	2,8	<i>t</i>	of which private ^c	37
2,2	0,8	1,6	1,5	5,7	7,3	1,1	1,4	<i>r</i>		38
1,3	0,4	1,5	1,0	4,3	2,9	1,5	1,4	<i>u</i>		39
Municipal infrastructure										
Consumption ^d in households:										
41,4	31,3	45,7	44,2	121,0	120,1	66,8	59,3	<i>t</i>	water from water-line system in hm ³	40
11,4	13,2	13,1	14,5	48,4	50,7	16,6	16,0	<i>r</i>		41
30,0	18,1	32,6	29,7	72,6	69,5	50,2	43,3	<i>u</i>		42
32,0	24,6	32,0	30,9	36,1	35,3	39,4	35,0	<i>t</i>	per capita ^e in m ³	43
16,3	19,0	23,0	25,3	34,0	34,0	31,9	30,2	<i>r</i>		44
50,7	31,5	37,9	34,8	37,6	36,3	42,6	37,2	<i>u</i>		45

dotyczącej rozbudowy). c Realizowane przez osoby fizyczne, kościoły i związki wyznaniowe. d W ciągu roku. e Do przeliczeń przyjęto ludność

c Realized by natural persons, churches and religious associations. d During the year. e The number of persons as of 30 VI was used in

II. WYBRANE DANE O WOJEWÓDZTWACH W PODZIALE NA WIEŚ I MIASTO W LATACH 2003 I 2009
II. SELECTED DATA ON VOIVODSHIPS IN DIVISION OF RURAL AND URBAN AREAS IN 2003 AND 2009

Lp.	Wyszczególnienie o – ogółem w – obszary wiejskie m – miasta	Polska <i>Poland</i>		Dolnośląskie		Kujawsko- pomorskie		Lubelskie		Lubuskie		
		2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009	
Infrastruktura komunalna (dok.)												
Zużycie ^d w gospodarstwach domowych (dok.):												
1	gazu ^b z sieci w hm ³	o	3877,2	3873,6	319,1	343,8	118,2	127,3	149,1	149,2	108,0	128,1
2		w	670,2	742,6	24,1	30,7	2,5	6,2	29,0	34,1	9,9	16,0
3		m	3207,0	3131,0	295,0	313,1	115,7	121,1	120,1	115,1	98,1	112,1
4	na 1 mieszkańca ^c w m ³	o	101,5	101,5	110,0	119,5	57,1	61,5	68,0	69,1	107,1	126,9
5		w	45,7	50,0	28,9	36,0	3,2	7,6	24,8	29,6	27,6	43,7
6		m	136,2	134,4	142,7	154,6	90,1	96,2	117,3	114,5	151,0	174,4
7	energii elektrycznej ^d w GWh	o	22052,4	28684,2	1784,5	1980,0	1155,7	1507,5	889,0	1409,8	573,9	731,2
8		w	5750,6	10940,0	410,6	627,3	360,8	646,3	265,9	736,1	161,1	271,0
9		m	16301,8	17744,2	1373,9	1352,7	794,9	861,1	623,1	673,7	412,8	460,2
10	na 1 mieszkańca w kWh.....	o	577,4	751,8	615,1	688,3	558,7	728,7	405,3	652,7	569,4	724,2
11		w	392,5	736,2	492,1	736,3	459,6	797,2	227,3	637,7	449,5	738,7
12		m	692,4	761,8	664,8	668,1	619,3	684,5	608,7	670,0	635,5	716,0
Łączność												
13	Placówki pocztowe ^e	o	8304	8343	745	651	463	467	594	603	280	285
14		w	4637	4534	325	279	265	264	397	397	162	155
15		m	3667	3809	420	372	198	203	197	206	118	130
Na 1 placówkę pocztową ^f przypada:												
16	powierzchni w km ²	o	37,7	37,5	26,8	30,6	38,8	38,5	42,3	41,7	49,9	49,1
17		w	62,9	64,2	54,7	63,6	64,7	64,9	60,8	60,9	82,4	86,1
18		m	5,8	5,6	5,2	5,9	4,2	4,1	4,9	4,7	5,4	4,9
19	ludności.....	o	4599	4575	3890	4419	4467	4431	3689	3577	3603	3544
20		w	3165	3284	2574	3064	2971	3077	2947	2905	2217	2371
21		m	6412	6111	4909	5435	6469	6191	5185	4873	5505	4942
Abonenci:												
22	radiowi ^f na 1000 ludności.....	o	238	184	256	206	255	201	219	160	257	209
23		w	185	130	201	143	200	152	191	128	216	161
24		m	270	219	278	233	288	233	252	196	280	236
25	telewizyjni ^f na 1000 ludności	o	231	178	248	199	249	195	212	154	252	203
26		w	180	127	197	140	195	149	184	124	213	158
27		m	263	211	269	224	281	225	245	188	273	228
28	telefoniczni ^g na 1000 ludności.....	o	290	193	311	211	278	169	257	172	282	193
29		w	189	104	197	98	176	92	196	122	198	85
30		m	352	251	357	258	340	219	328	229	328	255
Stan i ochrona środowiska												
31	Powierzchnia gruntów leśnych w tys. ha ^e	o	9138,8	9295,6	583,9	603,9	424,6	428,6	569,9	582,2	698,8	705,0
32		w	8693,9	8842,1	522,1	540,9	410,5	414,5	558,5	570,0	683,5	689,4
33		m	444,9	453,5	61,8	63,0	14,1	14,0	11,5	12,2	15,3	15,5
34	w tym lasy.....	o	8941,9	9089,1	569,3	587,8	414,6	418,7	561,5	573,7	678,5	683,8
35		w	8508,1	8647,9	509,1	526,5	400,9	405,0	550,3	561,7	663,8	668,9
36		m	433,9	441,2	60,2	61,4	13,7	13,7	11,3	11,9	14,7	14,9
37	Lesistość w %	o	28,6	29,1	28,5	29,5	23,1	23,3	22,4	22,8	48,5	48,9
38		w	29,2	29,7	28,6	29,7	23,4	23,6	22,8	23,3	49,7	50,1
39		m	20,5	20,6	27,8	27,9	16,6	16,6	11,7	12,4	23,2	23,4
40	Zalesienia ^h w ha	o	26473,7	5611,6	2092,4	413,4	1302,6	237,4	1416,7	321,6	1105,4	326,0
41		w	26098,8	5544,7	2060,8	402,5	1292,5	236,3	1405,6	321,3	1094,1	326,0
42		m	374,9	66,9	31,6	10,9	10,1	1,1	11,1	0,3	11,3	-
43	Grunty zabudowane i zurbanizowane ⁱ w %.....	o	4,6	4,9	6,6	6,6	4,3	4,5	3,5	3,5	5,2	4,2
44		w	3,3	3,3	4,5	4,5	3,0	3,0	2,7	2,6	4,1	3,1
45		m	23,8	26,6	23,6	23,6	31,9	34,5	23,0	25,6	27,1	28,9

a W ciągu roku b w jednostkach naturalnych, według których następuje rozliczenie z odbiorcami. c Dane szacunkowe. d W 2003 r. bez gospodarstw, komunalno-bytowe. e Stan w dniu 31 XII. f Dane Dyrekcji Generalnej Poczty Polskiej. g Dane dotyczą operatorów sieci publicznej. h Użytków rolnych

a During the year. b Consumption of gas in nature units on the basis of which settlements with clients occur. c Estimated data. d In 2003 excluding e As of 31 XII. f Data of the Polish Post General Directorate. g Data concern operators of the public network. h Agricultural land and wasteland

(cd.)
(cont.)

Łódzkie		Małopolskie		Mazowieckie		Opolskie		Specification t – total r – rural areas u – urban areas		No.
2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009			
Municipal infrastructure (cont.)										
<i>Consumption^a in households (cont.):</i>										
136,9	141,6	432,3	391,9	723,9	748,1	69,4	65,1	t	gas ^b from gas-line system in hm ³	1
10,2	11,6	145,3	130,8	112,3	158,7	2,7	3,9	r		2
126,7	130,0	287,0	261,1	611,6	589,4	66,7	61,2	u		3
52,6	55,6	133,1	119,0	141,1	143,5	65,6	63,1	t	per capita ^c in m ³	4
11,2	12,7	89,5	78,4	62,0	86,0	5,4	8,0	r		5
75,1	79,5	176,7	160,7	184,3	174,9	120,1	113,2	u		6
1459,7	1979,4	1915,6	2639,2	3306,6	4527,9	659,0	835,4	t	electricity ^d in GWh	7
259,4	704,9	609,1	1208,6	613,1	1513,0	263,3	412,1	r		8
1200,3	1274,5	1306,5	1430,6	2693,5	3014,9	395,7	423,3	u		9
561,1	777,6	589,8	801,5	644,5	868,4	622,9	809,6	t	per capita in kWh	10
283,8	774,1	375,0	724,7	338,4	820,3	523,7	838,9	r		11
711,3	779,6	804,6	880,4	811,7	894,8	712,6	782,9	u		12
Communication										
471	462	638	622	854	886	269	254	t	Post offices ^e	13
257	238	384	355	452	462	190	172	r		14
214	224	254	267	402	424	79	82	u		15
<i>Per 1 office^e:</i>										
38,7	39,4	23,7	24,4	41,7	40,1	35,0	37,1	t	surface in km ²	16
66,5	71,8	35,2	38,2	74,0	72,3	45,6	50,3	r		17
5,2	5,1	6,5	6,1	5,3	5,1	9,4	9,3	u		18
5514	5502	5099	5303	6014	5894	3924	4059	t	population	19
3558	3827	4245	4714	4012	3999	2642	2858	r		20
7863	7281	6390	6086	8264	7959	7008	6580	u		21
<i>Subscribers:</i>										
259	211	204	145	235	180	230	191	t	radio ^f per 1000 population	22
208	147	151	100	181	124	202	164	r		23
287	246	257	191	265	210	256	215	u		24
251	203	196	140	227	173	226	186	t	television ^g per 1000 population	25
200	142	146	97	174	120	199	161	r		26
280	237	247	184	256	202	250	208	u		27
297	185	288	186	343	250	256	179	t	telephone ^g per 1000 population	28
193	115	192	109	202	120	187	75	r		29
354	224	385	266	419	322	318	275	u		30
Environmental protection										
382,4	389,6	435,4	437,7	795,0	814,0	253,7	256,3	t	Forest land in thous. ha ^e	31
371,5	378,0	396,1	399,2	759,4	776,1	236,8	238,9	r		32
10,9	11,6	39,3	38,5	35,6	37,9	16,9	17,4	u		33
375,3	382,3	430,9	432,7	783,6	802,1	247,3	249,3	t	of which forests	34
364,7	370,9	392,3	395,0	748,6	765,0	230,8	232,4	r		35
10,7	11,4	38,6	37,7	35,0	37,1	16,5	16,9	u		36
20,6	21,0	28,4	28,5	22,0	22,6	26,3	26,5	t	Forest cover in %	37
21,3	21,7	29,0	29,1	22,4	22,9	26,6	26,9	r		38
9,5	10,0	23,3	23,1	16,3	17,2	22,1	22,1	u		39
1588,0	269,6	559,2	121,3	2669,5	460,5	664,4	125,2	t	Afforestations ^h in ha	40
1567,7	264,0	508,5	118,8	2639,8	452,8	662,4	122,8	r		41
20,3	5,6	50,7	2,5	29,7	7,7	2,0	2,4	u		42
4,7	5,1	4,9	5,4	4,4	5,1	5,6	5,9	t	Build-up and urbanized areas ⁱ in %	43
3,1	3,3	3,2	3,4	2,8	3,2	4,2	4,4	r		44
29,0	32,0	19,2	22,0	29,0	34,4	21,6	22,3	u		45

których głównym źródłem utrzymania był dochód z użytkowania gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie; w 2009 r. dotyczy zużycia na cele i nieużytków przeznaczonych do zalesienia w planie zagospodarowania przestrzennego. i Stan w dniu 1 I.

households in which the main source of maintenance was income from a private farm in agriculture; in 2009 concerning consumption for community. designated for afforestation in land development plan. i As od 1 I.

II. WYBRANE DANE O WOJEWÓDZTWACH W PODZIALE NA WIEŚ I MIASTO W LATACH 2003 I 2009
II. SELECTED DATA ON VOIVODSHIPS IN DIVISION OF RURAL AND URBAN AREAS IN 2003 AND 2009

Lp.	Wyszczególnienie o – ogółem w – obszary wiejskie m – miasta	Podkarpackie		Podlaskie		Pomorskie		Śląskie		
		2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009	
Infrastruktura komunalna (dok.)										
Zużycie ^d w gospodarstwach domowych (dok.):										
1	gazu ^b z sieci w hm ³	o	257,2	233,1	40,1	42,5	200,8	208,0	475,9	441,5
2		w	116,5	96,3	3,6	4,5	13,2	18,9	53,6	58,5
3		m	140,7	136,7	36,5	38,0	187,6	189,0	422,3	383,0
4	na 1 mieszkańca ^c w m ³	o	122,7	111,0	33,2	35,7	91,9	93,5	100,8	95,1
5		w	93,5	77,9	7,3	9,4	18,8	25,3	54,0	57,8
6		m	165,4	158,3	51,3	53,1	126,4	128,1	113,2	105,5
7	energii elektrycznej ^d w GWh	o	744,9	1179,5	491,1	867,9	1508,1	1833,2	3247,7	3638,3
8		w	298,1	660,8	96,3	405,0	389,8	598,3	650,8	831,0
9		m	446,8	518,7	394,9	462,9	1118,3	1234,9	2596,9	2807,2
10	na 1 mieszkańca w kWh.....	o	355,3	561,6	407,2	728,8	689,9	823,9	687,7	783,6
11		w	239,3	534,4	194,3	853,8	555,5	798,6	655,2	820,2
12		m	525,3	600,5	555,5	646,0	753,4	836,7	696,4	773,4
Łączność										
13	Placówki pocztowe ^e	o	468	472	305	338	469	497	809	786
14		w	349	338	205	225	270	279	261	235
15		m	119	134	100	113	199	218	548	551
Na 1 placówkę pocztową ^f przypada:										
16	powierzchni w km ²	o	38,3	37,8	66,2	59,7	39,0	36,8	15,2	15,7
17		w	48,1	49,5	94,0	85,6	63,7	61,7	32,7	36,4
18		m	8,9	8,4	9,2	8,2	5,5	5,1	6,9	6,9
19	ludności.....	o	4481	4453	3951	3520	4667	4487	5828	5904
20		w	3576	3665	2412	2107	2614	2701	3811	4325
21		m	7136	6441	7108	6334	7453	6773	6789	6578
Abonenci:										
22	radiowi ^f na 1000 ludności	o								
23		w	156	102	212	161	236	192	259	219
24		m	122	76	187	132	166	123	198	156
25	telewizyjni ^f na 1000 ludności	o	206	141	230	179	269	227	275	237
26		w	151	98	207	155	231	187	254	213
27		m	118	73	182	129	164	121	194	152
28	telefoniczni ^g na 1000 ludności	o	200	135	224	173	263	220	269	230
29		w	229	165	283	188	306	194	290	182
30		m	161	110	201	139	175	96	204	118
Stan i ochrona środowiska										
31	Powierzchnia gruntów leśnych w tys. ha ^e	o	660,9	674,8	607,7	624,0	671,1	679,1	399,3	400,9
32		w	640,3	652,9	592,0	607,7	641,4	649,3	291,0	293,0
33		m	20,6	21,8	15,7	16,3	29,7	29,9	108,4	107,8
34	w tym lasy	o	649,8	663,8	598,5	614,1	654,1	661,4	390,7	391,2
35		w	629,6	642,5	583,1	598,1	625,3	632,4	284,9	286,4
36		m	20,1	21,3	15,4	16,0	28,8	29,0	105,8	104,8
37	Lesistość w %	o	36,4	37,2	29,7	30,4	35,8	36,1	31,7	31,7
38		w	37,5	38,4	30,3	31,1	36,3	36,8	33,3	33,5
39		m	19,0	19,0	16,8	17,2	26,5	26,2	27,9	27,6
40	Zalesienia ^h w ha	o	1384,3	402,5	2014,6	215,2	1571,5	331,6	544,8	52,0
41		w	1361,8	398,8	1985,7	214,2	1549,5	327,6	464,0	46,4
42		m	22,5	3,7	28,9	1,0	22,0	4,0	80,8	5,6
43	Grunty zabudowane i zurbanizowane ⁱ w %.....	o	4,2	4,2	4,1	3,6	4,5	4,9	9,1	11,2
44		w	3,2	3,1	3,4	2,9	3,2	3,4	3,8	5,2
45		m	20,7	20,1	18,8	18,4	25,4	28,5	20,9	24,8

a W ciągu roku b W jednostkach naturalnych, według których następuje rozliczenie z odbiorcami. c Dane szacunkowe. d W 2003 r. bez gospodarstw, komunalno-bytowe. e Stan w dniu 31 XII. f Dane Dyrekcji Generalnej Poczty Polskiej. g Dane dotyczą operatorów sieci publicznej. h Użytków rolnych

a During the year. b Consumption of gas in nature units on the basis of which settlements with clients occur. c Estimated data. d In 2003 excluding a Es of 31 XII. f Data of the Polish Post General Directorate. g Data concern operators of the public network. h Agricultural land and wasteland

(cd.)
(cont.)

Świętokrzyskie		Warmińsko- -mazurskie		Wielkopolskie		Zachodnio- pomorskie		Specification t – total r – rural areas u – urban areas		No.
2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009			
Municipal infrastructure (cont.)										
<i>Consumption^a in households (cont.):</i>										
82,2	76,4	93,1	86,5	442,9	448,9	228,1	241,5	t	gas ^b from gas-line system in hm ³	1
12,1	12,1	12,1	5,3	93,1	113,4	30,0	41,5	r		2
70,1	64,4	81,0	81,2	349,8	335,5	198,1	200,0	u		3
63,6	60,1	65,2	60,6	132,0	131,9	134,4	142,6	t	per capita ^c in m ³	4
17,2	17,3	21,3	9,2	65,4	76,1	57,7	78,3	r		5
118,6	112,0	94,3	95,0	181,0	175,3	168,3	171,9	u		6
478,6	751,0	789,4	1028,5	2039,0	2589,7	1009,5	1185,8	t	electricity ^d in GWh	7
162,9	395,5	263,0	441,3	710,2	1144,4	236,3	344,2	r		8
315,8	355,5	526,4	587,2	1328,9	1445,2	773,2	841,6	u		9
370,1	590,8	552,7	720,4	607,5	761,0	594,9	700,3	t	per capita in kWh	10
232,1	568,0	462,2	770,6	498,7	768,6	454,3	649,4	r		11
534,0	618,3	612,6	686,8	687,7	755,0	657,0	723,5	u		12
Communication										
308	309	389	414	841	839	401	458	t	Post offices ^e	13
194	185	251	265	460	436	215	249	r		14
114	124	138	149	381	403	186	209	u		15
<i>Per 1 office^e:</i>										
38,0	37,9	62,2	58,4	35,5	35,5	57,1	50,0	t	surface in km ²	16
56,9	59,7	94,1	89,0	61,6	65,0	100,1	86,4	r		17
5,7	5,4	4,3	4,0	3,9	3,7	7,3	6,6	u		18
4194	4110	3673	3447	3995	4062	4230	3697	t	population	19
3618	3764	2271	2161	3107	3430	2422	2131	r		20
5172	4627	6224	5734	5068	4746	6319	5563	u		21
<i>Subscribers:</i>										
234	152	235	173	259	202	267	197	t	radio ^f per 1000 population	22
194	111	191	138	213	156	226	145	r		23
283	201	264	196	293	237	285	221	u		24
226	147	231	168	253	195	262	192	t	television ^g per 1000 population	25
185	108	188	136	208	153	223	143	r		26
274	194	259	189	285	229	279	214	u		27
236	170	267	166	277	181	306	215	t	telephone ^g per 1000 population	28
147	94	184	84	196	79	208	77	r		29
341	262	322	221	337	261	350	278	u		30
Environmental protection										
325,0	332,9	741,1	756,0	774,6	783,8	815,4	826,9	t	Forest land in thous. ha ^e	31
310,5	318,1	734,1	748,6	753,5	761,1	792,8	804,4	r		32
14,4	14,8	7,1	7,5	21,1	22,7	22,6	22,5	u		33
318,9	326,5	721,3	735,4	755,0	763,2	792,6	803,1	t	of which forests	34
304,8	312,0	714,4	728,1	734,9	741,6	770,7	781,3	r		35
14,1	14,5	6,9	7,3	20,1	21,6	21,9	21,8	u		36
27,3	27,9	29,8	30,4	25,3	25,6	34,6	35,1	t	Forest cover in %	37
27,6	28,3	30,3	30,9	25,9	26,2	35,8	36,3	r		38
21,6	21,6	11,5	12,2	13,5	14,5	16,1	15,8	u		39
891,1	168,4	3553,4	1176,0	2320,8	329,5	2795,0	661,4	t	Afforestations ^h in ha	40
876,8	168,4	3533,0	1174,9	2313,9	327,0	2782,7	642,9	r		41
14,3	-	20,4	1,1	6,9	2,5	12,3	18,5	u		42
3,9	4,4	3,4	3,6	4,5	5	4,3	4,2	t	Build-up and urbanized areas ⁱ in %	43
2,9	3,3	2,7	2,8	3,5	3,7	3,1	2,9	r		44
21,2	23,1	30,1	34,1	24,7	30,8	22,8	24,9	u		45

których głównym źródłem utrzymania był dochód z użytkowania gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie; w 2009 r. dotyczy zużycia na cele i nieużytków przeznaczonych do zalesienia w planie zagospodarowania przestrzennego. i Stan w dniu 1 I.

households in which the main source of maintenance was income from a private farm in agriculture; in 2009 concerning consumption for community. designated for afforestation in land development plan. i As od 1 I.

II. WYBRANE DANE O WOJEWÓDZTWACH W PODZIALE NA WIEŚ I MIASTO W LATACH 2003 I 2009
II. SELECTED DATA ON VOIVODSHIPS IN DIVISION OF RURAL AND URBAN AREAS IN 2003 AND 2009

Lp.	Wyszczególnienie o – ogółem w – obszary wiejskie m – miasta		Polska <i>Poland</i>		Dolnośląskie		Kujawsko- pomorskie		Lubelskie		Lubuskie	
			2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009
Stan i ochrona środowiska (dok.)												
1	Parki, zieleńce i tereny zieleni osiedlowej ^a	o	52702,1	57730,4	4359,9	5358,5	3195,5	3501,6	2025,9	3010,9	1354,1	1965,4
2	w ha	w	5075,4	9146,8	-	948,7	-	258,4	-	405,0	-	607,9
3		m	47626,7	48583,6	4359,9	4409,8	3195,5	3243,2	2025,9	2605,9	1354,1	1357,5
4	na 1 mieszkańca w m ²	o	13,8	15,1	15,0	18,6	15,5	16,9	9,2	14,0	13,4	19,5
5		w	3,5	6,1	-	11,1	-	3,2	-	3,5	-	16,5
6		m	20,3	20,9	21,1	21,8	24,9	25,8	19,8	26,0	20,8	21,1
7	Ścieki przemysłowe i komunalne oczyszczane w % ścieków wymagających oczyszczania	o	90,3	93,8	96,0	95,1	93,1	100,0	98,1	98,5	90,3	95,7
8		w	92,4	89,5	88,7	87,6	63,8	84,6	99,2	96,1	74,2	89,2
9		m	90,0	94,8	97,6	97,6	95,7	100,0	97,9	99,0	91,7	96,6
Ścieki oczyszczane wymagające oczyszczania na 100 km ² w dan ³												
w tym:												
10	komunalne.....	o	370,7	377,7	19,0	20,3	26,1	25,8	50,8	50,9	49,4	49,0
11		w	27,5	47,4	304,6	179,3	406,9	222,7	606,8	445,9	1077,8	419,1
12		m	5086,2	4873,7	2,2	2,5	1,3	1,3	2,1	2,2	2,3	2,5
13	przemysłowe.....	o	257,7	281,8	263,3	340,0	236,4	235,1	80,4	89,8	41,2	34,2
14		w	68,0	77,5	114,8	158,2	11,0	10,3	32,1	33,0	8,4	5,1
15		m	2864,7	3062,0	1482,6	1804,3	4909,2	4888,9	1288,2	1515,2	730,6	642,7
16	Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w % ludności ogółem ^b	o	58,2	64,2	73,7	75,9	58,5	70,3	49,9	52,8	61,8	67,4
17		w	16,5	26,9	20,2	30,0	18,0	33,4	11,9	17,4	12,9	24,0
18		m	84,2	88,1	95,4	95,2	83,4	94,2	93,5	93,5	88,9	92,2
19	Odpady (z wyłączeniem komunalnych) wytworzone ^c na 1 km ² w t	o	385,5	355,2	1645,4	1669,8	127,7	114,8	164,5	209,6	39,3	52,2
20		w	65,0	81,0	76,7	69,6	11,8	10,5	123,2	194,0	8,3	17,0
21		m	4790,4	4086,4	14523,5	14558,6	2531,2	2275,0	1198,3	599,2	690,4	786,4
22	Zebrane odpady komunalne zmieszane ^d na 1 mieszkańca w kg	o	256,1	242,7	321,0	317,2	214,1	234,1	163,0	140,8	302,7	297,1
23		w	86,7	117,7	140,7	185,0	70,5	110,7	53,8	54,4	98,7	199,5
24		m	361,8	322,7	394,1	373,2	302,4	313,9	288,0	240,1	415,5	352,9
Nakłady na środki trwałe (ceny bieżące) służące:												
ochronie środowiska												
25	w mln zł.....	o	5141,4	10671,9	643,4	775,7	162,4	525,8	142,0	197,3	284,1	275,2
26		w	1893,2	7639,1	116,2	639,9	62,8	435,1	61,3	110,4	29,2	196,5
27		m	3248,2	3032,8	527,2	135,7	99,6	90,7	80,7	86,9	254,8	78,7
28	na 1 mieszkańca w zł.....	o	134,6	279,7	222,0	269,6	78,5	254,2	64,8	91,3	281,6	272,6
29		w	129,0	514,1	138,9	751,2	79,7	536,6	52,4	95,7	81,4	535,6
30		m	138,1	130,2	255,7	67,0	77,8	72,1	79,0	86,4	392,3	122,4
gospodarce wodnej												
31	w mln zł.....	o	1698,6	2823,2	175,8	323,3	60,7	166,1	106,5	60,3	42,9	77,0
32		w	1160,4	1565,9	107,3	163,3	26,8	130,3	80,8	15,2	31,2	14,3
33		m	538,2	1257,3	68,4	160,0	33,8	35,8	25,7	45,1	11,7	62,7
34	na 1 mieszkańca w zł.....	o	44,5	74,0	60,6	112,4	29,3	80,3	48,6	27,9	42,5	76,2
35		w	79,1	105,4	128,3	191,7	34,1	160,8	69,1	13,2	86,8	39,0
36		m	22,9	54,0	33,2	79,0	26,4	28,4	25,1	44,8	17,9	97,5

a W 2003 r. dane za 2004 r. b Ludność korzystająca – na podstawie szacunków, ludność ogółem – na podstawie bilansów. c W ciągu roku. d Dane a In 2003 data from 2004. b Population using – based on estimated data, total population – based on balanced. c During the year. d Estimated

(cd.)
(cont.)

Łódzkie		Małopolskie		Mazowieckie		Opolskie		Specification t – total r – rural areas u – urban areas	No.
2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009		
Environmental protection (cont.)									
3315,7	3953,4	3122,1	3519,6	5992,5	6374,9	1390,1	2075,0	t Parks, lawns and estate green belts ^a in ha	1
-	515,1	-	265,4	-	653,1	-	180,5	r	2
3315,7	3438,3	3122,1	3254,2	5992,5	5721,8	1390,1	1894,5	u	3
12,8	15,6	9,6	10,7	11,7	12,2	13,2	20,1	t per capita in m ²	4
-	5,7	-	1,6	-	3,5	-	3,7	r	5
19,7	21,1	19,2	20,0	18,0	17,0	25,1	35,1	u	6
93,2	97,3	99,0	99,7	68,4	89,4	96,4	86,3	t Industrial and municipal waste water treated	7
95,5	97,3	92,0	86,2	82,2	99,4	94,8	97,4	r in % of waste requiring treatment	8
92,6	97,3	99,3	100,0	67,5	88,3	98,0	72,5	u	9
Waste water treated requiring treatment per 100 km ² in dam ³									
of which:									
18,6	20,0	15,7	14,8	25,3	20,9	34,4	32,7	t municipal	10
782,1	387,1	188,5	102,5	484,1	228,3	538,3	161,6	r	11
1,2	1,3	1,9	1,8	1,6	1,4	2,9	3,3	u	12
148,6	186,9	1233,2	1066,3	87,2	98,1	524,6	550,5	t industrial	13
146,9	189,5	19,0	26,3	18,4	21,9	418,8	523,7	r	14
174,9	147,4	11149,7	9701,1	1162,1	1276,7	1753,9	853,5	u	15
62,3	66,0	49,8	55,0	46,5	51,3	53,4	63,6	t Population connected to waste water treatment plants in % of total population ^b	16
8,6	15,7	12,6	21,7	10,3	19,8	12,5	29,3	r	17
91,5	94,0	87,2	89,4	66,2	68,6	90,4	94,8	u	18
267,9	328,4	698,1	440,1	166,3	164,8	193,9	96,5	t Waste (excluding municipal waste) generated ^c	19
239,9	284,2	31,8	37,1	66,7	60,8	20,6	15,1	r per km ²	20
695,2	991,4	6140,5	3786,3	1722,8	1775,7	2207,2	1015,8	u	21
253,9	227,4	183,8	208,1	295,9	274,4	254,9	245,1	t Mixed municipal waste collected ^d per capita	22
57,6	113,5	78,4	91,1	80,6	136,5	163,1	157,6	r in kg	23
360,6	291,0	289,8	328,5	413,4	349,9	338,2	324,9	u	24
Outlays on fixed assets (current prices) in:									
environmental protection									
476,1	766,9	435,3	765,9	466,7	1591,7	176,4	316,8	t in mln	25
282,2	559,0	201,0	519,4	122,6	1049,2	110,9	69,1	r	26
193,9	207,9	234,3	246,5	344,1	542,5	65,5	247,7	u	27
183,3	301,3	133,8	232,6	90,9	305,3	167,1	307,0	t per capita in zł	28
308,6	613,9	123,3	311,4	67,6	568,8	220,9	140,7	r	29
115,2	127,1	144,3	151,7	103,6	161,0	118,3	458,1	u	30
water management									
48,8	213,9	260,6	248,3	250,4	553,5	32,9	51,2	t in mln	31
33,6	160,6	195,0	130,2	179,4	310,3	22,6	9,0	r	32
15,2	53,3	65,6	118,1	71,0	243,2	10,3	42,2	u	33
18,8	84,0	80,1	75,4	48,7	106,2	31,2	49,6	t per capita in zł	34
36,7	176,4	119,7	78,1	98,9	168,2	45,1	18,3	r	35
9,0	32,6	40,4	72,7	21,4	72,2	18,6	78,0	u	36

szacunkowe; bez odpadów zebranych selektywnie.
data; excluding waste collected separately.

II. WYBRANE DANE O WOJEWÓDZTWACH W PODZIALE NA WIEŚ I MIASTO W LATACH 2003 I 2009
II. SELECTED DATA ON VOIVODSHIPS IN DIVISION OF RURAL AND URBAN AREAS IN 2003 AND 2009

Lp.	Wyszczególnienie o – ogółem w – obszary wiejskie m – miasta	Podkarpackie		Podlaskie		Pomorskie		Śląskie		
		2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009	
Stan i ochrona środowiska (dok.)										
1	Parki, zieleńce i tereny zieleni osiedlowej ^a	o	1438,3	1670,2	1055,8	1198,1	2291,3	3412,6	9416,6	9392,4
2	w ha	w	-	295,3	-	114,7	-	923,6	-	504,7
3		m	1438,3	1374,9	1055,8	1083,4	2291,3	2489,0	9416,6	8887,7
4	na 1 mieszkańca w m ²	o	6,9	7,9	8,8	10,1	10,5	15,3	20,0	20,2
5		w	-	2,4	-	2,4	-	12,3	-	5,0
6		m	16,9	15,9	14,9	15,1	15,4	16,9	25,3	24,5
7	Ścieki przemysłowe i komunalne oczyszczane w % ścieków wymagających oczyszczania	o	91,8	97,6	99,3	97,4	93,0	98,8	87,4	86,5
8		w	85,3	94,7	96,7	96,1	85,0	93,5	91,0	52,9
9		m	93,0	98,6	99,5	97,6	93,7	99,4	87,2	88,6
Ścieki oczyszczane wymagające oczyszczania na 100 km ² w dan ³										
w tym:										
10	komunalne.....	o	40,5	35,1	62,8	61,1	21,9	23,2	8,3	8,6
11		w	212,9	115,1	969,5	760,2	228,3	144,0	139,0	83,4
12		m	2,9	3,1	3,0	3,1	1,4	1,6	2,6	2,8
13	przemysłowe.....	o	124,7	105,8	34,2	31,9	273,0	252,0	1402,8	1427,7
14		w	12,1	15,4	3,7	5,7	12,7	5,8	56,2	12,8
15		m	1913,2	1454,3	675,8	572,6	4389,1	4081,6	4439,7	4617,2
16	Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w % ludności ogółem ^b	o	47,5	61,1	60,2	62,5	76,5	80,5	64,8	70,5
17		w	23,7	39,1	12,7	16,9	29,2	46,5	16,9	27,7
18		m	82,4	92,6	93,3	92,7	98,9	97,8	77,7	82,5
19	Odpady (z wyłączeniem komunalnych) wytworzone ^c na 1 km ² w t	o	62,8	54,4	46,0	36,6	115,1	144,6	3441,7	2615,5
20		w	4,2	10,2	4,3	11,0	6,8	26,5	693,1	612,0
21		m	992,9	712,4	921,5	565,2	1829,1	1981,9	9640,7	7131,6
22	Zebrane odpady komunalne zmieszane ^d na 1 mieszkańca w kg	o	196,6	155,8	262,5	198,3	251,3	294,5	280,1	276,0
23		w	80,5	77,2	71,2	101,9	95,5	153,3	105,8	128,9
24		m	367,2	268,6	395,6	262,1	325,4	366,6	326,7	317,3
Nakłady na środki trwałe (ceny bieżące) służące:										
ochronie środowiska										
25	w mln zł.....	o	353,2	337,8	114,9	140,6	260,4	680,8	676,0	2419,7
26		w	201,8	152,4	40,8	105,4	109,2	478,9	126,0	2276,7
27		m	151,4	185,4	74,1	35,2	151,2	201,9	550,0	143,1
28	na 1 mieszkańca w zł.....	o	168,4	160,8	95,4	118,1	118,9	306,0	143,4	521,2
29		w	161,7	123,2	82,5	222,2	154,7	639,3	126,6	2246,9
30		m	178,2	214,6	104,3	49,1	101,9	136,8	147,8	39,4
gospodarce wodnej										
31	w mln zł.....	o	96,8	117,8	31,4	34,2	79,1	157,5	192,5	242,8
32		w	71,8	49,1	21,7	21,9	48,8	121,1	113,7	178,5
33		m	24,9	68,7	9,7	12,3	30,3	36,4	78,8	64,3
34	na 1 mieszkańca w zł.....	o	46,1	56,1	26,1	28,8	36,1	70,8	40,8	52,3
35		w	57,5	39,7	43,8	46,2	69,1	161,7	114,3	176,1
36		m	29,4	79,5	13,7	17,2	20,4	24,7	21,2	17,7

a W 2003 r. dane za 2004 r. b Ludność korzystająca – na podstawie szacunków, ludność ogółem – na podstawie bilansów. c W ciągu roku. d Dane

a In 2003 data from 2004. b Population using – based on estimated data, total population – based on balanced. c During the year. d Estimated

(dok.)
(cont.)

Świętokrzyskie		Warmińsko- -mazurskie		Wielkopolskie		Zachodnio- pomorskie		Specification t – total r – rural areas u – urban areas	No.
2003	2009	2003	2009	2003	2009	2003	2009		
Environmental protection (cont.)									
1270,7	1046,6	1534,1	2475,7	3489,5	5869,2	2041,7	2906,3	t Parks, lawns and estate green belts ^a in ha	1
-	81,9	-	514,9	-	2135,6	-	742,0	r	2
1270,7	964,7	1534,1	1960,8	3489,5	3733,6	2041,7	2164,3	u	3
9,8	8,2	10,7	17,3	10,4	17,2	12,0	17,2	t per capita in m ²	4
-	1,2	-	9,0	-	14,3	-	14,0	r	5
21,6	16,8	17,9	23,0	18,1	19,5	17,4	18,6	u	6
86,2	77,4	95,3	95,7	98,1	97,4	82,3	94,3	t Industrial and municipal waste water treated	7
97,0	55,4	75,6	92,1	98,8	97,5	93,5	97,1	r in % of waste requiring treatment	8
82,4	100,0	97,7	96,2	97,4	97,2	81,0	94,1	u	9
Waste water treated requiring treatment per 100 km ² in dam ³									
of which:									
37,0	37,1	50,7	54,3	29,2	28,9	42,1	40,3	t municipal	10
486,4	309,3	631,5	424,8	299,0	180,3	267,7	214,2	r	11
2,2	2,4	1,4	1,5	1,6	1,7	2,9	2,9	u	12
139,7	129,9	9,6	10,5	265,8	277,9	174,9	493,3	t industrial	13
108,0	125,0	2,9	1,2	253,2	266,7	12,9	15,6	r	14
674,6	211,5	274,7	377,6	505,8	492,6	2729,9	7974,2	u	15
45,2	52,7	67,5	72,7	58,3	62,4	59,0	77,0	t Population connected to waste water treat-	16
11,7	17,3	21,2	34,9	18,5	28,7	36,0	43,6	r ment plants in % of total population ^b	17
85,2	95,7	98,3	98,1	87,8	88,9	69,1	92,2	u	18
120,1	212,1	21,4	31,2	125,1	190,3	230,5	206,8	t Waste (excluding municipal waste) generate ^c	19
18,2	158,5	2,8	4,6	8,7	34,7	29,9	39,4	r per km ²	20
1838,8	1096,6	759,9	1081,4	2340,6	3154,2	3393,6	2828,5	u	21
139,2	155,2	228,9	213,3	309,3	237,4	325,8	296,4	t Mixed municipal waste collected ^d per capita	22
56,8	67,8	89,2	110,2	89,0	131,6	127,2	160,1	r in kg	23
237,3	261,2	321,5	282,5	472,4	320,1	413,7	358,6	u	24
Outlays on fixed assets (current prices) in:									
environmental protection									
101,1	335,1	175,9	256,3	453,5	687,5	220,2	598,9	t in mln	25
56,4	79,0	76,2	231,3	209,0	446,1	87,6	290,8	r	26
44,7	256,1	99,7	25,2	244,5	241,4	132,6	308,1	u	27
78,2	263,6	123,1	179,6	135,0	202,0	129,8	353,7	t per capita in zł	28
80,3	113,4	133,8	403,6	146,3	299,6	168,2	548,6	r	29
75,7	445,5	116,1	29,5	126,6	126,1	112,8	264,9	u	30
water management									
114,6	77,0	45,0	97,6	109,6	161,3	51,2	241,4	t in mln	31
99,8	8,9	36,8	69,5	69,3	76,2	21,6	107,5	r	32
14,8	68,0	8,2	28,1	40,3	85,1	29,5	133,9	u	33
88,7	60,5	31,5	68,4	32,6	47,4	30,2	142,6	t per capita in zł	34
142,2	12,8	64,6	121,3	48,5	51,1	41,6	202,8	r	35
25,2	118,4	9,5	32,9	20,9	44,5	25,1	115,2	u	36

szacunkowe; bez odpadów zebranych selektywnie.
data; excluding waste collected separately.

ANALIZA WYBRANYCH ASPEKTÓW ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH ANALYSIS OF CHOSEN ASPECTS OF RURAL AREAS DEVELOPMENT

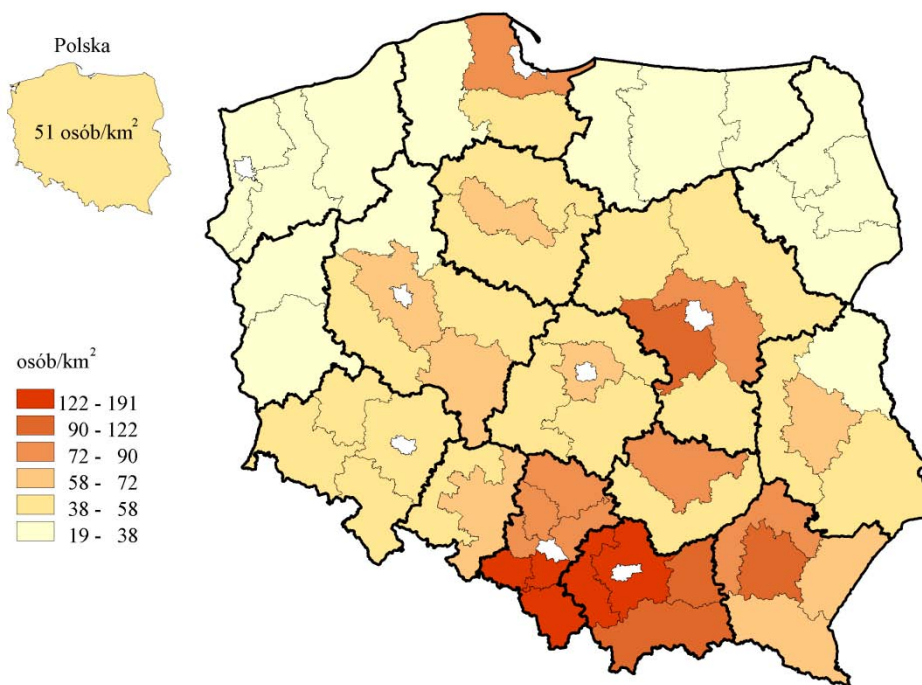
1. Potencjał demograficzny *Demographic potential*

Stan ludności

Obszary wiejskie zajmują ponad 93% powierzchni kraju (291 tys. km²). Teren ten w 2009 r. zamieszkiwało 14,9 mln mieszkańców, tj. 39,0% ludności Polski. W porównaniu z 2003 r., na obszarach wiejskich przybyło 212 tys. mieszkańców. Gęstość zaludnienia na obszarach wiejskich w 2009 r. wyniosła 51 os./km². Wskaźnik ten dla obszarów miejskich oraz całego kraju wyniósł odpowiednio 1088 os./km² oraz 122 os./km².

Największą gęstością zaludnienia na obszarach wiejskich charakteryzowały się województwa małopolskie (123 os./km²) oraz śląskie (119 os./km²), najmniejszą zaś warmińsko-mazurskie (24 os./km²) oraz podlaskie i zachodniopomorskie (po 25 os./km²).

Mapa 1. Ludność na 1 km² na obszarach wiejskich według podregionów w 2009 r.
Stan w dniu 31 XII

Wśród podregionów największą gęstością zaludnienia na obszarach wiejskich wyróżniały się podregiony tyski (191 os./km²), rybnicki (180 os./km²), bielski (172 os./km²) oraz oświęcimski (150 os./km²), najmniejszą zaś – podregiony ełcki (19 os./km²) i suwalski (21 os./km²). Największe zróżnicowanie spośród podregionów jednego województwa wystąpiło w województwie pomorskim (75 os./km² w podregionie gdańskim wobec 27 os./km² w podregionie słupskim). Największy wzrost gęstości zaludnienia w stosunku do 2003 r. odnotowano w podregionach ściśle związanych funkcjonalnie z ośrodkami wielkomiejskimi, tj. poznańskim (o 15,3%), bydgosko-toruńskim (o 15,1%) oraz gdańskim (o 13,6%).

Przeciętna liczba ludności w jednej miejscowości wiejskiej wyniosła 276 osób (wzrost z 260 w 2003 r.). Na tym tle zdecydowanie wyróżniają się województwa małopolskie

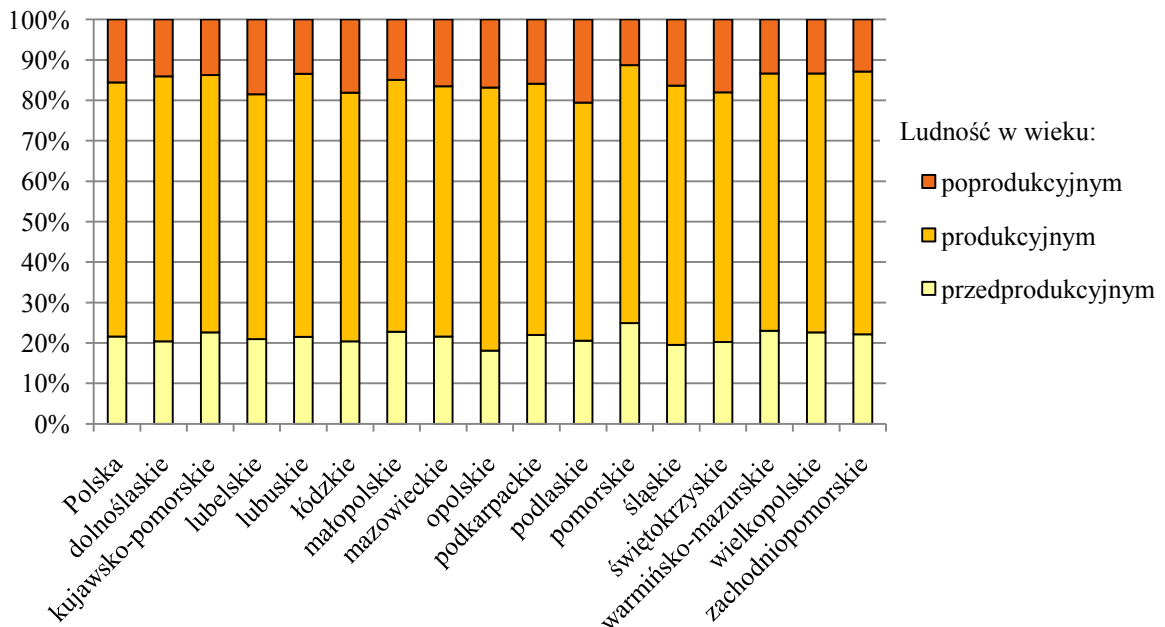
z przeciętną 842 (wzrost z 618 w 2003 r.), śląskie (768, wzrost z 658) oraz podkarpackie (726, wzrost z 578). Mało liczebnymi miejscowościami wiejskimi charakteryzują się województwa podlaskie (120), warmińsko-mazurskie (146) oraz zachodniopomorskie (170).

Największą przeciętną liczbę ludności w jednej miejscowości wiejskiej zanotowano w podregionach tyskim (2167, wzrost z 1957 w 2003 r.), bielskim (1936, wzrost z 1360), rzeszowskim (1230, wzrost z 906), rybnickim (1105, wzrost z 970) oraz nowosądeckim (1016, wzrost z 714). Największy spadek przeciętnej liczby ludności w jednej miejscowości odnotowano w podregionie bialskim (z 260 do 217). Spadek wystąpił także we wszystkich podregionach województwa podlaskiego.

Struktura ludności według cech demograficznych

Na obszarach wiejskich w 2009 r. na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 59 osób w wieku nieprodukcyjnym, co jest sytuacją mniej korzystną niż na obszarach miejskich (52). W porównaniu z 2003 r. wskaźnik ten uległ poprawie (z 69 do 59), a tempo zmian było wyższe niż dla obszarów miejskich (14,5 pkt proc. wobec 1,9 pkt proc.). Korzystniejszy stosunek liczby osób w wieku produkcyjnym do osób w wieku nieprodukcyjnym wywołany był znacznym spadkiem liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej) na rzecz osób w wieku produkcyjnym. Wiąże się to z osiągnięciem dorosłości przez ostatnie roczniki echa wyżu demograficznego.

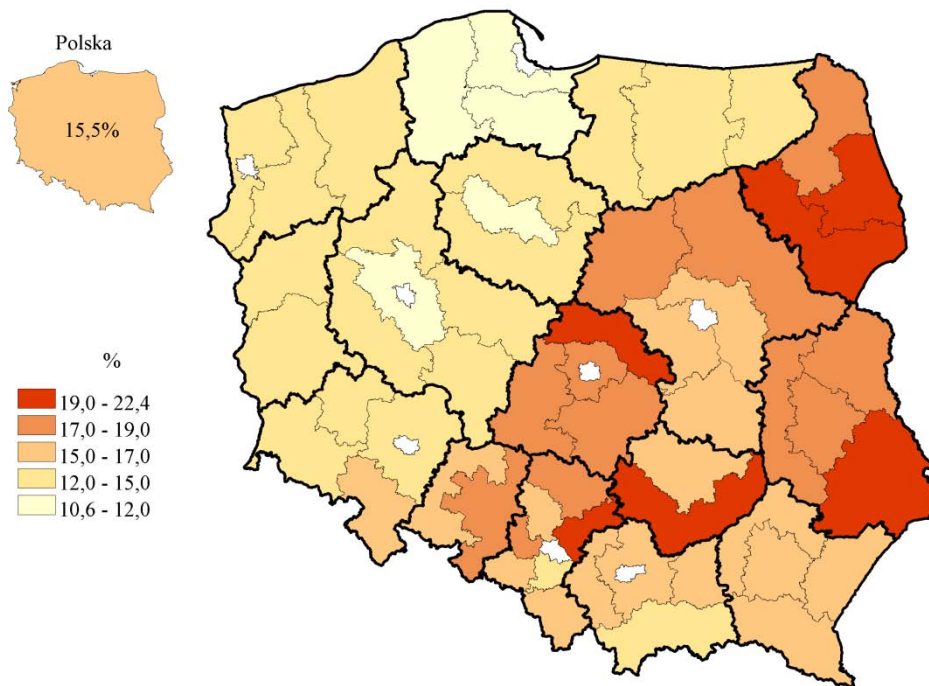
Wykres 1. Struktura ludności na obszarach wiejskich według ekonomicznych grup wieku i województw w 2009 r. Stan w dniu 31XII

Najmniej osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało na obszarach wiejskich w podregionach wałbrzyskim, tyskim oraz szczecińskim (po 51). Najmniej korzystna sytuacja była pod tym względem w podregionach łomżyńskim (74) i suwalskim (68).

Największy udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w liczbie ludności ogółem odnotowano w podregionach gdańskim (25,9%) oraz nowosądeckim (25,5%), zaś najmniejszy – w podregionach sosnowieckim (16,8%) oraz opolskim (17,1%). Największym udziałem ludności w wieku poprodukcyjnym charakteryzował się podregion łomżyński (22,4%), a najmniejszym – gdański (10,6%).

Mapa 2. Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności obszarów wiejskich według podregionów w 2009 r.
Stan w dniu 31 XII

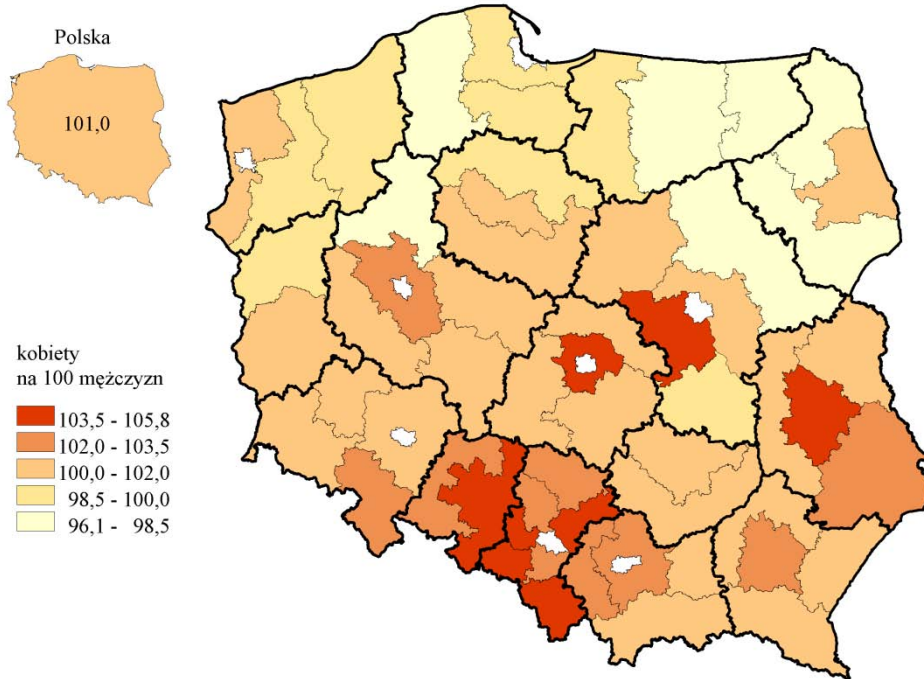
Na 100 mężczyzn na obszarach wiejskich przypadało 101 kobiet (wobec 111 na obszarach miejskich oraz 107 ogółem w kraju). Wartości te kształtują się na podobnym poziomie jak w 2003 r.

W skali województw, najwyższym współczynnikiem feminizacji na obszarach wiejskich charakteryzowały się województwa śląskie (103,8) i opolskie (103,6), najniższym zaś – podlaskie (98,0) i warmińsko-mazurskie (98,1).

Wśród podregionów, wyjątkowo duża liczba kobiet na 100 mężczyzn na obszarach wiejskich cechowała podregiony gliwicki (105,8) i sosnowiecki (104,9). Niski współczynnik feminizacji na obszarach wiejskich odnotowano w podregionach suwalskim (96,1) i ełckim (97,0).

Mapa 3. Współczynnik feminizacji na obszarach wiejskich według podregionów w 2009 r.
Stan w dniu 31 XII

Mężczyźni mieszkający na wsi byli w 2009 r. średnio o prawie 2 lata młodszy od mężczyzn mieszkających w miastach (mediana³ wieku mężczyzn na obszarach wiejskich wynosiła 34,7 lat wobec 36,3 dla obszarów miejskich oraz średniej dla Polski wynoszącej 35,6). Wśród kobiet różnica ta była jeszcze większa na korzyść obszarów wiejskich i wynosiła 4,3 roku. Mediana wieku kobiet mieszkających na wsi wynosiła 37,3 lat w porównaniu z 41,6 dla miast. Od 2003 r. mediana wieku dla obszarów wiejskich wzrosła o 1,5 roku (mężczyźni) oraz 1,4 lat (kobiety), zaś dla obszarów miejskich – analogicznie o 1,3 (mężczyźni) oraz 1,7 (kobiety). Na poziomie województw największe różnice w medianie wieku między miastem a wsią odnotowano w województwie pomorskim.

Warto zwrócić uwagę na dużą rozpiętość regionalną mediany wieku ludności. Porównując dane dotyczące mężczyzn, różnica między „najmłodszym” (pomorskie – 31,8) a „najstarszym” (opolskie – 37,2) województwem wynosiła ponad 5 lat. Rozpiętość regionalna mediany wieku kobiet była jeszcze większa i wynosiła 7 lat pomiędzy województwami pomorskim (33,2) a podlaskim (40,2).

Na poziomie podregionów niską medianą wieku wyróżniają się podregiony gdański (31,7 dla mężczyzn, 33,0 dla kobiet – dane dla 2009 r.) oraz nowosądecki (31,9 dla mężczyzn, 33,6 dla kobiet), natomiast wysoką – sosnowiecki (39,2 dla mężczyzn, 42,9 dla kobiet), gliwicki (39,0 dla mężczyzn, 40,5 dla kobiet) oraz łomżyński (37,7 dla mężczyzn, 41,5 dla kobiet). Niskie wartości mediany wieku mogą świadczyć o wysokim przyroście naturalnym bądź imigracyjnym charakterze podregionu czy województwa. Wysokie wartości sugerują, że podregion lub województwo ma charakter emigracyjny, co wpływa także na niższy przyrost naturalny.

Na obszarach wiejskich w 2009 r. udział ludności z wyższym wykształceniem w liczbie ludności ogółem w wieku ponad 13 lat był prawie trzykrotnie niższy niż w miastach (8,1% wobec 24,0%). Zgodnie z ogólnopolską tendencją, wyższe wykształcenie na wsi częściej

³ Mediana wieku wskazuje przeciętny wiek osób w danej zbiorowości (np. zamieszkującej określone terytorium). Wartość mediany wyznacza granicę wieku, którą połowa osób w danej zbiorowości już przekroczyła, a druga połowa jeszcze nie osiągnęła.

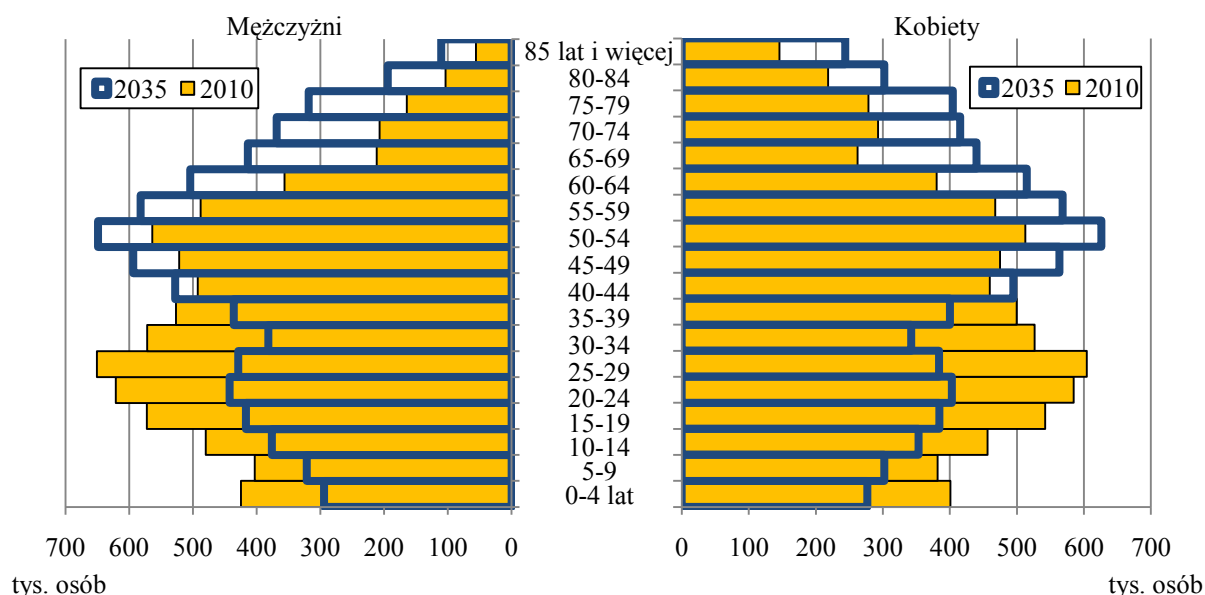
posiadają kobiety niż mężczyźni (9,4% wobec 6,5%). Obszary wiejskie charakteryzują się dużym udziałem ludności z wykształceniem zasadniczym zawodowym (29,0% wobec 20,0% w miastach) oraz podstawowym (26,5% wobec 13,1% w miastach).

Prognozy demograficzne

Zgodnie z prognozą ludności, do 2035 r. liczba ludności Polski zmniejszy się o 5,7% osiągając wartość 36 mln. Spadek liczby ludności prognozowany jest głównie w miastach (o 8,9%), natomiast w niewielkim stopniu dotknie obszary wiejskie (o 0,7%).

Korzystna sytuacja demograficzna na obszarach wiejskich wystąpi w województwach pomorskim (wzrost liczby ludności o 12,8% w porównaniu z danymi z 2009 r.), wielkopolskim (wzrost o 8,5%) oraz małopolskim (wzrost o 6,7%). Znaczna depopulacja wsi spodziewana jest natomiast w województwach podlaskim (spadek o 14,8%), lubelskim (spadek o 10,5%), opolskim (spadek o 10,0%), świętokrzyskim (spadek o 8,7%) oraz warmińsko-mazurskim (spadek o 8,6%). Warto zauważyć, że prognoza dla obszarów miejskich jest niekorzystna – jedynym województwem, w którym liczba mieszkańców miast ma wzrosnąć jest województwo mazowieckie (o 7,7%).

Wykres 2. Prognoza ludności według grup wieku i płci na obszarach wiejskich

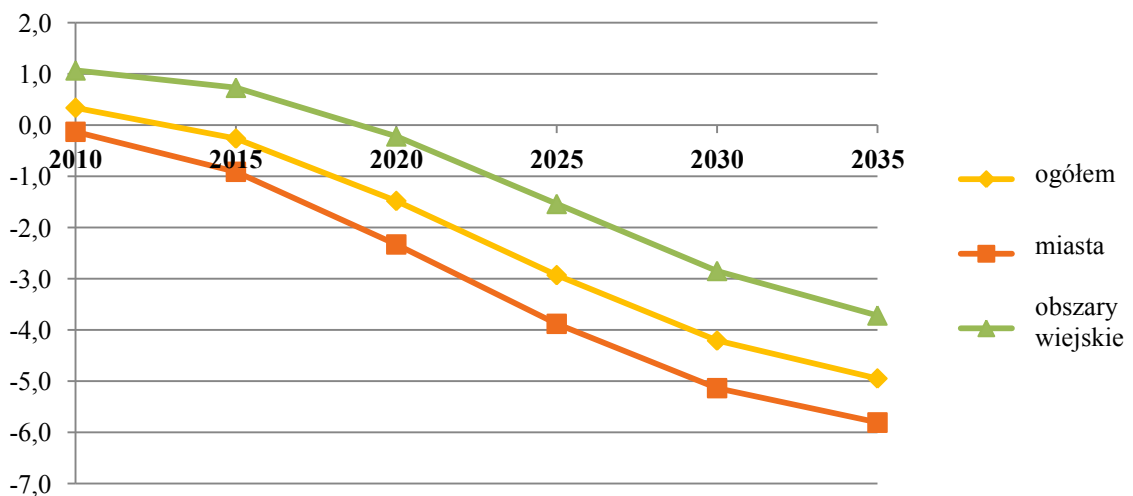
W ciągu najbliższych 25 lat znacznie wzrośnie współczynnik obciążenia demograficznego. W 2009 r. na 100 osób w wieku produkcyjnym na obszarach wiejskich przypadało 59 osób w wieku nieprodukcyjnym (w miastach – 52). Według prognozy, w 2035 r. współczynnik ten będzie wynosił 71 dla wsi (w miastach – 76). Wiąże się to w głównej mierze ze stałym wzrostem udziału osób w wieku poprodukcyjnym (z 25 do 43 na 100 osób w wieku produkcyjnym na obszarach wiejskich, z 26 do 49 na obszarach miejskich). Prognozowany jest także spadek udziału osób w wieku przedprodukcyjnym na obszarach wiejskich (z 34 do 28 na 100 osób w wieku produkcyjnym). Natomiast w miastach udział tej grupy ma wzrosnąć (z 26 do 27 w 2035 r.), w 2025 r. osiągając wartość 31. Najwyższy wskaźnik obciążenia demograficznego w 2035 r. na obszarach wiejskich ma dotyczyć województw

podlaskiego (77) oraz lubelskiego, łódzkiego i świętokrzyskiego (po 74), zaś najniższy – dolnośląskiego (67) oraz pomorskiego i wielkopolskiego (po 68). Największy udział ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym ma charakteryzować województwa podlaskie (50) oraz opolskie, śląskie i świętokrzyskie (po 48), zaś najmniejszy – pomorskie (37) oraz wielkopolskie (39). Województwo pomorskie ma charakteryzować także najwyższy udział ludności w wieku przedprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (31). Najmniej korzystna sytuacja przewidywana jest w województwie opolskim – udział ludności w wieku przedprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym wyniesie 23.

Konsekwencją procesu starzenia się społeczeństwa będzie wzrost mediany wieku aż o ponad 10 lat. Zgodnie z prognozą, wskaźnik ten na obszarach wiejskich w 2035 r. przyjmie wartości 45,5 lat dla mężczyzn oraz 48,3 dla kobiet (w 2009 r. było to odpowiednio 34,7 oraz 37,3 lat). Zmniejszy się różnica w medianie wieku mieszkańców wsi i miast z 1,6 do 0,9 (mężczyźni) oraz z 4,3 do 2,2 (kobiety). Według prognozy, w 2035 r. najniższą medianą wieku ogółem będzie się charakteryzowało województwo pomorskie (44,1), natomiast najwyższą – opolskie (49,3) i śląskie (49,2).

Przyrost naturalny ma po raz pierwszy przyjąć wartość ujemną dla obszarów wiejskich w 2020 r. w wyniku spadku liczby urodzeń do 10,3 na 1000 ludności (w 2009 r. wskaźnik wynosił 11,4). W następnych latach wartość ta ma dalej spadać aż do poziomu 7,7 w 2035 r. przy jednoczesnym wzroście liczby zgonów na 1000 ludności (11,4 w 2035 r.), co oznacza ujemną wartość przyrostu naturalnego na 1000 ludności – minus 3,7. Prognoza dla miast jest również niekorzystna – zakłada bowiem przyrost naturalny na poziomie minus 5,8 w tym samym roku.

Wykres 3. Prognoza przyrostu naturalnego na 1000 ludności do 2035 r.

Małżeństwa i rozwody

Na obszarach wiejskich w 2009 r. zawierano blisko 7 małżeństw na 1000 ludności (wzrost z ponad 5 w 2003 r.). Podobne wartości notuje się na obszarach miejskich. Znaczne różnice zanotowano natomiast w liczbie rozwodów na 1000 ludności – na obszarach wiejskich w 2009 r. był to prawie 1, a na obszarach miejskich – ponad 2.

Ludność zamieszkująca na wsi wstępuje w związki małżeńskie wcześniej niż ludność miejska. Mediana wieku nowożeńców na obszarach wiejskich wyniosła w 2009 r. 24,8 lat (kobiety) oraz 27,0 lat (mężczyźni) wobec odpowiednio 26,5 lat oraz 28,4 lat w miastach.

Urodzenia

Na obszarach wiejskich rodzi się więcej dzieci w przeliczeniu na 1000 ludności niż w miastach – w 2009 r. było to 11,4 urodzeń żywych (wzrost z 10,3 w 2003 r.) wobec 10,6 na obszarach miejskich (znaczący wzrost z 8,5). Najwyższą wartością wskaźnika na obszarach wiejskich charakteryzowało się województwo pomorskie (14,2 na 1000 ludności), najniższą zaś – opolskie (9,0). Najwięcej urodzeń na 1000 ludności przypadało na obszarach wiejskich w podregionach gdańskim (14,5) i śląskim (14,0), najmniej – w podregionach opolskim (8,1) i sosnowieckim (8,9).

Współczynnik dzietności ogólnej był na obszarach wiejskich w 2009 r. wyższy niż na obszarach miejskich (1,50 wobec 1,33). Wartość współczynnika dzietności ogólnej sugeruje brak prostej zastępowalności pokoleń na obszarach wiejskich. Wysokim współczynnikiem wyróżniały się województwa pomorskie (1,75), mazowieckie (1,58) oraz warmińsko-mazurskie (1,58), niskim zaś – opolskie (1,14) oraz śląskie (1,37).

Zgony

Statystyki zgonów na obszarach wiejskich nie odbiegają znacząco od danych dla pozostałej części kraju. W 2009 r. na wsi odnotowano 10,3 zgonów na 1000 ludności, natomiast na obszarach miejskich – 10,0. W porównaniu do w 2003 r., różnica w liczbie zgonów między miastem a wsią zmniejszyła się. W skali kraju liczba zgonów na 1000 ludności wzrosła w ciągu 6 lat z 9,6 do 10,1. Najmniejszy wskaźnik zgonów odnotowano w województwach południowej Polski – małopolskim (8,8) oraz podkarpackim (9,3), najwyższy zaś – w pomorskim (14,2) i podlaskim (13,2).

Najmniejszą liczbą zgonów na 1000 ludności na obszarach wiejskich odnotowano w podregionach nowosądeckim i bydgosko-toruńskim (po 7,6), zaś największą – w podregionach gdańskim (14,5), śląskim (14,0) oraz stargardzkim (13,9).

Liczba zgonów niemowląt przypadających na 1000 urodzeń żywych jest bardzo zbliżona na wsi (5,5) oraz w miastach (5,6). W skali całego kraju liczba ta spadła od 2003 r. z 7,0 do 5,6, co świadczy o wyższej jakości opieki medycznej w czasie porodów i okresie bezpośrednio po narodzeniu dziecka. Warto zauważyć, że dane dotyczące zgonów niemowląt, szczególnie na niższym poziomie agregacji przestrzennej, mają często charakter skokowy (bardzo duże różnice w następujących po sobie latach).

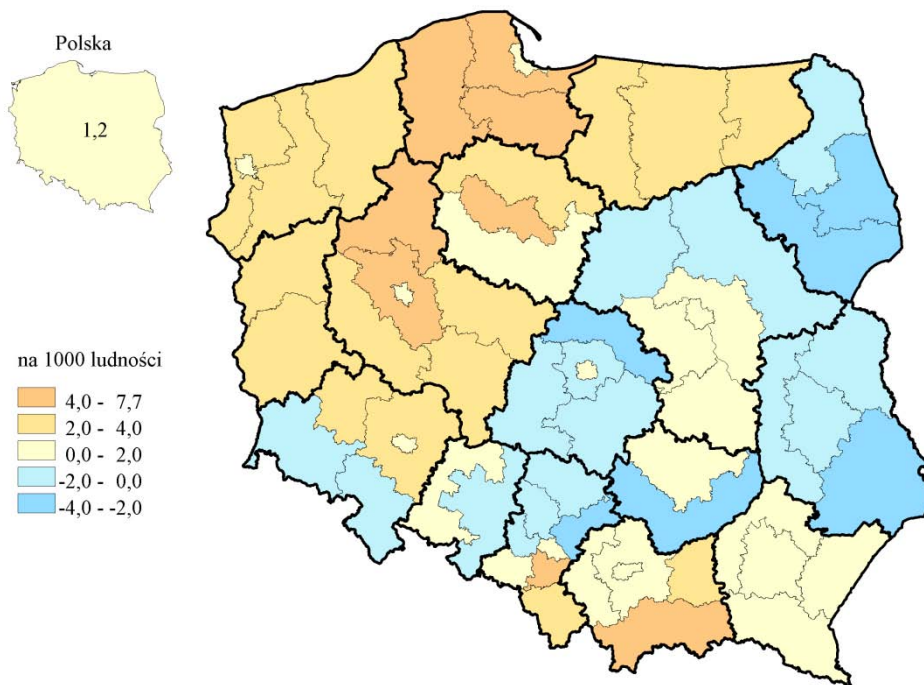
Największe różnice w przyczynach zgonów między obszarami wiejskimi a miejskimi obserwuje się w przypadku chorób układu krążenia. Na obszarach wiejskich przypadało w 2008 r. 48,9 zgonów na 10 tys. ludności z powodu chorób układu krążenia, natomiast na obszarach miejskich 43,1. Na obszarach wiejskich mniej zgonów niż w miastach było wywołanych nowotworami (22,9 na 10 tys. ludności wobec 26,4).

Przyrost naturalny

Przyrost naturalny na obszarach wiejskich w 2009 r. był zauważalnie wyższy niż na obszarach miejskich (1,2 wobec 0,6 na 1000 ludności), a w porównaniu z 2003 r. odnotowano jego wyraźny wzrost (o 1,0 na obszarach wiejskich oraz o 1,3 na obszarach miejskich). Tym samym współczynnik dynamiki demograficznej na obszarach wiejskich wzrósł w ciągu 6 lat z 1,018 do 1,117.

Poziomem przyrostu naturalnego wyraźnie powyżej średniej wartości dla obszarów wiejskich wyróżniały się podregiony gdański (7,7), nowosądecki (5,9) oraz tyski (5,8). Najmniejsze wartości odnotowano natomiast w podregionach sosnowieckim (minus 4,0) i łomżyńskim (minus 3,8).

Mapa 4. Przyrost naturalny na obszarach wiejskich według podregionów w 2009 r.

Przeciętne dalsze trwanie życia

Przeciętne trwanie życia na obszarach wiejskich wyniosło w 2009 r. dla mężczyzn 71,0 lat, a dla kobiet – 80,2 lat. Przewidywana długość życia mężczyzn na obszarach wiejskich była niższa niż na obszarach miejskich oraz dla całego kraju (odpowiednio 71,9 i 71,5), a kobiet – wyższa (odpowiednio 80,0 i 80,1). Od 2003 r. przeciętne trwanie życia na obszarach wiejskich wzrosło o 1 rok (zarówno dla mężczyzn, jak i kobiet).

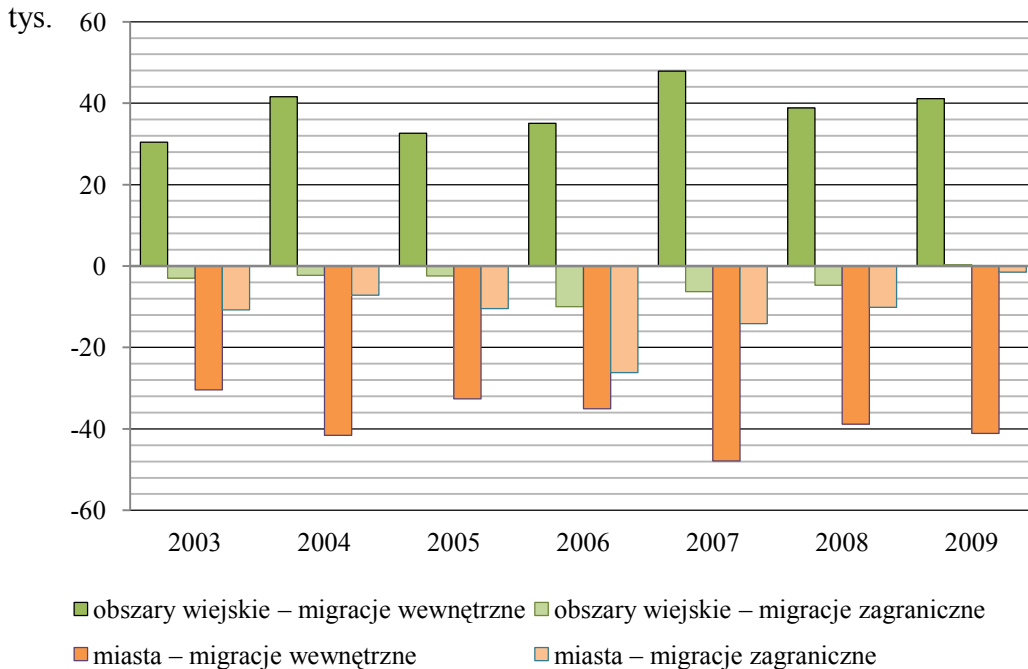
Najwyższą przeciętną długością życia ludności na obszarach wiejskich charakteryzują się województwa małopolskie (81,2 dla kobiet oraz 72,9 dla mężczyzn) oraz podkarpackie (odpowiednio 81,2 oraz 72,7). Wyróżniającymi się podregionami w przeciętnej długości życia mężczyzn na obszarach wiejskich były podregiony tyski (73,6) oraz nowosądecki (73,5), zaś w przeciętnej długości życia kobiet – oświęcimski i suwalski (po 81,7) oraz nowosądecki (81,6).

Migracje ludności

Analizując dane dotyczące migracji należy pamiętać, że opierają się one o dane meldunkowe, co nie odzwierciedla w pełni stanu rzeczywistego. W 2009 r. obszary wiejskie

we wszystkich województwach cechowały się dodatnim saldem migracji wewnętrznych. W skali całego kraju w badanym roku przeprowadziło się z miasta na wieś ponad 41 tys. osób. Największy napływ ludności na obszary wiejskie miał miejsce w województwach dolnośląskim i pomorskim (po 0,6% ludności wiejskiej w 2009 r.) oraz śląskim i wielkopolskim (po 0,5%).

Wykres 4. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały

Porównując z 2003 r., saldo migracji na obszarach wiejskich w kraju wzrosło o prawie 11 tys. (z 30,4 tys.). Województwami, w których wzrost był najbardziej widoczny, są województwa dolnośląskie (o 61,7%), wielkopolskie (o 50,0%) oraz łódzkie (o 46,9%). Warto zwrócić uwagę, że województwa wschodniej Polski, tj. lubelskie, warmińsko-mazurskie oraz podlaskie, wciąż charakteryzują się ujemnym saldem migracji, aczkolwiek w ciągu 6 lat tempo odpływu ludności z obszarów wiejskich w tych województwach zmniejszyło się. Województwami, w których saldo migracji na obszarach wiejskich zmalało w porównaniu z 2003 r. są województwa podkarpackie (o 40,6%) oraz świętokrzyskie (o 9,0%).

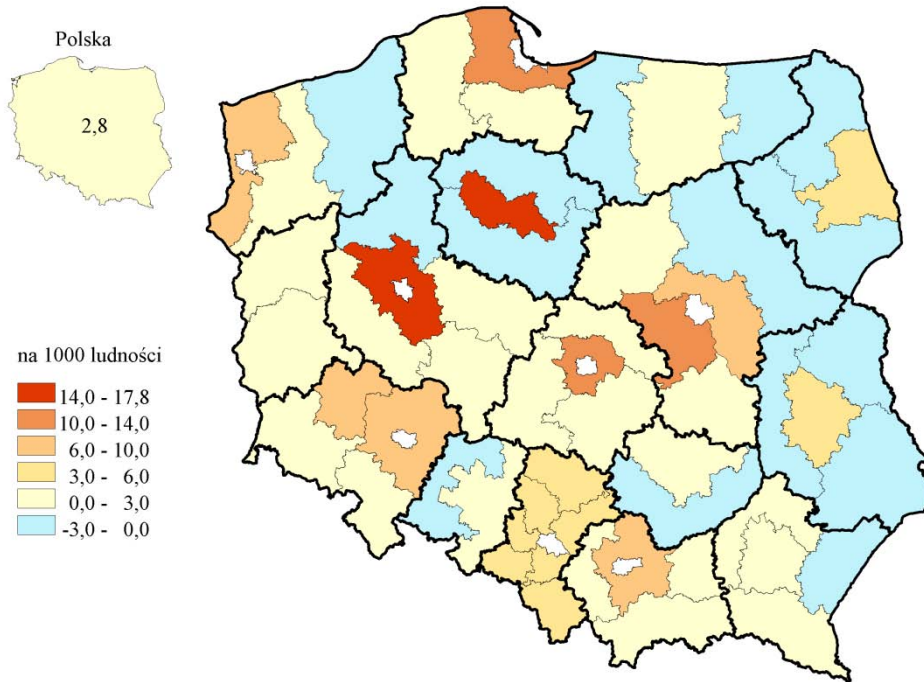
Zjawisko migracji zagranicznych dotyczyło wielokrotnie mniejszej liczby osób niż migracje wewnętrzne. W 2009 r. saldo migracji zagranicznych na obszarach wiejskich było dodatnie (292), w przeciwieństwie do salda migracji zagranicznych na obszarach miejskich (minus 1488). Skala migracji znacznie zmniejszyła się w porównaniu z poprzednim rokiem – wówczas saldo migracji było ujemne zarówno na obszarach wiejskich (minus 4749), jak i na obszarach miejskich (minus 10116). Ujemne saldo migracji zagranicznych w 2009 r. odnotowano w województwach opolskim (minus 654) oraz śląskim (minus 304). Najwięcej imigrantów z zagranicy przybyło na obszary wiejskie województwa małopolskiego (521).

Podregiony o charakterze zdecydowanie imigracyjnym na obszarach wiejskich to podregiony bydgosko-toruński i poznański (po +1,8% liczby ludności), łódzki i warszawski zachodni (po +1,3%) oraz gdański (+1,2%). Wszystkie te podregiony znajdują się w strefie wpływów dużych miast. Zróżnicowanie wewnątrzwojewódzkie (na korzyść podregionów wokół miast wojewódzkich) zaobserwowano we wszystkich województwach.

Podregionami charakteryzującymi się największym odpływem ludności na obszarach wiejskich w 2009 r. były podregiony łomżyński, suwalski, elbląski (po 0,3% liczby ludności) oraz bialski, chełmsko-zamojski i ełcki (po 0,2%).

Mapa 5. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na obszarach wiejskich według podregionów w 2009 r.

Przyrost rzeczywisty

Sytuację demograficzną na obszarach wiejskich dobrze obrazują dane dotyczące przyrostu rzeczywistego, który uwzględnia przyrost naturalny oraz ruchy migracyjne. W 2009 r. na obszarach wiejskich wyniósł on 0,4% liczby ludności. Najwyższym wskaźnikiem charakteryzowały się województwa pomorskie (wzrost o 1,2%), wielkopolskie (wzrost o 0,8%) oraz dolnośląskie (wzrost o 0,7%), najniższym zaś – podlaskie (spadek o 0,4%) oraz lubelskie (spadek o 0,3%).

Spośród podregionów najwyższym saldem przyrostu rzeczywistego wyróżniały się podregiony poznański (wzrost o 2,3% liczby ludności), bydgosko-toruński (wzrost o 2,2%) oraz gdański (wzrost o 2,0%). Ujemny przyrost rzeczywisty cechował natomiast podregiony łomżyński (spadek o 0,7% liczby ludności), chełmsko-zamojski (spadek o 0,6%) oraz bialski i suwalski (spadek o 0,4%).

*

* *

Z analizy danych demograficznych dotyczących obszarów wiejskich wyłania się różnicowany obraz polskiej wsi. Tradycyjnie, w porównaniu do miasta, na wsi żyją ludzie młodszy oraz rodzi się więcej dzieci.

Struktura wiekowa na wsi jest mniej korzystna niż w miastach. Na uwagę zwracają wyjątkowo „stare” województwa Polski wschodniej – podlaskie, warmińsko-mazurskie oraz lubelskie. Na drugim biegunie znajdują się województwa pomorskie, podkarpackie oraz małopolskie.

Zdecydowanie liczniej zamieszkane są obszary wiejskie w południowej części kraju – w szczególności w województwach śląskim i małopolskim. Najmniejszą gęstością zaludnienia cechuje się północno-wschodnia część kraju, czyli województwa podlaskie i warmińsko-mazurskie.

Niekorzystna sytuacja demograficzna (wysoka mediana wieku, niski przyrost rzeczywisty, niski współczynnik feminizacji, niekorzystna struktura wiekowa) charakteryzuje województwa wschodniej i środkowo-wschodniej Polski (podlaskie, lubelskie, warmińsko-mazurskie, mazowieckie oraz łódzkie). Wśród nich zdecydowanie najmniej korzystnie prezentują się województwa podlaskie oraz lubelskie.

Obserwowane jest również duże różnicowanie wewnątrzwojewódzkie na obszarach wiejskich. Kondycja tych obszarów jest uzależniona od odległości od miasta wojewódzkiego oraz jego siły. Zdecydowanie korzystniej prezentują się podregiony stanowiące bezpośrednie zaplecze ośrodków metropolitalnych, funkcjonalnie z nimi powiązane. Podregionami wyróżniającymi się na tle sąsiednich jednostek terytorialnych niekorzystnymi wskaźnikami, są podregiony pilski (wielkopolskie), ostrołęcko-siedlecki (mazowieckie), sandomiersko-jędrzejowski (świętokrzyskie), skierniewicki (łódzkie), nyski (opolskie) oraz koszaliński (zachodniopomorskie).

Prognozy demograficzne wskazują na dwa podstawowe problemy związane ze stanem ludności na obszarach wiejskich. Pierwszym z nich jest powszechne starzenie się społeczeństwa, skutkujące znacznym wzrostem wskaźnika obciążenia demograficznego. Najtrudniejszą sytuację pod tym względem prognozuje się w województwach wschodniej Polski oraz opolskim. Na tle kraju najlepiej wypadają zaś województwa pomorskie, wielkopolskie oraz kujawsko-pomorskie. Drugim znaczącym problemem wynikającym z analizy prognozy demograficznej ludności będzie pogłębiająca się peryferyzacja całych regionów wywołana znacznym odpływem ludności. Wydaje się, że najbardziej podatne na to zjawisko będą województwa świętokrzyskie, opolskie oraz łódzkie, dobrze skomunikowane z silniejszymi regionami. Ponadto, znaczna depopulacja, spowodowana głównie migracją do miast, spodziewana jest na obszarach wiejskich wschodniej Polski. Przyrost ludności na obszarach wiejskich przewidywany jest głównie w strefach podmiejskich największych polskich metropolii.

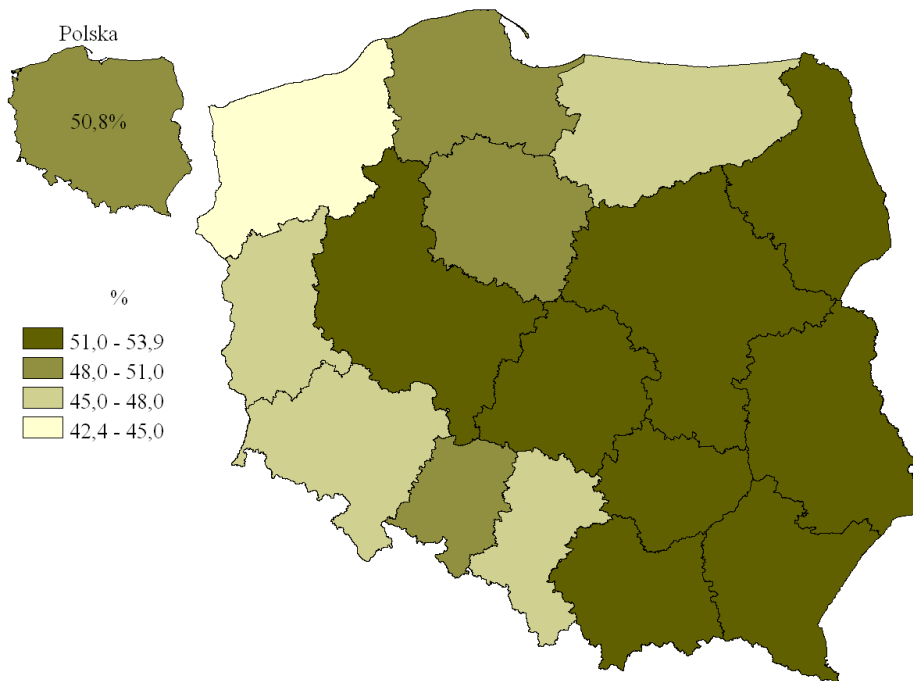
2. Sytuacja ekonomiczna ludności

Economic situation of population

Aktywność ekonomiczna

Spośród 12 mln ludności w wieku 15 lat i więcej zamieszkującej na wsi w 2009 r. prawie 6,6 mln osób (55,2%) było aktywnych zawodowo. Współczynnik aktywności zawodowej był zdecydowanie wyższy wśród mężczyzn (64,4%) niż wśród kobiet (46,4%). Wskaźnik zatrudnienia wyniósł 50,8% dla ludności wiejskiej ogółem, przy czym odnotowano znaczną różnicę pomiędzy wskaźnikiem zatrudnienia mężczyzn (59,8%) a kobiet (42,2%). Wskaźnik ten w porównaniu z 2003 r. wzrósł o 4,9 pkt proc. ogółem, o 6,7 pkt proc. dla mężczyzn i o 3,3 pkt proc. dla kobiet. Najwyższym wskaźnikiem zatrudnienia charakteryzowało się województwo mazowieckie (53,9%), najniższym zaś – zachodniopomorskie (42,4%).

Mapa 6. Wskaźnik zatrudnienia na obszarach wiejskich według województw w 2009 r.

Spośród osób pracujących, w pełnym wymiarze czasu w 2009 r. pracowało 89,9% (wzrost z 82,2% w 2003 r.). Pracę w niepełnym wymiarze czasu prawie dwukrotnie częściej podejmowały kobiety (13,1% liczby kobiet pracujących ogółem wobec 7,0% mężczyzn).

Odnotowuje się różnice w aktywności ekonomicznej ludności związanej z gospodarstwem rolnym a ludnością bezrolną. Współczynnik aktywności zawodowej ludności związanej z gospodarstwem rolnym wyniósł 66,1%, a dla ludności niezwiązanej z gospodarstwem rolnym – 47,3%, natomiast stopa bezrobocia odpowiednio – 4,5% i 11,4%. Szczególnie niski poziom wskaźników dotyczył bezrolnych kobiet (wskaźnik zatrudnienia na poziomie 32,9%, współczynnik aktywności zawodowej – 37,8%). Należy także odnotować spadek bezrobocia wśród osób niezwiązanych z gospodarstwem rolnym – z 28,4% w 2003 r. do 11,4% w 2009 r. Różnice między ludnością związaną z gospodarstwem rolnym a ludnością bezrolną częściowo mogą wynikać z ukrytego bezrobocia w pierwszej grupie.

Najwyższy współczynnik aktywności zawodowej na obszarach wiejskich odnotowano w grupach wiekowych 45-49 lat (93,1%), 40-44 lata (92,3%) oraz 35-39 lat (91,0%). Na nieco

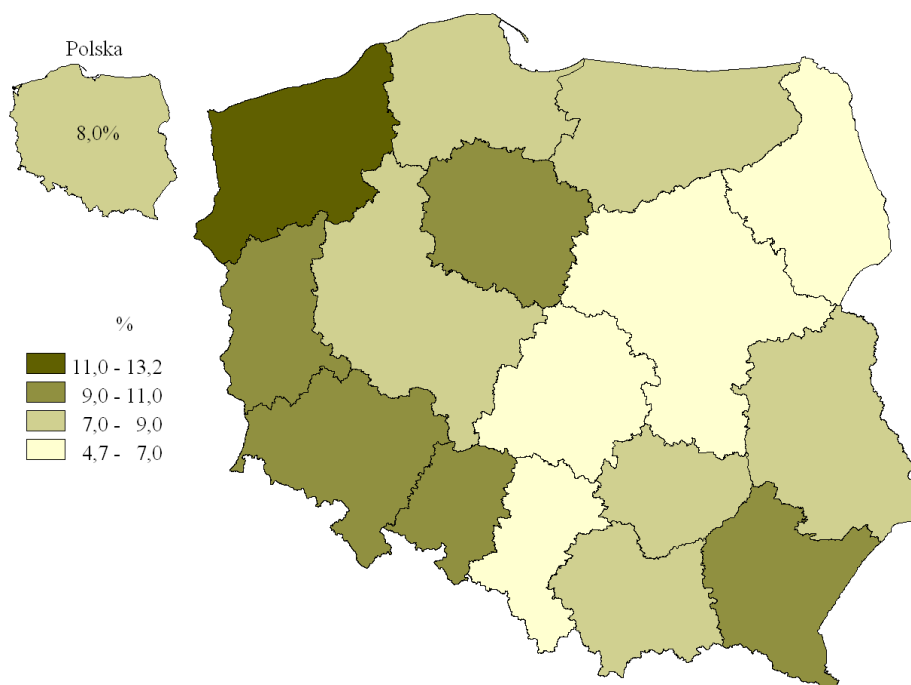
niższym poziomie utrzymywał się on w przedziałach 30-34 lata (83,8%), 25-29 lat (80,6%). Dla grupy wiekowej wchodzącej na rynek pracy (20-24 lata) współczynnik aktywności zawodowej wyniósł 64,2%. Znacznie mniejszy odsetek ludności aktywnej zawodowo obserwuje się w przedziale wiekowym 55-59 lat (45,5%). Spośród ludności w wieku 60-64 lata na obszarach wiejskich aktywnych zawodowo było 20,3% osób, natomiast w grupie powyżej 65 lat – 6,4%.

W każdym przedziale wiekowym wskaźnik zatrudnienia wśród ludności związanej z rolnictwem był wyższy niż wśród ludności bezrolnej. Najmniejsze różnice wystąpiły w przedziale wiekowym 20-24 lata (9,0 pkt proc.). W grupach wiekowych 30-34 oraz 35-39 lat różnice wyniosły po 16,0 pkt proc., a w grupie 40-44 – 17,8 pkt proc. Systematycznie wzrastały one w następnych grupach (21,0 pkt proc. w przedziale 45-49 lat, 24,9 pkt proc. w grupie 50-54). Wraz ze wzrostem wieku grupy różnice w poziomie wskaźnika zatrudnienia zwiększały się (35,7 pkt proc. w przedziale wiekowym 55-59 lat). Wśród ludności bezrolnej powyżej 65 lat w 2009 r. współczynnik aktywności zawodowej wyniósł 1,2% wobec 16,5% wśród ludności związanej z gospodarstwem rolnym.

W 2009 r. stopa bezrobocia na obszarach wiejskich wyniosła 8,0%. Warto odnotować znaczny spadek tego wskaźnika w porównaniu z 2003 r. (o 9,8 pkt proc.). Stopa bezrobocia była wyższa w przypadku kobiet niż mężczyzn (9,1% wobec 7,2%). W 2009 r. osiągnęła wartości od 13,2% w województwie zachodniopomorskim do 4,7% w województwie podlaskim. Rozpiętość stopy bezrobocia między wartościami skrajnymi zmniejszyła się ponad dwukrotnie w porównaniu z 2003 r. (8,5 pkt proc. wobec 20,6 pkt proc.).

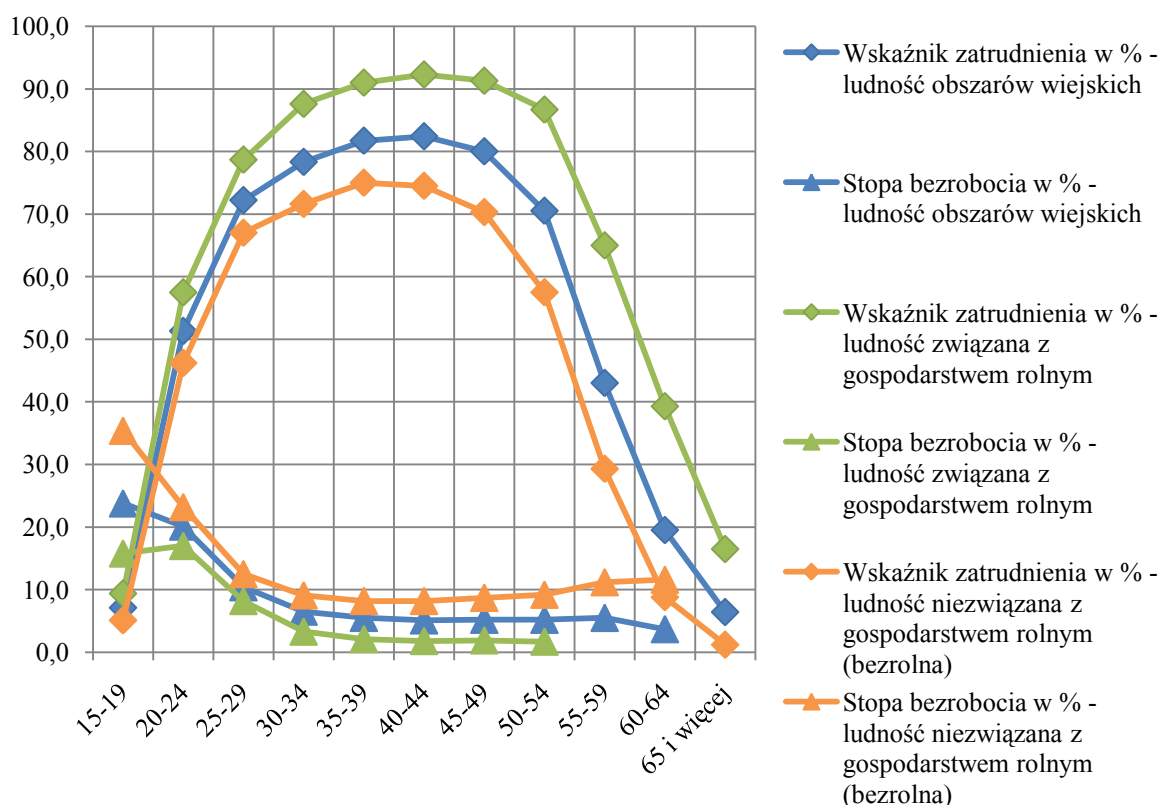
Zdecydowanie najwyższa stopa bezrobocia na obszarach wiejskich dotyczyła ludności w wieku 20-24 lata (20,1%). W pięcioletnich grupach wiekowych z przedziału 30-65 lat wartości wskaźnika wynosiły od 3,7 do 6,5%. Stopa bezrobocia wśród ludności związanej z rolnictwem była dla każdej grupy wiekowej niższa niż wśród ludności bezrolnej. Najwyższa stopa bezrobocia wśród ludności związanej z rolnictwem wynosiła 17,0% (20-24 lata). Bezrobocie wśród ludności powyżej 30. roku życia było notowane na bardzo niskim poziomie (maksymalnie 3,3% w przedziale 30-34 lata).

Mapa 7. Stopa bezrobocia na obszarach wiejskich według województw w 2009 r.

Spośród 833 tys. zarejestrowanych bezrobotnych na obszarach wiejskich w 2009 r. bez prawa do zasiłku pozostawało 670 tys. osób (80,4%). W miastach wskaźnik ten osiągnął podobne wartości. Tak duży udział bezrobotnych bez prawa do zasiłku świadczy o wieloletnim charakterze bezrobocia zarówno na wsi, jak i w miastach. Najtrudniejszą sytuację pod tym względem odnotowano w województwach lubelskim (88,3%) oraz podlaskim (88,2%).

Wykres 5. Współczynnik aktywności zawodowej oraz stopa bezrobocia według grup wieku, miejsca zamieszkania oraz związku z gospodarstwem rolnym w 2009 r.

Dojazdy do pracy

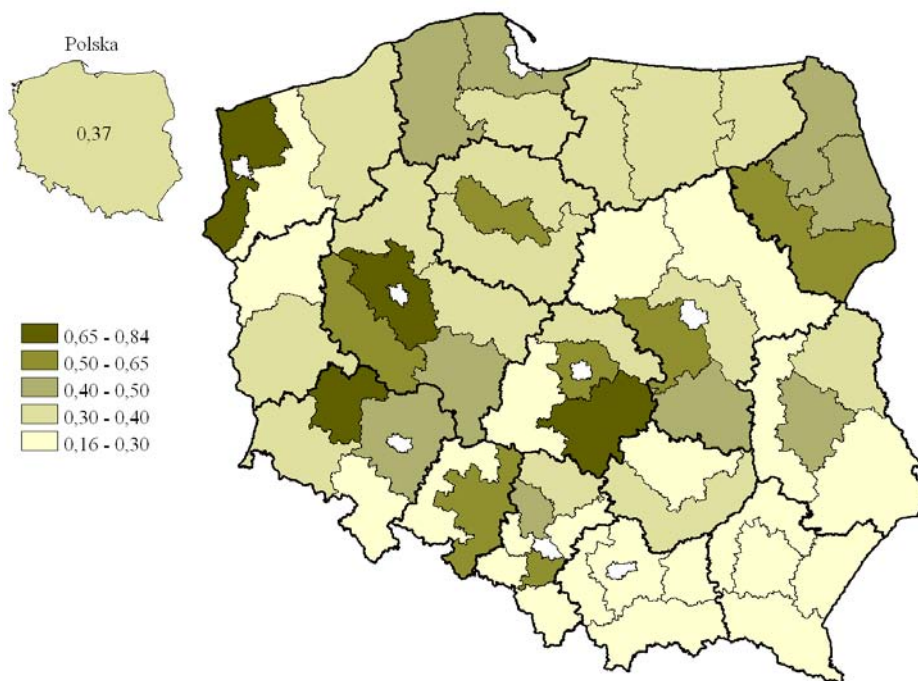
Spośród 14,9 mln osób zamieszkujących na obszarach wiejskich w 2006 r. ponad 1,3 mln wyjeżdżało do pracy, a przyjeżdżało – 0,5 mln. Saldo dojazdów do pracy dla obszarów wiejskich wyniosło minus 841 tys. osób. Biorąc pod uwagę, że spośród osób mieszkających na obszarach wiejskich pracowało (w 2006 r.) nieco ponad 5,6 mln, to okazuje się, że ponad jedna piąta pracowników dojeżdżała do pracy poza swoim miejscem zamieszkania.

Najniższym ilorazem przepływów⁴ na obszarach wiejskich charakteryzowały się podregiony krośnieński (0,16, saldo minus 35,5 tys.), sosnowiecki (0,20, saldo minus 9,2 tys.) oraz oświęcimski (0,21, saldo minus 40,7 tys.) i nyski (0,21, saldo minus 15,4 tys.). Najwyższym wskaźnikiem, sugerującym równomierny rozkład miejsc pracy między obszarami miejskimi i wiejskimi, wyróżniały się podregiony piotrkowski (0,84, saldo minus 4,6 tys.), poznański (0,81, saldo minus 7,9 tys.) oraz legnicko-głogowski (0,77, saldo minus 3,3 tys.). Rozkład

⁴ Iloraz przepływów wyraża stosunek liczby osób przyjeżdżających do pracy do liczby osób wyjeżdżających do pracy. Im mniejsza wartość, tym większa przewaga osób wyjeżdżających. Wartość „1” oznacza równowagę.

przestrzenny pokazuje bardziej zrównoważony kierunek przepływów w podregionach otaczających stolicę województwa.

Mapa 8. Iloraz przepływów na obszarach wiejskich według podregionów w 2006 r.

Dochody gospodarstw domowych

Przeciętne gospodarstwo domowe w kraju w 2009 r. składało się z 2,8 osób. Najliczniejsze były gospodarstwa domowe rolników (4,3 osoby), następnie gospodarstwa pracowników na stanowiskach robotniczych (3,7). Najmniej liczne były gospodarstwa domowe emerytów i rencistów (1,9). Mimo iż na obszarach wiejskich zamieszkiwało 39% Polaków, to tworzyli oni tylko 1/3 gospodarstw domowych w kraju. Widać znaczną różnicę w liczbie dużych gospodarstw domowych między miastem a wsią – gospodarstwa domowe składające się z 5 i więcej osób na obszarach wiejskich stanowiły 17,6% wszystkich gospodarstw (w miastach blisko trzykrotnie mniej), a gospodarstwa 4-osobowe – 18,3% liczby gospodarstw domowych ogółem (w miastach – 14,3%). W miastach udział jednoosobowych gospodarstw domowych jest znacznie większy niż na wsi (29,9% liczby gospodarstw ogółem wobec 21,6%).

Tabl. 1. Gospodarstwa domowe według liczby osób w 2009 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Liczba osób w gospodarstwie				
		1	2	3	4	5 i więcej
w tysiącach						
Ogółem	14317,9	3880,3	3740,2	3025,7	2244,0	1427,6
Wieś	4849,6	1047,8	1101,8	959,1	885,6	855,1
Miasta	9468,2	2832,4	2638,3	2066,6	1358,4	572,5
w odsetkach						
Ogółem	100,0	27,1	26,1	21,1	15,7	10,0
Wieś	100,0	21,6	22,7	19,8	18,3	17,6
Miasta	100,0	29,9	27,9	21,8	14,3	6,0

Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny w gospodarstwie domowym w 2009 r. wynosił 3153 zł. Najwyższy był w gospodarstwach pracujących na własny rachunek (4718 zł), gospodarstwach pracowników na stanowiskach nierobotniczych (4468 zł) oraz w gospodarstwach rolników (3809 zł). Zdecydowanie najniższym dochodem dysponowały gospodarstwa emerytów i rencistów (2104 zł).

Zaobserwowano dużą dysproporcję w relacjach miasto-wieś w dochodzie rozporządzalnym na 1 osobę w gospodarstwach domowych. Na obszarach wiejskich wynosił on 889 zł, minimalnie więcej niż w gospodarstwach rolniczych, zaś w miastach – 1255 zł (o 41,1% więcej niż na wsi). Warto zauważyć, że przeciętne miesięczne wydatki w gospodarstwach domowych rolników są o 7,6% wyższe od dochodu rozporządzalnego, co świadczy o finansowaniu części wydatków z innych źródeł. Głównymi składnikami dochodu rozporządzalnego gospodarstw domowych na obszarach wiejskich były dochody z pracy najemnej (46,8%, w miastach – 56,1%), ze świadczeń z ubezpieczeń społecznych (25,8%, w miastach – 25,6%) oraz emerytury (18,7%, w miastach – 20,6%). Dochód z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie stanowił 11,9%.

W 2009 r. na 1 osobę w gospodarstwie domowym rolników przypadało 884 zł. W porównaniu z 2006 r. kwota ta wzrosła o 28,2%. Wzrost ten w największym stopniu dotyczył dochodów z pracy najemnej (o 56,4%) oraz pracy na własny rachunek (o 35,4%). Głównymi składnikami dochodu rozporządzalnego ogółem w gospodarstwach domowych rolników były dochód z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie (68,0%), dochód ze świadczeń z ubezpieczeń społecznych (13,0%), w tym emerytury i renty z tytułu niezdolności do pracy (11,3% dochodu ogółem), dochód z pracy najemnej (11,8%) oraz dochód ze świadczeń pomocy społecznej (3,3%).

Dynamika dochodów nominalnych osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie była w 2009 r. w porównaniu do roku poprzedniego najniższa (101,5%) spośród wszystkich wyróżnionych grup (pracownicy pracujący na własny rachunek poza gospodarstwami indywidualnymi w rolnictwie, pracownicy najemni, emeryci i renciści, utrzymujący się z niezarobkowych źródeł dochodów, pozostali). Średnia krajowa wyniosła 106,6%. Dynamika dochodów realnych pokazuje, że w 2009 r. pracownicy gospodarstw indywidualnych w rolnictwie byli jedyną grupą, której dochody zmniejszyły się w stosunku do poprzedniego roku (98,6% przy średniej krajowej 103,1%).

Według danych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (ZUS) i Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS), w 2009 r. w Polsce było 9,3 mln emerytów i rencistów. Rolnicy indywidualni stanowili 15% tej liczby (1,4 mln). Spośród nich 66,3% pobierało świadczenia rolnicze, 32,9% – świadczenia z tytułu przekazania gospodarstwa rolnego, natomiast pozostałe 0,8% – świadczenia niezwiązane z przekazaniem gospodarstwa rolnego. W porównaniu z 2003 r., liczba rolników indywidualnych pobierających emerytury i renty spadła o 18,7% przy jednoczesnym wzroście o 1,4% liczby emerytów i rencistów ogółem. Odnotowano wzrost udziału osób pobierających świadczenia rolnicze (z 55,0% do 66,3%) oraz spadek udziału rolników pobierających świadczenia z tytułu przekazania gospodarstwa rolnego (z 43,8% do 32,9%).

W 2009 r. 1138 tys. byłych rolników pobierało emerytury, 245 tys. – renty z tytułu niezdolności do pracy, natomiast 43 tys. – renty rodzinne. W porównaniu z 2003 r. przybyło

blisko 22% emerytów, zaś liczba rencistów pobierających świadczenia z tytułu niezdolności do pracy zmalała (o 68,4%). Liczba byłych rolników pobierających renty rodzinne nie uległa zmianie.

Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto z ZUS w 2009 r. wyniosła 1492 zł, natomiast wśród rolników indywidualnych (KRUS) – 911 zł (63% średniej krajowej). Najwyższe świadczenia przysługiwały rolnikom z tytułu przekazania gospodarstwa rolnego Skarbowi Państwa (1147 zł) lub następcy (1115 zł). Średnia miesięczna emerytura lub renta rolnicza wynosiła 809 zł, zaś świadczenie niezwiązane z przekazaniem gospodarstwa rolnego – 797 zł. W porównaniu do 2003 r., emerytury i renty rolników indywidualnych wzrosły o 25%. W tym samym okresie emerytury i renty w kraju wzrosły o 41%. W 2003 r. przeciętna miesięczna emerytura lub renta rolnika indywidualnego stanowiła 71% średniej krajowej emerytury z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych. Przeciętna miesięczna emerytura rolnicza brutto wynosiła w 2009 r. 951 zł (wzrost o 24% w porównaniu z 2003 r.), renta z tytułu niezdolności do pracy – 720 zł (wzrost o 5%), a renta rodzinna – 954 zł (wzrost o 47%).

Wydatki gospodarstw domowych

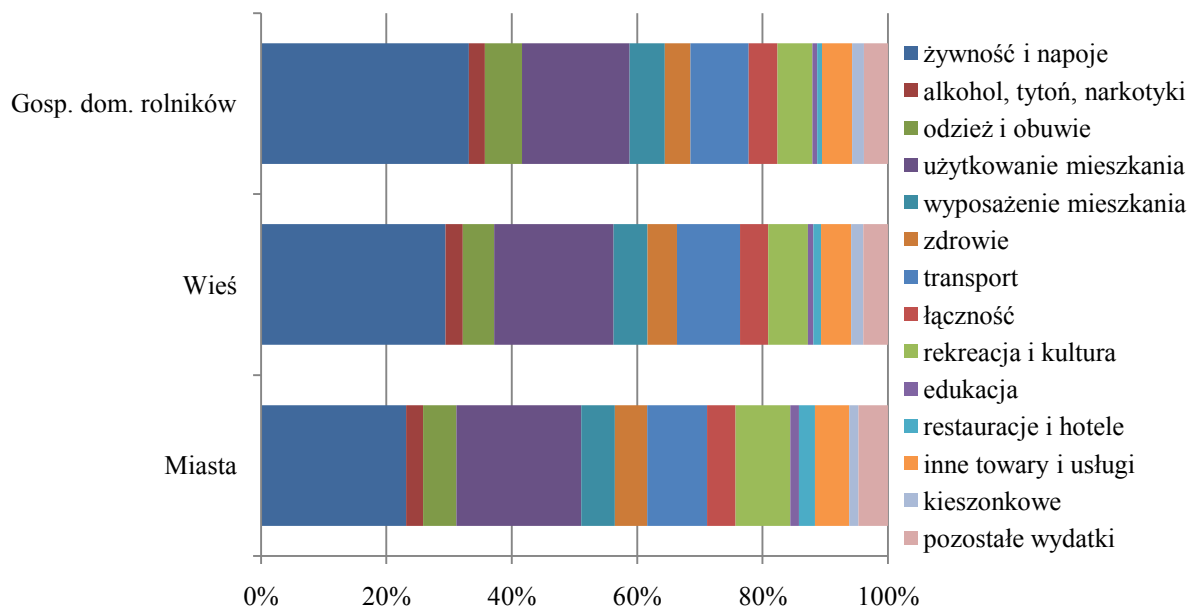
W 2009 r. na obszarach wiejskich na towary i usługi konsumpcyjne na 1 osobę w gospodarstwie domowym przeciętnie miesięcznie wydawano 775 zł (w miastach – 1070 zł). W gospodarstwie domowym rolników kwota ta wyniosła 685 zł.

W gospodarstwach domowych na wsi większy był udział wydatków przeznaczanych na żywność i napoje bezalkoholowe (29,4% wobec 23,1% w miastach) oraz odzież i obuwie (5,0% wobec 2,7%), natomiast zauważalnie mniejszą część dochodów przeznaczano na restauracje i hotele (1,2% wobec 2,6%), edukację (0,9% wobec 1,3%), rekreację i kulturę (6,3% wobec 8,7%).

Głównym składnikiem wydatków na transport są wydatki związane z eksploatacją prywatnych środków transportu (73% wydatków na transport; średnia w kraju – 55,5%). W ramach wydatków z zakresu rekreacji i kultury, największe różnice w udziale w wydatkach na towary i usługi konsumpcyjne dotyczą opłat za radio i telewizję (prawie o połowę mniej niż przeciętnie w kraju) oraz wydatków na turystykę zorganizowaną (ponad trzykrotnie mniej niż średnia). W związku z małą dostępnością przedszkoli gospodarstwa domowe rolników praktycznie nie ponoszą na nie wydatków (0,48 zł rocznie). Dysproporcje dotyczą również sum przeznaczanych na higienę osobistą (prawie o 1/3 mniej niż średnia).

Analiza wydatków gospodarstw domowych rolników wskazuje na przeznaczanie większych sum na produkty podstawowe, tj. pieczywo, mąkę, mięso surowe, mleko, jaja, ziemniaki, cukier, a mniejszych sum na towary „luksusowe”, jak wyroby ciastkarskie, jogurty i napoje mleczne, sery, owoce południowe, wyroby cukiernicze, wody mineralne i źródlane, soki owocowe, piwo. Widać wyraźną tendencję do ograniczania zakupów produktów przetworzonych (gotowych do spożycia).

Wykres 6. Struktura przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę w gospodarstwie domowym według miejsca zamieszkania i typu gospodarstwa domowego w 2009 r.

Dane dotyczące przeciętnego spożycia wskazują, że dieta rolników i ich rodzin jest mniej urozmaicona w porównaniu z dietą mieszkańców miast. Charakteryzuje się ona większym udziałem pieczywa, mąki, mięsa, mleka, jaj, tłuszczów zwierzęcych, warzyw (ziemniaków, kapusty, ogórków, pomidorów, buraków, marchwi), cukru, wody mineralnej i źródlanej oraz soków owocowych, a mniejszym – jogurtów, serów, tłuszczów roślinnych, owoców południowych. Mimo niskich wydatków na ryby ich konsumpcja nie odbiega od średniej.

Wydatki na kulturę w 2008 r. były w gospodarstwach rolniczych ponad dwukrotnie niższe niż średnia krajowa (181 zł na 1 osobę rocznie wobec 381 zł). Szczegółowa analiza wydatków pozwala wyciągać wnioski, że przeciętna osoba mieszkająca w gospodarstwie domowym rolniczym praktycznie nie kupuje książek (średnie wydatki 3,96 zł rocznie) ani nie chodzi do muzeów, kin, teatrów czy filharmonii (średnie wydatki 6,48 zł rocznie). Większość wydatków na kulturę pochłaniają opłaty za abonament radiowy i telewizyjny (13,3%), opłaty za telewizję kablową i satelitarną (15,6%), zakup telewizorów (14,1%) oraz zakup gazet i czasopism (11,3%).

Wydatki na kulturę na 1 osobę rocznie w gospodarstwach domowych na obszarach wiejskich były w 2008 r. wyższe niż te same dane dla gospodarstw rolniczych (242 zł, 2,7% wszystkich wydatków), lecz mimo to stanowiły niewiele ponad połowę wydatków na kulturę w miastach (472 zł, 3,9% wszystkich wydatków). Wydatki nierolniczych gospodarstw domowych na obszarach wiejskich charakteryzowały się zbliżoną strukturą do wydatków gospodarstw domowych rolników. Jedyną znaczną różnicą był wyraźny wyższy udział wydatków na opłaty za telewizję kablową i satelitarną (19,6% w gospodarstwach domowych rolników, 8,6% w gospodarstwach domowych na wsi). W porównaniu z 2006 r. wydatki na kulturę wzrosły niezależnie od miejsca zamieszkania (o 33,5% na obszarach wiejskich, o 24,7% w miastach). Największe zmiany na obszarach wiejskich dotyczyły środków przeznaczanych na opłaty za telewizję kablową i satelitarną (wzrost o 146,9%) oraz zakup

telewizorów (wzrost o 108,2%). Zauważalnie spadły opłaty za abonament radiowy i telewizyjny (o 10%). Podobny kierunek i natężenie zmian odnotowano na obszarach miejskich.

Tabl. 2. Przeciętne roczne wydatki na kulturę na 1 osobę w gospodarstwie domowym

Wyszczególnienie		Ogółem		Wieś	Miasta
		razem	w tym gospodarstwa domowe rolników		
		w zł			
Ogółem	2006	301,44	130,68	181,56	378,24
	2008	381,48	181,20	242,40	471,84
w tym					
gazety i czasopisma ^a	2006	42,28	17,40	25,32	53,04
	2008	42,88	20,40	26,76	51,24
książki i inne wydawnictwa ^a	2006	15,00	2,52	5,52	21,00
	2008	17,76	3,96	7,08	24,48
opłaty za wstęp do teatrów, instytucji muzycznych i kina	2006	11,16	2,64	3,96	15,72
	2008	14,04	6,48	5,28	19,44
zakup sprzętu do odbioru, rejestracji i odtwarzania dźwięku	2006	8,64	4,92	9,60	10,56
	2008	10,56	6,48	11,04	13,92
zakup telewizorów	2006	22,56	12,60	14,64	27,48
	2008	50,64	25,56	30,48	63,24
zakup sprzętu do odbioru, rejestracji i odtwarzania obrazu	2006	11,04	10,32	10,08	11,76
	2008	9,72	3,60	7,08	11,40
zakup nośników dźwięku i obrazu	2006	9,96	2,28	3,84	13,68
	2008	10,44	1,68	4,20	14,28
opłaty za abonament radiowy i telewizyjny	2006	44,52	25,68	36,12	49,68
	2008	40,68	24,00	32,52	45,84
opłaty za telewizję kablową i satelitarną	2006	62,52	8,52	19,20	89,40
	2008	93,00	28,20	47,40	121,44

^a Bez podręczników szkolnych oraz innych książek i czasopism do nauki.

Gospodarstwa domowe na obszarach wiejskich w 2008 r. rzadziej ponosiły wydatki na zakup sprzętu sportowego niż gospodarstwa domowe w miastach (7,7% liczby gospodarstw ogółem na wsi wobec 9,5% w miastach). Zdecydowanie najwięcej środków przeznaczano na zakup roweru (52,9% wydatków na sprzęt sportowy). Jedynie 23,6% gospodarstw domowych na obszarach wiejskich ponosiło wydatki na sport i rekreację ruchową (w miastach – 31,8%). Wydatki te były również znacząco niższe – średnio (na 1 gospodarstwo ponoszące wydatek) 622 zł na obszarach wiejskich przy 1103 zł na obszarach miejskich. Warto zwrócić uwagę na dwukrotnie mniejszą liczbę gospodarstw ponoszących wydatki na opłaty w zajęciach sportowych i rekreacji ruchowej (10,1% wobec 20,6%) oraz ponad trzykrotnie mniejszą liczbę gospodarstw przeznaczających środki na udział w obozach sportowych lub sportowo-rekreacyjnych (0,7% wobec 2,5%). Na obszarach wiejskich 12,0% gospodarstw domowych kupowało odzież sportową (17,8% na obszarach miejskich), a 10,3% przeznaczało środki na zakup, wypożyczenie lub konserwację sprzętu (w miastach – 13,7%).

Wyposażenie gospodarstwa domowego

Przeciętna powierzchnia mieszkania zajmowanego przez gospodarstwo domowe na obszarach wiejskich jest o 30,74 m² większa niż w miastach. W związku z większą liczebnością gospodarstw domowych na obszarach wiejskich (wśród których najliczniejsze są gospodarstwa rolnicze), przeciętna liczba osób przypadająca na 1 pokój jest bardzo zbliżona (1,04 na wsi, 1,02 w miastach). Warto zwrócić uwagę na wartości dotyczące gospodarstw emerytów i rencistów (przeciętnie 0,75 osoby na 1 pokój bez podziału na miasto/wieś). Gospodarstwa domowe rolników wyróżniają się największą zajmowaną powierzchnią (113,44 m²) oraz liczbą pokoi (3,83). Na 1 pokój przypada w nich średnio 1,12 osób.

Tabl. 3. Charakterystyka mieszkań użytkowanych przez gospodarstwa domowe według miejsca zamieszkania w 2009 r.

Wyszczególnienie	Ogółem		Wieś	Miasta
	razem	w tym gospodarstwa domowe rolników		
Przeciętna powierzchnia zajmowana przez gospodarstwo domowe w m ²	70,71	113,44	91,37	60,63
Przeciętna powierzchnia zajmowana przez gospodarstwo domowe na 1 osobę w m ²	24,99	26,33	27,59	23,38
Przeciętna liczba pokoi użytkowanych przez gospodarstwo domowe	2,74	3,83	3,17	2,54
Przeciętna liczba osób na 1 pokój	1,03	1,12	1,04	1,02

Gospodarstwa domowe na obszarach wiejskich (dane za 2009 r.) są częściej niż w miastach wyposażone w radio (72,9% wobec 64,4% na obszarach miejskich). Wyraźnie mniej gospodarstw wyposażonych jest w urządzenia do odbioru telewizji satelitarnej bądź kablowej (47,3% wobec 66,7%), cyfrowy aparat fotograficzny (38,9% wobec 48,9%), pralkę automatyczną (81,1% wobec 92,9%) oraz odtwarzacz mp3 (24,4% wobec 31,9%). W przypadku wielu sprzętów, m.in. zestawu kina domowego, wieży hi-fi, magnetowidu, odtwarzacza DVD, zmywarki do naczyń, dane dotyczące obszarów wiejskich są jedynie o kilka punktów procentowych niższe niż dane dla miast. Warto zwrócić uwagę na upowszechnienie telefonów komórkowych (83,4% gospodarstw na wsi, 88,0% – w miastach) oraz wysoki udział gospodarstw z dostępem do Internetu (42,8% na obszarach wiejskich), co pokazuje zarówno perspektywy rozwoju telepracy na obszarach wiejskich, jak i potencjalnie nowocześniejsze podejście do rolnictwa (lepsza informacja, uproszczone wnioskowanie o dotacje itp.). Obserwuje się różnice w wyposażeniu gospodarstwa domowego na korzyść gospodarstw pracowników w porównaniu z gospodarstwami rolników. Największe różnice dotyczą urządzenia do odbioru telewizji satelitarnej bądź kablowej (o 19,5 pkt proc.), dostępu do Internetu (o 11,5 pkt proc.), cyfrowego aparatu fotograficznego (o 9,3 pkt proc.) oraz komputera (o 8,1 pkt proc.). Większy jest również udział gospodarstw domowych na wsi wyposażonych w środki transportu – rower (82,2% wobec 54,9%), motocykl, skuter lub motorower (11,3% wobec 3,6%) czy samochód osobowy (65,8% wobec 53,3%).

Problem niewystarczająco rozwiniętej infrastruktury technicznej, w tym instalacji techniczno-sanitarnych dotyczy na obszarach wiejskich wielu gospodarstw domowych. W 2009 r. tylko 80,1% gospodarstw było podłączonych do sieci wodociągowej (w miastach – 98,2%), z ujęcia własnego korzystało 23,1%. Jedynie 21,5% gospodarstw miało dostęp do sieciowego gazociągu (w miastach – 73,7%), czego efektem była konieczność używania gazu z butli (70,7%). W łazienkę wyposażonych było 88,3% gospodarstw, zaś w ustęp splukiwany – 87,9%. Głównym źródłem ciepłej wody były lokalne urządzenia grzewcze (85,8%), a jedynie 2,2% gospodarstw miało dostęp do sieci (w miastach – 38,3%). Ponad 12% nie posiadało instalacji ciepłej wody. Znikomy udział gospodarstw miał dostęp do sieciowego centralnego ogrzewania (3,6%; w miastach – 60,7%). Źródłem ciepła było lokalne centralne ogrzewanie (70,1%), piece opałowe (23,8%) oraz piece elektryczne lub gazowe (2,4%).

Zróżnicowanie sytuacji materialnej

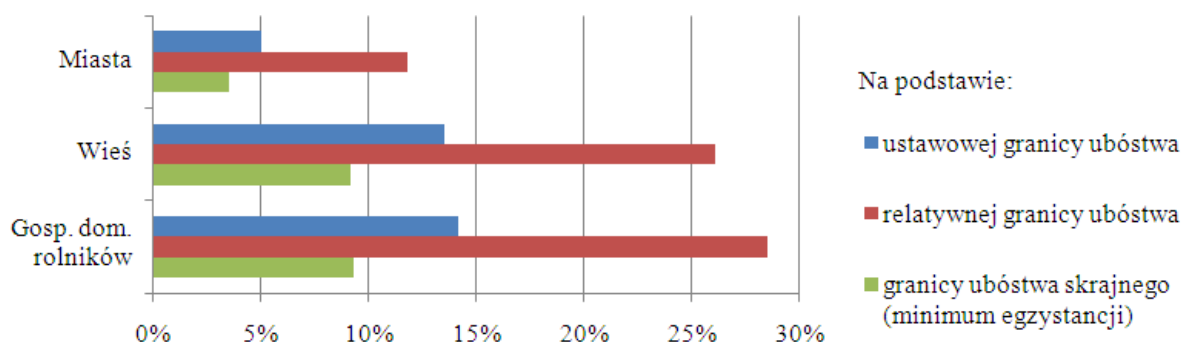
Subiektywna ocena sytuacji materialnej w gospodarstwach domowych rolników jest zbliżona do średnich wyników (dominująca odpowiedź – sytuacja „przeciętna” – w 2009 r. stanowiła 63,4%). Sytuację jako „raczej dobrą” określiło 19,6%, a raczej złą – 11,7%. Odpowiedzi „bardzo dobra” oraz „zła” pojawiały się bardzo rzadko (odpowiednio 1,3% oraz 4,0%). Struktura odpowiedzi w gospodarstwach domowych rolników była bardzo zbliżona do gospodarstw domowych pracowników na stanowiskach robotniczych.

Warto zwrócić uwagę na bardzo wysoki współczynnik Giniego⁵ dla gospodarstw domowych rolników (0,536 w 2009 r.), co świadczy o dużym rozwarstwieniu społecznym i materialnym wśród tej grupy ludności. Współczynnik jest wyraźnie wyższy niż średnia dla kraju (0,336). Od 2003 r. odnotowano gwałtowny wzrost z poziomu 0,437, podczas gdy dane dla pozostałych grup (pracownicy, pracujący na własny rachunek, emeryci, renciści) pozostały na zbliżonym poziomie. Szczególnie duży wzrost współczynnika Giniego dla gospodarstw rolniczych nastąpił w 2007 r. (z 0,496 w 2006 r. do 0,548). W 2008 r. osiągnął wartość 0,572, by w 2009 r. spaść do 0,536. Współczynnik dla miast (0,312) jest niższy niż dla obszarów wiejskich (0,338).

Mieszkańcy obszarów wiejskich są bardziej zagrożeni ubóstwem – poniżej granic ubóstwa znajdowało się ponad dwa razy więcej ludności niż w miastach. Poniżej ustawowej granicy ubóstwa (kwota uprawniająca do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z systemu pomocy społecznej) egzystowało na obszarach wiejskich 13,5% ludności, poniżej relatywnej granicy ubóstwa (50% średnich miesięcznych wydatków) – 26,1%, zaś poniżej granicy ubóstwa skrajnego (szacowane przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych minimum egzystencji) – 9,2%.

⁵ Współczynnik Giniego jest wskaźnikiem wykorzystywanym do pomiaru nierówności dochodowych. Jego wartość zawiera się w przedziale od 0 do 1, gdzie wyższa wartość współczynnika oznacza większą skalę nierówności. We współczesnych gospodarkach waha się on od 0,250 do 0,650.

Wykres 7. Wskaźniki zagrożenia ubóstwem według miejsca zamieszkania oraz typu gospodarstwa domowego w 2009 r.

Pomoc społeczna

W 2008 r. na obszarach wiejskich z pomocy społecznej korzystało 515 tys. gospodarstw domowych, co przekłada się na 1,85 mln ludności (46,0% wszystkich gospodarstw-beneficjentów i 56,2% liczby osób-beneficjentów). Warto przypomnieć, że na wsi mieszka 39% ludności Polski tworząc 34% gospodarstw domowych w kraju. Beneficjentami pomocy społecznej było w 2008 r. 12,5% ludności mieszkającej na obszarach wiejskich (dla porównania tylko 6,2% ludności miejskiej było beneficjentami).

Najczęściej były to wieloosobowe gospodarstwa domowe (5 i więcej osób) – 30,5% liczby gospodarstw-beneficjentów na obszarach wiejskich, prawie trzykrotnie więcej niż udział tego typu gospodarstw w liczbie gospodarstw-beneficjentów w miastach. Stosunkowo duży odsetek wśród gospodarstw pobierających świadczenia z pomocy społecznej na obszarach wiejskich stanowiły gospodarstwa 1- osobowe oraz gospodarstwa 4- osobowe.

Tabl. 4. Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej według liczby osób w 2008 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Liczba osób w gospodarstwie					
		1	2	3	4	5	6 i więcej
w tysiącach							
Ogółem	1120,2	407,9	157,6	156,8	175,1	116,8	105,9
w odsetkach							
Ogółem	100,0	36,4	14,1	14,0	15,6	10,4	9,5
Wieś	100,0	23,8	11,6	13,9	20,0	15,2	15,3
Miasta	100,0	47,1	16,2	14,0	11,9	6,3	4,4

Gospodarstwa domowe z dziećmi do 24 lat na utrzymaniu stanowiły 60,1% gospodarstw-beneficjentów na obszarach wiejskich (w miastach – 39,4%), a rodziny wielodzietne – 25,4% (w miastach – 8,7%).

Tabl. 5. Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej według typu w 2008 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Liczba osób w gospodarstwie									
		jednorodzinne					wielorodzinne	nierodzinne		gospodarstwa z dziećmi do 24 lat na utrzymaniu	
		razem	małżeństwa bez dzieci	małżeństwa z dziećmi	samotni rodzice z dziećmi	partnerzy		razem	w tym jednoosobowe	razem	w tym rodzinny wielodzietne
w tysiącach											
Ogółem	1120,2	603,5	47,9	330,4	189,6	35,6	35,0	481,7	407,9	547,6	183,4
w odsetkach											
Ogółem	100,0	53,9	4,3	29,5	16,9	3,2	3,1	43,0	36,4	48,9	16,4
Wieś	100,0	64,8	4,3	43,9	14,0	2,5	3,4	31,8	23,8	60,1	25,4
Miasta	100,0	44,6	4,2	17,3	19,4	3,7	2,9	52,5	47,1	39,4	8,7

Główną przyczyną korzystania z pomocy społecznej na obszarach wiejskich są względy ekonomiczne, następnie zdrowotne oraz rodzinne.

Tabl. 6. Struktura gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej według głównej przyczyny przyznania świadczeń w 2008 r.

Wyszczególnienie	Grupy głównych przyczyn w odsetkach				
	ekonomiczne	zdrowotne	rodzinne	społeczne	pozostałe
Wieś	60,3	24,3	11,4	1,4	2,6
Miasta	59,1	31,0	6,9	2,0	1,0

Spośród osób w wieku 15 lat i więcej najliczniejszą grupę beneficjentów stanowiły osoby bierne zawodowo (53,7%). Warto zwrócić uwagę na wyraźnie większy udział osób pracujących w liczbie beneficjentów pomocy społecznej na obszarach wiejskich (20,2%) niż w miastach (12,5%) oraz odwrotną zależność dotyczącą osób bezrobotnych (na wsi 26,1%, w miastach 31,6). Szczególnie duże dysproporcje danych dotyczących wieku beneficjentów pomocy społecznej między wsią a miastem dotyczą osób w wieku 30-44 lata będących głowami rodziny (42,5% wszystkich głów rodzin-beneficjentów na obszarach wiejskich, 29,0% w miastach). Osoby starsze mają większy udział w liczbie beneficjentów ogółem w miastach.

W strukturze gospodarstw-beneficjentów według głównego źródła utrzymania najwyższy udział miały gospodarstwa domowe rolników z województw podlaskiego, lubelskiego oraz mazowieckiego, które stanowiły odpowiednio 11,2%, 7,4% oraz 5,1% liczby gospodarstw korzystających z pomocy społecznej w województwie ogółem, przy średniej krajowej dla gospodarstwa rolniczego wynoszącej 2,9%.

Wykształcenie i nauka

Z deklaracji wynika, że 37,9% mieszkańców wsi w wieku od 25 do 64 lat zna przynajmniej jeden język obcy (dane za 2006 r.), co jest wskaźnikiem tylko nieznacznie

niższym niż dla mieszkańców miast w tym samym wieku (39,9%). Spodziewane różnice na korzyść miast pojawiają się w odsetku liczby osób znających więcej niż jeden język obcy (w miastach 28,6%, na wsi 14,2%).

Spośród tej grupy wiekowej na obszarach wiejskich 38,5% deklaruje codzienne lub prawie codzienne czytanie gazet, w miastach zaś – 51,3%. Z deklaracji wynika również, że 52,8% osób w wieku 25-64 lata mieszkających na obszarach wiejskich nie przeczytało w ostatnim roku żadnej książki dla przyjemności (w miastach – 31,3%).

Spośród osób w wieku 25-64 lata mieszkających na wsi, 25,3% uczestniczyło w jakiegokolwiek formie kształcenia (w miastach – 41,8%), przy czym za formę kształcenia uznano również m.in. pomoc członków rodziny, słuchanie audycji radiowych o naukowym charakterze, przeczytanie profesjonalnej książki lub magazynu czy zwiedzanie muzeów. Kształceniem formalnym objętych było 3,5% badanej ludności na obszarach wiejskich, a 6,7% na obszarach miejskich.

Tabl. 7. Osoby w wieku 25-64 lata według uczestnictwa w kształceniu w 2006 r.

Wyszczególnienie	Ogółem w tys.	W tym osoby uczestniczące w jakiegokolwiek formie kształcenia				Osoby nie uczestniczące w żadnej formie kształcenia
		ogółem	z liczby ogółem			
			kształceniu formalnym	kształceniu pozaformalnym	kształceniu nieformalnym	
w odsetkach						
Ogółem	20634	35,8	5,5	18,6	25,4	64,2
Wieś	7476	25,3	3,5	11,4	18,0	74,7
Miasta	13158	41,8	6,7	22,6	29,6	58,2

Z komputera korzystało 38,9% osób w wieku 25-64 lata mieszkających na obszarach wiejskich, a 18,0% używało go codziennie lub prawie codziennie. Są to znacznie niższe wartości niż odnoszące się do miast (odpowiednio 64,2% oraz 42,5%). Z Internetu korzystało 27,5% mieszkańców wsi między 25 a 64 rokiem życia, a 12,4% robiło to codziennie lub prawie codziennie. Mieszkańcy miast w tym samym wieku z Internetu korzystali dużo częściej – 35,5% codziennie lub prawie codziennie.

Sport i rekreacja

Wśród mieszkańców obszarów wiejskich odsetek osób uczestniczących w zajęciach sportowych bądź rekreacji ruchowej w 2008 r. był niższy niż na obszarach miejskich (34,1% wobec 39,6%). Częściej sport uprawiali mężczyźni (36,7% ogółu liczby mężczyzn) niż kobiety (31,7%). Wśród przyczyn nieuczestniczenia najczęściej wymieniane były brak wolnego czasu (29,5%), brak zainteresowania lub chęci (18,7%), wiek (13,5%) oraz stan zdrowia (11,2%). Należy zwrócić uwagę na dużą dysproporcję w odsetkach odpowiedzi „brak organizatora zajęć oraz obiektów w pobliżu miejsca zamieszkania” na wsi (9,3%) i w miastach (2,7%). Co interesujące, istnieją spore rozbieżności wśród motywów uprawiania sportu na obszarach wiejskich oraz miejskich – dla mieszkańców miast częściej motywacją jest troska o zachowanie zdrowia i utrzymanie kondycji fizycznej (41,0%, na wsi 28,7%), zaś mieszkańcy

wsi traktują sport jako rozrywkę (60,1%, w miastach 46,6%). Warto także zwrócić uwagę na większą aktywność ruchową dzieci z orzeczeniem o niepełnosprawności na obszarach wiejskich (1,0% wszystkich osób uczestniczących w zajęciach lub rekreacji) niż w miastach (0,3%).

Najczęściej uprawianą dyscypliną sportu przez mieszkańców obszarów wiejskich było kolarstwo lub rekreacyjna jazda na rowerze (62,8%), następnie piłka nożna (27,5%), pływanie (25,2%), bieganie lub spacer (23,1%) oraz siatkówka (12,2%). Dwie pierwsze dyscypliny są dużo popularniejsze niż na obszarach miejskich (odpowiednio 50,5% oraz 20,8%). Rzadziej uprawiane na wsi niż w miastach są sporty wymagające specjalistycznej infrastruktury – kręgle (1,5% wobec 7,1%), tenis lub squash (1,0% wobec 4,1%), sporty siłowe/wizyty na siłowni (3,7% wobec 8,3%), lekkoatletyka (2,4% wobec 5,3%) oraz pływanie (25,5% wobec 43,6%). Na wsi niższy odsetek osób uprawia również sporty związane z prowadzeniem zdrowego trybu życia – gimnastykę/aerobic (4,5% wobec 12,1%) oraz bieganie/spacer/nordic walking (23,1% wobec 31,0%), wymagające dość dużych nakładów finansowych – narciarstwo lub snowboard (6,2% wobec 8,4%) oraz halowe gry zespołowe – koszykówkę (6,8% wobec 9,0%) oraz siatkówkę (12,2% wobec 15,7%). Wydaje się, że uczestnictwo w sporcie na obszarach wiejskich jest sztucznie zawyżone przez zaliczanie jako rekreacji ruchowej korzystania z roweru jako środka transportu, często z braku innego wyboru. Dominuje „okazjonalne” oraz „sporadyczne” uprawianie sportu (łącznie 39,4% liczby osób uprawiającej sport ogółem). Więcej niż dwa razy w tygodniu sport uprawia zaledwie 18,6% mieszkańców obszarów wiejskich, których większość stanowi młodzież w wieku szkolnym. Struktura częstotliwości uczestnictwa w zajęciach sportowych bądź rekreacji ruchowej w miastach jest zbliżona.

Tabl. 8. Uczestnictwo członków gospodarstw domowych w zajęciach sportowych lub rekreacyjnych według częstotliwości zajęć w 2008 r.

Wyszcze- gólnienie	Okazjo- nalna	Spora- dyczna	Wypoczynek sobotnio- -niedzielny	Systematyczna (w tygodniu)				
				1 raz	2 razy	3 razy	4-5 razy	6 i więcej
w odsetkach								
Ogółem	25,6	15,8	16,1	15,2	10,6	6,2	4,8	5,7
Wieś	22,9	16,5	17,1	14,1	10,7	8,5	5,7	4,4
Miasta	26,9	15,4	15,6	15,6	10,6	5,1	4,4	6,3

Mieszkańcy obszarów wiejskich rzadziej przemieszczają się, by uprawiać sport (62,2% uprawia sport „na miejscu”; w miastach – 46,1%), poniżej 1 godziny dojeżdża 30,3% w celu uczestnictwa w zajęciach (w miastach – 42,0%), a 7,5% – ponad godzinę (w miastach – 11,8%). Mieszkańcy wsi częściej niż mieszkańcy miast biorą natomiast udział w zawodach sportowych (7,3% wobec 5,9% liczby osób uprawiających sport). Dotyczy to głównie młodzieży w wieku szkolnym.

*

* *

Ze względu na wysoki wskaźnik zatrudnienia oraz niską stopę bezrobocia na obszarach wiejskich wyróżniają się województwa środkowo-wschodniej Polski (mazowieckie, łódzkie, podlaskie). Zarówno najniższą wartość wskaźnika zatrudnienia, jak i najwyższą wartość stopy bezrobocia odnotowano w województwie zachodniopomorskim. Gospodarstwa domowe związane z gospodarstwem rolnym w każdej grupie wiekowej charakteryzowały się wyższym wskaźnikiem zatrudnienia oraz niższą stopą bezrobocia niż gospodarstwa bezrolne.

Obszary wiejskie charakteryzują się przewagą liczby osób wyjeżdżających do pracy do miast nad liczbą osób przyjeżdżających do pracy. Różnica ta jest mniejsza w większości podregionów stanowiących obszary funkcjonalne miast wojewódzkich.

Gospodarstwa domowe na wsi są liczniejsze oraz mają do dyspozycji większą powierzchnię użytkową mieszkań. Najwyższymi wartościami charakteryzują się mieszkania gospodarstw domowych rolników. Obserwuje się, że wydatki domowników na obszarach wiejskich są nieco wyższe, a ich struktura bardziej zbliżona do średniej krajowej w porównaniu z danymi dotyczącymi gospodarstw domowych rolników, co jest podstawą do stwierdzenia, że mieszkańcy obszarów wiejskich pracujący poza rolnictwem częściej reprezentują miejski tryb życia.

Gospodarstwa domowe na wsi przeznaczają dużo mniejsze sumy na kulturę oraz zakup sprzętu sportowego bądź uczestnictwo w sporcie i rekreacji ruchowej. Ludność zamieszkująca obszary wiejskie rzadziej uczestniczy w zajęciach sportowych bądź rekreacyjnych oraz uprawia przeważnie te sporty, które nie wymagają specjalistycznej infrastruktury. Udział mieszkańców wsi korzystających z komputera i Internetu, a także z jakiegokolwiek formy kształcenia ustawicznego, jest niższy niż mieszkańców miast.

Z analizy wyposażenia gospodarstw domowych wynika, że większe różnice są związane z typem gospodarstwa domowego (wyraźnie niższe wskaźniki w gospodarstwach domowych emerytów i rencistów) niż z typem obszaru zamieszkania (miasto/wieś).

Większy odsetek gospodarstw domowych na obszarach wiejskich niż w miastach jest zagrożony ubóstwem. Jeszcze wyższe wartości przyjmuje on wśród gospodarstw domowych rolników. Ten typ gospodarstw charakteryzuje się także dużym rozwarstwieniem materialnym. Odsetek gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej na obszarach wiejskich był dwukrotnie wyższy niż w miastach. W grupie beneficjentów przeważały gospodarstwa składające się z 5 i więcej osób

3. Działalność gospodarcza *Economic activity*

3.1. Rolnictwo *Agriculture*

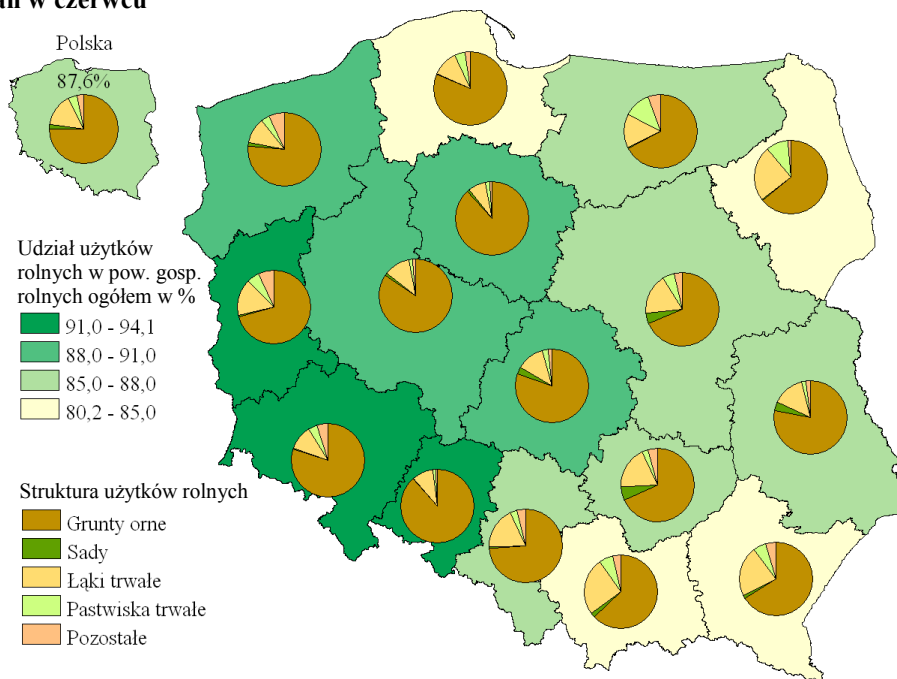
Użytkowanie gruntów

W 2009 r. powierzchnia gruntów ogółem w gospodarstwach rolnych wynosiła 18,4 mln ha i była o ok. 120 tys. ha (0,6%) mniejsza niż w 2003 r. Udział użytków rolnych w ogólnej powierzchni gospodarstw rolnych wynosił 87,6%. W stosunku do 2008 r. był to wzrost o 0,2 pkt proc., natomiast w odniesieniu do 2003 r. o 0,3 pkt proc. Wzrost udziału użytków rolnych w ogólnej powierzchni gospodarstw rolnych odnotowano w sześciu województwach (lubelskim, lubuskim, warmińsko-mazurskim, zachodniopomorskim, śląskim i mazowieckim).

W strukturze użytków rolnych dominują grunty orne, które w 2009 r. stanowiły 75,1%. Ich udział w porównaniu z 2003 r. zmniejszył się o 3,1 pkt proc., natomiast w stosunku do 2008 r. wzrósł o 0,2 pkt proc. W latach 2008 i 2009 odsetek trwałych użytków zielonych pozostawał na niezmiennym poziomie 19,7%, jednak w odniesieniu do 2003 r. odsetek ten zmniejszył się o 0,5 pkt proc.

Lasy i grunty leśne w strukturze użytkowania gruntów stanowiły w 2009 r. 6,4% i pozostawały na poziomie z 2003 r., chociaż ich powierzchnia w stosunku do 2008 r. zmniejszyła się o blisko 33 tys. ha.

Mapa 9. Użytkowanie gruntów według województw w 2009 r.
Stan w czerwcu

W 2009 r. w sektorze prywatnym znajdowało się 96,8% użytków rolnych (15,6 mln ha), w tym w indywidualnych gospodarstwach rolnych 89,7%. W odniesieniu do 2003 r. odsetek użytków rolnych w sektorze prywatnym zwiększył się o 2,0 pkt proc. W 2009 r. w sektorze

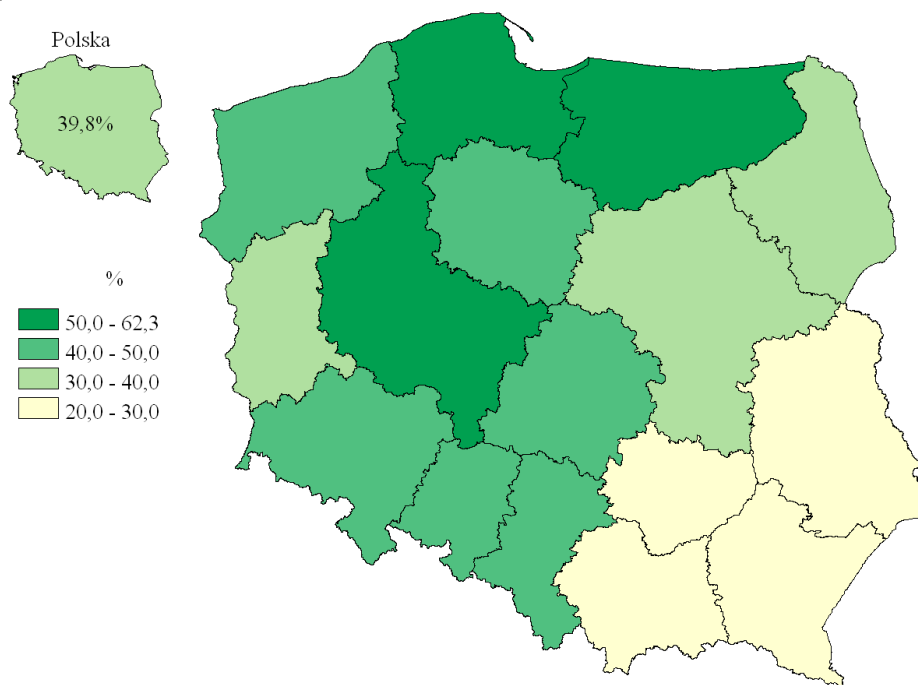

publicznym znajdowało się 512,5 tys. ha użytków rolnych, co stanowiło nieco ponad 60% powierzchni użytków rolnych sektora publicznego z 2003 r.

Do Zasobów Własności Rolnej Skarbu Państwa (ZWRSP), od początku istnienia Agencji Nieruchomości Rolnych do końca 2009 r., zostało przejętych 4,7 mln ha gruntów, z tego 2,5 mln ha gruntów (52,9%) zostało rozdysponowanych trwale, w tym sprzedano 2,0 mln ha (79,0% gruntów trwale rozdysponowanych). Na koniec 2009 r. w Zasobie WRSP znajdowało się 2,2 mln ha, z tego 1,7 mln ha (75,5%) przekazanych w dzierżawę. Od początku istnienia Agencji Nieruchomości Rolnych najwięcej gruntów w jej zasoby przejęto w województwach zachodniopomorskim (821,3 tys. ha), warmińsko-mazurskim (820,6 tys. ha), dolnośląskim (509,1 tys. ha), wielkopolskim (499,9 tys. ha) i pomorskim (433,4 tys. ha). Na koniec 2009 r. najwięcej gruntów w Zasobie WRSP pozostawało w województwach zachodniopomorskim (427,2 tys. ha), warmińsko-mazurskim (298,6 tys. ha), wielkopolskim (288,2 tys. ha) i dolnośląskim (287,0 tys. ha).

Powierzchnia zmeliorowanych użytków rolnych w 2009 r. wynosiła 6,4 mln ha, co stanowiło 39,8% ogólnej powierzchni użytków rolnych. W strukturze zmeliorowanych użytków rolnych 72,1% stanowiły grunty orne, w tym blisko 86% grunty zdrenowane. Udział ten we wszystkich analizowanych latach kształtował się na podobnym poziomie. W porównaniu do 2003 r. odsetek ten wzrósł w sześciu województwach, w tym najbardziej w województwie warmińsko-mazurskim (o 3,8 pkt proc).

Mapa 10. Udział powierzchni zmeliorowanych użytków rolnych w ogólnej powierzchni użytków rolnych według województw w 2009 r.
Stan w dniu 31 XII

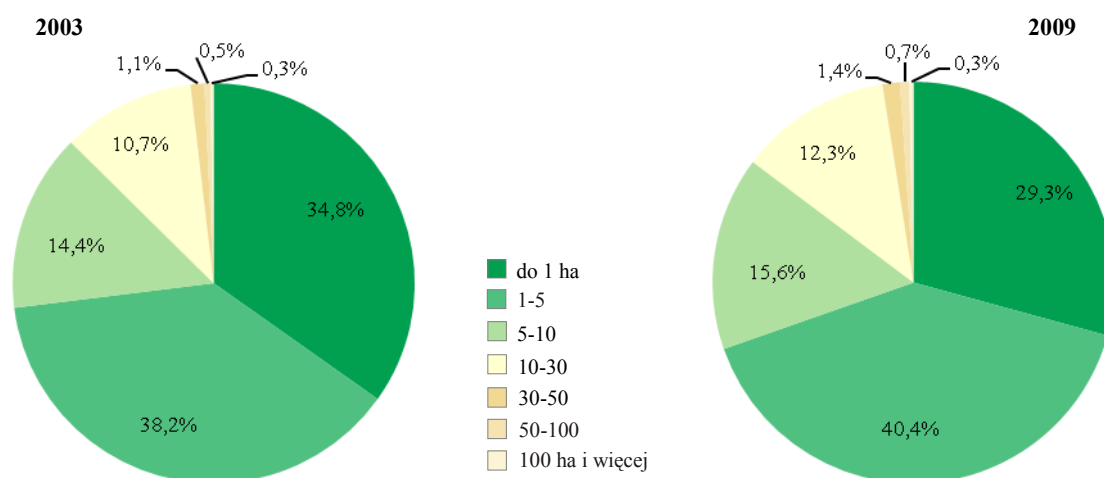

Z kolei powierzchnia nawadnianych użytków rolnych w 2009 r. w odniesieniu do 2003 r. zmniejszyła się o 5,3%, tj. z 83,3 tys. ha do 78,9 tys. ha. Pomimo zmniejszenia się powierzchni nawadnianych użytków rolnych, w 2008 r. w stosunku do 2003 r. zanotowano wzrost poboru wody do nawodnień (o 14263 dam³), natomiast w porównaniu do 2008 r. w 2009 r. pobór zmniejszył się o 7357 dam³.

Gospodarstwa rolne

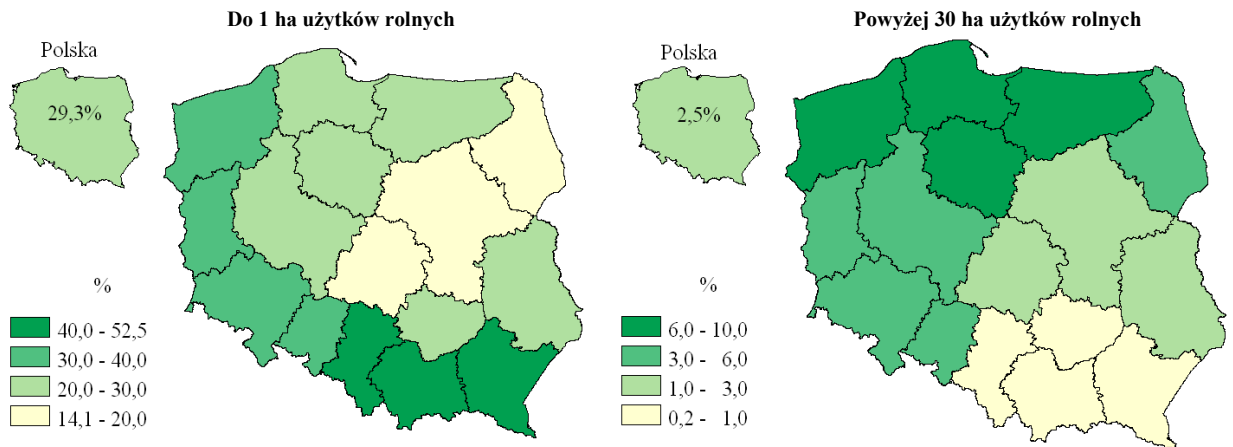
W 2009 r. ogólna liczba gospodarstw rolnych w Polsce wynosiła nieco ponad 2,5 mln. W odniesieniu do 2003 r. ich liczba zmniejszyła się o 12,1%. Najliczniejszą grupę (40,4%) stanowiły gospodarstwa rolne o powierzchni użytków rolnych 1-5 ha. W 2009 r. w porównaniu do 2003 r. zmniejszyła się liczba gospodarstw w grupach obszarowych do 10 ha, natomiast wzrosła w pozostałych grupach obszarowych. W związku z powyższym w strukturze agrarnej gospodarstw rolnych odnotowano spadek udziału gospodarstw o najmniejszej powierzchni użytków rolnych (do 1 ha) o 5,5 pkt proc., natomiast wzrost gospodarstw z przedziału 10-30 ha (o 1,6 pkt proc.), 30-50 ha (o 0,3 pkt proc.) i 50-100 ha (o 0,2 pkt proc.). Nie zmienił się natomiast udział gospodarstw największych, o powierzchni powyżej 100 ha, który wynosił 0,3%, chociaż ich liczba wzrosła o 17,3%.

Wykres 8. Struktura gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych
Stan w czerwcu

Największy udział gospodarstw o powierzchni użytków rolnych do 1 ha w ogólnej liczbie gospodarstw rolnych w 2009 r. odnotowano w województwach śląskim (52,2%), małopolskim (40,3%) i podkarpackim (40,2%). Gospodarstwa rolne z przedziału 1-5 ha stanowiły ponad 50% ogólnej liczby gospodarstw rolnych w województwach małopolskim, świętokrzyskim i podkarpackim. Oznacza to, że w województwie małopolskim i podkarpackim ponad 90% w strukturze agrarnej to gospodarstwa rolne o powierzchni do 5 ha. Z kolei największy udział (powyżej 45%) gospodarstw rolnych z przedziału 5-30 ha odnotowano w województwach podlaskim i kujawsko-pomorskim, natomiast największy odsetek (ponad 6%) gospodarstw rolnych powyżej 30 ha odnotowano w pasie województw północnych (warmińsko-mazurskim, zachodniopomorskim, pomorskim) i w województwie kujawsko-pomorskim.

Mapa 11. Udział gospodarstw rolnych o powierzchni użytków rolnych do 1 ha oraz powyżej 30 ha w ogólnej liczbie gospodarstw rolnych według województw w 2009 r. Stan w czerwcu

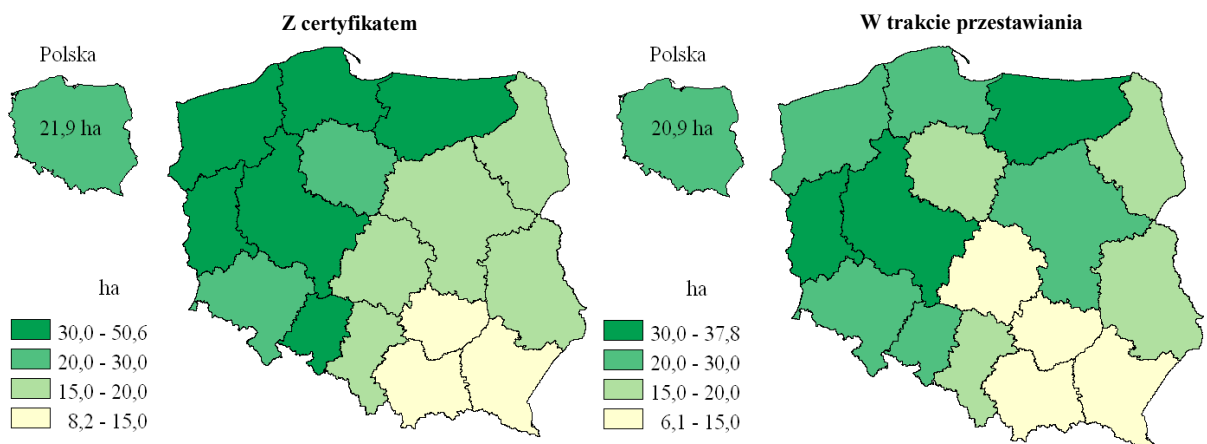

Gospodarstwa ekologiczne

Duże zainteresowanie produkcją ekologiczną sprawiło, że liczba gospodarstw ekologicznych ogółem w 2009 r. była prawie ponad 7-krotnie wyższa niż w 2003 r. (wzrost z 2,3 tys. do 17,1 tys.). Certyfikat posiadało 59,4% (10,2 tys.) gospodarstw ekologicznych, a pozostałe (6,9 tys.) znajdowały się w trakcie przestawiania na produkcję ekologiczną.

W układzie województw w 2009 r. największą liczbę gospodarstw ekologicznych ogółem odnotowano w województwach małopolskim (2197), podkarpackim (2014), lubelskim (1710), zachodniopomorskim (1696) i mazowieckim (1673). Województwa te skupiały ponad 54% gospodarstw ekologicznych w kraju.

Mapa 12. Średnia powierzchnia gospodarstwa ekologicznego z certyfikatem oraz będącego w trakcie przestawiania na produkcję ekologiczną według województw w 2009 r.

Powierzchnia zasiewów

Powierzchnia zasiewów głównych ziemiopłodów rolnych w 2009 r. wynosiła 11,6 mln ha i była o 6,7% większa niż w 2003 r., jednak o blisko 16 tys. ha mniejsza niż w 2008 r. Na zmniejszenie się powierzchni zasiewów w latach 2008-2009, wpływ miał przede wszystkim spadek powierzchni upraw ziemniaków (blisko o 41 tys. ha). W 2009 r. w porównaniu do 2008 r. wystąpił natomiast wzrost powierzchni zasiewów zbóż ogółem, w tym pszenicy, rzepaku i rzepiku oraz buraków cukrowych.

W strukturze zasiewów przeważały zboża. W porównaniu do 2003 r. zmniejszył się natomiast udział ziemniaków (o 2,6 pkt proc.) i buraków cukrowych (o 0,9 pkt proc.), a udział rzepaku i rzepiku wzrósł prawie 2-krotnie.

Tabl. 9. Powierzchnia zasiewów głównych ziemiopłodów rolnych

Lata	Ogółem	W tym					
		zboża ^a			ziemniaki	buraki cukrowe	rzepak i rzepik
		razem	w tym				
			pszenica	żyto			
w tys. ha							
2003	10888,8	7769,7	2308,0	1479,3	765,8	286,3	426,3
2008	11631,1	8209,1	2278,0	1396,5	548,9	187,5	771,1
2009	11615,2	8228,8	2346,2	1395,7	508,0	199,9	810,0
w odsetkach							
2003	100,0	71,4	21,2	13,6	7,0	2,6	3,9
2008	100,0	70,6	19,6	12,0	4,7	1,6	6,6
2009	100,0	70,8	20,2	12,0	4,4	1,7	7,0

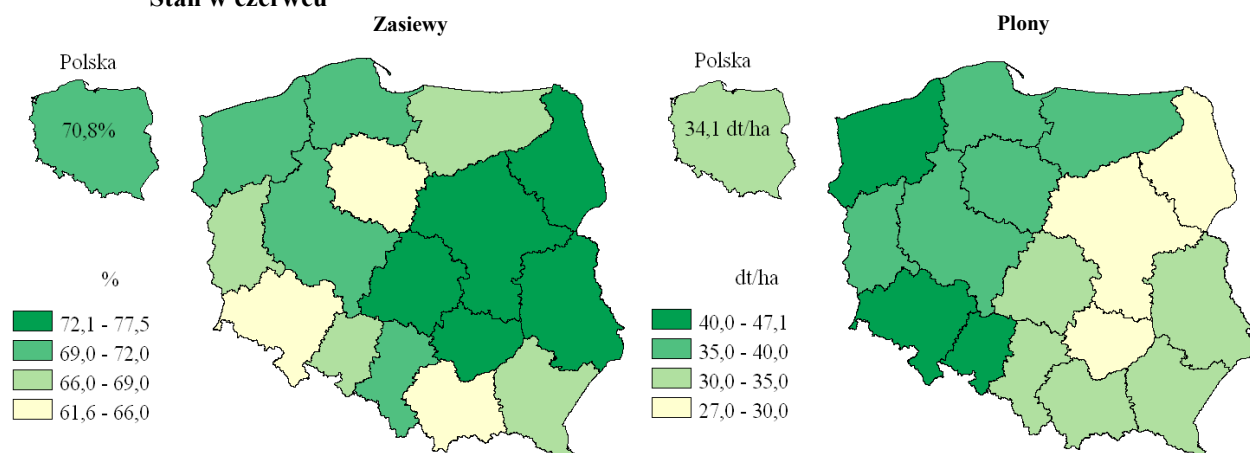
a Zboża podstawowe, owies z jęczmieniem i inne mieszanki zbożowe, kukurydza na ziarno, gryka, proso i inne zbożowe.

Korzystne warunki agrometeorologiczne występujące w trakcie wegetacji oraz zwiększenie powierzchni zasiewów większości głównych ziemiopłodów rolnych, pomimo mniejszego zużycia nawozów wpłynęło na wzrost plonów. Plony głównych ziemiopłodów rolnych w 2009 r. były wyższe zarówno w porównaniu do 2003 r., jak i 2008 r., za wyjątkiem ziemniaków, których plony w 2008 r. i 2009 r. utrzymały się na identycznym poziomie. Plony zbóż ogółem wynosiły 34,1 dt z 1 ha i były o 8,6% wyższe od uzyskanych w 2008 r., ziemniaków – 191 dt z 1 ha, buraków cukrowych – 543 dt z 1 ha (wzrost o 16,8%), rzepaku i rzepiku – 30,8 dt z 1 ha (wzrost o 12,8%). Na tle kraju wyróżniało się województwo opolskie, gdzie w 2009 r. uzyskano jedno z najwyższych plonów wszystkich wymienionych powyżej ziemiopłodów rolnych.

Największy udział zbóż (powyżej 72%) w ogólnej powierzchni zasiewów w 2009 r. odnotowano w województwach środkowo-wschodnich (łódzkim, lubelskim, podlaskim, mazowieckim i świętokrzyskim). Najwyższe plony zbóż (powyżej 36 dt/ha) uzyskano w województwach opolskim, zachodniopomorskim, dolnośląskim, wielkopolskim, kujawsko-pomorskim, lubuskim i pomorskim.

Mapa 13. Udział zasiewów zbóż w ogólnej powierzchni zasiewów oraz plony zbóż według województw w 2009 r.

Stan w czerwcu

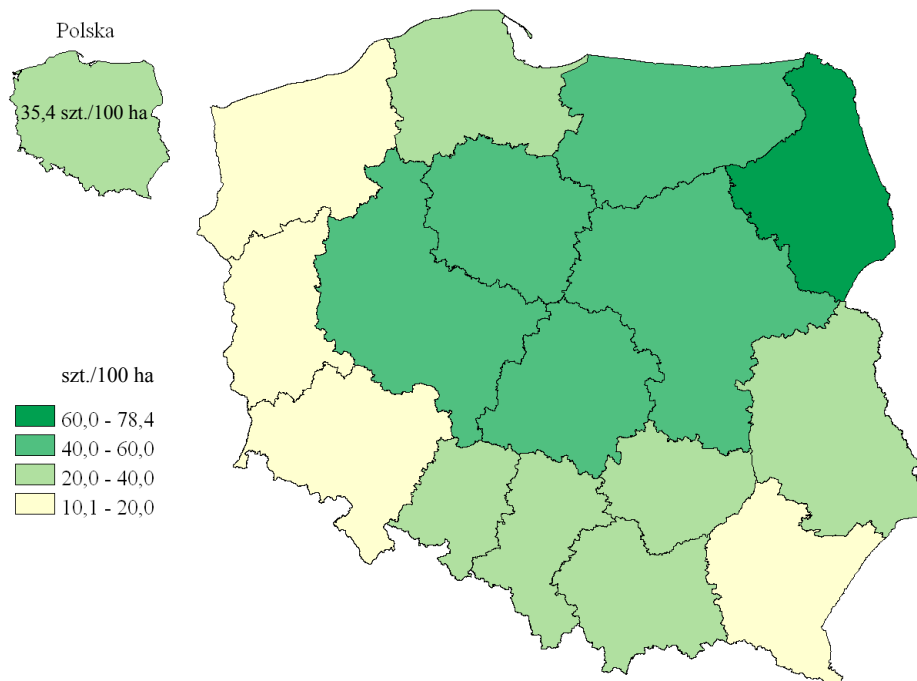

Pogłowie zwierząt gospodarskich

Stan pogłowia bydła w 2009 r. kształtował się na poziomie 5,7 mln szt., w tym 53,1% stanowiły krowy. W stosunku do 2003 r. pogłowie bydła ogółem wzrosło o 3,8%, a pogłowie krów o 4,4%. Jednak w odniesieniu do 2008 r. pogłowie bydła spadło (o 1,0%), natomiast pogłowie krów wzrosło (o 7,8%), mimo tego w przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych zarówno obsada bydła, jak krów nieznacznie zmniejszyła się.

Mapa 14. Obsada bydła na 100 ha użytków rolnych według województw w 2009 r.

Stan w czerwcu

Wzrost liczby stada bydła w porównaniu do 2008 r. odnotowano w pięciu województwach, tj. kujawsko-pomorskim, podlaskim, wielkopolskim, warmińsko-mazurskim

i łódzkim. W województwach tych odnotowano także wzrost obsady zwierząt na 100 ha użytków rolnych. Ponadto wzrost obsady wystąpił w województwie opolskim.

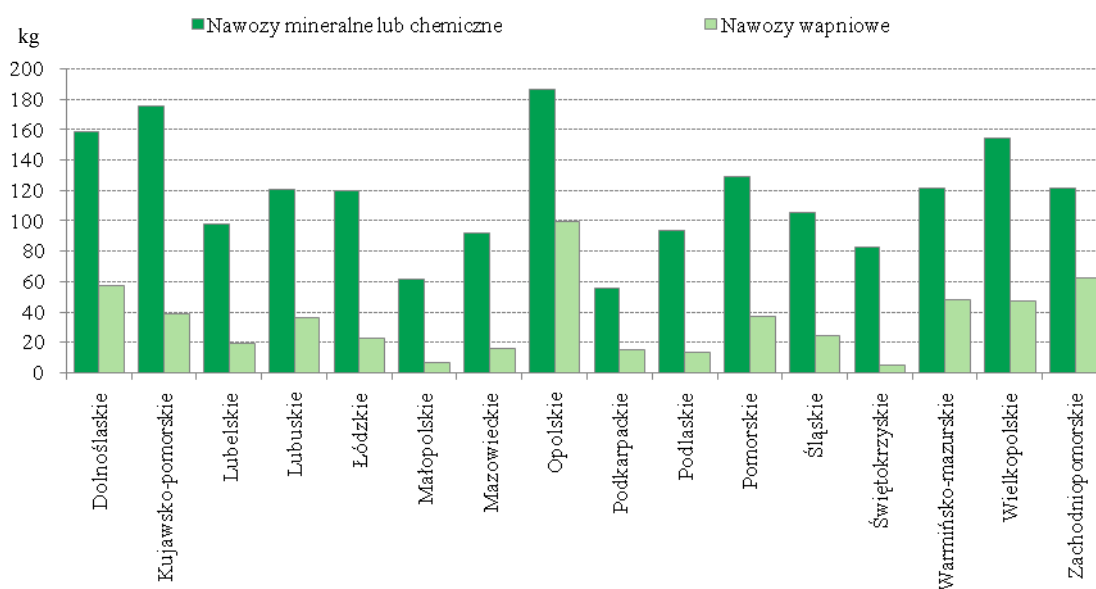
W 2009 r. pogłowie trzody chlewnej wynosiło 14,3 mln i było niższe o 23,3% niż w 2003 r. i o 7,4% niż w 2008 r. Proces zahamowania spadkowej tendencji w chowie trzody chlewnej był wyraźnym efektem poprawy opłacalności tuczu trzody chlewnej.

Najwyższą obsadą trzody chlewnej (powyżej 140 szt./100 ha gruntów ornych) charakteryzowały się województwa wielkopolskie i kujawsko-pomorskie. Natomiast w województwach dolnośląskim, zachodniopomorskim, lubuskim i podkarpackim pogłowie trzody chlewnej w 2009 r. nie przekroczyło 60 szt./100 ha gruntów ornych. W 2009 r. blisko 30% krajowego pogłowia trzody chlewnej znajdowało się w województwie wielkopolskim (4,2 mln szt.). W latach 2008-2009 odnotowano spadek pogłowia trzody chlewnej w większości województw, z wyjątkiem województw lubuskiego, podlaskiego i warmińsko-mazurskiego, w których wystąpił niewielki wzrost.

Środki produkcji

W roku gospodarczym 2008/09 zużycie nawozów mineralnych lub chemicznych (NPK) wyniosło 1899,4 tys. t i w porównaniu do roku 2007/08 było niższe o 11,3%. W przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych zużyto 117,9 kg NPK, tj. o 14,7 kg mniej niż w roku gospodarczym 2007/08. Pod zasiewy w 2009 r. na 1 ha użytków rolnych zastosowano 68,0 kg nawozów azotowych, 23,3 kg nawozów fosforowych i 26,6 kg nawozów potasowych tj. mniej niż przed rokiem odpowiednio o 2,7 kg, 5,3 kg i 6,7 kg. Wystąpił również spadek zużycia nawozów wapniowych do poziomu 35,2% zużycia z roku gospodarczego 2003/04 i w roku gospodarczym 2008/09 wynosił w przeliczeniu na czysty składnik 32,9 kg/ha użytków rolnych.

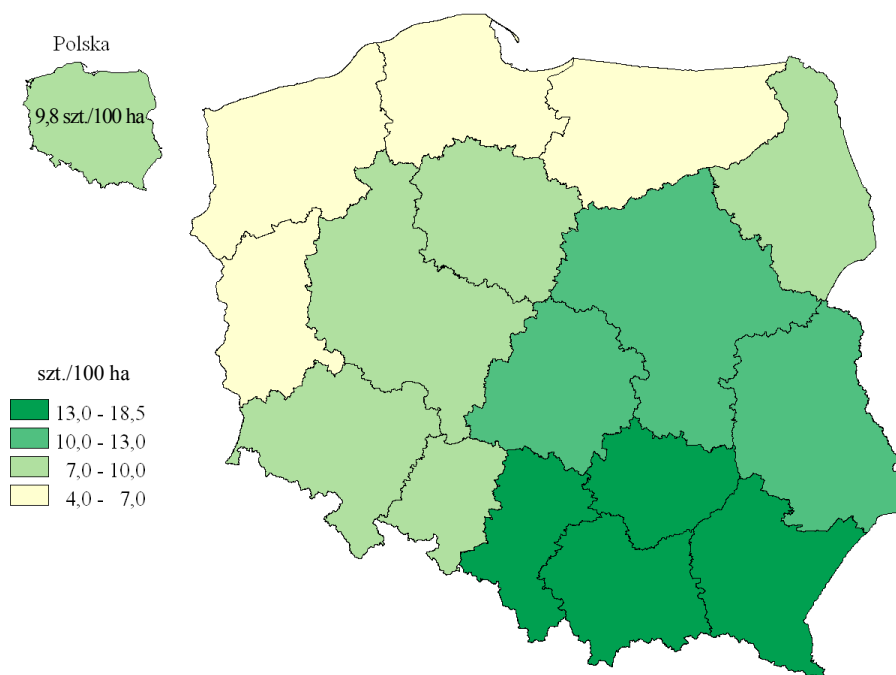
Wykres 9. Zużycie nawozów mineralnych lub chemicznych oraz wapniowych (w przeliczeniu na czysty składnik) na 1 ha użytków rolnych według województw w roku gospodarczym 2008/09

Liczba ciągników rolniczych w stosunku do 2003 r. wzrosła o 15,0% i w 2009 r. wynosiła blisko 10 szt. na 100 ha użytków rolnych. Wyposażenie gospodarstw rolnych

w ciągniki rolnicze ma związek ze strukturą agrarną gospodarstw rolnych. Jest ono najwyższe w województwach, gdzie dominują niewielkie obszarowo gospodarstwa rolne. Najniższe natomiast w województwach, w których średnia powierzchnia gospodarstw rolnych jest najwyższa.

Mapa 15. Ciągniki rolnicze na 100 ha użytków rolnych według województw w 2009 r.
Stan w czerwcu

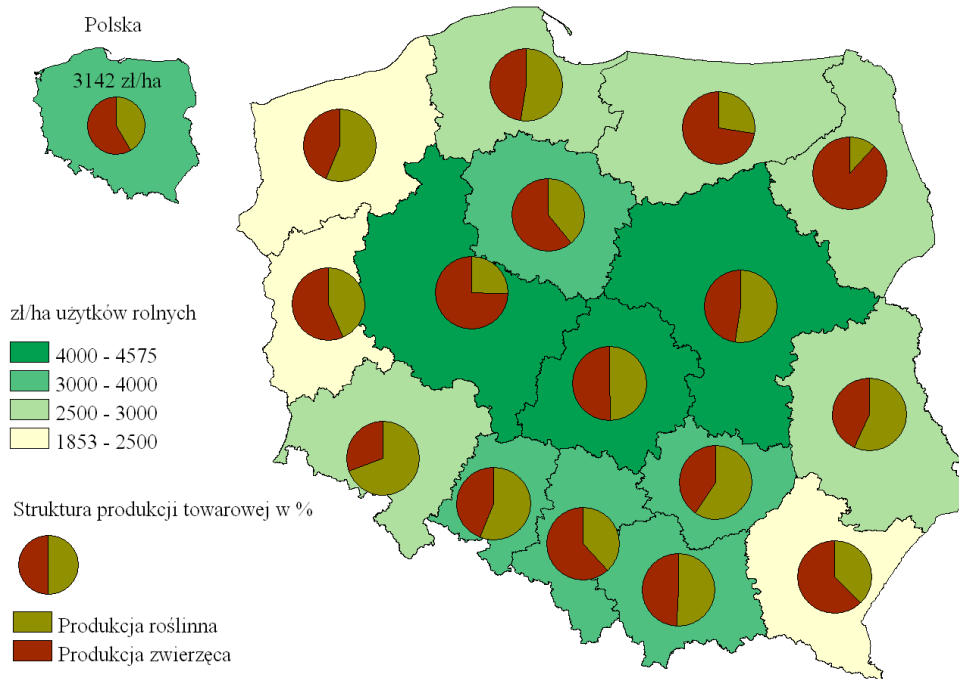

Sprzedż środków ochrony roślin w 2009 r. w odniesieniu do 2003 r., zarówno w tonach masy towarowej, jak i w tonach substancji aktywnej wzrosła ponad 2,5-krotnie. Natomiast w stosunku do 2008 r. odnotowano spadek sprzedaży pestycydów ogółem o 6,7%, na co wpływ miał spadek sprzedaży środków chwastobójczych i hormonalnych. Odnotowano natomiast wzrost sprzedaży środków owadobójczych (o 12,5%), grzybobójczych i zapraw nasiennych (o 2,4%), regulatorów wzrostu (o 20,6%) oraz pestycydów gryzoniobójczych (o 36,4%).

Produkcja rolnicza

W 2008 r. globalna produkcja rolnicza na 1 ha użytków rolnych wyniosła 4886 zł i była o blisko 43% wyższa niż w 2003 r. Wzrost produkcji globalnej wynikał przede wszystkim ze wzrostu produkcji roślinnej, a w mniejszym stopniu produkcji zwierzęcej. Towarowa produkcja rolnicza stanowiła 64,3% produkcji globalnej i była wyższa o ponad 38% niż w 2003 r., jednak jej udział w produkcji globalnej w latach 2003 i 2008 zmniejszył się odpowiednio o 2,1 pkt proc. i 1,6 pkt proc.

W 2008 r. w strukturze towarowej produkcji rolniczej, produkcja roślinna stanowiła 41,5% i była wyższa o 3,9 pkt proc. niż w 2003 r. i o 4,6 pkt proc. niż w 2007 r. W strukturze towarowej produkcji roślinnej dominowały zboża i owoce. Natomiast w strukturze towarowej produkcji zwierzęcej mleko, żywiec wieprzowy i drobiowy. W porównaniu do 2007 r. wzrósł udział zbóż (o 3,2 pkt proc.) i owoców (o 5,6 pkt proc.), jak również drobiu (o 1,3 pkt proc.) oraz mleka (o 0,5 pkt proc.).

Mapa 16. Towarowa produkcja rolnicza (ceny stałe) według województw w 2008 r.

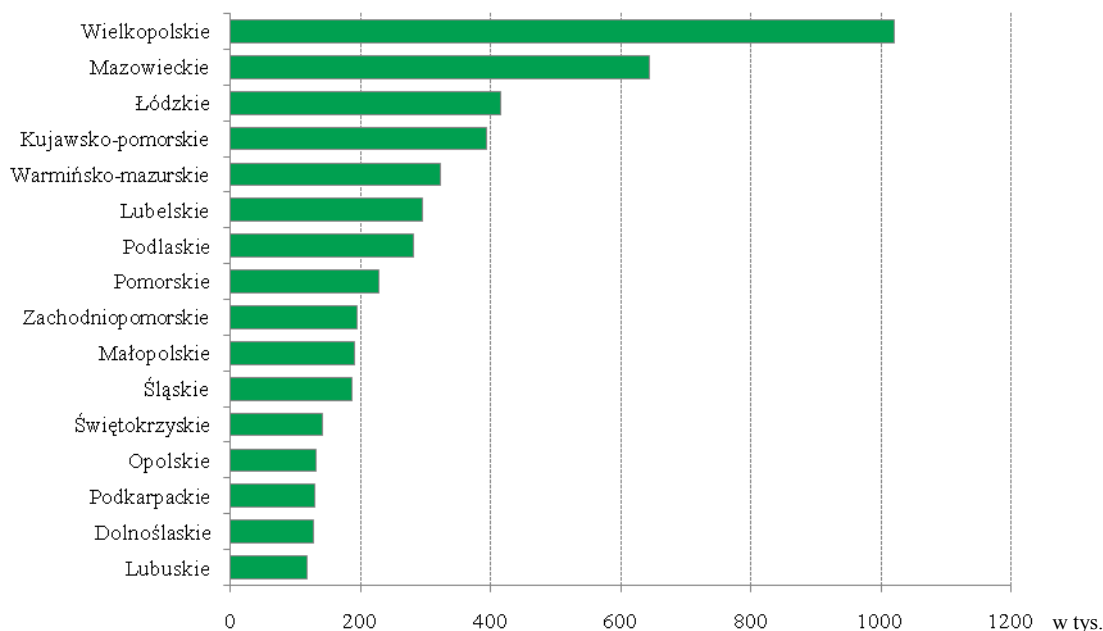
W skali kraju w 2008 r. największy udział w produkcji towarowej ogółem miały województwa mazowieckie (17,3%) i wielkopolskie (15,4%). W produkcji towarowej roślinnej, oprócz województwa mazowieckiego (20,6%), znaczący udział miały również województwa łódzkie (10,6%) i lubelskie (10,2%). W produkcji towarowej zwierzęcej były to województwa wielkopolskie (20,4%) i mazowieckie (14,7%).

W 2008 r. w ośmiu województwach (dolnośląskim, świętokrzyskim, lubelskim, zachodniopomorskim, opolskim, mazowieckim, pomorskim i małopolskim) w strukturze towarowej produkcji rolniczej przeważała produkcja roślinna. W czterech z tych województw, tj. w: lubelskim, małopolskim, mazowieckim i świętokrzyskim, jeszcze w 2007 r., przeważała produkcja zwierzęca. Największy wzrost udziału produkcji roślinnej wśród tych województw zanotowano w województwie mazowieckim, gdzie w porównaniu do 2007 r. wystąpił wzrost o 12,5 pkt proc. (z 39,8% do 52,3%).

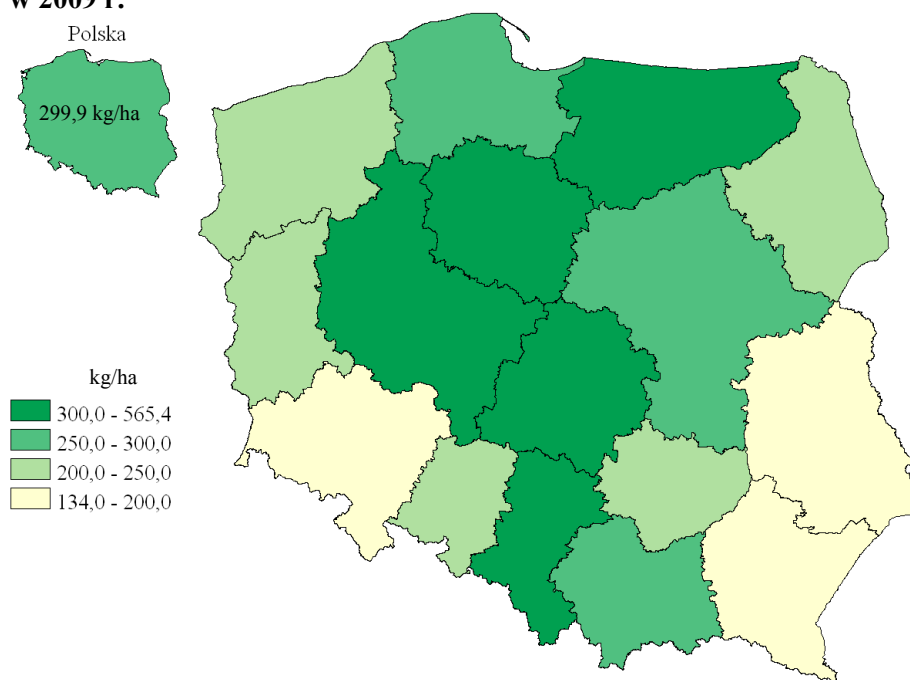
W 2009 r. produkcja żywca rzeźnego w wadze żywej (sześciu podstawowych gatunków: bydła, cieląt, trzody chlewnej, owiec, koni i drobiu) wyniosła 4828,0 tys. t i była o 60,6 tys. t wyższa niż w 2003 r., ale o 140,9 tys. t niższa niż w 2008 r. Odnotowano wzrost produkcji żywca wołowego zarówno w odniesieniu do 2003 r., jak i 2008 r., natomiast spadek produkcji żywca cielęcego i wieprzowego. Produkcja żywca rzeźnego w 2009 r. średnio w kraju wynosiła 299,9 kg/ha użytków rolnych. W 2009 r. przeciętne ceny skupu żywca wołowego kształtowały się na poziomie 4,52 zł/kg żywej wagi, natomiast żywca wieprzowego 4,58 zł/kg żywej wagi i były wyższe w odniesieniu do 2008 r.

Ponad 43% krajowej produkcji żywca rzeźnego w 2009 r. skupiona była w trzech województwach, tj. wielkopolskim, mazowieckim i łódzkim. Województwa te przodowały w kraju zarówno w przypadku żywca wołowego, jak i wieprzowego. W przypadku żywca wieprzowego wysokimi wartościami produkcji odznaczało się również województwo kujawsko-pomorskie.

Wykres 10. Produkcja żywca rzeźnego (w wadze żywej) według województw w 2009 r.

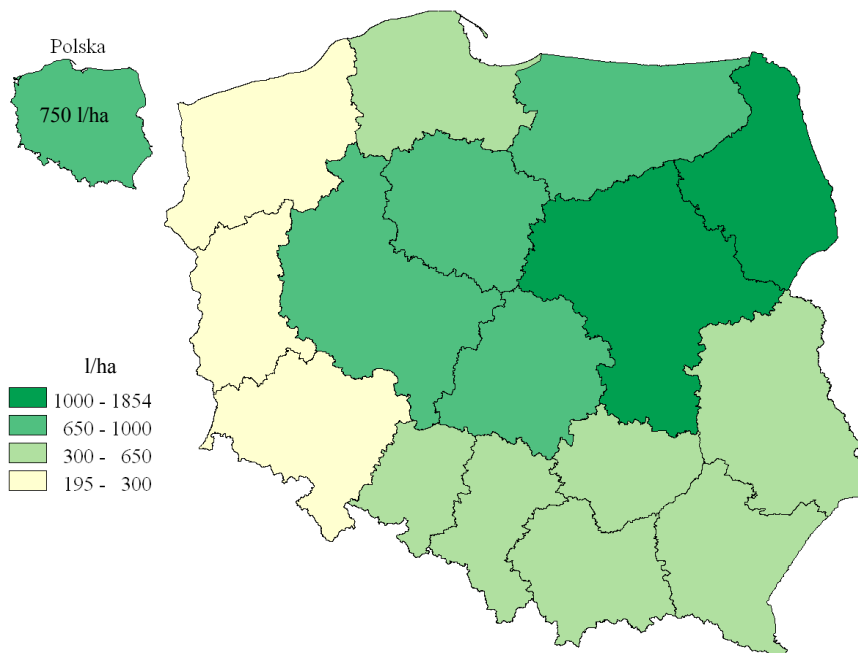
W pięciu województwach (wielkopolskim, śląskim, łódzkim, kujawsko-pomorskim i warmińsko-mazurskim) produkcja żywca rzeźnego w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych przekraczała średnią krajową (299,9 kg).

Mapa 17. Produkcja żywca rzeźnego (w wadze żywej) na 1 ha użytków rolnych według województw w 2009 r.

W 2009 r. produkcja mleka krowiego wyniosła 12084,6 mln l i była o 4,7% wyższa niż w 2003 r. i o 0,2% wyższa niż w 2008 r. Z kolei produkcja mleka krowiego na 1 ha użytków rolnych w 2009 r. wyniosła 750 litrów i była o 3 litry wyższa niż w 2008 r. oraz o 36 litrów wyższa niż w 2003 r. Największą koncentracją produkcji mleka krowiego na 1 ha użytków rolnych charakteryzowały się województwa podlaskie (1854 l) i mazowieckie (1120 l). Przeciętna cena skupu mleka krowiego w 2009 r. wynosiła 0,90 zł/l i była niższa o 0,12 zł/l niż w 2008 r. W odniesieniu do 2003 r. jego cena wzrosła o 0,18 zł/l. W 2009 r. cena

mleka wahała się od 0,80 zł/l w województwie podkarpackim do 0,99 zł/l w województwie podlaskim.

Mapa 18. Produkcja mleka krowiego na 1 ha użytków rolnych według województw w 2009 r.

Środki Funduszu Ochrony Gruntów Rolnych

W 2009 r. wpływy środków pieniężnych na Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych wyniosły 137,9 mln zł i stanowiły 67,7% wpływów uzyskanych w 2008 r. Największe wpływy uzyskano z opłat rocznych – 121,8 mln zł (88,3%). W układzie województw największe wpływy zanotowano w województwach dolnośląskim (28,8 mln zł) i wielkopolskim (26,6 mln zł).

W 2009 r. blisko 90% środków pieniężnych zgromadzonych przez Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych przeznaczono⁶ na budowę i modernizację dróg dojazdowych do gruntów rolnych, a ok. 4% na budowę i renowację zbiorników wodnych służących małej retencji. Niewielkie środki pieniężne zostały przeznaczone również na użyźnianie i ulepszanie gleb, usuwanie kamieni, odkrzaczanie, rekultywację gruntów na cele rolnicze oraz na rolnicze zagospodarowania gruntów zrekultywowanych. W oparciu o środki Funduszu Ochrony Gruntów Rolnych w 2009 r. zbudowano i przebudowano 1868 km dróg dojazdowych do gruntów rolnych a użyżniono i ulepszono 3,4 tys. ha gleb. Ponadto zbudowano lub poddano renowacji 693 ha zbiorników wodnych służących małej retencji wodnej (w tym 331 ha w województwie wielkopolskim), a 110 ha gruntów zrekultywowano na cele rolnicze (w tym 72 ha w województwie wielkopolskim).

Polska wieś charakteryzuje się dużym rozdrobnieniem i niską towarowością większości gospodarstw rolnych, uniemożliwiającą pełne wykorzystanie istniejących zasobów. Jednak w porównaniu do 2003 r. odnotowano wzrost powierzchni użytków rolnych gospodarstw indywidualnych, spadek udziału gospodarstw do 1 ha użytków rolnych oraz wzrost udziału gospodarstw powyżej 30 ha użytków rolnych. Wzrost tej ostatniej grupy gospodarstw zanotowano zwłaszcza w północnej części kraju. Znaczny odsetek gospodarstw dużych w tej części kraju, jest głównie wynikiem zakupu od Agencji Nieruchomości Rolnej gruntów byłych Państwowych Gospodarstw Rolnych.

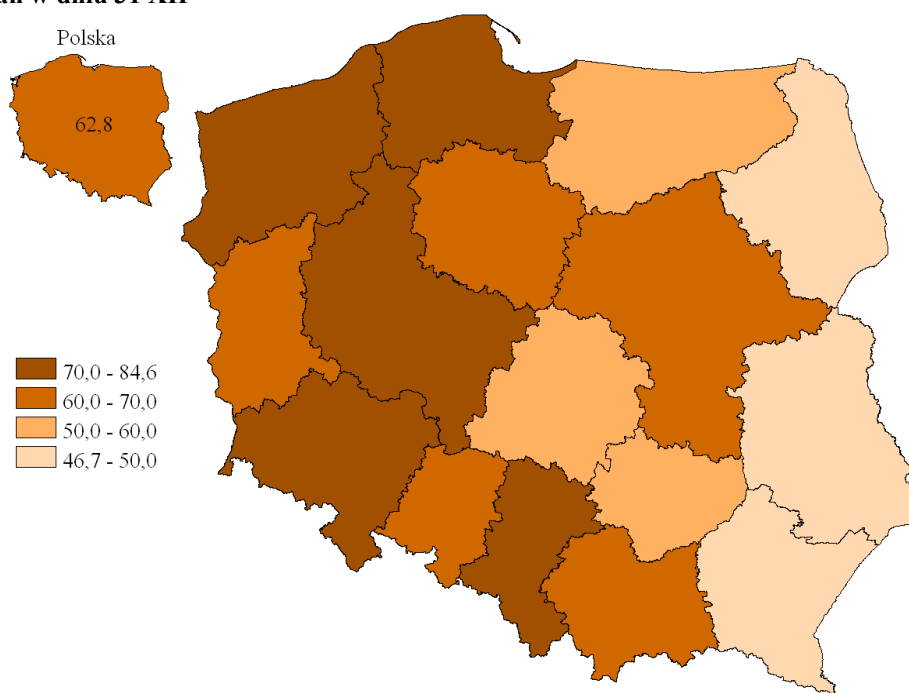
⁶ Środki Funduszu Ochrony Gruntów Rolnych przeznaczane są na zadania określone przepisami art.20 ust.2 i art.25 ust.1 ustawy z dnia 3 lutego 1995r.o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. 2004 Nr 121, poz.1266, z późniejszymi zmianami).

3.2. Działalność pozarolnicza *Non-agricultural activity*

W 2009 r. w kraju do rejestru REGON było wpisanych 3,7 mln podmiotów gospodarki narodowej, z czego 25,0% (tj. 935,3 tys.) zarejestrowało działalność gospodarczą na obszarach wiejskich. Rozpatrując wielkość wskaźnika przedsiębiorczości (liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców), odnotowano, że na obszarach wiejskich był on prawie dwukrotnie niższy niż w miastach (63 na wsi, 121 w miastach).

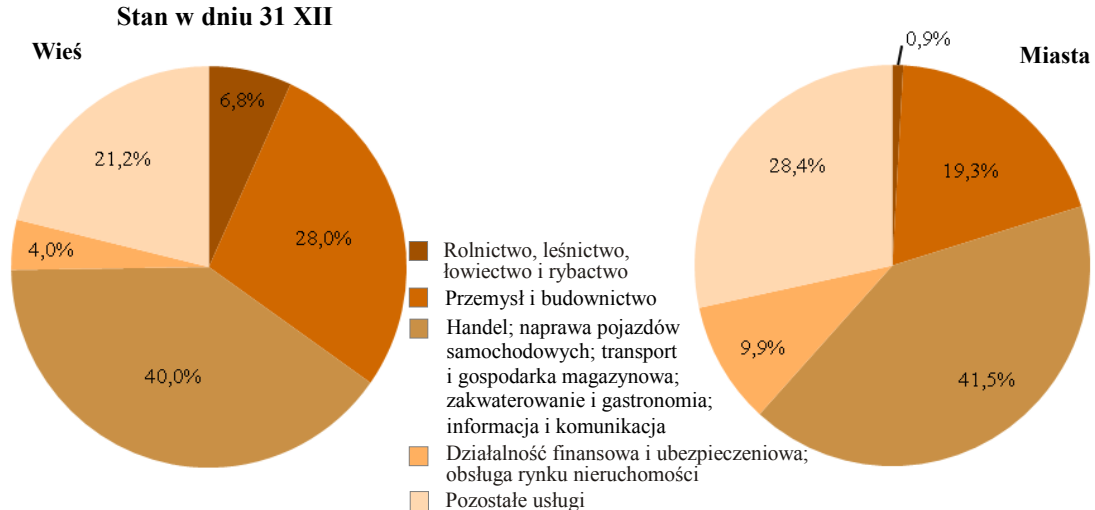
W układzie województw najwięcej podmiotów do rejestru REGON wpisano na obszarach wiejskich województw mazowieckiego (13,3%), małopolskiego i wielkopolskiego (po 11,5%), najmniej zaś w województwach podlaskim (2,4%), lubuskim (2,6%) i warmińsko-mazurskim (3,2%). Z kolei w przeliczeniu na 1000 mieszkańców najwięcej podmiotów przypadało w województwach zachodniopomorskim (85), pomorskim i śląskim (po 74), natomiast najmniej w województwach lubelskim i podlaskim (po 47) oraz podkarpackim (49).

Mapa 19. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na obszarach wiejskich na 1000 ludności obszarów wiejskich według województw w 2009 r. Stan w dniu 31 XII

Ze względu na prowadzony rodzaj działalności w 2009 r. na wsi największy udział stanowiły podmioty zajmujące się: handlem; naprawą pojazdów samochodowych; transportem i gospodarką magazynową; zakwaterowaniem i gastronomią; informacją i komunikacją oraz przemysłem i budownictwem.

Wykres 11. Struktura podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON według rodzajów działalności w 2009 r.

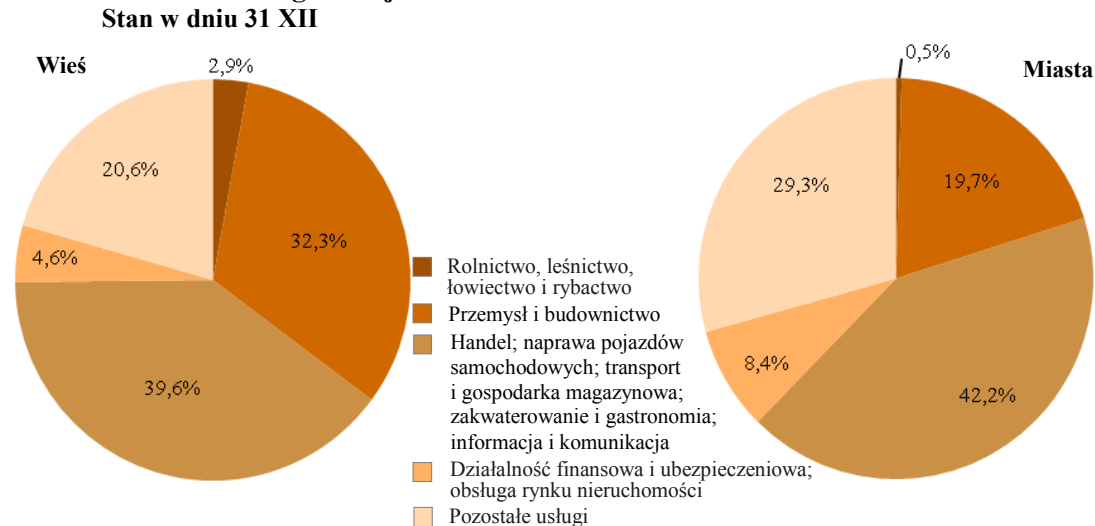

W strukturze podmiotów gospodarki narodowej według form prawnych na obszarach wiejskich największy odsetek stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (81,6%). W następnej kolejności pod względem liczebności uplasowały się spółki (8,7%) oraz stowarzyszenia i organizacje społeczne (3,5%).

Ponad 96% podmiotów gospodarki narodowej prowadzących działalność gospodarczą na obszarach wiejskich w 2009 r. należało do sektora prywatnego. Tylko w sekcji „Edukacja” więcej podmiotów gospodarki narodowej należało do sektora publicznego niż prywatnego.

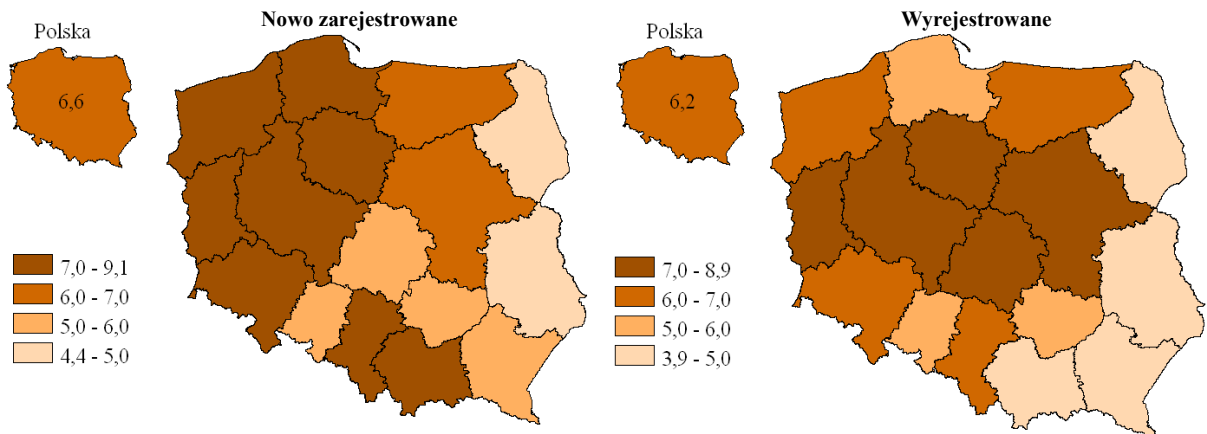
W 2009 r. do rejestru REGON zarejestrowano na obszarach wiejskich 97,8 tys. nowych podmiotów gospodarki narodowej, co stanowiło 28,0% ogółu nowo zarejestrowanych podmiotów w kraju. Wśród podmiotów nowo zarejestrowanych przeważały jednostki zajmujące się: handlem; naprawą pojazdów samochodowych; transportem i gospodarką magazynową; zakwaterowaniem i gastronomią; informacją i komunikacją (38,8 tys., tj. 39,6% ogółu podmiotów nowo zarejestrowanych na obszarach wiejskich). Drugą, pod względem liczebności grupę podmiotów, stanowiły podmioty zaliczane do sekcji przemysł i budownictwo.

Wykres 12. Struktura podmiotów gospodarki narodowej nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON według rodzajów działalności w 2009 r.

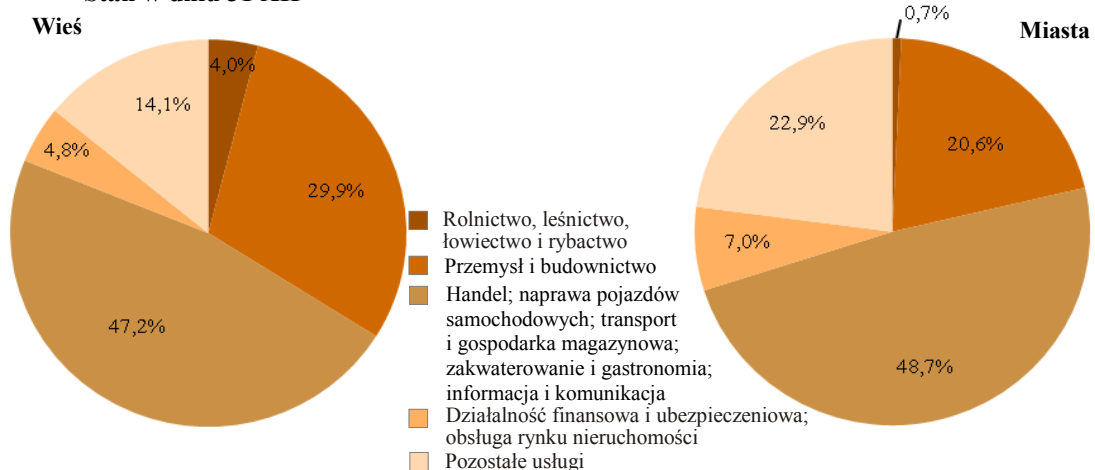
Najwyższym wskaźnikiem liczby podmiotów nowo zarejestrowanych do rejestru REGON na 1000 ludności na obszarach wiejskich w 2009 r. charakteryzowały się województwa zachodniopomorskie, lubuskie oraz pomorskie. Województwami o najniższej wartości tego wskaźnika były podlaskie i lubelskie.

Mapa 20. Podmioty gospodarki narodowej nowo zarejestrowane i wyrejestrowane z rejestru REGON na obszarach wiejskich na 1000 ludności obszarów wiejskich według województw w 2009 r.
Stan w dniu 31 XII

Według stanu na dzień 31 XII 2009 r. na obszarach wiejskich z rejestru REGON zostało wyrejestrowanych prawie 93,0 tys. podmiotów (tj. 26,0% ogółu podmiotów wyrejestrowanych w kraju). Podobnie, jak w przypadku podmiotów nowo zarejestrowanych, najliczniejszą grupę jednostek wyrejestrowujących się z rejestru stanowiły podmioty zajmujące się: handlem; naprawą pojazdów samochodowych; transportem i gospodarką magazynową; zakwaterowaniem i gastronomią; informacją i komunikacją.

Wykres 13. Struktura podmiotów gospodarki narodowej wyrejestrowanych z rejestru REGON według rodzajów działalności w 2009 r.
Stan w dniu 31 XII

W układzie terytorialnym w przeliczeniu na 1000 ludności obszarów wiejskich najwięcej podmiotów wyrejestrowało się w województwach łódzkim, mazowieckim i wielkopolskim, najmniej zaś w województwach lubelskim i podkarpackim.

Należy odnotować fakt, że w 2009 r. na obszarach wiejskich w rejestrze REGON zarejestrowano więcej jednostek niż wyrejestrowano (o 4887 jednostek). Jednak w siedmiu województwach łódzkim, mazowieckim, wielkopolskim, kujawsko-pomorskim, podlaskim, warmińsko-mazurskim i świętokrzyskim więcej podmiotów zostało wyrejestrowanych niż wpisanych.

4. Infrastruktura społeczna

Social infrastructure

Działania zmierzające do poprawy jakości życia na obszarach wiejskich obejmują swoim zakresem również rozwój infrastruktury społecznej. Jest to istotny element dla zapewnienia odpowiedniego standardu życia ludności wiejskiej oraz dla stworzenia dodatkowych miejsc pracy poza rolnictwem. Dostępność do placówek oświaty, instytucji kultury czy usług medycznych, przekłada się bezpośrednio na jakość życia mieszkańców wsi i stwarza możliwości rozwijania przez nich gospodarczej i społecznej aktywności, przeciwdziałając tym samym negatywnym trendom migracyjnym.

Wychowanie przedszkolne

W roku szkolnym 2009/10 w porównaniu do roku szkolnego 2003/04 zarejestrowano 7,4% wzrost liczby placówek wychowania przedszkolnego w kraju, a na obszarach wiejskich – 1,2%. Na uwagę zasługuje fakt, iż na wsi do placówek wychowania przedszkolnego uczęszczało zaledwie 30,3% dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w Polsce. Biorąc jednak pod uwagę tylko przedszkola, 33,6% ich ogólnej liczby w kraju stanowiły przedszkola wiejskie, a uczęszczało do nich 20,9% dzieci z przedszkoli w Polsce.

Tabl. 10. Wychowanie przedszkolne^a
Stan w dniu 30 IX

Wyszczególnienie		Placówki		Dzieci w placówkach	
		ogółem	w tym przedszkola	ogółem	w tym w przedszkolach
POLSKA	2003/04	16999	7865	832346	642864
	2009/10	18263	8441	994138	776800
Obszary wiejskie	2003/04	10285	2664	256745	124227
	2009/10	10412	2832	301071	161980
Miasta	2003/04	6714	5201	575601	518637
	2009/10	7851	5609	693067	614820

^a Do placówek wychowania przedszkolnego zaliczono przedszkola i oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych, a dla roku szkolnego 2009/10 również zespoły wychowania przedszkolnego i punkty przedszkolne.

Źródło: dla roku szkolnego 2009/10 dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.

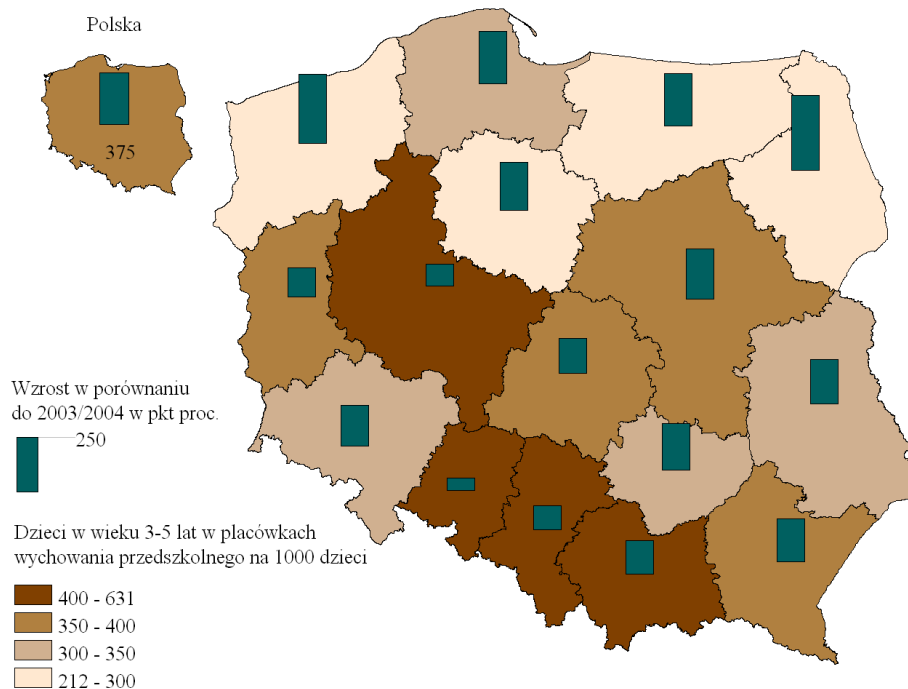
Analizując obszary wiejskie w podziale terytorialnym można zauważyć, że województwami o największej liczbie przedszkoli, oddziałów przedszkolnych oraz zespołów wychowania przedszkolnego i punktów przedszkolnych w roku szkolnym 2009/10 były mazowieckie (1346) i małopolskie (1254). W tych dwóch województwach zlokalizowanych było łącznie 25,0% wszystkich placówek wychowania przedszkolnego na wsi. Najmniej takich placówek odnotowano w województwie lubuskim, tj. 246 (2,4%). Natomiast najwięcej przedszkoli na obszarach wiejskich było w województwie małopolskim (436), co stanowiło 15,4% ogólnej ich liczby na wsi. Z kolei najmniej przedszkoli na obszarach wiejskich odnotowano w podlaskim (tj. 1,0% ogółu przedszkoli). Należy odnotować, że najwięcej placówek wychowania przedszkolnego znajduje się w podregionach zlokalizowanych w pobliżu dużych miast. Porównując omawiane dane do roku szkolnego 2003/04 można zauważyć, że na obszarach wiejskich w połowie województw (małopolskim, mazowieckim, opolskim, podlaskim, śląskim, świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim i wielkopolskim) liczba placówek wychowania przedszkolnego zmniejszyła się. Jednakże w porównaniu do poprzedniego roku szkolnego (2008/09) prawie we wszystkich województwach takich placówek przybyło. Jedyne

w województwach opolskim i warmińsko-mazurskim, w roku szkolnym 2009/10 było ich mniej niż przed rokiem. Inaczej ma się sytuacja z przedszkolami, gdzie w porównaniu do roku 2003/04 zaobserwowano wzrost ich liczby w 13 województwach, a tylko w opolskim, śląskim i świętokrzyskim odnotowano spadek.

W roku szkolnym 2009/10 w kraju, wychowaniem przedszkolnym zostało objętych 994,1 tys. dzieci, w tym 301,1 tys. uczęszczało do placówek przedszkolnych zlokalizowanych na obszarach wiejskich. Spośród ogółu dzieci z placówek przedszkolnych w miastach, 88,7 % było w przedszkolach, natomiast na obszarach wiejskich jedynie 53,8% dzieci objętych edukacją przedszkolną uczęszczało do przedszkoli.

W układzie terytorialnym na obszarach wiejskich, w roku szkolnym 2009/10, największą liczbę dzieci uczęszczających do placówek przedszkolnych odnotowano w województwach małopolskim, wielkopolskim oraz w mazowieckim (łącznie 112,3 tys., tj. 37,3% przedszkolaków na wsi), natomiast najmniejszą w podlaskim (6,4 tys.). W porównaniu do roku szkolnego 2003/04 prawie we wszystkich województwach liczba dzieci wzrosła, a najbardziej w pomorskim (o 30,4%). Jeśli zaś chodzi o dzieci w przedszkolach, to można zauważyć, że w roku szkolnym 2009/10 w porównaniu do sytuacji sprzed sześciu lat, prawie we wszystkich województwach zwiększyła się liczba uczęszczających do tych placówek, a najbardziej w województwie mazowieckim (o 56,8%). Jedynie w województwie opolskim odnotowano zarówno spadek (o 4,5%) liczby dzieci w wieku 3-6 lat korzystających z edukacji przedszkolnej, jak i zmniejszenie się liczby dzieci w przedszkolach (tj. o 9,2%).

Mapa 21. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na obszarach wiejskich według województw w roku szkolnym 2009/10
Stan w dniu 30 IX

Źródło: dla roku szkolnego 2009/10 dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.

W roku szkolnym 2009/10 na 1000 dzieci w wieku 3-5 lat do przedszkoli uczęszczało na obszarach wiejskich 375 dzieci (w miastach 759). Zaobserwowano, że na obszarach wiejskich wszystkich województw wartość omawianego wskaźnika znacznie wzrosła w porównaniu do roku szkolnego 2003/04.

Szkoły podstawowe

W roku szkolnym 2009/10 na obszarach wiejskich działało 9,3 tys. szkół podstawowych. W porównaniu do roku szkolnego 2003/04 ich liczba zmniejszyła się o 1053 (10,2%). Na obszarach wiejskich do szkół podstawowych uczęszczało 0,9 mln dzieci i młodzieży, tj. o 22,2 % mniej w porównaniu do danych sprzed sześciu lat. Spadek ten jest związany z malejącą liczbą ludności w wieku 7-12 lat. W roku szkolnym 2008/09 szkoły podstawowe na wsi ukończyło 170,4 tys. dzieci i w porównaniu do absolwentów w roku 2003/04, było ich o 20,3% mniej.

Tabl. 11. Szkoły podstawowe^a dla dzieci i młodzieży
Stan w dniu 30 IX

Wyszczególnienie	Szkoly	Uczniowie	Absolwenci ^b	Liczba uczniów na 1		
				szkołę	komputer ^c przeznaczony do użytku uczniów	
POLSKA	2003/04	14565	2817959	534729	193	26,4
	2009/10	13191	2210279	405697	168	10,4
Obszary wiejskie	2003/04	10323	1174490	213877	114	18,3
	2009/10	9270	913494	170376	99	7,1
Miasta	2003/04	4242	1643469	320852	387	38,7
	2009/10	3921	1296785	235321	331	15,4

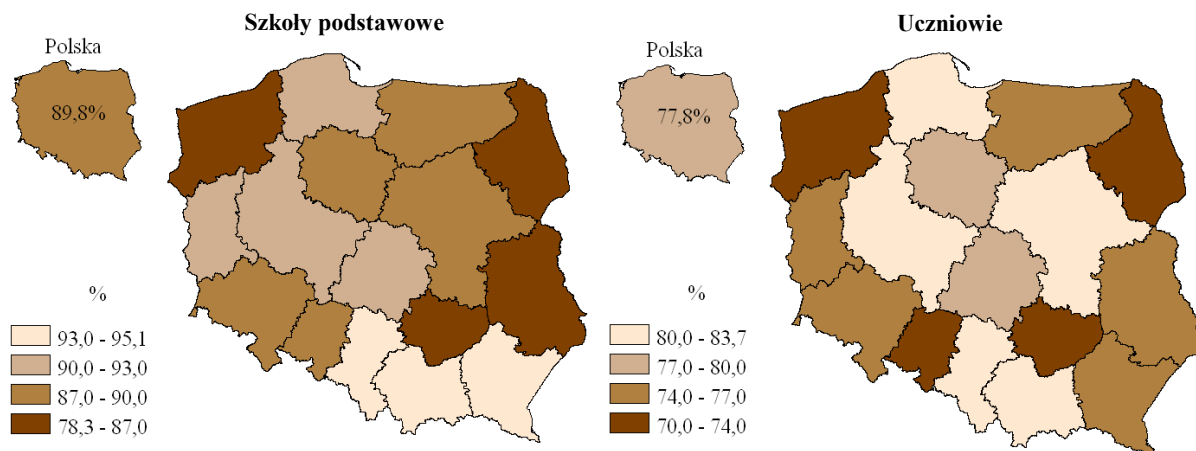
a Łącznie ze szkołami filialnymi, szkołami sportowymi i mistrzostwa sportowego, szkołami artystycznymi niedającymi uprawnień zawodowych, realizującymi jednocześnie program szkoły podstawowej; bez szkół specjalnych. *b* Według stanu na koniec poprzedniego roku szkolnego. *c* W przypadku wspólnego użytkowania komputerów przez kilka szkół – wykazane tylko raz.

Źródło: dla roku szkolnego 2009/10 dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.

W układzie terytorialnym obszarów wiejskich, największą liczbę uczniów w roku szkolnym 2009/10 odnotowano w województwach mazowieckim, małopolskim i wielkopolskim (324,8 tys., tj. 35,6% uczniów szkół podstawowych na wsi), również w tych województwach było najwięcej absolwentów (59,6 tys., tj. 35,0% absolwentów szkół podstawowych na wsi). Można zauważyć, że w ciągu sześciu lat, we wszystkich województwach znacznie zmniejszyła się liczba uczniów szkół podstawowych, najbardziej w województwie podlaskim, tj. o 30,0%. Również liczba absolwentów zmniejszyła się w każdym województwie w porównaniu do roku szkolnego 2003/04. Spadek ten wahał się od 26,0% w województwie opolskim do 16,7% w województwie kujawsko-pomorskim.

**Mapa 22. Liczba szkół podstawowych i uczniów w szkołach podstawowych dla dzieci i młodzieży na obszarach wiejskich według województw w roku szkolnym 2009/10 (2003/04=100)
Stan w dniu 30 IX**

Źródło: dla roku szkolnego 2009/10 dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.

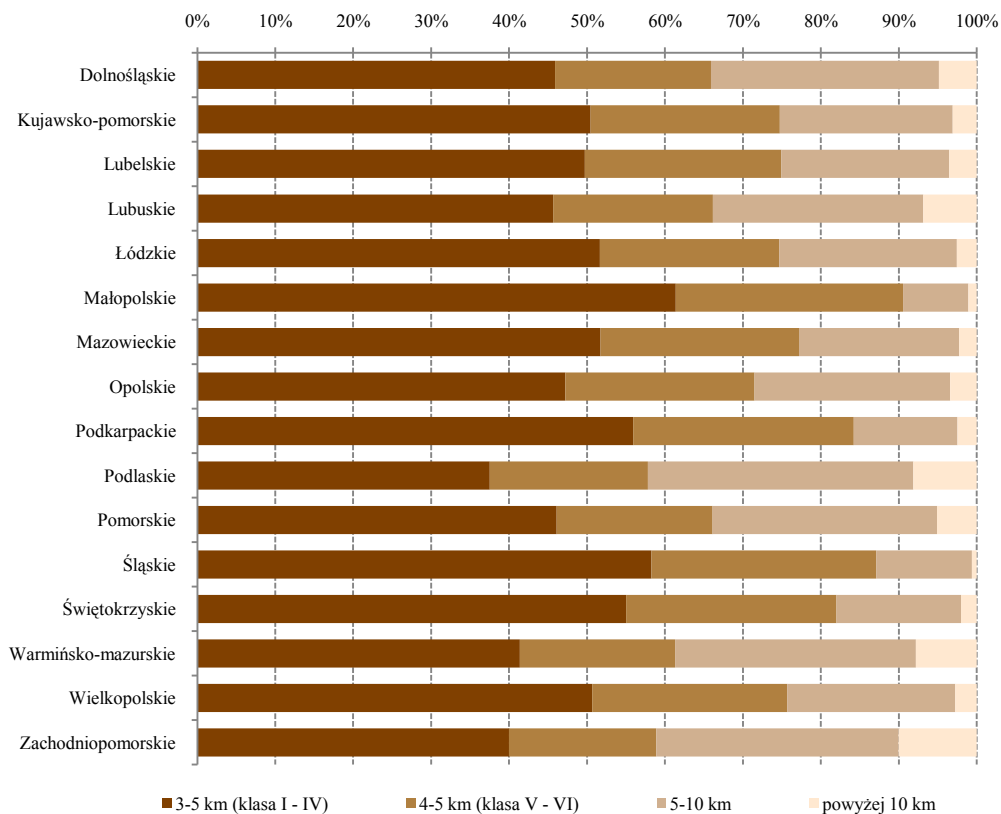
Na obszarach wiejskich w roku szkolnym 2009/10 na 1 szkołę podstawową przypadało 99 uczniów (wobec 331 w miastach). Liczba uczniów przypadająca na jedno pomieszczenie szkolne kształtowała się następująco: 10 na obszarach wiejskich a 16 w miastach. Ciekawej informacji o szkolnictwie dostarcza współczynnik skolaryzacji netto, który w roku szkolnym 2009/10 wyniósł 86,6 w odniesieniu do uczniów szkół podstawowych na obszarach wiejskich. Jego niska wartość w dużej mierze była spowodowana tym, iż dzieci z terenów wiejskich dowożono do szkół w miastach.

Analizując obszary wiejskie według podziału terytorialnego można zauważyć, że w roku szkolnym 2009/10, najwięcej uczniów na jedną placówkę przypadało w województwie pomorskim (128), a najmniej w lubelskim i podlaskim (81). Jednakże we wszystkich województwach w ciągu sześciu lat, wartość tego wskaźnika zmniejszyła się, najbardziej w podkarpackim, tj. o 19,4%.

W roku szkolnym 2009/10 do szkół podstawowych na obszarach wiejskich dojeżdżało 26,2% dzieci i młodzieży (239,7 tys.), co stanowiło 80,2% wszystkich dojeżdżających uczniów do szkół podstawowych w kraju. W układzie województw, największy odsetek dowożonych do szkół dzieci odnotowano w województwach podlaskim, warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim, w których ponad 40% uczniów musiało dojeżdżać do swoich szkół. Najmniej, bo tylko 10,3% dzieci dowożonych było w województwie małopolskim.

Najwyższą wartość współczynnika skolaryzacji netto na obszarach wiejskich odnotowano w województwach śląskim (93,8), małopolskim (92,1), podkarpackim (90,3) i lubelskim (90,1). Najniższą jego wartością charakteryzowało się województwo zachodniopomorskie (70,8). Zaobserwowano, że wartość współczynnika skolaryzacji w porównaniu do roku szkolnego 2003/04 zmalała prawie we wszystkich województwach. Wyjątkiem było mazowieckie, gdzie współczynnik ten był nieco wyższy niż sześć lat wcześniej.

Wykres 14. Struktura uczniów szkół podstawowych zamieszkałych na obszarach wiejskich dowożonych do szkoły według odległości od szkoły i województw w roku szkolnym 2009/10
Stan w dniu 30 IX

Źródło: dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.

W ciągu sześciu lat wzrosła liczba komputerów w szkołach podstawowych, także tych z dostępem do Internetu. W roku szkolnym 2009/10, było ich 275,6 tys. (dwukrotnie więcej niż w roku szkolnym 2003/04), w tym przeznaczonych do użytku ucznia i z dostępem do Internetu – 190,3 tys. (prawie trzykrotnie więcej). Na podkreślenie zasługuje fakt, iż prawie 60% komputerów w szkołach podstawowych stanowiło wyposażenie szkół wiejskich. Tym samym na jeden komputer przypadało dwa razy mniej uczniów na wsi (7,1) niż w miastach (15,4).

Gimnazja

W roku szkolnym 2009/10 ponad połowa gimnazjów funkcjonujących w kraju (51,9%) zlokalizowana była na obszarach wiejskich. Liczba gimnazjów na wsi w porównaniu do roku szkolnego 2003/04 wzrosła o 6,3%. Uczęszczało do nich 463,7 tys., czyli 35,9% ogółu gimnazjalistów w kraju. W roku szkolnym 2008/09 gimnazja w Polsce ukończyło 447,6 tys. absolwentów, w tym absolwenci szkół na wsi stanowili 36,3%.

Tabl. 12. Gimnazja^a dla dzieci i młodzieży
Stan w dniu 30 IX

Wyszczególnienie		Szkoły	Uczniowie	Absolwenci ^b	Liczba uczniów na 1	
					szkołę	komputer ^c przeznaczony do użytku uczniów
POLSKA	2003/04	6114	1642386	547431	269	25,3
	2009/10	6423	1291854	447573	201	11,8
Obszary wiejskie	2003/04	3138	555720	179541	177	19,5
	2009/10	3335	463734	162564	139	9,6
Miasta	2003/04	2976	1086666	367890	365	29,9
	2009/10	3088	828120	285009	268	13,6

a Łącznie ze szkołami sportowymi i mistrzostwa sportowego oraz szkołami z oddziałami przysposabiającymi do pracy; bez szkół specjalnych. *b* Według stanu na koniec poprzedniego roku szkolnego. *c* W przypadku wspólnego użytkowania komputerów przez kilka szkół – wykazane tylko raz.

Źródło: dla roku szkolnego 2009/10 dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.

Analizując obszary wiejskie w układzie terytorialnym, największą liczbę uczniów (w roku szkolnym 2009/10) i absolwentów (w roku szkolnym 2008/09) odnotowano w województwach małopolskim, mazowieckim, podkarpackim i wielkopolskim. Najmniejszym odsetkiem gimnazjalistów i absolwentów omawianego poziomu kształcenia odznaczało się województwo lubuskie (odpowiednio 1,7% i 1,6%). Podobnie jak w przypadku szkolnictwa podstawowego, w porównaniu do roku szkolnego 2003/04, również we wszystkich województwach zmniejszyła się liczba uczniów szkół gimnazjalnych, najbardziej w województwie opolskim – o 23,5%. W każdym z województw zmniejszyła się też liczba absolwentów w porównaniu do roku szkolnego sprzed pięciu lat, najbardziej w województwie dolnośląskim (o 22,1%).

W roku szkolnym 2009/10 na jedno gimnazjum na wsi przypadało 139 uczniów (w miastach 268). Natomiast na jedno pomieszczenie szkolne przypadało 16 uczniów na wsi (17 w miastach). Współczynnik skolaryzacji netto dla szkół gimnazjalnych na wsi w roku szkolnym 2009/10 wyniósł 72,7.

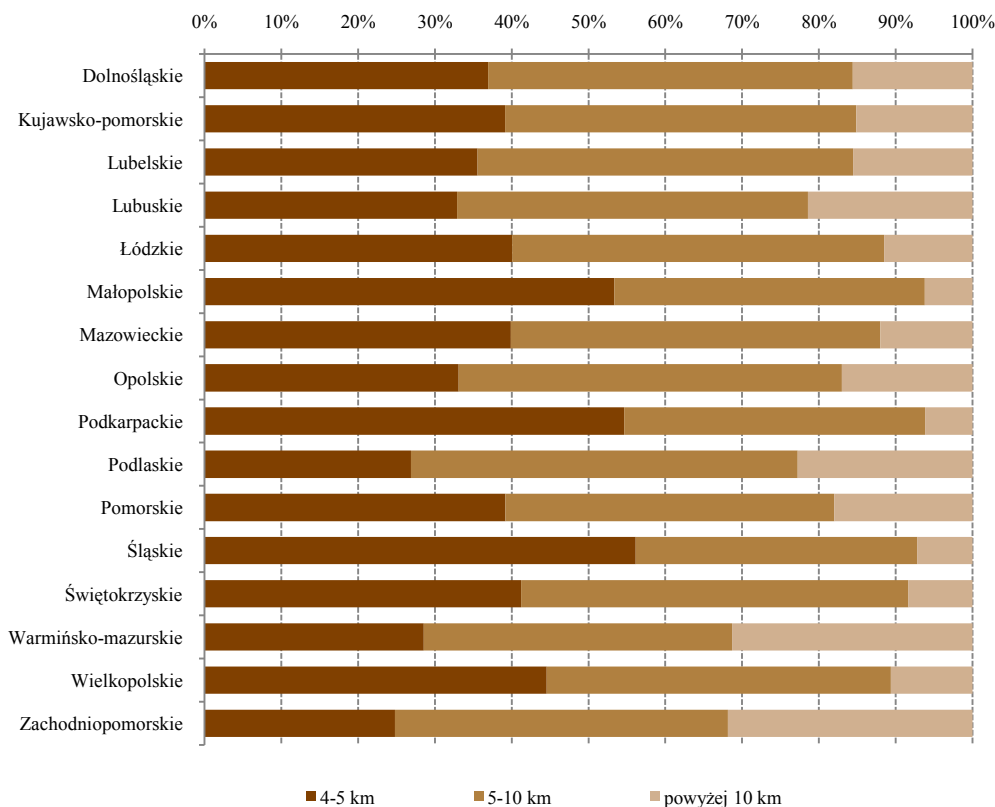
W układzie województw na obszarach wiejskich w roku szkolnym 2009/10, najwięcej uczniów na jedną placówkę przypadało w województwie świętokrzyskim (163), najmniej w podkarpackim (106). W porównaniu do stanu sprzed sześciu lat zaobserwowano, że we wszystkich województwach zmniejszyła się średnia liczba uczniów na jedno gimnazjum, najbardziej w warmińsko-mazurskim, tj. o 27,1%.

Najniższą wartość współczynnika skolaryzacji netto odnotowano w województwie zachodniopomorskim (47,8). W porównaniu do roku szkolnego 2003/04, tylko w dwóch województwach wartość omawianego współczynnika wzrosła (kujawsko-pomorskim i wielkopolskim).

W roku szkolnym 2009/10 do szkoły dojeżdżało 23,9% gimnazjalistów w kraju (308,8 tys.), z tego prawie 70% stanowili uczniowie z terenów wiejskich. O ile co dziesiąty uczeń z miasta (95,1 tys.) był dowożony do gimnazjum, to aż 46,1% (213,7 tys.) gimnazjalistów ze wsi dowożonych było do swoich szkół. Analizując obszary wiejskie w układzie terytorialnym, należy zaznaczyć, że w ośmiu województwach ponad połowa gimnazjalistów była dowożona

do szkoły w zachodniopomorskim, świętokrzyskim, kujawsko-pomorskim, łódzkim, opolskim, podlaskim, warmińsko-mazurskim i lubelskim, a najmniej w województwie śląskim (31,0%).

**Wykres 15. Struktura uczniów gimnazjów zamieszkałych na obszarach wiejskich dowożonych do szkoły według odległości od szkoły i województw w roku szkolnym 2009/10
Stan w dniu 30 IX**

Źródło: dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.

W gimnazjach, podobnie jak w szkołach podstawowych, każdego roku przybywa komputerów. W roku szkolnym 2009/10 gimnazja w kraju wyposażone były w 144,7 tys. komputerów, w tym przeznaczonych do użytku ucznia i z dostępem do Internetu – 105,6 tys. Własnością szkół wiejskich było 41,9% ogólnej ich liczby i tam na jeden komputer przeznaczony do użytku ucznia przypadało 9,6 osób, podczas gdy w miastach 13,6.

W gimnazjach wiejskich we wszystkich województwach w ciągu sześciu lat, przybyło komputerów, przy czym w województwie lubelskim i pomorskim ponad dwukrotnie.

Szkoły rolnicze

W roku szkolnym 2009/10 w kraju funkcjonowały 2324 szkoły kształcące przynajmniej na jednym kierunku rolniczym. W tej liczbie 45,9% stanowiły technika (do których uczęszczała ponad połowa uczniów), 41,2% zasadnicze szkoły zawodowe, a pozostałe to szkoły policealne. W porównaniu do roku szkolnego 2003/04, placówek kształcących w kierunku rolniczym było ponad dwa razy więcej, choć w stosunku do roku 2008/09 ich liczba nieznacznie spadła (o 2,4%). Do wszystkich szkół tego typu uczęszczało w omawianym roku szkolnym

409,3 tys. osób, w tym 42,9% stanowiły kobiety. Można zauważyć, że w porównaniu do roku szkolnego 2003/04, liczba uczniów wzrosła ponad czterokrotnie. Podobnie zwiększyła się też liczba absolwentów, a wśród nich było trzy razy więcej kobiet niż przed pięciu laty.

Biblioteki

Czytelnictwo jest jedną z najbardziej powszechnych form uczestniczenia w kulturze. Dla zwiększenia atrakcyjności oferty, celem przyciągnięcia czytelnika, obok książek i czasopism, biblioteki obecnie dysponują bogatymi zbiorami w postaci płyt CD, DVD, a także umożliwiają korzystanie z Internetu.

W 2009 r. większość bibliotek publicznych w kraju, a także punktów bibliotecznych zlokalizowana była na wsi, tj. ponad 65,6%. W swoich zbiorach posiadały one 40,4% ogółu krajowego księgozbioru (54,3 mln wol.). Z zasobów bibliotek korzystał co dziesiąty mieszkaniec wsi, podczas gdy w miastach co piąty. Średnio na jednego czytelnika na wsi przypadało 20 wypożyczonych woluminów, a w miastach 18.

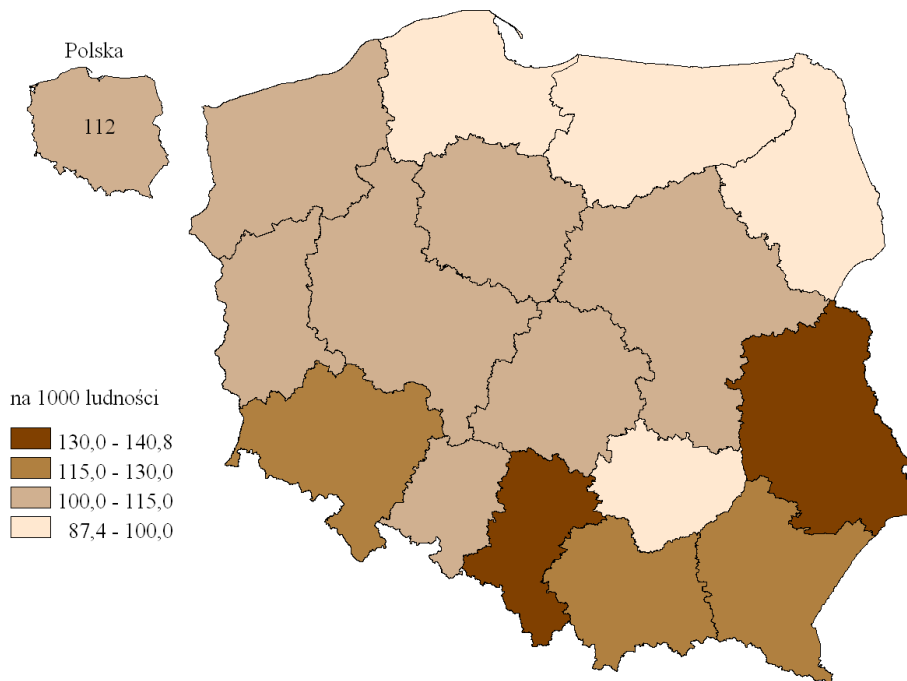
Tabl. 13. Biblioteki publiczne (z filiami)
Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie		Biblioteki (z filiami)	Punkty biblioteczne	Księgozbiór w tys. wol.	Czytelnicy ^a	
					w tys.	na 1000 ludności
POLSKA	2003	8727	1875	134238	7576	198
	2009	8392	1469	134268	6554	172
Obszary wiejskie	2003	5799	1293	55765	1943	133
	2009	5504	943	54307	1680	112
Miasta	2003	2928	582	78473	5634	239
	2009	2888	526	79961	4874	209

^a W ciągu roku; łącznie z punktami bibliotecznymi.

Dokonując analizy obszarów wiejskich w podziale terytorialnym można zauważyć, że najwięcej bibliotek i punktów bibliotecznych było na terenie województw mazowieckiego (652) i podkarpackiego (611), łącznie 19,5% takich placówek na wsi. Największa liczba czytelników na 1000 mieszkańców odnotowana została w województwach śląskim (141) i lubelskim (135). Najmniej bibliotek i punktów bibliotecznych było w województwie podlaskim (194) i lubuskim (235), gdzie w podlaskim również odnotowano najniższy wskaźnik czytelników na 1000 ludności (88). W porównaniu do danych z 2003 r., w każdym z województw ubyło bibliotek (w sumie 295, tj. o 5,1%). W ciągu sześciu lat na obszarach wiejskich zmniejszyła się także liczba punktów bibliotecznych (o 350, tj. o 27,1%). Największy spadek odnotowano w województwie podlaskim (o 73,1%). Wraz ze zmniejszeniem się liczby placówek bibliotecznych, w okresie sześciu lat uszczupliło się też grono czytelników (o ok. 263 tys., tj. o 15,5%) i ta tendencja była charakterystyczna dla każdego województwa.

Mapa 23. Czytelnicy na 1000 ludności obszarów wiejskich według województw w 2009 r.

Kina i muzea

Według stanu na koniec 2009 r., w kraju funkcjonowało 448 kin stałych, w tym 17 zlokalizowanych było na obszarach wiejskich, do których zaliczono również mini- i multiplexy otwierane w centrach handlowych zlokalizowanych na obrzeżach wielkich miast.

Tabl. 14. Kina stałe i muzea
Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie		Kina				Muzea łącznie z oddziałami	
		obiekty	miejsca na widowni	seanse ^{ab}	widzowie ^{ab}	obiekty	zwiedzający ^a w tys.
POLSKA	2003	581	230817	816705	25243139	665	16881,2
	2009	448	248181	1416677	38975258	774	20655,1
Obszary wiejskie	2003	29	7218	18880	483699	115	3219,4
	2009	17	4916	20972	526130	133	3092,5
Miasta	2003	552	223599	797825	24759440	550	13661,8
	2009	431	243265	1395705	38449128	641	17562,6

a W ciągu roku. *b* Dotyczy filmów długo- i krótkometrażowych.

W układzie województw, na obszarach wiejskich w 2009 r. najwięcej kin było w województwie zachodniopomorskim (4). Natomiast w województwach kujawsko-pomorskim, łódzkim, opolskim, podkarpackim, pomorskim i świętokrzyskim na terenach wiejskich nie zlokalizowano kin stałych.

Do końca 2009 r. w Polsce funkcjonowały 774 muzea, w tym 133 na obszarach wiejskich. Ich liczba w porównaniu do 2003 r. w kraju zwiększyła się o 109, na wsi o 18. Liczba zwiedzających tego typu obiekty kultury na wsi zmniejszyła się z 3,2 mln osób w 2003 r. do 3,1 mln w 2009 r., tj. o blisko 4%. Biorąc pod uwagę układ terytorialny, można zauważyć, iż najwięcej omawianych placówek na wsi było w województwach małopolskim, mazowieckim

i wielkopolskim (łącznie 59 muzeów, tj. 44,4% ogólnej ich liczby na wsi). Zbiory tych placówek zobaczyła prawie połowa zwiedzających na obszarach wiejskich.

Domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice

Instytucje kultury mają ogromne znaczenie w życiu społecznym mieszkańców obszarów wiejskich. Oferują swoim odbiorcom szeroki wachlarz możliwości aktywnego włączania się w życie kulturalne, prowadzą działalność zespołów artystycznych oraz klubów, organizują imprezy rozrywkowe m.in. popularyzujące lokalny folklor. Ich działalność zaspokaja zróżnicowane potrzeby społeczne, od artystycznych poprzez towarzyskie, sportowe rozrywkowe, a także samokształcenia.

W 2009 r. w kraju działało 4,0 tys. instytucji kultury (domów i ośrodków kultury, klubów oraz świetlic), w tym prawie 60% z nich, działalność swoją prowadziło na wsi. W ciągu sześciu lat, ich liczba na terenach wsi zwiększyła się o 8,2%. Najwięcej z nich było zlokalizowanych na obszarach wiejskich województw małopolskiego, podkarpackiego, wielkopolskiego i zachodniopomorskiego (łącznie 999 czyli 42,1% ogólnej ich liczby na wsi). Największy udział wśród omawianych instytucji miały świetlice (47,5%). Prawie 90% ogólnej liczby świetlic w Polsce znajdowało się na obszarach wiejskich, przy czym najwięcej na terenie województwa zachodniopomorskiego (191). W ciągu sześciu lat w większości województw liczba świetlic wzrosła bądź nie zmieniła się. Jedynie w województwach dolnośląskim, lubuskim, małopolskim mazowieckim i podkarpackim odnotowano ich mniej niż w 2003 r., a w lubuskim prawie o połowę.

W 2009 r. mieszkańcy wsi korzystali z oferty ponad 2 tys. kursów zorganizowanych przez domy i ośrodki kultury, w tym prawie 60% zajęć dotyczyło nauki gry na instrumentach, tańca i obsługi komputerów. Wśród 29,0 tys. absolwentów kursów w omawianym roku, 17,0 tys. stanowiły dzieci i młodzież. W ośrodkach kultury działało 5,6 tys. zespołów artystycznych. Spośród nich największą popularnością cieszyły się: zespoły folklorystyczne, taneczne, muzyczno-instrumentalne, wokalne i chóry oraz teatralne, w których swoje zainteresowania rozwijało 85,8 tys. dzieci, młodzieży i dorosłych.

W analizowanym roku na terenach wiejskich odbyło się 63,0 tys. imprez kulturalnych, prawie trzykrotnie mniej niż w tym samym czasie w miastach. Najbardziej prężne okazały się obszary wiejskie województw małopolskiego i podkarpackiego, gdzie zorganizowano łącznie prawie 15 tys. imprez kulturalnych, na które przybyło 1,7 mln osób. W sumie we wszystkich imprezach kulturalnych, które odbyły się na wsi, uczestniczyło 7,4 mln ludzi, tj. 21,3% ogólnej liczby uczestników w kraju.

Opieka zdrowotna, apteki i pomoc społeczna

Łatwy dostęp do placówek opieki zdrowotnej i usług medycznych jest niezwykle ważnym elementem infrastruktury społecznej wpływającym w dużym stopniu na jakość i poziom życia obywateli. W 2009 r. odnotowano w Polsce 16,3 tys. zakładów opieki zdrowotnej (przychodni, ośrodków zdrowia i poradni). Na terenach wiejskich zlokalizowana była co czwarta taka placówka, a ich liczba w czasie sześciu lat zwiększyła się o 35,3% i o 8,6% od 2008 r.

W 2009 r. na wsi zarejestrowanych było trzykrotnie mniej praktyk lekarskich i stomatologicznych niż w miastach. Na jednego mieszkańca wsi w omawianym roku przypadało

3,2 porad lekarskich (wobec 10,5 w mieście), których udzielono łącznie 48,0 tys. i było to podobnie jak w 2003 r. pięciokrotnie mniej niż w miastach.

W kraju w 2009 r. funkcjonowało 10,8 tys. aptek i 1,2 tys. punktów aptecznych. Na wsi zlokalizowanych było 16,6% ogólnej liczby aptek oraz 98,1% punktów aptecznych. Na jedną aptekę i punkt apteczny przypadało 5,1 tys. mieszkańców wsi, a w miastach 2,6 tys. Od 2003 r. zwiększyła się liczba aptek i punktów aptecznych na wsi (o 694), w związku z czym na jeden taki obiekt w 2009 r. przypadało mniej mieszkańców niż przed sześciu laty.

Tabl. 15. Ochrona zdrowia i pomoc społeczna stacjonarna
Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie		Zakłady opieki zdrowotnej ^a	Porady udzielone ogółem ^b w tys.	Apteki	Zakłady stacjonarnej pomocy społecznej ^c	
					obiekty	miejsca
POLSKA	2003	11978	251683	9583	1179	92762
	2009	16252	291416	10817	1471	102524
Obszary wiejskie	2003	3053	40702	1711	473	37808
	2009	4130	48012	1791	569	40912
Miasta	2003	8925	210981	7872	706	54954
	2009	12122	243404	9026	902	61612

a Przychodnie, ośrodki zdrowia i poradnie (samodzielne). *b* Bez praktyk lekarskich i stomatologicznych finansowanych wyłącznie ze środków niepublicznych, jak również bez porad udzielonych w izbach przyjęć szpitali ogólnych; w ciągu roku. *c* Łącznie z filiami.

W porównaniu z 2003 r. we wszystkich województwach na obszarach wiejskich wzrosła liczba zakładów opieki zdrowotnej (łącznie o 1077), najbardziej w województwie opolskim (prawie dwukrotnie). Najwięcej placówek w 2009 r. było w województwach mazowieckim i małopolskim (odpowiednio 496 i 470), w których udzielono najwięcej porad pacjentom (łącznie 12,0 tys., tj. 25,0% wszystkich porad medycznych na wsi). Natomiast najwięcej praktyk lekarskich i stomatologicznych prowadzonych było na terenie województw wielkopolskiego i podkarpackiego (razem 375, tj. 22,5% wszystkich praktyk lekarskich i stomatologicznych na wsi). Ich liczba wzrosła na obszarach wiejskich w porównaniu do 2003 r. o 10,1%, jednak w połowie województw: lubelskim, lubuskim, małopolskim, opolskim, pomorskim, śląskim, warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim zmniejszyła się. Największy wzrost liczby omawianych praktyk wystąpił w województwach mazowieckim i wielkopolskim.

W czasie sześciu lat na obszarach wiejskich wzrosła liczba udzielonych porad przypadających na jednego mieszkańca (z 2,8 w 2003 r. do 3,2 w 2009 r.). Wzrost ten można również zaobserwować prawie we wszystkich województwach. Wyjątek stanowi tu jedynie pomorskie, w którym odnotowano nieznaczny spadek wartości tego wskaźnika.

W kraju w 2009 r. do dyspozycji pensjonariuszy pozostawało 1471 zakładów stacjonarnej pomocy społecznej (z filiami), w tym 874 domy pomocy społecznej. Na terenach wiejskich znajdowało się 38,7% tego typu placówek. Z ogólnej liczby 102,5 tys. miejsc w zakładach stacjonarnej pomocy społecznej, 39,9% przypadało na obiekty zlokalizowane na wsi. W porównaniu do 2003 r. liczba omawianych obiektów na obszarach wiejskich wzrosła o 20,3%, przy czym samych domów pomocy społecznej było mniej o 4,2% niż sześć lat wcześniej. W układzie województw, w trzech liczba zakładów stacjonarnej pomocy społecznej zmniejszyła się (kujawsko-pomorskim, lubelskim i lubuskim), a w małopolskim nie uległa zmianie. Jednocześnie w czasie sześciu lat wzrosła liczba miejsc w ośrodkach pomocy

społecznej położonych na obszarach wiejskich (o 8,2%), a także liczba korzystających z pomocy w omawianych placówkach (o 6,8%), tj. z 37,5 tys. w 2003 r. do 40,1 tys. w 2009 r.

Rodziny zastępcze

Jedną z form całkowitej, okresowej opieki dla dzieci opuszczonych, pozbawionych opieki rodzicielskiej, które z powodu przeszkód prawnych lub wieku nie mogą być przysposobione, jest rodzina zastępcza. Spełnia ona wiele funkcji rodziny naturalnej i jest bardzo ważnym elementem w systemie opiekuńczo-wychowawczym.

W 2009 r. w kraju było 37,7 tys. rodzin zastępczych, w tym 11,5 tys. to rodziny zamieszkałe na wsi (30,5% ogólnej liczby). Wśród nich największy odsetek stanowiły rodziny spokrewnione z dzieckiem (78,1% na wsi wobec 82,4% w kraju).

W układzie województw, najwięcej rodzin zastępczych na obszarach wiejskich odnotowano w województwach mazowieckim (1193) i wielkopolskim (987), w sumie 19,0% wszystkich takich rodzin na wsi. Najmniej natomiast było ich w podlaskim, jedynie 290. Najwyższym odsetkiem rodzin spokrewnionych z dzieckiem wśród rodzin zastępczych odznaczało się województwo świętokrzyskie (85,0%), niespokrewnionych z dzieckiem śląskie (28,4%), a zawodowych pomorskie (10,0%).

Turystyka

Według stanu z dnia 31 VII 2009 r. w Polsce były 6992 turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania, które dysponowały 606,5 tys. miejsc noclegowych. Na obszarach wiejskich znajdowały się 2833 takie obiekty (40,5% ogółu turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania) z 238,8 tys. miejsc noclegowych (39,4% ogółu miejsc noclegowych w kraju). Zauważyć można, że na tle 2003 r. na wsi zmalała liczba obiektów turystycznych zbiorowego zakwaterowania (o 11,9%), jak również liczba miejsc noclegowych (o 6,9%), w tym największy spadek obiektów odnotowano w województwach kujawsko-pomorskim (o 29,2%) i zachodniopomorskim (o 26,1%), a miejsc – w województwach lubuskim (o 28,1%) i pomorskim (o 25,9%). Jeśli zaś chodzi o turystyczną bazę zlokalizowaną w miastach, zarówno liczba obiektów jak i miejsc wzrosła w ciągu sześciu lat, odpowiednio o 6,6 i 8,2%. Na 1 obiekt w kraju w 2009 r. przypadało 87 miejsc noclegowych, w miastach – 88, a na wsi – 84.

Tabl. 16. Turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania
Stan w dniu 31 VII

Wyszczególnienie		Obiekty zbiorowego zakwaterowania	Miejsca noclegowe	Udzielone noclegi ^a		Korzystający z noclegów ^a	
				ogółem	w tym turystom zagranicznym	ogółem	w tym turyści zagraniczni
POLSKA	2003	7116	596460	45347845	7828230	14644254	3331870
	2009	6992	606501	55020067	9609447	19353712	3861942
Obszary wiejskie	2003	3215	256639	14457247	856828	3617067	291773
	2009	2833	238826	14966293	996840	4372835	357600
Miasta	2003	3901	339821	30890598	6971402	11027187	3040097
	2009	4159	367675	40053774	8612607	14980877	3504342

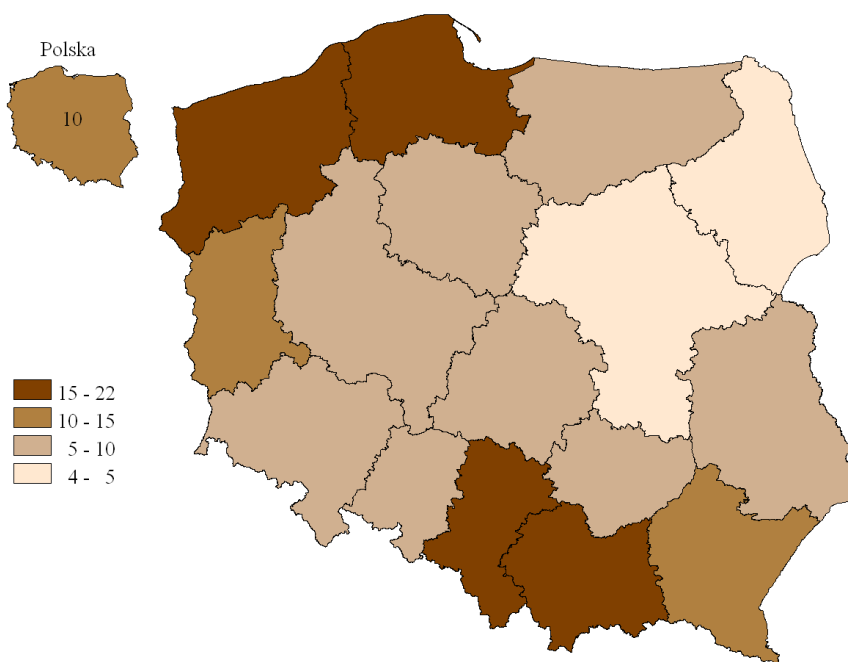
^a W ciągu roku.

W odniesieniu do 2003 r., jedynie w pięciu województwach na obszarach wiejskich wzrosła liczba turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania lubuskim, mazowieckim,

opolskim, podkarpackim i warmińsko-mazurskim. Liczba miejsc noclegowych zwiększyła się jednak w połowie województw łódzkim, małopolskim, opolskim, podkarpackim, podlaskim, świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim i wielkopolskim, a najbardziej w pierwszym z wymienionych (prawie o połowę). Największą bazą turystycznych obiektów oraz liczbą miejsc noclegowych dysponowały województwa zachodniopomorskie i pomorskie, łącznie 27,1% obiektów i 38,8% wszystkich miejsc noclegowych na wsi. Tam też w 2009 r. udzielono najwięcej noclegów, łącznie 5,6 mln, tj. 37,6% wszystkich udzielonych noclegów na terenach wiejskich.

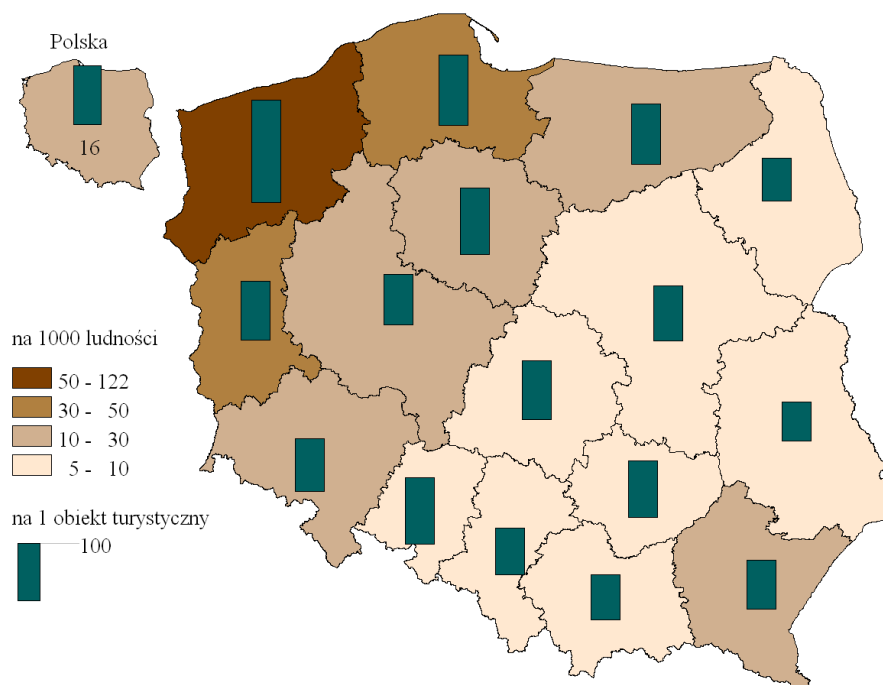
W 2009 r. średnio w kraju na 1000 km² przypadały 22 obiekty turystyczne zbiorowego zakwaterowania. Znaczne różnice tego wskaźnika zaobserwowano biorąc pod uwagę lokalizację, w miastach jego wartość wynosiła 194, podczas gdy na wsi 10. Wskaźniki przekraczające średnią krajową dla wsi odnotowano w 6 województwach (zachodniopomorskim, małopolskim, pomorskim, śląskim, lubuskim i podkarpackim).

Mapa 24. Turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania na 1000 km² obszarów wiejskich według województw w 2009 r. Stan w dniu 31 VII

W omawianym roku z oferty obiektów turystycznych w kraju skorzystało 19,4 mln turystów i udzielono im 55,0 mln noclegów, w tym 22,6% stanowili goście obiektów turystycznych położonych na wsi, którym udzielono 27,2% wszystkich noclegów. Wśród ogólnej liczby turystów, 3,9 mln osób stanowili cudzoziemcy, którzy skorzystali z 9,6 mln noclegów. Z tej grupy turystów, co dziesiąty jako miejsce noclegu wybrał obiekt położony na wsi. Należy zaznaczyć, że o ile od 2003 r. na terenach wsi zmniejszyła się baza turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania, to liczba osób z niej korzystających, jak i liczba udzielonych noclegów zwiększyła się w ciągu tego czasu (odpowiednio o 20,9% i 3,5%). W 2009 r., z oferty obiektów turystycznych na wsi skorzystało więcej cudzoziemców niż sześć lat wcześniej (o ponad 22%) i udzielono im o 16,3% więcej noclegów.

Mapa 25. Miejsca noclegowe w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania według województw w 2009 r. Stan w dniu 31 VII

Ponad jedna trzecia z ogólnej liczby turystów korzystających z obiektów zbiorowego zakwaterowania na obszarach wiejskich, wybrała obiekty położone w województwach małopolskim, wielkopolskim i zachodniopomorskim (1,5 mln osób). Natomiast ponad połowa cudzoziemców spędzających czas na obszarach wiejskich, na miejsce wypoczynku wybrała województwa dolnośląskie, lubuskie, wielkopolskie i zachodniopomorskie. Województwo zachodniopomorskie odznaczało się również największą liczbą noclegów przypadającą na jednego turystę (6,8), a także najwyższym takim wskaźnikiem w odniesieniu do turystów zagranicznych (6,4).

*

* *

Infrastruktura społeczna na obszarach wiejskich w 2009 r. nadal pozostawała słabo rozwinięta, jak i niedostosowana do istniejących potrzeb, zarówno w przypadku placówek edukacyjnych, kulturalnych, służby zdrowia, jak i turystycznych. Mieszkańcy wsi mieli mniejszy dostęp do placówek kulturalnych, placówek służby zdrowia, jak i porad specjalistycznych. Ponadto uczestnictwo dzieci wiejskich w edukacji przedszkolnej było mniejsze niż dzieci miejskich. Często wybór szkoły gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej był uzależniony od sieci szkół w najbliższej okolicy oraz możliwości dojazdu lub zamieszkania w internacie. Można zauważyć znaczne zróżnicowanie regionalne w zakresie rozwoju infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich, a najniższym poziomem jej rozwoju charakteryzowały się województwa północno-wschodniej Polski.

5. Warunki mieszkaniowe i infrastruktura techniczna

Living conditions and technical infrastructure

Zasoby i budownictwo mieszkaniowe

W 2009 r. zasoby mieszkaniowe na obszarach wiejskich obejmowały 4,3 mln mieszkań o łącznej powierzchni 378,8 mln m². Stanowiło to odpowiednio 32,7% ogółu mieszkań w kraju i 40,4% ogólnej powierzchni użytkowej. Na 1000 ludności obszarów wiejskich przypadało 291,7 mieszkań podczas gdy w miastach – 384,9. Przeciętna powierzchnia użytkowa jednego mieszkania wiejskiego wynosiła 87,2 m², a na jedno mieszkanie przypadało średnio 4,14 izby i 3,43 osoby. Mieszkania na wsi w porównaniu do miast były większe powierzchniowo o 24,7 m². Jednocześnie, pomimo większego zaludnienia mieszkań na wsi, na jedną osobę przypadała o 1,4 m² większa powierzchnia użytkowa (25,4 m²).

W odniesieniu do 2003 r. zanotowano przyrost liczby mieszkań na wsi o 197,8 tys. (o 4,8%), powierzchni użytkowej – o 28,5 mln m² (wzrost o 8,1%) i izb – o 1,1 mln (wzrost o 6,6%). Dynamika przyrostu mieszkań, powierzchni użytkowej i liczby izb kształtowała się na podobnym poziomie zarówno na wsi, jak i w miastach. Przyrost liczby mieszkań był m.in. efektem inwestycji w budownictwie, rozbudowy i przebudowy budynków istniejących, jak również zmiany charakteru przeznaczenia powierzchni niemieszkalnych. W wyniku zmian w podziale administracyjnym kraju w 2009 r., 5,5 tys. mieszkań zostało przeklasyfikowanych z zasobów wiejskich do miast.

W 2009 r. w porównaniu do 2003 r. wartości wskaźników określających przeciętną liczbę izb w mieszkaniu, liczbę osób przypadającą na mieszkanie i na izbę oraz powierzchnię użytkową mieszkania uległy nieznacznej poprawie. Na obszarach wiejskich wzrosła bowiem przeciętna liczba izb przypadających na mieszkanie (o 2,0% wobec 0,3% w miastach) oraz średnia wielkość mieszkania (o 2,7 m² wobec 1,4 m² w miastach), zmniejszyła się natomiast przeciętna liczba osób przypadających na mieszkanie (podobnie jak w miastach).

Tabl. 17. Zasoby mieszkaniowe^a
Stan w dniu 31 XII

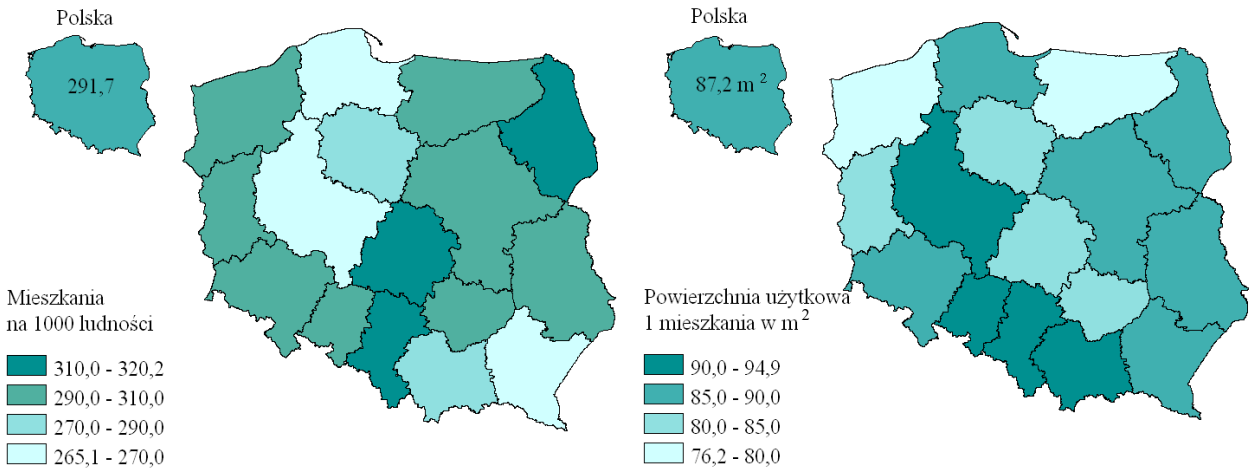
Wyszczególnienie		Mieszkania		Przeciętna				
		ogółem	na 1000 ludności	liczba izb w mieszkaniu	liczba osób na		powierzchnia użytkowa w m ²	
					1 mieszkanie	1 izbę	1 mieszkanie	na 1 osobę
POLSKA	2003	12595891	329,8	3,68	3,03	0,82	68,8	22,7
	2009	13302449	348,5	3,71	2,87	0,77	70,5	24,6
Obszary wiejskie	2003	4145475	282,4	4,06	3,54	0,87	84,5	23,9
	2009	4343268	291,7	4,14	3,43	0,83	87,2	25,4
Miasta	2003	8450416	359,4	3,49	2,78	0,80	61,1	21,9
	2009	8959181	384,9	3,50	2,60	0,74	62,5	24,0

^a Na podstawie bilansu zasobów mieszkaniowych.

Rozpatrując nasycenie obszarów wiejskich mieszkaniami zanotowano, że w przeliczeniu na 1000 ludności najwięcej mieszkań przypadało w województwach łódzkim (320,2), podlaskim (319,9) i śląskim (311,8), w związku z tym w województwach tych przypadało najmniej osób na mieszkanie (odpowiednio 3,12, 3,13, 3,21). Z kolei na 1000 ludności najmniej mieszkań

przypadało w województwach wielkopolskim (265,2), pomorskim (265,6) i podkarpackim (266,7). W województwach tych na jedno mieszkanie przypadało też najwięcej osób.

Mapa 26. Mieszkania na obszarach wiejskich według województw w 2009 r.
Stan w dniu 31 XII

Największe nasycenie mieszkaniami na obszarach wiejskich w układzie podregionów zanotowano w podregionach zlokalizowanych w pobliżu dużych miast.

W porównaniu do 2003 r., w 2009 r. we wszystkich województwach odnotowano wzrost liczby mieszkań, wzrost przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkania oraz spadek liczby osób przypadających na mieszkanie oraz izbę. Największy przyrost zasobów mieszkaniowych odnotowano w województwach pomorskim (o 7,7%), wielkopolskim (o 7,4%) i mazowieckim (o 6,5%).

Tempo przyrostu zasobów mieszkaniowych można określić między innymi na podstawie analizy rzeczowych wyników budownictwa – liczby budynków i mieszkań oddanych do użytkowania. W 2009 r. na obszarach wiejskich oddano do użytkowania 45,0 tys. budynków mieszkalnych, co stanowiło 62,9% nowopowstałych budynków mieszkalnych w kraju. W porównaniu do 2003 r. liczba budynków mieszkalnych oddanych do użytkowania na obszarach wiejskich zmniejszyła się o 33,5%, jednak ten spadek był mniejszy niż w miastach, gdzie wyniósł 40,5%.

W 2009 r. 98,3% ogółu budynków mieszkalnych oddanych do użytkowania na obszarach wiejskich stanowiły budynki mieszkalne jednorodzinne, w porównaniu z 2003 r. udział ten nieznacznie spadł (o 0,9 pkt proc.).

W 2009 r. na obszarach wiejskich przybyło 48,7 tys. mieszkań (tj. o 20,5 tys. mniej niż w 2003 r.) o łącznej powierzchni użytkowej 6,8 mln m². Oddawane mieszkania były jednak większe niż w 2003 i 2008 r. – przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania wynosiła 140,3 m², podczas gdy w 2003 r. – 134,1 m², a w 2008 r. – 137,7 m². Na obszarach wiejskich w 2009 r. oddano do użytkowania ponad dwukrotnie mniej mieszkań niż w miastach, jednak mieszkania te były ponad 1,5-krotnie większe. Na 1000 ludności i na 1000 zawartych małżeństw przypadało znacznie mniej nowych mieszkań na wsi niż w miastach, ponadto wskaźniki te na obszarach wiejskich w odniesieniu do 2003 r. zmalały. Zanotowano prawie dwukrotny spadek liczby mieszkań oddanych do użytkowania na wsi na 1000 zawartych małżeństw.

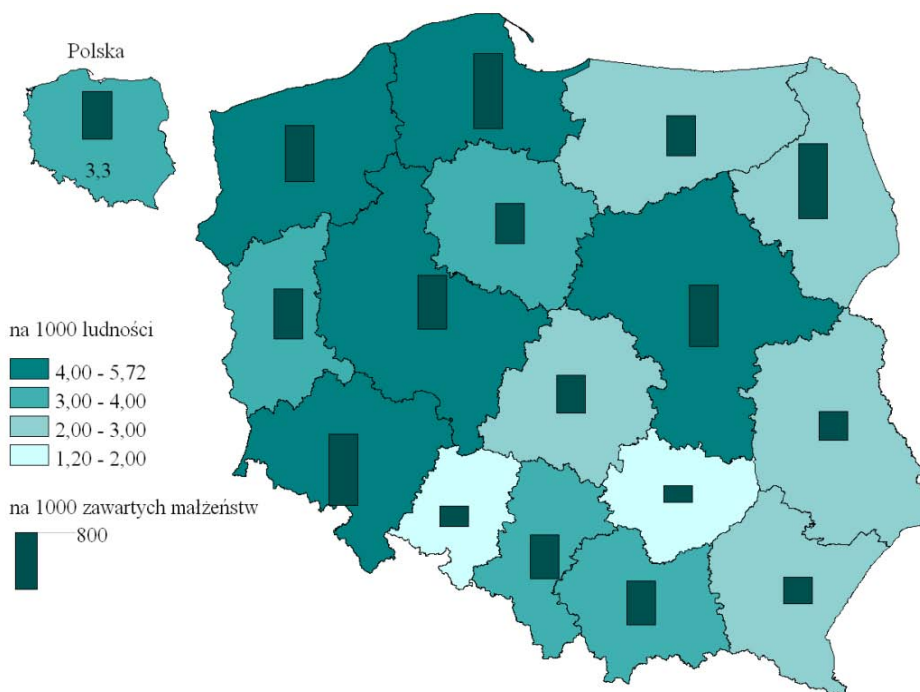
Tabl. 18. Mieszkania oddane do użytkowania

Wyszczególnienie		Mieszkania			Powierzchnia użytkowa mieszkań w m ²	
		ogółem	na 1000		ogółem	na 1 mieszkanie
			ludności	zawartych małżeństw		
POLSKA	2003	162686	4,3	832	18838485	115,8
	2009	160002	4,2	638	15942523	99,6
Obszary wiejskie	2003	69151	4,7	901	9273030	134,1
	2009	48687	3,3	496	6831494	140,3
Miasta	2003	93535	4,0	788	9565455	102,3
	2009	111315	4,8	729	9111029	81,8

Wskaźnik liczby mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności na wsi w 2009 r. był najwyższy w województwach pomorskim (5,7), dolnośląskim (4,7), mazowieckim (4,5), wielkopolskim (4,2) i zachodniopolskim (4,0) zaś najniższy w województwach świętokrzyskim i opolskim, gdzie na 1000 ludności przypadały mniej niż 2 mieszkania. W analizowanych latach zanotowano wzrost jego wartości w sześciu województwach dolnośląskim, zachodniopomorskim, lubelskim, lubuskim, warmińsko-mazurskim i wielkopolskim. W 2009 r. zaobserwowano znaczny spadek dynamiki budownictwa mieszkaniowego w województwach, które w 2003 r. charakteryzowały się wysoką wartością wskaźnika na 1000 ludności.

Podobnie, jak w przypadku zasobów mieszkaniowych, najwięcej mieszkań oddano do użytkowania w podregionach sąsiadujących z dużymi miastami.

Analizując liczbę mieszkań na 1000 zawartych małżeństw można zaobserwować znaczny spadek wartości tej cechy między 2003 r. i 2009 r. na obszarach wiejskich we wszystkich województwach.

Mapa 27. Mieszkania oddane do użytkowania na obszarach wiejskich według województw w 2009 r.

Infrastruktura techniczna i wyposażenie mieszkań w podstawowe instalacje

Łączna długość sieci wodociągowej rozdzielczej na obszarach wiejskich w 2009 r. wynosiła 207,4 tys. km i w porównaniu do 2003 r. była dłuższa o 27,8 tys. km (tj. o 15,5%, w miastach o 13,6%). Sieć wodociągowa przebiegająca przez tereny wiejskie stanowiła prawie 78% ogólnej długości sieci wodociągowej w kraju, a jej średnia gęstość wynosiła 71,2 km na 100 km² (w miastach – 280,1) i wahała się od 28,9 w województwie zachodniopomorskim do 109,1 – w śląskim.

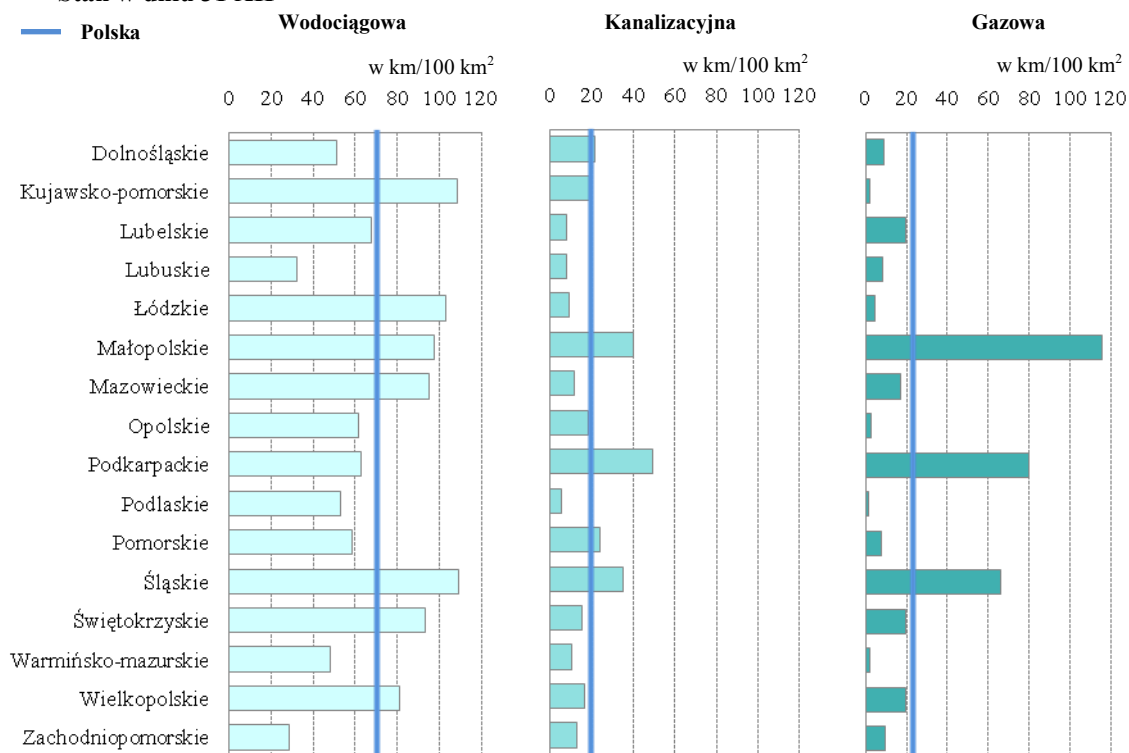
Tabl. 19. Sieć rozdzielcza^a
Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie		Wodociągowa			Kanalizacyjna			Gazowa		
		w km	w km/100 km ²	w % sieci ogółem	w km	w km/100 km ²	w % sieci ogółem	w km	w km/100 km ²	w % sieci ogółem
POLSKA	2003	232310,4	74,3	x	68857,0	22,0	x	100831,4	32,2	x
	2009	267332,1	85,5	x	100201,5	32,0	x	112321,3	35,9	x
Obszary wiejskie	2003	179538,2	61,6	77,3	28832,3	9,9	41,9	54892,4	18,8	54,4
	2009	207377,1	71,2	77,6	50453,7	17,3	50,4	61064,1	21,0	54,4
Miasta	2003	52772,2	248,8	22,7	40024,7	188,7	58,1	45939,0	216,6	45,6
	2009	59955,0	280,1	22,4	49747,8	232,4	49,6	51257,1	239,5	45,6

^a Bez przyłączy do budynków i innych obiektów.

Wzrost długości sieci wodociągowej zanotowano we wszystkich województwach. Największy jej przyrost w porównaniu do 2003 r. wystąpił w województwach mazowieckim (o 33,8%) i warmińsko-mazurskim (o 30,8%). Natomiast największe zagęszczenie sieci wodociągowej zanotowano w województwach śląskim, kujawsko-pomorskim i łódzkim.

Wykres 16. Gęstość sieci rozdzielczej na obszarach wiejskich według województw w 2009 r.
Stan w dniu 31 XII

Wśród podregionów największą gęstością sieci wodociągowej wyróżniały się podregiony tyski, rybnicki i krakowski, najmniejszą zaś – krośnieński, szczeciński, starogardzki i gorzowski.

Z sieci wodociągowej w 2009 r. korzystało średnio 74,7% mieszkańców wsi i 95,2% mieszkańców miast. W stosunku do 2003 r. był to wzrost odpowiednio o 4,3 pkt proc. i 0,9 pkt proc. Rozpatrując zużycie wody w gospodarstwach domowych na obszarach wiejskich należy zauważyć, że coraz większe zagęszczenie sieci wodociągowej spowodowało wzrost zużycia wody z sieci w przeliczeniu na mieszkańca. W 2003 r. mieszkaniec wsi zużywał średnio 23,0 m³, a w 2009 r. – 25,0 m³. Podczas gdy w miastach, mimo wzrostu dostępności sieci wodociągowej, zużycie wody w przeliczeniu na mieszkańca spadło.

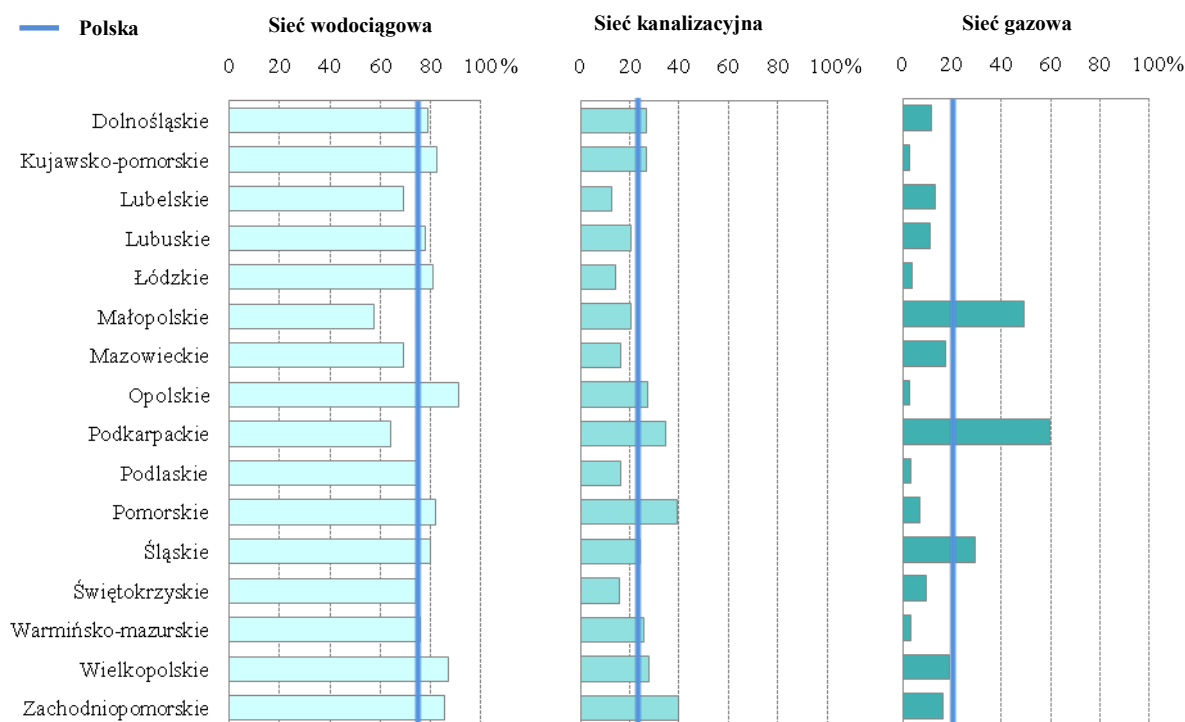
Tabl. 20. Ludność korzystająca^a z instalacji komunalnych oraz zużycie gazu i wody w gospodarstwach domowych

Wyszczególnienie		Ludność korzystająca z instalacji w % ogółu ludności			Zużycie ^b	
		wodociągu	kanalizacji	gazu ^c	gazu ^d z sieci na 1 mieszkańca ^e w m ³	wody z wodociągów na 1 mieszkańca ^f w m ³
POLSKA	2003	85,1	57,4	54,2	101,5	33,2
	2009	87,2	61,5	52,6	101,5	31,3
Obszary wiejskie	2003	70,4	15,9	19,2	45,7	23,0
	2009	74,7	23,5	20,6	50,0	25,0
Miasta	2003	94,3	83,4	76,1	136,2	39,6
	2009	95,2	85,8	73,1	134,4	35,3

a Dane szacunkowe. *b* W ciągu roku. *c* W 2003 r. bez odbiorców korzystających z gazomierzy zbiorczych. *d* W jednostkach naturalnych, według których następuje rozliczenie z odbiorcami. *e* Do przeliczeń przyjęto ludność ogółem bez wyodrębnienia jej w tych miastach i wsiach, w których ta sieć istniała. *f* Do przeliczeń przyjęto ludność według stanu na 30 VI.

W 2009 r. największe zużycie wody w przeliczeniu na 1 mieszkańca na obszarach wiejskich odnotowano w województwie wielkopolskim (34,0 m³), a najmniejsze w województwie małopolskim (16,2 m³).

Wykres 17. Ludność wiejska korzystająca z instalacji komunalnych w ogólnej liczbie ludności obszarów wiejskich według województw w 2009 r.

Łączna długość sieci kanalizacyjnej w 2009 r. na obszarach wiejskich wynosiła 50,5 tys. km i w porównaniu do 2003 r. zwiększyła się o prawie 75% (w miastach o 24,3%). Przez tereny wiejskie w 2009 r. przebiegało 50,4% ogólnej długości sieci kanalizacyjnej w kraju, a jej zagęszczenie wynosiło 17,3 km na 100 km² (w miastach – 232,4). W układzie przestrzennym największym zagęszczeniem sieci kanalizacyjnej na obszarach wiejskich charakteryzowały się województwa południowej Polski (małopolskie, podkarpackie i śląskie), a najmniejszym (poniżej 10 km/100 km²), województwa podlaskie, lubuskie, lubelskie i łódzkie. Z kolei w przypadku podregionów, największą gęstość sieci kanalizacyjnej zanotowano w podregionach tuskim, rzeszowskim, przemyskim i bialskim, najmniejszą zaś w łomżyńskim, suwalskim, skierniewickim i ostrołęcko-siedleckim. W 2009 r., w odniesieniu do 2003 r., we wszystkich województwach wystąpił wzrost długości sieci kanalizacyjnej, największy – ponad dwukrotny – w województwach opolskim, mazowieckim i lubuskim.

Z sieci kanalizacyjnej w 2009 r. korzystało łącznie 3,5 mln mieszkańców wsi, co stanowiło 23,5% ogółu ludności tych obszarów. Wzrost liczby mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej był znacznie większy na wsi niż w miastach. W porównaniu do 2003 r. odsetek osób korzystających z sieci kanalizacyjnej w 2009 r. wzrósł o 7,6 pkt proc., zaś w miastach o 2,4 pkt proc.

W objętym analizą okresie sześciu lat wzrosła również długość sieci gazowej rozdzielczej na obszarach wiejskich. W 2009 r. miała ona 61,1 tys. km i w porównaniu do 2003 r. była o 6,2 tys. km dłuższa (tj. o 11,2%). W 2009 r. na obszarach wiejskich znajdowało się 54,4% ogólnej długości sieci gazowej. Gęstość sieci gazowej na obszarach wiejskich (21,0 km na 100 km²) była znacznie mniejsza niż w miastach.

W układzie przestrzennym największe zagęszczenie sieci gazowej na obszarach wiejskich występowało w województwach południowej Polski (małopolskim, podkarpackim i śląskim), natomiast najmniejsze w województwach podlaskim, warmińsko-mazurskim, kujawsko-pomorskim i opolskim. Natomiast w układzie podregionów największe zagęszczenie sieci gazowej wystąpiło w podregionach tarnowskim, tuskim, oświęcimskim, rzeszowskim i bielskim, najmniejsze zaś w suwalskim, skierniewickim, łomżyńskim, grudziąckim i sieradzkim. Z kolei największy przyrost długości sieci gazowej zanotowano w województwach lubuskim (ponad 3-krotny) i kujawsko-pomorskim (ponad 2,5-krotny).

Z sieci gazowej w 2009 r. korzystało jedynie 20,6% mieszkańców wsi (o 1,4 pkt proc. więcej niż w 2003 r.) i było to o 52,5 pkt proc. mniej niż w miastach. W odniesieniu do danych z lat 2003 i 2009 średnie zużycie gazu z sieci na 1 mieszkańca na obszarach wiejskich wzrosło o 4,3 m³, zaś w miastach obniżyło się o 1,8 m³.

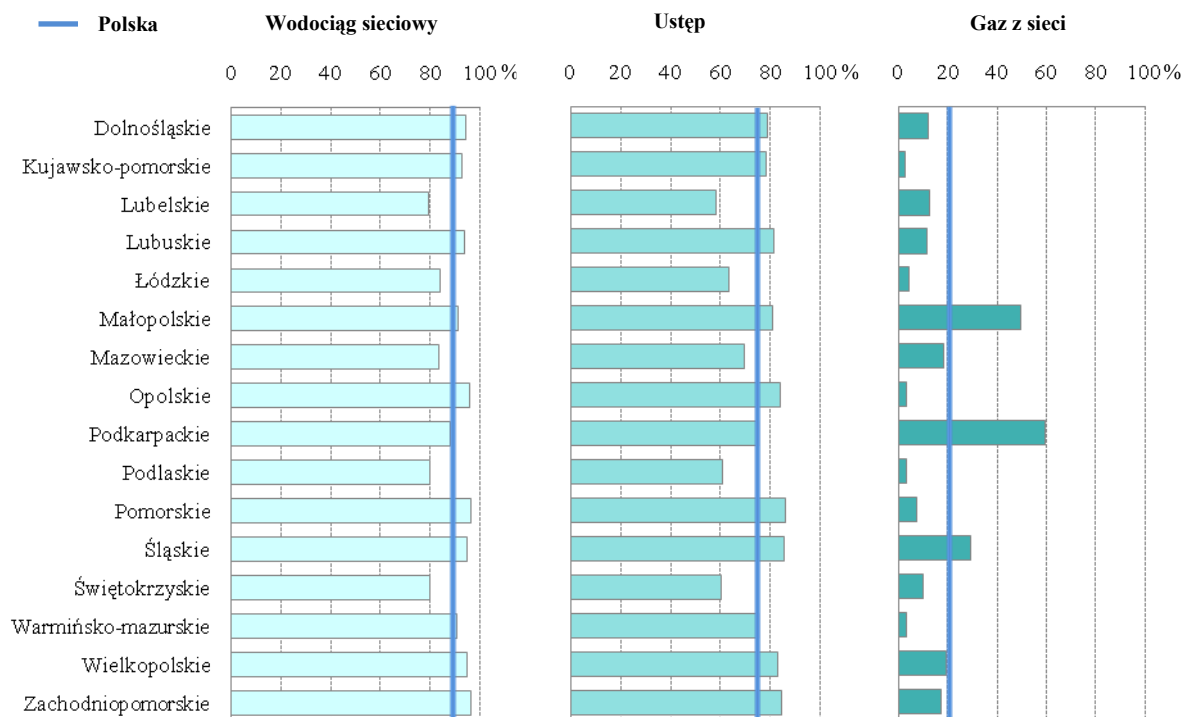
Nasylenie obszarów wiejskich infrastrukturą techniczną przełożyło się na stopień wyposażenia mieszkań w podstawowe instalacje infrastruktury technicznej. Mieszkania wiejskie w stosunku do mieszkań w mieście nadal były w mniejszym stopniu wyposażone w podstawowe instalacje. Jednakże, w stosunku do 2003 r., nastąpił niewielki wzrost. W 2009 r. na obszarach wiejskich 89,0% mieszkań było wyposażonych w wodociąg (wzrost o 1,0 pkt proc. w porównaniu do 2003 r.), 74,8% posiadało ustęp (wzrost o 1,7 pkt proc.), 76,1% dysponowało łazienką (wzrost o 1,6 pkt proc.), 20,3% mieszkań było podłączonych do gazu z sieci (wzrost o 2,9 pkt proc.), a 64,8% posiadało centralne ogrzewanie (wzrost o 1,7 pkt proc.).

Tabl. 21. Mieszkania wyposażone w podstawowe instalacje^a
Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie		Mieszkania ogółem	Mieszkania – w % ogółu mieszkań – wyposażone w				
			wodociąg	ustęp	łazienkę	gaz z sieci	centralne ogrzewanie
POLSKA	2003	12595891	95,0	87,3	86,1	55,4	77,1
	2009	13302449	95,5	88,1	87,1	56,5	78,3
Obszary wiejskie	2003	4145475	88,0	73,1	74,5	17,4	63,1
	2009	4343268	89,0	74,8	76,1	20,3	64,8
Miasta	2003	8450416	98,4	94,2	91,8	74,1	83,9
	2009	8959181	98,6	94,6	92,4	74,0	84,9

^a Na podstawie bilansu zasobów mieszkaniowych.

Największy udział mieszkań wiejskich posiadających dostęp do wodociągu sieciowego, ustępu, łazienki i centralnego ogrzewania w 2009 r., zaobserwowano w pięciu województwach opolskim, pomorskim, śląskim, wielkopolskim i zachodniopomorskim. Z kolei, podobnie jak w przypadku gęstości sieci gazowej, najczęściej mieszkań miało dostęp do gazu w województwach południowej Polski. Najmniejszy udział mieszkań wyposażonych w wodociąg sieciowy, ustęp, łazienkę i centralne ogrzewanie zanotowano w województwach lubelskim, podlaskim, świętokrzyskim i łódzkim. W pięciu województwach kujawsko-pomorskim, opolskim, podlaskim, warmińsko-mazurskim i łódzkim odsetek mieszkań wiejskich posiadających gaz z sieci nie przekroczył 4,5%.

Wykres 18. Mieszkania na obszarach wiejskich wyposażone w podstawowe instalacje według województw w 2009 r.
Stan w dniu 31 XII

Analizując dynamikę zmiany stanu wyposażenia mieszkań wiejskich w podstawowe instalacje w latach 2003 i 2009, można zauważyć wzrost wartości analizowanych powyżej cech

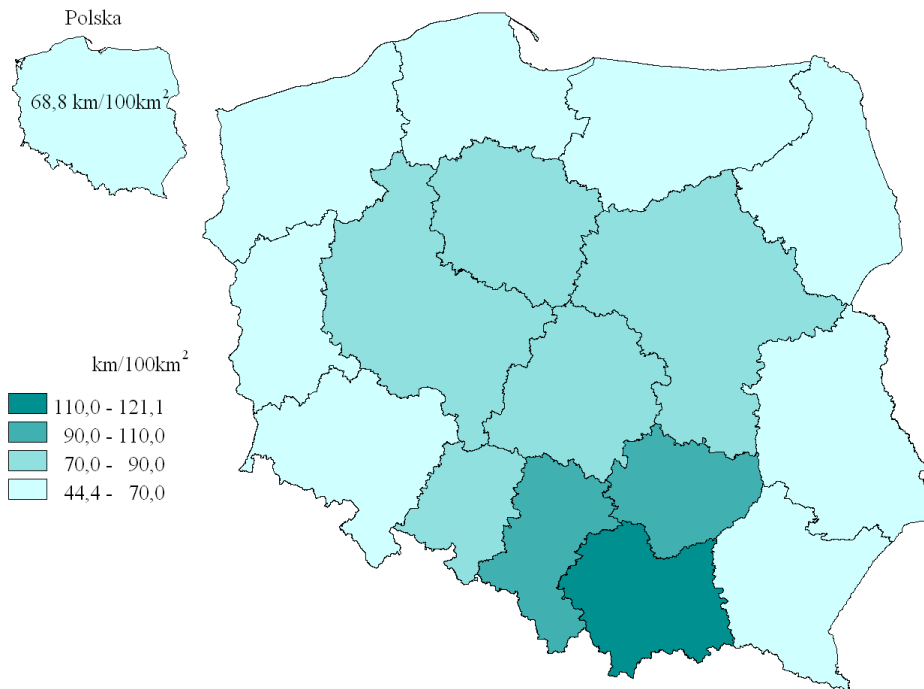
we wszystkich województwach. Ponadprzeciętną dynamikę wzrostu wyposażenia mieszkań w podstawowe instalacje odnotowano w województwie mazowieckim.

Drogi publiczne zamiejskie

Możliwości rozwoju obszarów wiejskich są w znacznym stopniu uwarunkowane dostępem do sieci transportowej. W 2009 r. łączna długość wszystkich dróg zamiejskich o twardej nawierzchni wynosiła 215,2 tys. km, w tym udział dróg zamiejskich o nawierzchni twardej ulepszonej stanowił 90,1%. W 2009 r., w porównaniu do 2003 r., długość dróg zamiejskich o twardej nawierzchni wzrosła o 7,6%. Zwiększyła się również w omawianym okresie długość dróg zamiejskich o nawierzchni twardej ulepszonej (o 11,6%). Zarówno w strukturze dróg zamiejskich o twardej nawierzchni, jak i o twardej nawierzchni ulepszonej największy odsetek stanowiły drogi powiatowe (odpowiednio 47,0% i 50,0%) oraz drogi gminne (odpowiednio 35,2% i 30,3%). Udział dróg wojewódzkich wśród dróg zamiejskich o twardej nawierzchni wynosił 11,2%, a dróg zamiejskich o twardej nawierzchni ulepszonej – 12,4%. W analizowanym okresie zwiększyła się długość dróg ekspresowych i autostrad odpowiednio o 142,3 km i 351,1 km.

Największe zagęszczenie dróg zamiejskich o twardej nawierzchni odnotowano w województwach małopolskim (121,1 km/100 km²), świętokrzyskim (97,8) i śląskim (94,4), zaś najmniejsze (poniżej 50 km/100 km²) w województwach lubuskim, warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim.

Mapa 28. Gęstość dróg publicznych zamiejskich o twardej nawierzchni według województw w 2009 r. Stan w dniu 31 XII

Łączność

W charakteryzowanych latach na obszarach wiejskich odnotowano spadek liczby placówek pocztowych (o 2,2%), telefonicznych łączy głównych (o 44,0%) oraz aparatów telefonicznych ogólnodostępnych samoinkasujących (o 31,7%). W 2009 r. na wsi działało 4,5 tys. placówek pocztowych, co stanowiło 54,3% ogółu placówek pocztowych w kraju. Średnio jedna placówka pocztowa obsługiwała 3,3 tys. mieszkańców wsi (w mieście – 6,1 tys.

osób), a na jedną placówkę przypadał obszar o powierzchni 64,2 km² (w mieście – 5,6 km²). Przeciętnie największą liczbę ludności wiejskiej obsługiwały placówki pocztowe zlokalizowane w województwach małopolskim (4,7 tys.), śląskim (4,3 tys.) i mazowieckim (4,0 tys.), a najmniejszą w województwach podlaskim, zachodniopomorskim (po 2,1 tys.) i warmińsko-mazurskim (2,2 tys.). Z kolei największy obszar obejmowały swoim zasięgiem placówki pocztowe na obszarach wiejskich w województwach warmińsko-mazurskim (89,0 km²) i zachodniopomorskim (86,4 km²), zaś najmniejszy w województwach śląskim (36,4 km²) i małopolskim (38,2 km²).

W 2009 r. na 1000 mieszkańców wsi przypadało 130 abonentów radiowych (spadek o 55 osób w porównaniu do 2003 r.), 127 abonentów telewizyjnych (spadek o 53 osoby) i 104 abonentów telefonicznych (spadek o 85 osób). W analizowanych latach spadek liczby abonentów radiowych, telewizyjnych i telefonicznych wystąpił na obszarach wiejskich we wszystkich województwach.

Tabl. 22. Abonenci radiowi, telewizyjni i telefoniczni
Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie		Abonenci radiowi ^a		Abonenci telewizyjni ^a		Abonenci telefoniczni ^b	
		w tys.	na 1000 ludności	w tys.	na 1000 ludności	w tys.	na 1000 ludności
POLSKA	2003	9076,6	238	8830,9	231	11056,7	290
	2009	7027,0	184	6796,9	178	7381,3	193
Obszary wiejskie	2003	2717,6	185	2642,3	180	2777,6	189
	2009	1939,9	130	1889,4	127	1542,2	104
Obszary miejskie	2003	6359,0	270	6188,6	263	8279,1	352
	2009	5087,1	219	4907,5	211	5839,1	251

a Dane Dyrekcji Generalnej Poczty Polskiej. b Dane dotyczą operatorów sieci publicznej.

O wzrastającej roli i znaczeniu Internetu świadczy fakt, że liczba jego użytkowników dynamicznie rośnie w skali całego kraju, jak i obszarów wiejskich, bowiem o ile w 2006 r. z Internetu korzystało 35,1% ludności wiejskiej w wieku 16-74 lata, to w 2009 r. było to już 51,1%. Wzrost ten był większy niż w miastach i wyniósł 16,0 pkt proc. Wśród użytkowników Internetu zamieszkujących obszary wiejskie 44,1% deklaroowało, że korzystało z Internetu w ciągu ostatnich 3 miesięcy od momentu prowadzenia badania (w mieście było to 62,3%). Pomimo coraz większej dostępności Internetu mieszkańcy obszarów wiejskich, w porównaniu z mieszkańcami miast, rzadziej i mniej regularnie z niego korzystali. Internet najczęściej służył komunikowaniu się, co deklaroowało 86,4% mieszkańców wsi (90,8% mieszkańców miast) oraz wyszukiwaniu informacji i korzystaniu z serwisów on-line – 86,1% korzystających z Internetu mieszkańców wsi (87,9% mieszkańców miast).

*

* *

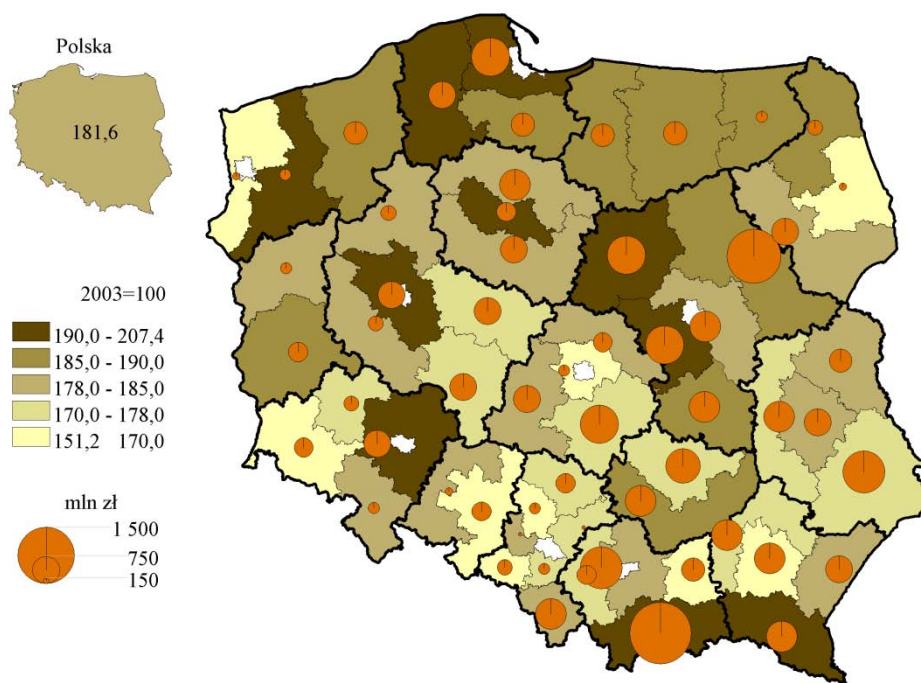
Z przedstawionego powyżej opisu wynika, że w następstwie poprawy wyposażenia polskiej wsi w infrastrukturę społeczną i techniczną oraz nasilających się procesów urbanizacji i przejmowania wzorców życia miejskiego, zmienia się charakter zabudowy wsi. Te zmiany najbardziej widoczne są w strefach podmiejskich większych miast.

6. Dochody i wydatki budżetów gmin⁷

Revenue and expenditure of gminas budgets

W 2009 r. w porównaniu do 2003 r. dochody budżetów gmin wiejskich wzrosły o ponad 80% (wzrost ten był nieznacznie wyższy niż w gminach ogółem) i wyniosły 28476,6 mln zł.⁸ Sytuacja finansowa gmin charakteryzowała się dużym zróżnicowaniem przestrzennym. W ujęciu zagregowanym najwyższymi dochodami odznaczały się gminy wiejskie podregionów nowosądeckiego (1232,5 mln zł) i ostrołęcko-siedleckiego (1074,0 mln zł), natomiast najniższymi – gliwickiego (101,0 mln zł) i sosnowieckiego (105,1 mln zł). Najwyższy, ponad dwukrotny, wzrost dochodów budżetów gmin wiejskich odnotowano w podregionach położonych w sąsiedztwie dużych miast poznańskim (o 107,4%), bydgosko-toruńskim (o 104,3%) oraz gdańskim (o 103,7%). W najmniejszym stopniu wzrosły dochody budżetów gmin w podregionach białostockim (o 51,2%), tarnowskim (o 52,9%) i opolskim (53,2%).

Mapa 29. Dochody budżetów gmin wiejskich według podregionów w 2009 r.

W 2009 r. przeciętne dochody gmin wiejskich przypadające na 1 mieszkańca wyniosły 2645 zł (w porównaniu z 2003 r. nastąpił wzrost o 80,7%). Jednocześnie dochody te były o 3,8% wyższe od dochodów gmin ogółem na 1 mieszkańca (w 2003 r. odpowiednio o 2,7%). Najniższe przeciętne dochody budżetów gmin wiejskich na 1 mieszkańca występowały w podregionie

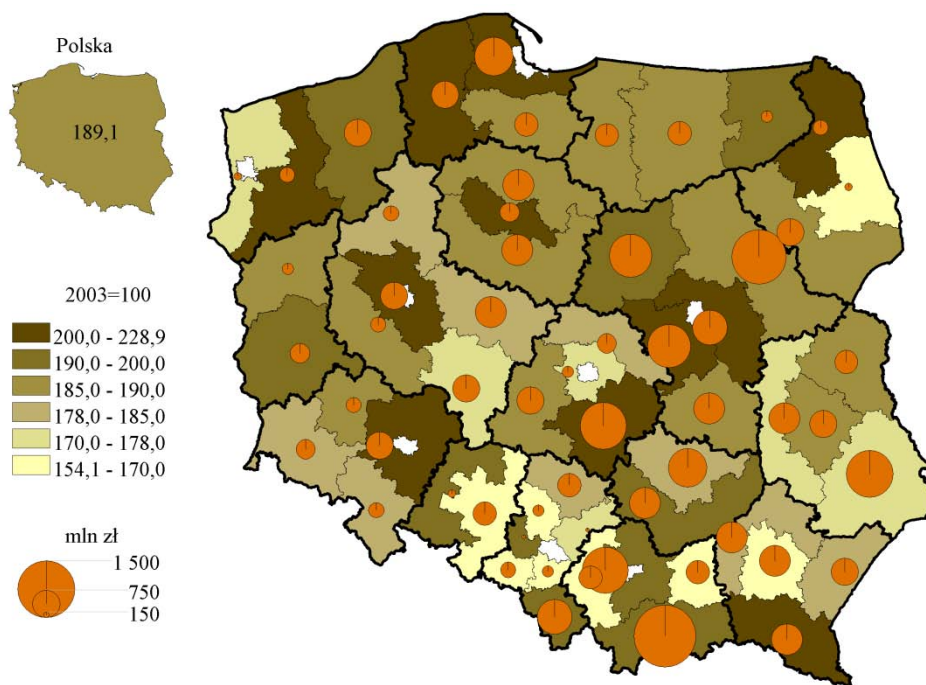
⁷ W odróżnieniu od pozostałych rozdziałów, analiza została przeprowadzona według statusu prawnego gminy, w podziale na gminy wiejskie, miejsko-wiejskie i miejskie (bez miast na prawach powiatów).

⁸ W 2009 r., w porównaniu z 2003 r., w niewielkim stopniu zmieniła się struktura zbiorowości gmin (bez zmiany w liczbie gmin ogółem). Liczba gmin wiejskich obniżyła się o 13 jednostek (1581 w 2009 r.), gmin miejskich o 1 jednostkę (241), co skutkowało wzrostem liczby gmin miejsko-wiejskich o 14 jednostek (591). Odpowiednio, przy wzroście liczebności populacji o ponad 160 tys. osób (wzrost w gminach wiejskich o blisko 52 tys. osób, a w miejsko-wiejskich o ponad 180 tys. osób), nie uległa zmianom struktura rozmieszczenia ludności. Mieszkańcy gmin wiejskich (blisko 11 mln osób) stanowili łącznie 42,3% ogółu ludności gmin (z wyłączeniem miast na prawach powiatów). Występowały duże rozpiętości w układzie podregionów. Najwyższym udziałem ludności gmin wiejskich w ludności ogółem (bez miast na prawach powiatów) charakteryzowały się podregiony bialski, chełmsko-zamojski i bydgosko-toruński (ponad 70%), a najmniejszym – wałbrzyski, nyski i sosnowiecki (poniżej 19%).

sosnowieckim (2129 zł), a najwyższe – w stargardzkim (3427 zł) i legnicko-głogowskim (3353 zł).

Wzrostowi dochodów towarzyszył wzrost wydatków budżetów gmin wiejskich o 89,1%, który był niższy niż średnio w kraju (odpowiednio 91,3%). Najwyższą dynamikę (porównywalnie jak dochodów) odnotowano w podregionach w sąsiedztwie dużych miast – warszawskim zachodnim (228,9%) i poznańskim (225,6%); najniższą w podregionie opolskim (154,1%). W ujęciu wartościowym, wydatki budżetów gmin wiejskich kształtowały się na poziomie 30195,6 mln zł. Podobnie jak w przypadku rozkładu dochodów budżetów gmin wiejskich, najwyższymi wartościami wydatków budżetowych ogółem odznaczały się podregiony nowosądecki (1290,4 mln zł) i ostrołęcko-siedlecki (1108,3 mln zł), a najniższymi sosnowiecki (113,4 mln zł) i gliwicki (116,6 mln zł).

Mapa 30. Wydatki budżetów gmin wiejskich według podregionów w 2009 r.

W analizowanym okresie jedynie w latach 2005 i 2007, wynik budżetów gmin wiejskich ogółem zamknął się nadwyżką (odpowiednio 199 i 351 mln zł). W 2008 r. pojawił się ponownie deficyt, który w 2009 r. pogłębił się do 1719 mln zł z powodu szybszego wzrostu wydatków niż dochodów. Deficyt odnotowano we wszystkich podregionach, w tym najwyższy w piotrkowskim (minus 151,3 mln zł), warszawskim zachodnim (minus 105,3 mln zł) i krakowskim (minus 95,3 mln zł). Z kolei deficyt o wartości poniżej 10 mln zł wystąpił w 7 podregionach, w tym najniższy w skierniewickim (minus 2,5 mln zł), tyskim (minus 5,6 mln zł) i szczecińskim (minus 6,2 mln zł). Relacja wyniku budżetów gmin wiejskich do dochodów ogółem wyniosła w 2009 r. minus 6,0% wobec minus 1,8% w 2003 r. W 2009 r., w porównaniu z 2003 r., deficyt budżetów gmin wiejskich pogłębił się w większości podregionów. W 11 podregionach, w których w 2003 r. odnotowano nadwyżkę (w tym w piotrkowskim i warszawskim zachodnim), w 2009 r. pojawił się deficyt budżetowy.

Struktura dochodów budżetowych

W strukturze dochodów budżetów gmin wiejskich najważniejszą pozycję stanowiły subwencje ogólne z budżetu państwa (41,9%), a następnie dochody własne (36,8%) oraz dotacje celowe z budżetu państwa (18,2%) (w kraju było to odpowiednio 33,9%, 46,3% i 16,7%). W porównaniu z 2003 r., zmianie uległa struktura dochodów budżetów gmin wiejskich, nastąpił wzrost udziału dotacji celowych o 9,3 pkt proc. przy spadku udziału subwencji ogólnej o 8,3 pkt proc. Podobnie jak w kraju, przedstawiała się sytuacja w budżetach gmin miejsko-wiejskich ogółem, najważniejszym źródłem dochodów były dochody własne (48,0%), natomiast subwencje ogólne i dotacje celowe stanowiły odpowiednio 32,0% i 16,8%.

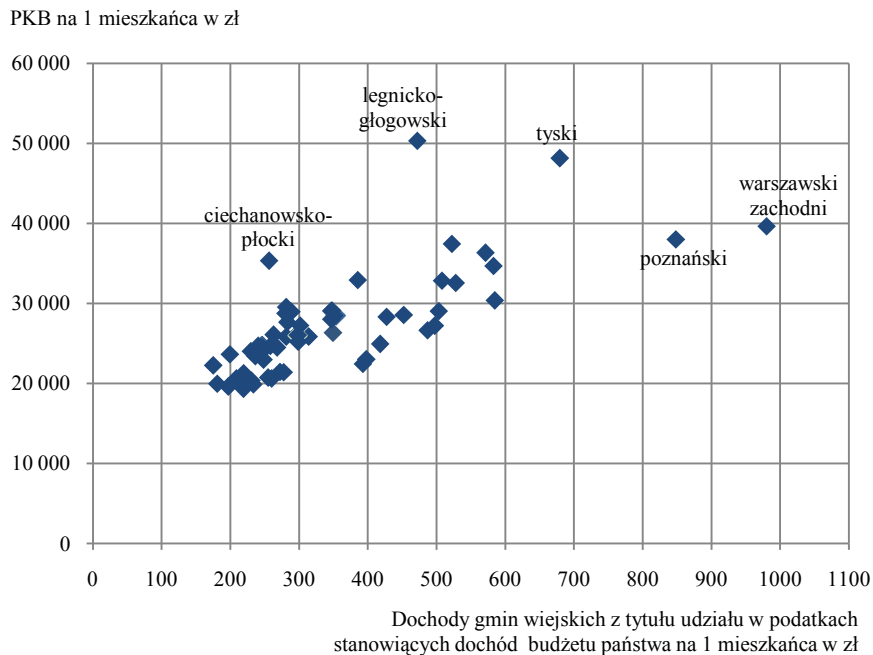
Największym udziałem subwencji ogólnych w dochodach ogółem gmin wiejskich (ponad 50%) charakteryzowało się 6 podregionów, w tym podregiony puławski (55,5%), radomski (53,2%) i nowosądecki (52,9%), natomiast najmniejszym – podregiony poznański (21,6%) i legnicko-głogowski (22,4%). Największe udziały dochodów własnych w dochodach ogółem gmin wiejskich były w podregionach poznańskim (68,2%), tyskim (66,3%) i warszawskim zachodnim (64,2%), najmniejsze zaś – puławskim (21,5%), białskim i nowosądeckim (po 23,1%) oraz suwalskim (24,2%).

Dochody własne budżetów gmin wiejskich w 2009 r. tworzyły przede wszystkim udziały w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa (32,0%), w których zdecydowanie dominowały wpływy z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych (95,4%), oraz podatek od nieruchomości (28,1%). W porównaniu z 2003 r. wzrosło znaczenie udziału w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa w tworzeniu dochodów własnych budżetów gmin wiejskich (21,9% w 2003 r.), natomiast nastąpił spadek udziału podatku od nieruchomości (37,3% w 2003 r.). Dochody z tytułu podatku rolnego stanowiły 7,5% dochodów własnych budżetów gmin wiejskich w 2009 r.

W ujęciu regionalnym, udział dochodów z tytułu podatku od nieruchomości w dochodach własnych gmin wiejskich oscylował w granicach od 16,3% w podregionie krakowskim do 43,7% w piotrkowskim. Z kolei podatek rolny miał największy udział w podregionie chełmsko-zamojskim (21,5%), a najmniejszy w tyskim (1,5%) i bielskim (1,8%). Dochody z majątku w dochodach własnych budżetów gmin wiejskich stanowiły 5,5%, z czego relatywnie największe znaczenie miały w 3 podregionach stargardzkim (20,5%), wałbrzyskim (12,4%) i koszalińskim (11,4%). Z kolei wpływy z usług stanowiły zaledwie 4,4%, dochodów własnych budżetów gmin wiejskich, najwięcej w podregionie sieradzkim – 10,1%.

Udział dochodów gmin wiejskich z tytułu udziału w podatkach stanowiących dochód budżetu w dochodach własnych gmin był najwyższy w podregionie sosnowieckim (51,4%), a najniższy w stargardzkim (16,1%). We wszystkich podregionach w budżetach gmin wiejskich wpływy z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych stanowiły najważniejszą pozycję w udziałach w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa. W gminach wiejskich jedynie w 3 podregionach udział podatku dochodowego od osób prawnych przekroczył 10% wpływów z tytułu udziału w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa: piotrkowskim (20,1%), poznańskim (14,4%) i tyskim (12,4%).

Wykres 19. Produkt krajowy brutto oraz dochody gmin wiejskich z tytułu udziału w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa według podregionów w 2008 r.

Wartość udziałów budżetów gmin wiejskich w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa w układzie podregionów wykazywała w 2008 r. wysoką dodatnią korelację z produktem krajowym brutto określającym sytuację gospodarczą w regionie (współczynnik korelacji = 0,74), podczas gdy wartość dochodów ogółem budżetów gmin wiejskich była słabiej skorelowana (współczynnik korelacji = 0,44).

Przeciętnie w kraju w 2009 r. wpływy budżetów gmin wiejskich z tytułu udziału w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa wyniosły 311 zł na 1 mieszkańca. Najniższe odnotowano w podregionach chełmsko-zamojskim (odpowiednio 155 zł), suwalskim (160 zł) i bialskim (164 zł), a najwyższe w warszawskim zachodnim (947 zł) i poznańskim (833 zł).

Struktura wydatków budżetowych

W 2009 r. w strukturze wydatków budżetów gmin wiejskich największą część, podobnie jak w kraju, stanowiły wydatki bieżące (76,7%). Udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem w porównaniu z 2003 r. wzrósł o 3,6 pkt proc. do poziomu 23,3%. Udział ten był zróżnicowany w ujęciu regionalnym, największy w podregionach piotrkowskim (38,9%), warszawskim zachodnim (30,6%) i poznańskim (29,1%) a najniższy w elbląskim (15,1%), oświęcimskim (16,3%), puławskim i wałbrzyskim (po 16,9%).

W porównaniu z 2003 r., wskaźnik udziału wydatków bieżących w dochodach ogółem budżetów gmin wiejskich pozostał na zbliżonym poziomie i w 2009 r. wyniósł 0,81. Wskaźnik ten oscylował od 0,72 w podregionie piotrkowskim do 0,88 w elbląskim.

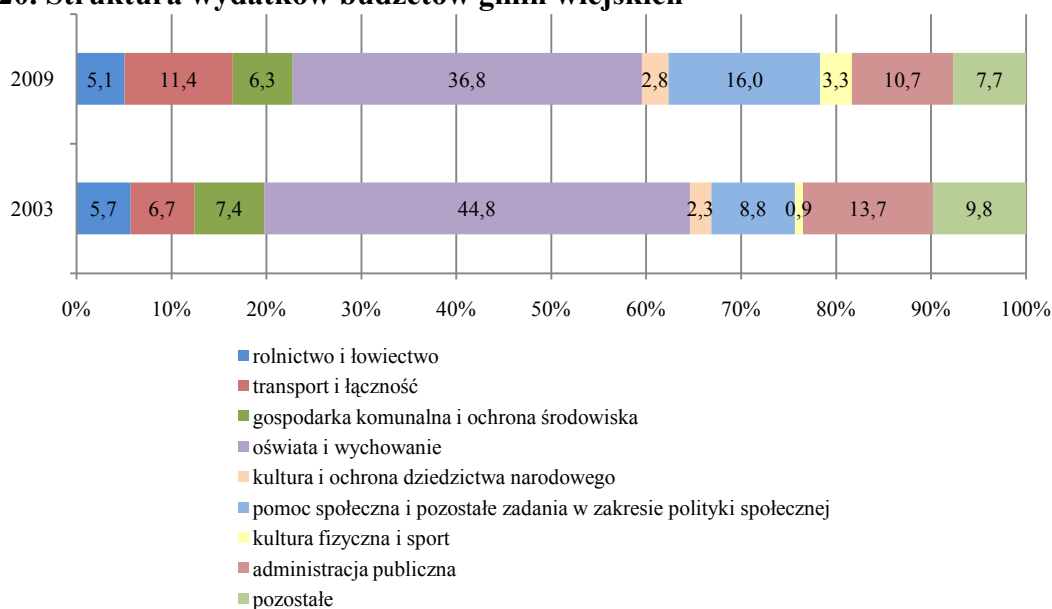
Z budżetów gmin wiejskich finansowane były w największym stopniu zadania o charakterze obowiązkowym głównie w zakresie oświaty, pomocy społecznej i transportu. W 2009 r., podobnie jak w kraju, największy udział w wydatkach ogółem gmin wiejskich miały wydatki w dziale oświata i wychowanie 36,8% (wobec 44,8% w 2003 r.), pomoc społeczna

16,0% (wobec 8,8%) oraz transport i łączność 11,4% (wobec 6,7%). Działy te absorbowwały łącznie 64,2% wydatków budżetów gmin wiejskich. Wydatki w dziale administracja publiczna stanowiły 10,7% wobec 13,7% w 2003 r.

Wydatki w dziale rolnictwo i łowiectwo stanowiły 5,1% wydatków budżetów gmin wiejskich, najwyższy udział miały w podregionie tyskim (12,4%). Z kolei udział wydatków na transport i łączność w wydatkach ogółem wahał się od 6,4% w podregionie starogardzkim do 20,1% w białostockim. Przeciętnie wydatki te wyniosły 319 zł na 1 mieszkańca i były wyższe niż w kraju (309 zł). Udział wydatków na oświatę i wychowanie w wydatkach ogółem był najniższy w podregionach piotrkowskim (26,5%), stargardzkim (26,8%) i szczecińskim (28,6%), natomiast w gminach wiejskich w 10 podregionach stanowił ponad 40%, w tym najwięcej w oświęcimskim 44,0%. Przeciętnie wydatki na oświatę wyniosły 1032 zł na 1 mieszkańca (na 1 osobę przypadało o 71 zł więcej niż średnio w kraju). Udział wydatków na pomoc społeczną wahał się od 7,5% w podregionie gliwickim do 24,6% w elbląskim. Podobnie jak w przypadku wydatków na transport i łączność oraz oświatę i wychowanie, wydatki na pomoc społeczną na 1 mieszkańca były przeciętnie wyższe niż w kraju (wyniosły 448 zł), jednak różnica ta była niewielka (3 zł na 1 osobę).

Wykres 20. Struktura wydatków budżetów gmin wiejskich

Zarówno udział wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w wydatkach ogółem, który wynosił 2,8% (wzrost o 0,5 pkt proc. od 2003 r.), jak i wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszkańca gminy wiejskiej (79 zł) były niższe niż w kraju (odpowiednio 3,4% i 94 zł). Podobnie kształtował się udział wydatków w dziale kultura fizyczna i sport w wydatkach ogółem gmin wiejskich (3,3%, wzrost o 2,5 pkt proc. od 2003 r.), niższy od przeciętnego w kraju o 1 pkt proc. Wydatki na kulturę fizyczną i sport w gminach wiejskich w 2009 r. wyniosły 93 zł i były przeciętnie o 24 zł niższe niż w kraju.

7. Wybrane źródła finansowania rozwoju obszarów wiejskich⁹ *Selected sources of rural areas development financing*

Od momentu uzyskania członkostwa w Unii Europejskiej, w Polsce podejmowane są działania w ramach wspólnej polityki rolnej, które finansowane są z Europejskiego Funduszu Rolniczego Rozwoju Obszarów Wiejskich (programy rozwoju obszarów wiejskich) i Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (interwencje w zakresie regulacji rynków rolnych, refundacje w przypadku wywozu produktów rolnych do państw trzecich oraz płatności bezpośrednie) oraz ze środków krajowych.

W pierwszym okresie programowania, w latach 2004-2006 wsparcie rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich było udzielane w ramach systemu płatności bezpośrednich oraz dwóch programów Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” i Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004-2006.

Od 2007 r. rozwój obszarów wiejskich jest finansowany w ramach systemu płatności bezpośrednich oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013, na który składa się szereg działań (w części kontynuowanych z poprzedniego okresu programowania). Działania zostały ujęte w czterech osiach priorytetowych: poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego, poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich, jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej oraz LEADER.

W analizie uwzględniono wyłącznie informacje o środkach wypłaconych w ramach systemu płatności bezpośrednich i PROW 2007-2013 (z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji i Europejskiego Funduszu Rolniczego Rozwoju Obszarów Wiejskich). Analizą nie objęto danych z zakresu finansowania obszarów wiejskich m.in. z funduszy strukturalnych, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Rybackiego.

*Płatności bezpośrednie*¹⁰

W ramach stosowanego w Polsce systemu jednolitej płatności obszarowej w 2009 r. realizowano następujące rodzaje płatności bezpośrednich – jednolitą płatność obszarową i krajową uzupełniającą płatność obszarową.

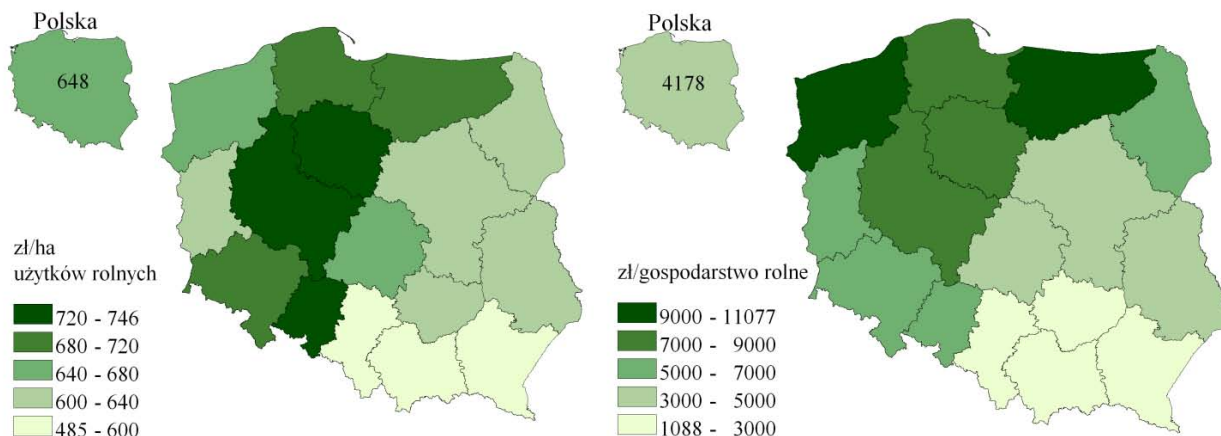
W 2009 r. wpłynęło 1394,6 tys. wniosków o jednolitą płatność obszarową przy zadeklarowaniu 14149,2 tys. ha gruntów użytkowanych rolniczo. W postaci jednolitej płatności obszarowej zostały skierowane środki finansowe o wartości 7063,0 mln zł, a – uzupełniającej płatności obszarowej – 3384,7 mln zł.

---

⁹ W odróżnieniu od pozostałych rozdziałów, analiza została przeprowadzona dla PROW 2007-2013 według zasięgu terytorialnego dla poszczególnych działań (szczegółowe informacje w PROW 2007-2013), a dla płatności bezpośrednich – według uprawnień do płatności zgodnie z Ustawą z dnia 26 stycznia 2007 r. o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego (Dz. U. 2008 nr 170, poz. 1051 z późn. zm.).

¹⁰ Analiza dotyczy środków finansowych wypłaconych w ramach jednolitej płatności obszarowej, uzupełniającej płatności obszarowej – chmiel oraz inne rośliny.

Mapa 31. Zrealizowane płatności bezpośrednie według województw w 2009 r.
Stan w dniu 31 XII

Źródło: dane Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

Na 1 ha użytków rolnych łączna wartość jednolitej płatności obszarowej i uzupełniających płatności obszarowych wyniosła 648 zł w 2009 r. i wahała się od 485 zł w województwie podkarpackim do 746 zł – w kujawsko-pomorskim. Z kolei, w przeliczeniu na 1 gospodarstwo rolne, średnio przypadało 4178 zł płatności bezpośrednich. Najwięcej środków przypadało na 1 gospodarstwo rolne w województwie zachodniopomorskim (11077 zł), a najmniej – województwa małopolskiego (ponad dziesięciokrotnie mniej, czyli 1088 zł).

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013)

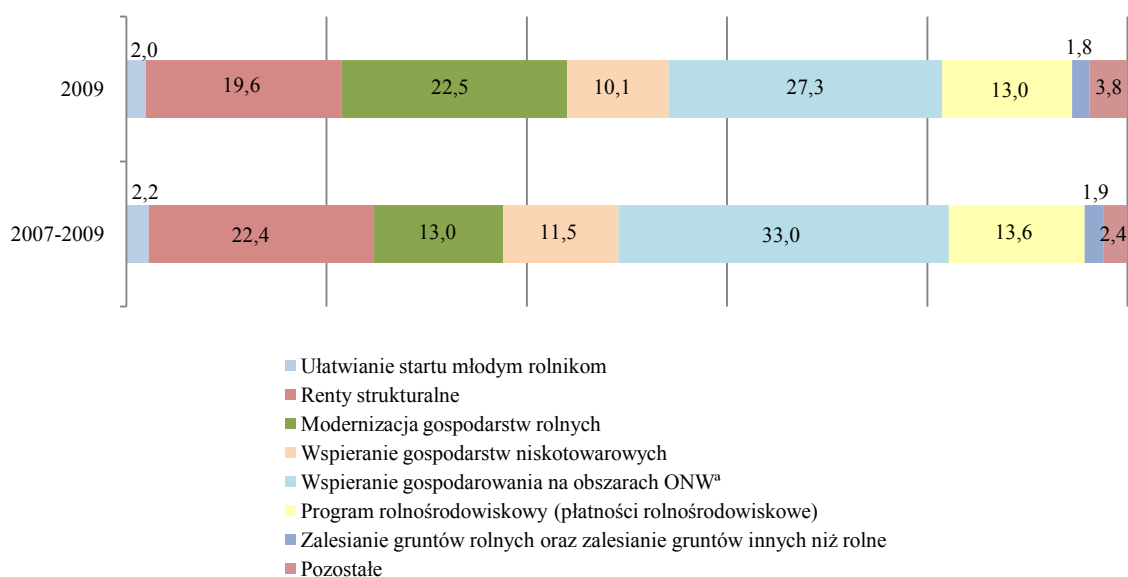
Od momentu uruchomienia Programu do końca 2009 r. złożono 2632,9 tys. wniosków na kwotę 24781,4 mln zł. Najwięcej wniosków złożono na działanie „Wspieranie gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW)” (2263,2 tys., czyli 86,0% ogółu złożonych wniosków), następnie na działanie „Program rolnośrodowiskowy” (odpowiednio 254,3 tys., czyli 9,7%). Przeciętnie, największa wartość środków na 1 złożony wniosek przypadała w działaniu „Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa” (4454,4 tys. zł) oraz „Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej” (3307,6 tys. zł), a najniższa na „Renty strukturalne” (934 zł).

Liczba zawartych umów/wydaných decyzji (2376,3 tys.) była przeciętnie o 9,7% niższa niż złożonych wniosków, w ujęciu wartościowym – o 39,8% i wyniosła 14929,2 mln zł. Wartość środków na 1 zawartą umowę/wydaną decyzję wyniosła 6,3 tys. zł. Podobnie jak przy złożonych wnioskach, największa była dla działania „Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa” (3951,3 tys. zł), „Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej” (3127,7 tys. zł), a najniższa dla „Rent strukturalnych” (1,1 tys. zł) i „Wspieranie gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW)” (1,8 tys. zł).

Od uruchomienia PROW 2007-2013, z Programu skorzystało 1,1 mln beneficjentów, do których przekazano płatności w kwocie około 11376,2 mln zł, w tym środki z EFRROW stanowiły 77,3%. Kwota płatności na 1 beneficjenta wynosiła 10,7 tys. zł, najwyższa

– 741,8 tys. zł była dla działania „Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej”, a najniższa – 4,8 tys. zł dla działania „Wspieranie gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW)”. W 2009 r. zrealizowano płatności łącznie na kwotę 6540,3 mln zł, co stanowiło 57,5% ogółu zrealizowanych płatności od uruchomienia PROW 2007-2013.

Wykres 21. Struktura wykorzystania środków finansowych z PROW 2007-2013 według działań
Stan w dniu 31 XII

^a Obszary górskie i inne obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania.

Źródło: dane Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

W strukturze realizacji działań w ramach PROW 2007-2013, największa wartość środków wypłacona od momentu uruchomienia Programu, czyli 3753,1 mln zł, została przeznaczona na działanie „Wspieranie gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW)”, łącznie ze środkami wypłaconymi na działanie „Renty strukturalne” (2549,9 mln zł), wydatki te stanowiły ponad połowę środków wypłaconych do końca 2009 r. (55,4%). Wydatkowanie środków na pozostałe działania przedstawiało się następująco: „Program rolnośrodowiskowy” (13,6%), „Modernizacja gospodarstw rolnych” (13,0%) oraz „Wspieranie gospodarstw niskotowarowych” (11,5%).

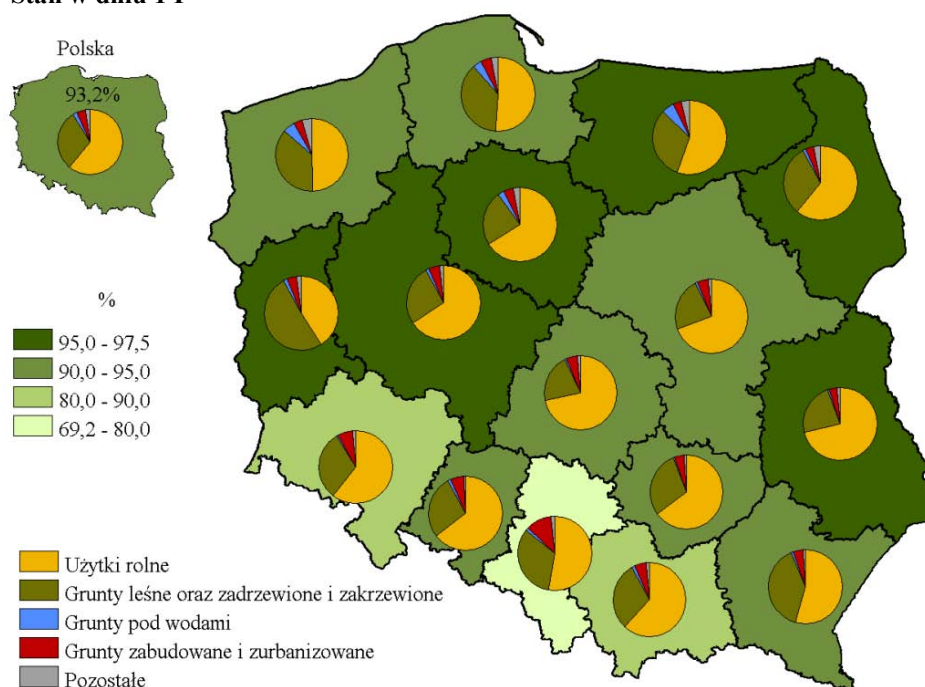
Struktura wydatkowania środków z PROW 2007-2013 w 2009 r. była zbliżona do ogólnej struktury od uruchomienia Programu. Odnotowano wzrost udziału zrealizowanych płatności na działanie „Modernizacja gospodarstw rolnych” (22,5% wobec 13,0% narastająco od uruchomienia Programu).

8. Środowisko naturalne Environment

Użytkowanie ziemi¹¹

W 2009 r. obszary wiejskie zajmowały 93,2% powierzchni kraju, tj. 291,3 tys. km² (pozostałe 6,8% powierzchni zajmowały miasta). Rozmieszczenie obszarów wiejskich nie jest regularne, co w dużej mierze jest konsekwencją uwarunkowań historycznych. Największy udział obszarów wiejskich odnotowano w województwach warmińsko-mazurskim (97,5%) i lubelskim (96,2%). Stosunkowo niski udział obszarów wiejskich charakteryzuje silnie zurbanizowane województwo śląskie (69,3%).

Mapa 32. Udział obszarów wiejskich w ogólnej powierzchni oraz struktura powierzchni geodezyjnej według województw w 2009 r. Stan w dniu 1 I

Źródło: dane Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

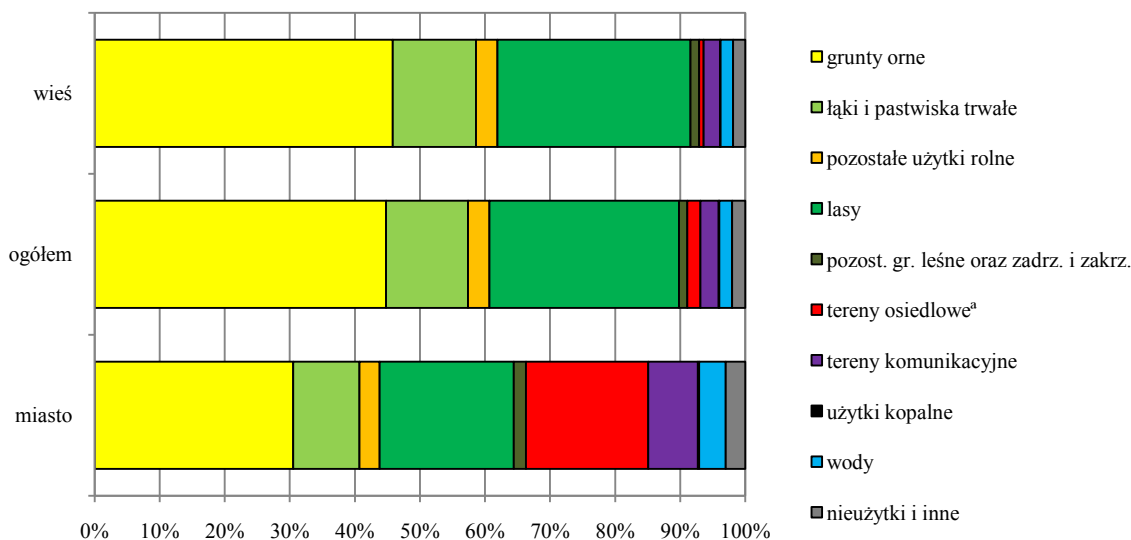
Spśród wszystkich form użytkowania ziemi w Polsce dominują użytki rolne. W 2009 r. zajmowały one powierzchnię 189,8 tys. km², czyli 60,7% powierzchni kraju ogółem. W porównaniu z 2008 r. powierzchnia użytków rolnych zmniejszyła się o 442 km². Tendencja ta wynika głównie z przeznaczania ziemi na cele leśne i budowlane. Na obszarach wiejskich w 2009 r. użytki rolne zajmowały 180,4 tys. km², czyli 61,9% powierzchni obszarów wiejskich. W porównaniu z rokiem poprzednim powierzchnia użytków rolnych na obszarach wiejskich zmalała o 391 km². Największy spadek odnotowano w województwach mazowieckim (o 78 km²) i podkarpackim (o 73 km²).

W 14 województwach, użytki rolne ogółem w 2009 r. zajmowały ponad połowę powierzchni – najwięcej w województwach łódzkim (71,5%) i lubelskim (71,1%), a najmniej w województwach lubuskim (40,9%) i zachodniopomorskim (49,5%). Największą powierzchnię

¹¹ Źródłem informacji są dane Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

użytków rolnych odnotowano w województwie mazowieckim (24,6 tys. km²), zaś najmniejszą w województwie lubuskim (5,7 tys. km²). Największy spadek udziału użytków rolnych w powierzchni województwa w odniesieniu do 2003 r. wystąpił w województwach śląskim (z 54,7% do 52,5%) i mazowieckim (z 70,3% do 69,0%). Jedynym województwem, w którym nastąpił wzrost powierzchni użytków rolnych było województwo pomorskie. Na obszarach wiejskich, użytki rolne w 2009 r. zajmowały ponad połowę powierzchni w 15 województwach – najwięcej w województwach łódzkim (72,6%) i lubelskim (71,7%), a najmniej w województwie lubuskim (41,1%).

Wykres 22. Użytkowanie ziemi w podziale na wieś i miasta w 2009 r.

^a Tereny mieszkaniowe, przemysłowe, inne zabudowane, zurbanizowane niezabudowane oraz rekreacji i wypoczynku.

Źródło: dane Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

Wśród użytków rolnych dominują grunty orne, które zajmują 44,8% powierzchni kraju czyli 140,0 tys. km². W 2009 r. w porównaniu do 2003 r. ich powierzchnia zmniejszyła się o 566 km². W 5 województwach grunty orne zajmowały ponad połowę powierzchni, przy czym najwięcej było ich w województwach łódzkim (55,6%) i kujawsko-pomorskim (55,5%), a najmniej w województwie lubuskim (29,1%). Na obszarach wiejskich grunty orne w 2009 r. zajmowały 133,5 tys. km², czyli 45,8% całkowitej powierzchni obszarów wiejskich.

W 2009 r. powierzchnia łąk trwałych wynosiła 23,0 tys. km², co stanowiło 7,4% powierzchni kraju. Od 2003 r. powierzchnia łąk zmniejszyła się o 605 km². Pastwiska trwałe zajmowały 16,5 tys. km², czyli 5,3% powierzchni Polski. Podobnie jak w przypadku łąk, zanotowano zmniejszenie ich powierzchni w stosunku do 2003 r. (o 402 km²). Łąki i pastwiska trwałe największy udział powierzchni zajmowały w województwie podlaskim (19,8%), zaś najmniejszy w kujawsko-pomorskim (7,4%). Na obszarach wiejskich łąki trwałe zajmowały 21,7 tys. km², czyli 7,5% powierzchni obszarów wiejskich. Pastwiska trwałe zajmowały 15,6 tys. km², czyli 5,3% powierzchni obszarów wiejskich.

Sady zajmowały w 2009 r. 2930 km², czyli 0,9% powierzchni kraju. Ich powierzchnia zmniejszyła się w stosunku do 2003 r. o 170 km². Największy udział tej formy użytkowania odnotowano w województwie mazowieckim – 2,3%. Na obszarach wiejskich sady zajmowały

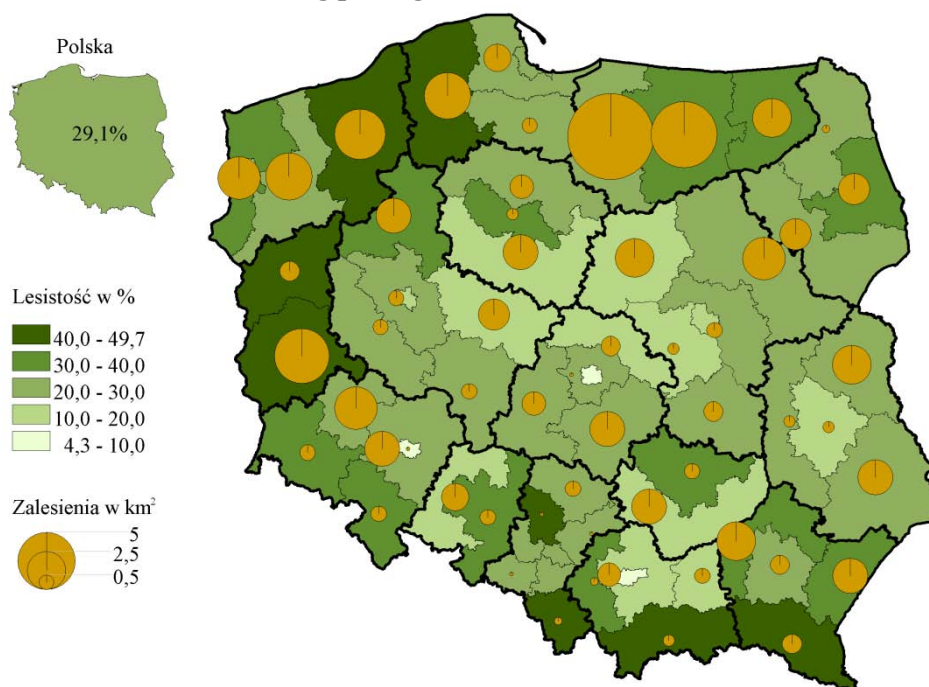

2712 km², czyli 0,9% powierzchni obszarów wiejskich, przy czym ich udział różnicuje się od 0,1% w województwie warmińsko-mazurskim do 2,4% w województwie mazowieckim.

W 2009 r. grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione zajmowały powierzchnię 95,0 tys. km², co stanowiło 30,4% powierzchni kraju. Do gruntów leśnych zalicza się nie tylko lasy, które zajmują 29,1% powierzchni Polski, ale także grunty związane z gospodarką leśną. Największą lesistość zanotowano w województwie lubuskim (48,9%), a najmniejszą w województwach łódzkim (21,0%), mazowieckim (22,6%) i lubelskim (22,8%). Podobne wyniki otrzymujemy w podziale na podregiony. Największą lesistość odznaczały się podregiony krośnieński (49,7%), gorzowski (49,0%) i zielonogórski (48,8%), zaś najmniejszą podregiony skierniewicki (10,5%) i lubelski (14,2%). Na obszarach wiejskich grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione zajmowały powierzchnię 90,1 tys. km², co stanowiło 30,9% powierzchni obszarów wiejskich. Lesistość obszarów wiejskich wynosiła 29,7%.

W 2009 r. zalesiono w kraju 56,1 km² użytków rolnych i nieużytków. Najintensywniej prace prowadzono na północy kraju – w 2009 r. w podregionie elbląskim zalesiono 6,3 km², a w olsztyńskim 3,9 km².

Mapa 33. Lesistość i zalesienia według podregionów w 2009 r.

Grunty zabudowane i zurbanizowane w 2009 r. zajmowały 15,3 tys. km² powierzchni, co stanowiło 4,9% terytorium kraju. Zdecydowanie najbardziej zurbanizowanym województwem było śląskie (11,2%), zaś do najmniej zurbanizowanych należały lubuskie (3,5%), podlaskie (3,6%) i warmińsko-mazurskie (3,6%). W zakresie udziału gruntów zabudowanych i zurbanizowanych w powierzchni ogółem występują znaczne dysproporcje pomiędzy miastami a obszarami wiejskimi. Szczególnie dotyczy to gruntów mieszkaniowych, przemysłowych, innych zabudowanych, zurbanizowanych niezabudowanych oraz rekreacji i wypoczynku. Na obszarach wiejskich grunty zabudowane i zurbanizowane w 2009 r. zajmowały 9,6 tys. km², czyli 3,3% powierzchni obszarów wiejskich. Największy udział miały w województwie śląskim (5,2%), zaś najmniejszy w lubuskim (2,6%).

Ochrona przyrody

W 2009 r. różnymi formami ochrony przyrody było objętych 101,0 tys. km², czyli 32,3% powierzchni kraju. Dane te nie obejmują części obszarów Sieci Natura 2000, które nie pokrywają się z pozostałymi formami ochrony. Powierzchnia obszarów objętych ochroną na przestrzeni ostatnich lat nie ulegała większym zmianom. W strukturze powierzchni o szczególnych walorach przyrodniczych dominują obszary chronionego krajobrazu i parki krajobrazowe, których powierzchnia wynosiła w 2009 r. 25,2 tys. km². Na terenie Polski znajdują się 23 parki narodowe, które zajmują powierzchnię 3,1 tys. km², czyli 1% powierzchni kraju.

Wykres 23. Struktura powierzchni o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona w 2009 r.
Stan w dniu 31 XII

Rekultywacja

Na koniec 2009 r. 621 km² gruntów wymagało rekultywacji. W porównaniu do 2003 r. ich powierzchnia zmniejszyła się o 86 km². Najwięcej gruntów wymagających rekultywacji znajduje się w województwie wielkopolskim (100 km²), zaś najmniej w województwach lubuskim (16 km²), małopolskim (16 km²) i podkarpackim (17 km²). W porównaniu do 2003 r. powierzchnia gruntów wymagających rekultywacji zmalała w 13 województwach, przy czym najbardziej, bo o połowę w województwie podkarpackim. W województwach lubuskim i pomorskim powierzchnia gruntów wymagających rekultywacji nieznacznie wzrosła.

Zieleń ogólnodostępna

Poprawiła się dostępność do zorganizowanych terenów zieleni. W 2009 r. na obszarach wiejskich istniały 833 parki spacerowo-wypoczynkowe, które zajmowały ponad 52 km². Ich liczba w porównaniu do 2004 r. zwiększyła się o 34%, zaś powierzchnia o 51,4%. Nie wywołało to jednak znaczącej zmiany przeciętnej powierzchni parku. Zdecydowanie najwięcej parków na obszarach wiejskich znajdowało się w województwach wielkopolskim i zachodniopomorskim. Warto zauważyć, że parki powstały na terenach wiejskich województw podlaskiego i małopolskiego, gdzie w 2004 r. ta forma zagospodarowania terenu nie występowała.

Na obszarach wiejskich w 2009 r. istniało 3448 zieleńców, które zajmowały prawie 24 km². W porównaniu do 2004 r. ich liczba wzrosła o 80%. Najwięcej było ich

w województwach wielkopolskim (687) i pomorskim (632). Pomorskie odznaczało się ponadto największą liczbą nowych zieleńców. W latach 2004-2009 urządzono ich aż 293. Najmniej zieleńców znajdowało się w województwach świętokrzyskim i podlaskim.

W ostatnich latach, na obszarach wiejskich, wystąpiły znaczne wahania w liczbie nasadzeń i ubytków drzew i krzewów. W 2009 r. zasadzono 62,4 tys. drzew, zaś ubyło ich 57 tys., co oznacza wzrost liczby drzew na obszarach wiejskich o 5,4 tys. Mimo rosnącej liczby nasadzeń zarysowuje się trend spadającego przyrostu liczby drzew spowodowany rosnącą liczbą ubytków drzewostanu (w 2004 r. zasadzono 44,8 tys. drzew przy ubytku 19,4 tys.).

Melioracje

Stan melioracji w ostatnich latach nie zmienił się. Według stanu na dzień 31 grudnia 2009 r. długość rzek w Polsce wynosiła ponad 74 tys. km, z czego ponad 40,4 tys. km, czyli 54,6% długości cieków poddana była regulacji. Największy udział uregulowanych odcinków rzek występował w województwach opolskim (72%), podlaskim (71,4%) i lubelskim (71,3%), zaś najmniejszy w pomorskim (34,8 %).

Wały ochronne na koniec 2009 r. miały długość prawie 8,5 tys. km i w porównaniu do 2003 r. ich długość zwiększyła się minimalnie. Najwięcej wałów znajduje się w województwach dolnośląskim (1333 km) i małopolskim (1016 km), zaś najmniej w województwie podlaskim (31 km). Wały chronią przed zalaniem prawie 11 tys. km² użytków rolnych, przy czym najwięcej w województwach dolnośląskim (1,55 tys. km²) i pomorskim (1,41 tys. km²).

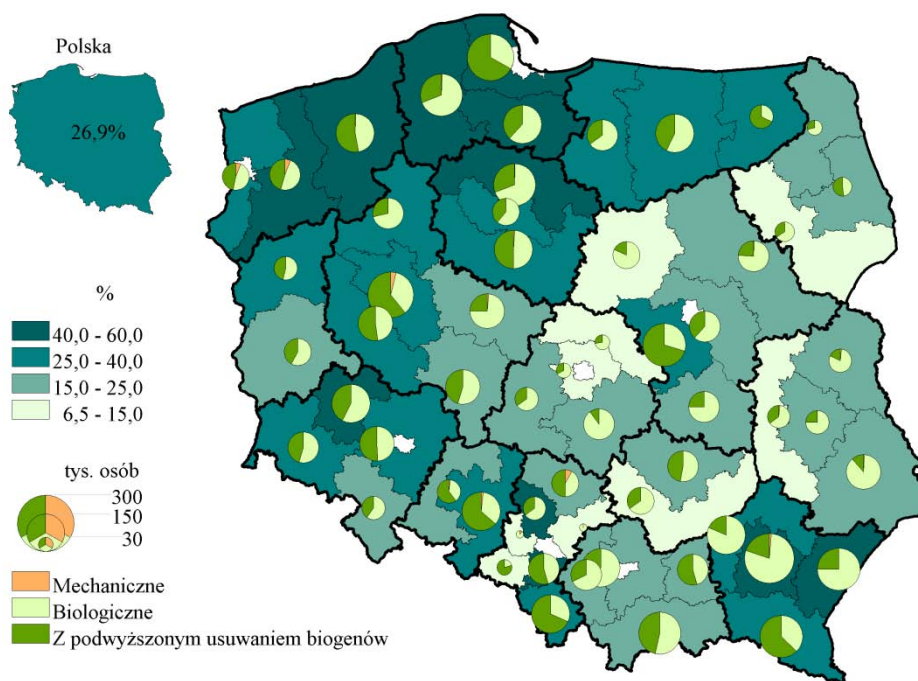
Zbiorniki wodne służące nawadnianiu użytków rolnych znajdują się w 15 województwach, a ich pojemność wynosi 2,7 mln m³. Największą pojemność mają zbiorniki znajdujące się w województwach lubelskim (664 tys. m³), podlaskim (595 tys. m³) i wielkopolskim (578 tys. m³).

W Polsce znajduje się 585 stacji pomp odwadniających, które obsługują łącznie 6 tys. km² użytków rolnych w kraju. Najwięcej takich urządzeń znajduje się w województwie zachodniopomorskim, natomiast największy obszar jest przez nie obsługiwany w województwie pomorskim (1,12 tys. km²).

Gospodarka ściekowa

Tendencje w zakresie gospodarki ściekowej na obszarach wiejskich są niejednoznaczne. Z jednej strony ilość produkowanych ścieków wzrasta, z drugiej zaś coraz więcej osób korzysta z oczyszczalni. Według stanu w dniu 31 grudnia 2009 r. na obszarach wiejskich istniało 2789 oczyszczalni ścieków – najwięcej w województwach mazowieckim (285), wielkopolskim (274) i lubelskim (262). Najmniej zaś w województwach opolskim (60) i lubuskim (76). W porównaniu do 2003 r. liczba oczyszczalni ścieków na obszarach wiejskich powiększyła się o 14,2 %. Największy wzrost ich liczby zanotowano w województwach warmińsko-mazurskim (o 43), wielkopolskim (o 42) i łódzkim (o 40). Jednocześnie w województwie zachodniopomorskim liczba oczyszczalni ścieków zmniejszyła się.

Mapa 34. Ludność obszarów wiejskich korzystająca z oczyszczalni ścieków według rodzaju oczyszczalni i podregionów w 2009 r.

W 2009 r. na obszarach wiejskich oczyszczenia wymagało ponad 4 mln m³ ścieków, co oznacza wzrost o 34,8% w porównaniu do 2003 r. Największy udział ścieków wymagających oczyszczenia znajdował się w województwie wielkopolskim (23%), zaś najmniejszy w województwie podlaskim – poniżej 1%. Na obszarach wiejskich w Polsce oczyszczono 89,5% ścieków tego wymagających, co niestety oznacza spadek o prawie 3 pkt proc. w stosunku do 2003 r. Największy odsetek ścieków oczyszczono w województwie mazowieckim (99,4%), zaś najmniejszy w śląskim (52,9%).

Szacunkowo z oczyszczalni ścieków korzystało 26,9% ludności mieszkającej na obszarach wiejskich, co oznacza wzrost o ponad 10 pkt proc. w porównaniu do 2003 r. Najlepszy dostęp do oczyszczalni ścieków na obszarach wiejskich jest w województwach pomorskim i zachodniopomorskim, gdzie z usług oczyszczalni korzysta odpowiednio 46,5% i 43,6% mieszkańców wsi. Najmniejszy odsetek mieszkańców wsi korzystających z oczyszczalni ścieków wystąpił w województwie łódzkim (15,7%).

Z najnowocześniejszych oczyszczalni ścieków, które charakteryzują się podwyższonym usuwaniem biogenów, korzysta 11,3% mieszkańców obszarów wiejskich. Największy odsetek korzystających z usług takich oczyszczalni ścieków mieszkał na obszarach wiejskich w województwach pomorskim (21,8%) i zachodniopomorskim (21,6%), zaś najmniejszy odsetek zanotowano w województwach łódzkim (3,5%) i lubelskim (3,6%).

Odpady

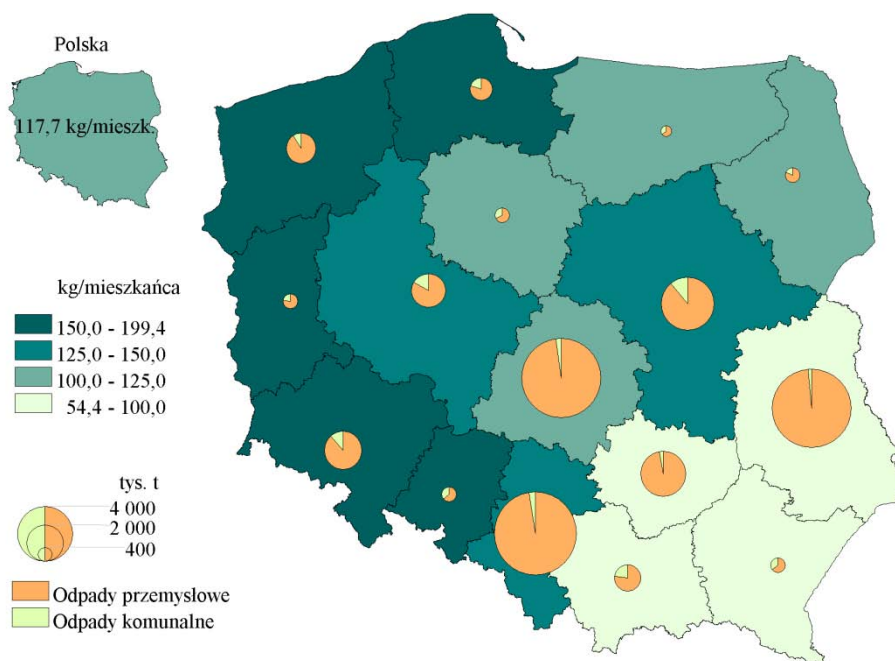
Na obszarach wiejskich, zauważalna jest tendencja wzrostowa w ilości wytwarzanych odpadów. W 2009 r. wytworzono 23,6 mln ton odpadów (z wyłączeniem komunalnych), wobec 18,9 mln ton w 2003 r., co oznacza wzrost o 24,6%. Najwięcej odpadów wytworzono w 2009 r. w województwach śląskim (5,2 mln ton), łódzkim (4,9 mln ton) i lubelskim (4,7 mln ton), zaś najmniej w województwach opolskim i warmińsko-mazurskim (po 0,1 mln ton).

W 2009 r. recyklingowi poddano 14,7 mln ton odpadów niekomunalnych wytworzonych na obszarach wiejskich, tj. 62,2% odpadów wytworzonych. W ciągu sześciu lat nastąpił spadek ilości odpadów poddanych recyklingowi o ponad 20 pkt proc.

W 2009 r. na składowiska trafiło 7,8 mln ton odpadów niekomunalnych wytworzonych na obszarach wiejskich, czyli 32,9% odpadów wytworzonych. W porównaniu do 2003 r. nastąpił wzrost składowanej ilości o ponad 5 mln ton. Na składowiskach na obszarach wiejskich znajdowało się ponad 755 mln ton odpadów niekomunalnych. Z tego 2/3 przypadało na podregion legnicki.

Na obszarach wiejskich w 2009 r. w porównaniu do 2003 r. ilość odpadów komunalnych wzrosła o 37,7%. Najwięcej odpadów zebranych przypadało na 1 mieszkańca w województwach lubuskim (199,4 kg) i dolnośląskim (185,0 kg), zaś najmniej w województwach lubelskim (54,4 kg) i świętokrzyskim (67,8 kg).

Mapa 35. Odpady komunalne zebrane na obszarach wiejskich według województw w 2009 r.

Na obszarach wiejskich w 2009 r. znajdowało się 716 kontrolowanych składowisk odpadów komunalnych, w tym 638 czynnych i 78 o zakończonej eksploatacji. Zajmowały one 22 km² powierzchni. Liczba składowisk odpadów w porównaniu z 2003 r. spadła o 11%, przy czym spadek ten dotyczył głównie składowisk czynnych. Najwięcej składowisk na obszarach wiejskich znajdowało się w województwie lubelskim (86 czynnych i 12 zamkniętych), zaś najmniej w województwie śląskim (8 czynnych i 1 zamknięte). Największą powierzchnię składowiska zajmowały w województwie wielkopolskim (2,6 km²), zaś najmniejszą w województwach małopolskim, śląskim i świętokrzyskim (po 0,4 km²).

Emisja zanieczyszczeń powietrza

W 2009 r. emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych wyniosła 61,7 tys. ton, z czego jedynie 15,4% powstało na obszarach wiejskich. W porównaniu

z 2003 r. zmniejszenie emisji odnotowano we wszystkich województwach, łącznie o 53,4%. Największą emisję zanieczyszczeń pyłowych na obszarach wiejskich zanotowano w województwie łódzkim (23,2%), zaś najmniejszą w województwach podlaskim, pomorskim i warmińsko-mazurskim – poniżej 0,5%.

W 2009 r. emisja zanieczyszczeń gazowych powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych wyniosła 203,1 mln ton, z czego 34,4% na obszarach wiejskich. W porównaniu z 2003 r. emisja na obszarach wiejskich zmniejszyła się o 12,6%. Największą emisję zanieczyszczeń gazowych na obszarach wiejskich zanotowano w województwie łódzkim (43,9%), zaś najmniejszą w województwach pomorskim, podlaskim i warmińsko-mazurskim (poniżej 0,5%). Spadek emisji zanieczyszczeń gazowych na terenach wiejskich zanotowano w 6 województwach (dolnośląskim, lubelskim, łódzkim, pomorskim, śląskim i warmińsko-mazurskim), zaś wzrost w pozostałych 10 województwach.

W 2008 r. w rolnictwie wyemitowano do atmosfery około 0,5 mln ton niemetanowych lotnych związków organicznych, z czego większość emisji przypada na wypalanie ściernisk i spalanie słomy. W tym samym roku do atmosfery trafiło 279,5 mln ton amoniaku, który pochodzi z gospodarki odchodami (195,5 tys. ton) i upraw z zastosowaniem nawozów (84 tys. ton). Działalność rolnicza spowodowała także emisję 25,3 tys. ton pyłów, głównie z gospodarki odchodami. Z gazów cieplarnianych rolnictwo spowodowało emisję 602 tys. ton metanu i 79 tys. ton podtlenku azotu. Metan pochodzi głównie z fermentacji jelitowej (445 tys. ton) i odchodów zwierzęcych (156 tys. ton). Z kolei głównym emitentem podtlenku azotu są gleby rolne (62 tys. ton) i odchody zwierzęce (17 tys. ton).

Nakłady na środki trwałe

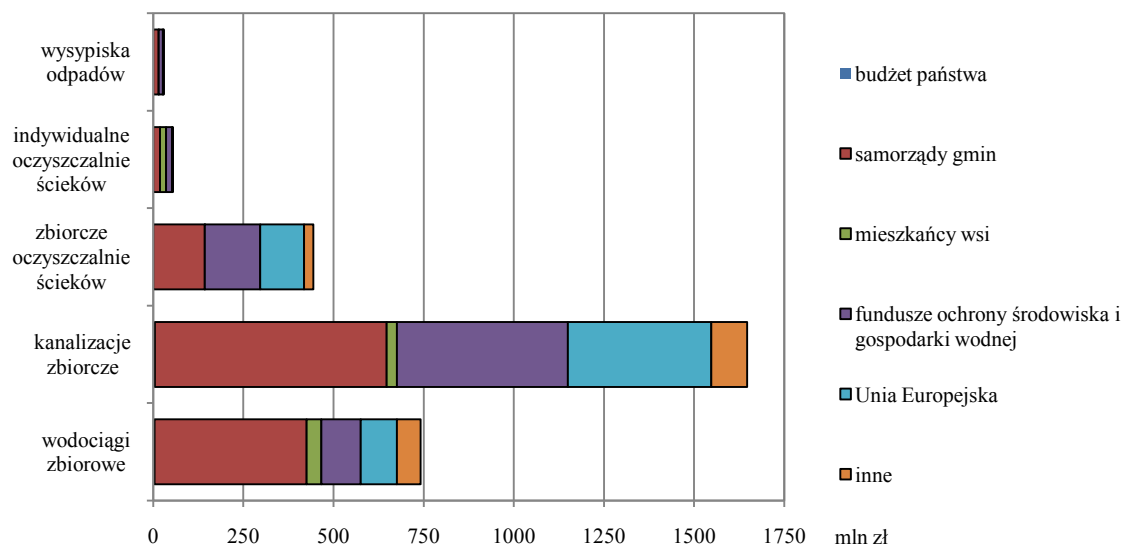
W 2009 r. nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska na obszarach wiejskich wyniosły ponad 3 mld zł, co oznacza wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 32,3%. W 2009 r. na tereny wiejskie przeznaczono 28,4% wszystkich nakładów, co oznacza spadek o 10 pkt proc. w stosunku do 2003 r. Na jedną osobę mieszkającą na terenach wiejskich nakłady te wyniosły 204 zł, wobec 328 zł przypadających na jednego mieszkańca miast. Widoczne jest duże zróżnicowanie przestrzenne nakładów na ochronę środowiska na obszarach wiejskich. Najwyższą wartość odnotowano w województwie zachodniopomorskim (581 zł na mieszkańca), zaś najniższą w warmińsko-mazurskim (44 zł na mieszkańca).

W 2009 r. na rozwój gospodarki ściekowej i ochronę wód przeznaczono 71,9% nakładów na środki trwałe służące ochronie środowiska na obszarach wiejskich. Znacznie mniejsze kwoty przeznaczono na ochronę powietrza atmosferycznego i klimatu (17,3% nakładów) oraz gospodarkę odpadami, ochronę gleb, wód podziemnych i powierzchniowych (8,8% nakładów).

Nakłady na środki trwałe służące gospodarce wodnej na obszarach wiejskich wyniosły w 2009 r. 1,3 mld zł i w stosunku do roku poprzedniego wzrosły o 20,6%. W 2009 r. na tereny wiejskie przeznaczono 44,5% wszystkich nakładów, co oznacza spadek o 24 pkt proc. w stosunku do 2003 r. Nakłady na jednego mieszkańca obszarów wiejskich (85 zł) są wyższe niż na jednego mieszkańca miast (67 zł). Tu także widoczne jest znaczne zróżnicowanie pomiędzy województwami. W województwie zachodniopomorskim na jednego mieszkańca wsi wydano 253 zł, zaś w podlaskim 26 zł.

W 2009 r. nakłady na wodociągi zbiorowe na terenach wiejskich wyniosły 741 mln zł i były o 23,6% wyższe niż rok wcześniej. Najwięcej środków przeznaczono na wodociągi zbiorowe w województwie mazowieckim (17,5%), zaś najmniej w województwie opolskim (2,1%). Głównym inwestorem w zakresie wodociągów zbiorowych są gminy (56,9%). Zmianie uległa struktura źródeł finansowania. Od kilku lat wydatkowane są środki Unii Europejskiej, z której budżetu pochodziło 100,5 mln zł, czyli 13,6% sumy nakładów. Znacząco wzrosły nakłady ze środków funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej, które w 2009 r. stanowiły 14,7% ogólnej sumy nakładów (wobec 11,6% w 2003 r.). Najwięcej środków Unii Europejskiej przeznaczonych na inwestycje w zakresie wodociągów zbiorowych na terenach wiejskich wykorzystano w województwie zachodniopomorskim, które pozyskało na ten cel 45,9 mln zł. W 5 województwach nakłady ze środków UE wyniosły poniżej 1 mln zł.

Wykres 24. Nakłady na środki trwale służące ochronie środowiska i gospodarce wodnej na obszarach wiejskich według źródeł finansowania w 2009 r.

Do sieci wodociągowej, na obszarach wiejskich, w 2009 r. przyłączono ponad 71 tys. budynków i było to o blisko 1 tys. mniej niż rok wcześniej (w odniesieniu do 2003 r. spadek o 31,5%). Najwięcej budynków podłączono do sieci wodociągowej w województwie mazowieckim (18,7%), zaś najmniej w województwie lubuskim (1,3%). W 2009 r. zbudowano na obszarach wiejskich 3,6 tys. km sieci wodociągowej, co oznacza spadek w porównaniu do 2003 r. o ponad 3000 km, tj. o 46%. Najdłuższe odcinki sieci wodociągowych powstały w województwie mazowieckim (787 km), zaś najkrótsze w województwie opolskim (79 km).

Nakłady na stacje uzdatniania wody na obszarach wiejskich w 2009 r. wyniosły 206,7 mln zł. W porównaniu do 2003 r. nastąpił ich znaczny wzrost – o 160%. Najwięcej środków zainwestowano w województwie mazowieckim, gdzie nakłady te stanowiły 24,6% wydatkowanych środków, najmniej zaś w województwie pomorskim – poniżej 1%.

W 2009 r. na terenach wiejskich oddano do użytku 279 nowych stacji uzdatniania wody, zaś 49 kolejnych zmodernizowano. W porównaniu z rokiem poprzednim liczba inwestycji zmalała o 16, przy blisko 5-krotnym wzroście liczby nowych instalacji. W 2009 r. najwięcej

inwestycji odnotowano w województwach mazowieckim (51) i wielkopolskim (49), zaś najmniej w świętokrzyskim (5).

W 2009 r. nakłady na kanalizacje zbiorcze na obszarach wiejskich wyniosły 1647 mln zł i były wyższe o 48,4% niż rok wcześniej. Najwięcej środków finansowych na kanalizacje zbiorcze przeznaczono w województwach małopolskim (15,9% nakładów ogółem) i mazowieckim (15,1%). Najmniej środków przeznaczono w województwach warmińsko-mazurskim (1,2%) i podlaskim (0,9%). W strukturze źródeł wydatków dominują środki samorządów gmin (39,0%), funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej (28,8%) i Unii Europejskiej (24,1%). W stosunku do 2003 r. udział samorządów gmin w nakładach ogółem wzrósł o 10,3 pkt proc. Najwięcej środków Unii Europejskiej wykorzystano w województwach zachodniopomorskim (77,7 mln zł) i podkarpackim (72,1 mln zł), a najmniej w województwie podlaskim.

W 2009 r., na obszarach wiejskich, powstało 3,5 tys. km zbiorczych sieci kanalizacyjnych. W porównaniu z rokiem poprzednim zbudowano o 960 km sieci więcej, natomiast w stosunku do 2003 r. odnotowano spadek długości nowo wybudowanej sieci o ponad 2000 km, tj. o 37%. Najdłuższe sieci kanalizacyjne w 2009 r. powstały w województwach podkarpackim (598 km) i małopolskim (584 km), zaś najkrótsze w województwie lubuskim (44 km). Do sieci w 2009 r. przyłączono 58,4 tys. budynków, o 5 tys. więcej niż rok wcześniej i o 33,8 tys. mniej niż w 2003 r. Największy udział przyłączonych do kanalizacji budynków w 2009 r. zanotowano w województwach mazowieckim (14,9%), podkarpackim (14,6%) i małopolskim (14,1%). Warto zauważyć, że na jedno podłączenie w województwach podkarpackim i małopolskim trzeba było wybudować średnio 70 m sieci w porównaniu z niespełną 50 m w województwie mazowieckim. Pokazuje to różnicę pomiędzy terenami nizinnymi i górkimi. Najmniej budynków przyłączono do sieci kanalizacyjnej na terenach wiejskich w województwie lubuskim (332), czyli 0,6% ogółu.

W 2009 r. nakłady na modernizację i budowę nowych zbiorczych oczyszczalni ścieków na obszarach wiejskich wyniosły 444,1 mln zł. Nastąpił wzrost nakładów w stosunku do roku poprzedniego o 27,7%. Nakłady na modernizację istniejących zbiorczych oczyszczalni ścieków wyniosły 246 mln zł i stanowiły 55,4% sumy środków inwestycyjnych przeznaczonych na ten cel. Najwięcej środków na zbiorcze oczyszczalnie ścieków ogółem przeznaczono w województwie dolnośląskim (16,1% ogółu nakładów). Najmniej zainwestowano w województwie podlaskim (0,5% ogółu nakładów). Podobnie, jak przy kanalizacji głównymi źródłami nakładów na zbiorcze oczyszczalnie ścieków były samorządy gmin (32,1%), fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej (34,6%) i Unia Europejska (27,4%). W strukturze wydatków w stosunku do 2003 r. znacznie spadł udział samorządów gmin (66,8% w 2003 r.). Najwięcej środków z Unii Europejskiej na zbiorcze oczyszczalnie ścieków wykorzystano w województwie zachodniopomorskim (29,3 mln zł).

W 2009 r. nakłady na indywidualne wiejskie oczyszczalnie ścieków wyniosły 53,1 mln zł. W stosunku do roku poprzedniego nastąpił wzrost nakładów o 37,2%. Najwięcej środków zainwestowano w województwie mazowieckim (25,2% ogółu nakładów). W 3 województwach (pomorskim, lubuskim, podkarpackim) nakłady stanowiły mniej

niż 1% nakładów na obszarach wiejskich ogółem. W podziale na źródła nakładów dominowały samorządy gmin (35,1%), mieszkańcy wsi (32,2%) i fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej (31,0%). W przeciwieństwie do innych inwestycji na ochronę środowiska indywidualne wiejskie oczyszczalnie ścieków były finansowane z pieniędzy Unii Europejskiej w niewielkim stopniu (0,7 mln zł), przy czym skorzystano z nich głównie w województwie lubelskim (0,5 mln zł).

W 2009 r., na terenach wiejskich, wybudowano lub zmodernizowano 149 zbiorczych oczyszczalni ścieków, czyli o 21 więcej niż rok wcześniej. Z kolei w 2003 r. inwestycji w zbiorcze oczyszczalnie ścieków było 174. W 2009 r. najwięcej inwestycji zrealizowano w województwie mazowieckim (31), zaś najmniej w województwach lubuskim i świętokrzyskim (po 1). Znacząco wzrosła liczba nowych indywidualnych wiejskich oczyszczalni ścieków. W 2009 r. zbudowano ich 7844, czyli 1412 więcej niż rok wcześniej. W 2003 r. takich inwestycji było ponad trzykrotnie mniej (2532). Najwięcej indywidualnych wiejskich oczyszczalni ścieków powstało w 2009 r. w województwie kujawsko-pomorskim (1473), najmniej w województwie podkarpackim (28).

W 2009 r. nakłady inwestycyjne na wysypiska odpadów na obszarach wiejskich wyniosły 29,0 mln zł. W stosunku do roku poprzedniego nastąpił wzrost wartości inwestycji o 47,8%. Najwięcej środków zainwestowano w województwach wielkopolskim (19,0% ogółu) i świętokrzyskim (17,7%), najmniej w woj. pomorskim (0,9%). W podziale na źródła nakładów dominowały samorządy gmin (52,1%) oraz fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej (38,9%). W mniejszym stopniu inwestycje te finansowane były z pieniędzy Unii Europejskiej (5,3%), przy czym skorzystano z nich jedynie w 3 województwach (dolnośląskim, śląskim, wielkopolskim).

W 2009 r., podobnie jak rok wcześniej, powstały na obszarach wiejskich 2 nowe wysypiska odpadów, po jednym w województwach łódzkim i świętokrzyskim.

PODSUMOWANIE

Statystyka publiczna wyodrębnia obszary wiejskie w oparciu o podział terytorialny według Krajowego Rejestru Urzędowego Podziału Terytorialnego Kraju (TERYT). Za tereny wiejskie według TERYT uznaje się obszary położone poza granicami administracyjnymi miast, tj. gminy wiejskie i część wiejską gmin miejsko-wiejskich. Tereny wiejskie w 2009 r. zajmowały 93,2% powierzchni kraju i były zamieszkiwane przez 14,9 mln osób, tj. 39,0% ludności Polski. W strukturze użytkowania powierzchni obszarów wiejskich przeważały użytki rolne, które w 2009 r. stanowiły 61,9% (w tym grunty orne 45,8%) i grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione – 30,9% powierzchni ogółem.

W porównaniu z 1995 r., na obszarach wiejskich przybyło ok. 280 tys. mieszkańców, przy spadku liczby ludności w miastach o prawie 400 tys. osób. Prognoza demograficzna wskazuje na niewielki wzrost liczby ludności wiejskiej do 2020 r. do poziomu 15,2 mln osób (tj. o 2%), a następnie jej stopniowy spadek do 2035 r., kiedy to liczba ludności osiągnie stan porównywalny z 2009 r. Jednocześnie obserwowane będzie występowanie niekorzystnych trendów demograficznych. Pierwszy z nich dotyczyć będzie powszechnego starzenia się społeczeństwa, skutkującego znacznym wzrostem współczynnika obciążenia demograficznego. Najbardziej dotknięte tym procesem będą obszary wiejskie w województwach opolskim, śląskim, lubuskim i zachodniopomorskim. Drugim znaczącym problemem będzie odpływ ludności z obszarów wiejskich na niektórych terenach. Ubytek ludności na wsi przewidywany jest głównie w województwach wschodniej Polski.

W porównaniu z sytuacją w miastach, wieś charakteryzowała się wyższą wartością współczynnika dzietności (1,496 wobec 1,330) oraz niższą medianą wieku (36,0 wobec 38,9). Analiza potencjału demograficznego wskazuje na relatywnie korzystną strukturę wiekową ludności wiejskiej – 44,5% ludności w wieku przedprodukcyjnym mieszkało na wsi (co stanowiło 21,6% ogółu ludności wiejskiej). Na obszarach wiejskich udział ludności z wyższym wykształceniem stanowił 8,1% ogółu ludności wiejskiej w wieku 13 lat i więcej i był niższy o 15,9 pkt proc. niż w miastach. Na wsi notuje się natomiast duży udział ludności z wykształceniem zasadniczym zawodowym, który w 2009 r. stanowił 29,0%.

W ostatnich latach zauważalna jest długotrwała, rosnąca tendencja napływu ludności na obszary wiejskie z miast (saldo migracji w 2009 r. wyniosło 41,1 tys. osób i wzrosło od 2003 r. o 34,9%). Zróżnicowanie wewnątrzwojewódzkie (na korzyść podregionów wokół miast wojewódzkich) widoczne jest na terenie całego kraju (szczególnie w województwie mazowieckim).

Tradycyjnie sektorem istotnym dla wsi, a w przeszłości dominującym, jest rolnictwo. W 2009 r. w porównaniu z 2003 r. ogólna liczba gospodarstw rolnych w Polsce spadła o 12,1% do poziomu ponad 2,5 mln (odnotowano spadek udziału gospodarstw o najmniejszej powierzchni użytków rolnych, przy wzroście udziału gospodarstw o powierzchni użytków rolnych z przedziału 10-100 ha). Jednocześnie, zmniejszył się udział rolnictwa, łowiectwa i leśnictwa oraz rybactwa w generowaniu krajowej wartości dodanej brutto z 4,3% w 2003 r. do 3,7% w 2008 r.

Na wsi, podobnie jak przeciętnie w kraju, wskaźnik zatrudnienia kształtował się na poziomie 50,8%, a stopa bezrobocia – 8,0%. Odnotowano natomiast znaczne różnice w aktywności zawodowej ludności związanej z gospodarstwem rolnym a ludnością bezrolną.

Współczynnik aktywności zawodowej ludności związanej z gospodarstwem rolnym wynosił 66,1%, a ludności niezwiązanej z gospodarstwem rolnym – 47,3%; stopa bezrobocia odpowiednio 4,5% i 11,4%.

W 2006 r. ponad 1,3 mln pracowników najemnych z obszarów wiejskich dojeżdżało do pracy, zarówno do miasta jak i na wieś. Osoby te stanowiły ponad 57% wszystkich dojeżdżających do pracy w kraju. Z kolei do pracy na obszarach wiejskich dojeżdżało ok. 0,5 mln osób.

Co trzeci podmiot wpisany do rejestru REGON był zlokalizowany na obszarach wiejskich. Wśród wpisanych jednostek największą grupę stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (nieco ponad 81% liczby ogółem). Liczba podmiotów nowo zarejestrowanych była wyższa niż wykreślonych z rejestru i wynosiła prawie 98 tys. jednostek (tj. o 5,3% więcej niż podmiotów wykreślonych).

Nadal istniały znaczące dysproporcje w dostępie do usług i infrastruktury technicznej, instytucjonalnej oraz społecznej między miastem a wsią, jak również między obszarami wiejskimi położonymi w bezpośrednim sąsiedztwie ośrodka miejskiego a obszarami wiejskimi – peryferyjnymi. W 2009 r. ponad 11% gospodarstw domowych na wsi oceniając otoczenie miejsca zamieszkania wskazało na wielką trudność w dostępie do usług transportu publicznego (wobec 1,6% w miastach), a 12,3% gospodarstw – na wielką trudność w dostępie do usług pocztowych i bankowych (wobec 1,9% w miastach).

Mimo rosnących nakładów inwestycyjnych na ochronę środowiska i gospodarkę wodną na obszarach wiejskich (w 2009 r. wyniosły nieznacznie ponad 3 mld zł), z których ponad połowa kierowana jest na rozbudowę kanalizacji zbiorczych, nadal istotnym problemem na tych terenach pozostaje słabo rozwinięta sieć kanalizacyjna i instalacje techniczno-sanitarne. W 2009 r. 89,0% mieszkań na obszarach wiejskich wyposażonych było w instalacje wodociągowe (w miastach – 98,6%). Z oczyszczalni ścieków korzystało ok. 27% ludności wiejskiej. Tylko 20,3% mieszkań na wsi miało dostęp do gazu z sieci (wobec 74,0% w miastach). Odsetek mieszkań wyposażonych w łazienkę, ustęp splukiwany oraz centralne ogrzewanie był mniejszy na obszarach wiejskich niż w miastach. Pomimo występowania znacznych dysproporcji w wyposażeniu mieszkań na wsi i w mieście w podstawowe instalacje, zanotowano zmniejszenie dystansu w tym aspekcie.

W ostatnich latach na wsi odnotowano znaczny wzrost liczby obiektów i powierzchni zieleni ogólnodostępnej (w tym parków i zieleńców), co ma wpływ na poprawę dostępu mieszkańców do miejsc wypoczynku. Zmieniła się struktura źródeł zanieczyszczenia powietrza (nastąpił spadek emisji ze źródeł przemysłowych, przy niewielkim wzroście emisji ze źródeł komunalnych). Na obszarach wiejskich w 2009 r. wytworzono ponad 23 mln ton odpadów (wobec 87,5 mln ton w miastach).

W dobie rozwoju społeczeństwa informacyjnego rośnie waga dostępu do sieci telefonii komórkowej i Internetu. Jednocześnie, traci na znaczeniu korzystanie z telefonów stacjonarnych. Od 2006 r. zarówno na wsi, jak i w miastach większy odsetek gospodarstw domowych dysponował telefonem komórkowym niż stacjonarnym. W 2009 r. 83,4% gospodarstw domowych na wsi miało do dyspozycji telefon komórkowy (88,0% w mieście), tj. o ok. 15 pkt proc. więcej niż w 2006 r. Wyposażenie gospodarstw domowych na wsi w komputer osobisty w latach 2006-2009 wzrosło z 34,8% do 54,2% (w miastach z 48,1% do 64,0%), a w komputer

z dostępem do Internetu z 15,5% do 42,8%. W 2009 r. z Internetu korzystało 27,5% mieszkańców wsi między 25 a 64 rokiem życia.

Ważnym zagadnieniem w odniesieniu do obszarów wiejskich jest dostępność usług publicznych (w tym m.in. edukacyjnych i zdrowotnych). Na wsi dostępność edukacji przedszkolnej jest znacznie niższa niż w mieście. W roku szkolnym 2009/10 liczba dzieci w wieku 3-5 lat w placówkach wychowania przedszkolnego na 1000 dzieci w wieku 3-5 lat na wsi wyniosła 375 (wobec 759 w miastach). Należy jednocześnie podkreślić, że wskaźnik ten na obszarach wiejskich wzrósł ponad dwukrotnie. Zmniejszająca się populacja uczniów wpływa na zamykanie kolejnych szkół podstawowych. Ich liczba regularnie maleje i w roku szkolnym 2009/10 na obszarach wiejskich była mniejsza o 10,2% w porównaniu z rokiem 2003/04 (tj. o 1053 szkoły). Wzrosła natomiast liczba gimnazjów (o 6,3%, tj. o 197 szkół w stosunku do roku szkolnego 2003/04).

W roku szkolnym 2009/10 dowożeniem objętych było 239,7 tys. uczniów wiejskich szkół podstawowych (tj. 26,2% ogółu tych uczniów na obszarach wiejskich), z których 7,0% mieszkało powyżej 5 km od szkoły. Odsetki te były znacznie wyższe w przypadku uczniów gimnazjów, wśród których do szkół dowożono 213,7 tys. uczniów gimnazjów wiejskich (tj. 46,1%), z których 6,2% mieszkało w odległości co najmniej 10 km od szkoły.

Na wsi systematycznie poprawia się dostęp do usług ambulatoryjnej opieki zdrowotnej, tj. zakładów opieki zdrowotnej i praktyk lekarskich udzielających świadczeń w ramach środków publicznych. W porównaniu do 2003 r. zwiększyła się zarówno liczba jednostek (o 35,3%), jak i liczba udzielanych w nich porad (o 18,0%). Jednocześnie, w 2009 r. przyczyną rezygnacji z wizyty u lekarzy ogólnych i specjalistów przez co dziesiątego mieszkańca wsi była zbyt duża odległość lub brak środka transportu.

Obszary wiejskie bogate są również w obiekty dziedzictwa narodowego oraz instytucje kultury. Jednak trudniejsza niż w miastach sytuacja finansowa gospodarstw domowych, szczególnie na obszarach wiejskich położonych poza strefą oddziaływania ośrodków miejskich, wpływa na mniejsze niż w miastach uczestnictwo ludności wiejskiej w kulturze. Mimo deklarowanej poprawy możliwości finansowych nadal przeciętne wydatki na rekreację i kulturę na osobę w 2009 r. w gospodarstwach domowych na obszarach wiejskich (49 zł) stanowiły niewiele ponad połowę wydatków ponoszonych na kulturę w miastach.

W latach 2006-2009 zmniejszył się dystans w poziomie dochodu rozporządzalnego gospodarstw domowych pomiędzy miastem a wsią, choć nadal dochody na wsi stanowiły średnio ok. 71% przeciętnych dochodów rozporządzalnych uzyskiwanych na 1 osobę w mieście. W 2009 r. na wsi dochód stanowił 79,8% średniej krajowej (w 2006 r. – 76,1%), w miastach zaś – 112,6% (w 2006 r. – 113,1%). Różnice te wynikają nie tylko z wysokości dochodów uzyskiwanych przez gospodarstwa domowe, ale są również związane z większą, w porównaniu do miast, liczbą osób wchodzących w skład gospodarstw na wsi. Najważniejszymi składnikami dochodu rozporządzalnego ogółem na wsi był dochód z pracy najemnej (46,8%), ze świadczeń z ubezpieczeń społecznych (25,8%) oraz z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie (11,9%).

Występujące w Polsce różnice w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego między miastem a wsią znajdują swoje odzwierciedlenie również w danych dotyczących ubóstwa. W 2009 r. na wsi poniżej granicy ubóstwa przyjętej na poziomie minimum egzystencji żyło

ponad 1,3 mln osób (ok. 9% mieszkańców wsi). W 2009 r. wyższy był odsetek gospodarstw domowych na wsi niż w mieście deklarujących brak możliwości realizacji potrzeb takich jak: tygodniowy wypoczynek rodziny raz w roku (74,1% gospodarstw domowych na wsi wobec 53,5% w miastach), jedzenie mięsa lub ryb co drugi dzień (23,7% wobec 16,4%), ogrzewanie mieszkania odpowiednio do potrzeb (20,3% wobec 17,6%), zaproszenie przyjaciół/rodziny na lampkę wina/posiłek raz w miesiącu (29,1% wobec 25,1%) i kupowanie lepszej jakości odzieży (43,4% wobec 36,1%). Również niższy był odsetek gospodarstw domowych z co najmniej 1 dzieckiem w wieku 1-16 lat na wsi, które miały możliwość m.in. zakupu nowej odzieży, książek odpowiednich do wieku dzieci, uczestnictwa w regularnych zajęciach rekreacyjnych.

W 2008 r. prawie 1,9 mln ludności wiejskiej (tj. ok. 56 % ogółu beneficjentów w kraju) było beneficjentami pomocy społecznej, co stanowiło ok. 13% ludności mieszkającej na obszarach wiejskich.

Dostępność źródeł finansowania zadań gmin zależy nie tylko od przesłanek ekonomicznych, ale też od szerszych uwarunkowań społeczno-gospodarczych danego terenu. W 2009 r., w porównaniu do 2003 r., dochody budżetów gmin wiejskich wzrosły o 81,6%. Wzrost ten był wyższy niż w gminach miejskich (bez miast na prawach powiatu) o 10,2 pkt proc., ale niższy niż w gminach miejsko-wiejskich o 2,6 pkt proc. W tych latach wzrosły również wydatki budżetów wszystkich typów gmin, w tym wiejskich o 89,1%.

Z powyższej analizy wyłania się zróżnicowany obraz obszarów wiejskich, na którego kształtowanie ma wpływ dynamika zmian zachodzących na obszarach wiejskich oraz takie procesy jak: suburbanizacja, rozwój (agro)turystyki, zmiany związane z rynkiem pracy (zmniejszający się udział ludności pracującej w rolnictwie) oraz wahadłowa mobilność przestrzenna mieszkańców obszarów wiejskich.

SUMMARY

The rural areas are distinguished in public statistics basing on territorial division by the National Official Register of Territorial Division of the Country (TERYT). According to TERYT, the rural areas are areas outside the administrative boundaries of the urban areas, i.e. rural gminas as well as rural part of the urban-rural gminas. The rural areas in Poland took up 93.2% of country land and were the place of residence for 14.9 mln people (i.e. 39.0% of population of Poland) in 2009. The agricultural land dominated in the structure of land use of the rural areas, it took up 61.9% in 2009 (of which arable land – 45.8%) and forest land as well as woody and bushy land – 30.9% of total area.

In comparison with 1995, the number of rural population increased by about 280 thous., whereas the number of urban population decreased by nearly 400 thous. Demographic projection shows that the number of rural population will increase slightly to the level of 15.2 mln (by about 2%) until 2020, then will decrease gradually until 2035 back to similar to 2009 level. At the same time adverse demographic trends will be observed. The first will concern a population ageing, resulting in a significant increase of dependency ratio. This process will be the strongest in voivodships opolskie, śląskie, lubuskie and zachodniopomorskie. The second problem will be the outflow of the population from the rural areas in some parts of Poland. The decline of number of population is forecast in voivodships in the eastern Poland (warmińsko-mazurskie, lubelskie and podlaskie).

In comparison with the urban areas situation, the rural areas were characterized in 2009 by a higher value of the fertility rate (1.496 to 1.330) and lower median age (36.0 to 38.9). Analysis of demographic potential indicates a relatively favourable age structure of the rural population – 44.5% of the pre-working age population lived in the rural areas (21.6% of the total rural population). The share of rural population with higher education level amounted only 8.1% of the total rural population aged 13 years and more and it was lower by 15.9 percentage points than in the urban areas. There was a large share of the population with vocational education level in the rural areas, which accounted for almost 29.0% of rural population.

In recent years, it is noticeable the long-term, growing trend of inflow of population from urban to rural areas (net migration amounted to 41.1 thous. persons in 2009 and increased by 34.9% from 2003). Internal voivodship differentiation (to the benefit of subregions around voivodships towns) is observed throughout the country (especially in the mazowieckie voivodship).

Traditionally, an important sector for the rural areas, dominant in the past, is agriculture. In 2009, the number of farms in Poland decreased by 12.1% to slightly above 2.5 mln comparing to 2003 (a decrease of share of farms with the smallest agricultural land area and an increase of share of farms with 10-100 ha agricultural land area have been reported). At the same time, the share of agriculture, hunting and forestry, fishing in the generation of the national gross value added declined from 4.3% in 2003 to 3.7% in 2008.

The employment rate in the rural areas, similarly to country average, amounted to 50.8% and the unemployment rate – to 8.0%. The significant differences in the activity of the population connected with agricultural farm and landless population were observed. The activity rate of the population connected with agricultural farm amounted to 66.1% and population not

connected with agricultural farm – 47.3%; unemployment rates were accordingly 4.5% and 11.4%.

More than 1.3 mln employees in 2006 commuted from rural areas to the both urban and rural areas. These persons accounted for more than 57% of all commuters in the country. About 0.5 mln people commuted to the rural areas.

Every third entity entered in the REGON register was located in the rural areas. The largest group of entities was natural persons engaged in economic activity (slightly more than 81% of the total). The number of newly recorded entities was higher than those deleted from the REGON register – it was almost 98 thous. newly recorded entities (i.e. by 5.3% more than deleted entities).

There were still significant disproportions in access to services and technical, institutional as well as social infrastructure between urban and rural areas, as well as between rural areas situated closely to a big city and peripheral rural areas. In 2009, more than 11% of households in the rural areas indicated great difficulty in public transport accessibility (compared to 1.6% in the urban areas) and 12.3% households indicated great difficulty in postal and banking services accessibility (compared to 1.9% in the urban areas) assessing the surrounding of residence.

Despite of growing investment outlays on environmental protection and water management in the rural areas (it amounted slightly more than 3 bln zł), of which more than half is directed on the development of sewerage system, the significant problem is still less developed sewerage system as well as technical and sanitary installations in rural areas. In 2009, 89.0% of dwellings in the rural areas were fitted with water-line system (in the urban areas – 98.6%). The waste water treatment plants were used by 27% of rural population (in the urban areas – 88.1%), while the dynamics of changes was higher in the rural areas than in the urban areas. Only 20.3% of dwellings were fitted with gas-line system (compared to 74.0% in the urban areas). The percentage of dwellings fitted with bathroom, lavatory as well as central heating was lower in the rural areas than in the urban areas. Despite the fact that the dwellings in the rural areas were worse fitted with basic installations than dwellings in the urban areas, the reduction of gap in this aspect was observed.

A significant increase in the number of objects and the area of generally accessible green belts (of which parks and lawns) was reported in recent years, which has an impact on improving access to places of activities for inhabitants. The structure of air pollution sources changed (there was a decrease of emissions from industrial sources with little growth in emissions from municipal sources). In 2009, more than 23 mln tonnes of waste were produced in the rural areas (compared to 87.5 mln tonnes in the urban areas).

With the development of information society an importance of access to mobile networks and the Internet is growing. At the same time, the use of stationary phones becomes less important. Since 2006, in the both rural and urban areas a higher percentage of households had a mobile phone rather than a stationary phone. In 2009, 83.4% of households in the rural areas had a mobile phone (88.0% in the urban areas), i.e. by about 15 percentage points higher than in 2006. The share of households equipped with a personal computer increased from 34.8% to 54.2% in the 2006-2009 (in the urban areas from 48.1% to 64.0%), and a computer with access

to the Internet from 15.5% to 42.8%. In 2009, the Internet was used by 27.5% of the rural population aged 25-64 years.

An important issue is the availability of public services (including i.a. educational and health) in the rural areas. The availability of pre-primary education is much lower in the rural areas than in the urban areas. In the 2009/10 school year the number of children aged 3-5 years in pre-primary education establishments per 1000 children aged 3-5 in the rural areas was 375 (against 759 in the urban areas). It should be noted that this indicator increased more than twice in the rural areas. Decreasing number of pupils affects the closing of primary schools. Their number decreases regularly and in 2009/10 school year was lower by 10.2% in comparison with 2003/04 school year in the rural areas (i.e. by 1053 schools). The number of lower secondary schools increased (by 6.3%, i.e. by 197 schools in relation to the 2003/04 school year).

In the 2009/10 school year, 239.7 thous. of pupils were commuting to primary schools (i.e. 26.2% of total number of pupils in the rural areas), of which 7.0% were living in distance more than 5 km from the school. Those percentages were significantly higher for pupils of lower secondary schools, 213.7 thous. of lower secondary schools' pupils (i.e. 46.1%) were commuting, of which 6.2% were living in distance at least 10 km from the school.

In the rural areas, the access to out-patient health care, i.e. health care institutions and medical practices providing care services in the framework of public funds, is improving systematically. In comparison with 2003, both the number of health care institutions (by 35.3%) and provided consultations (by 18.0%) increased. At the same time, in 2009 every tenth inhabitant of the rural areas cancelled visits to general practitioners and specialists due to too large distance or lack of transport.

There are a lot of objects of the national heritage as well as cultural institutions in the rural areas. But more difficult financial situation of rural than urban households, particularly the rural areas situated in the distance to the urban area, has the impact on lesser participating of rural population in the culture. Despite the declared improvement of financial capabilities of rural households, the average expenditure on recreation and culture per capita (49 zł) still accounted for not much over half the expenditure incurred on culture in the urban areas.

Over the years 2006-2009 the disproportion in the level of disposable income in households between urban and rural areas was reduced, though rural income accounted for 71% of average disposable income per capita in the urban areas. In 2009, household income in the rural areas accounted for 79.8% of the national average (in 2006 – 76.1%), in the urban areas – 112.6% (in 2006 – 113.1%). These differences result not only from the amount of income received by households but also are associated with the higher number of people included in households in the rural areas when compared to the cities. The main components of the total disposable income were incomes from hired work (46.8%), social security benefits (25.8%) and a private farm in agriculture (11.9%) in the rural areas.

The differences in the level of socio-economic development between urban and rural areas are also reflected in data on poverty. In 2009, there were more than 1.3 mln people (about 9% of rural population) living in the rural areas below the poverty line adopted at the minimum subsistence level. In 2009, higher percentage of households in the rural areas than in the urban areas declared no possibility to satisfy needs such as: one week annual holiday (74.1% of households in the rural areas compared to 53.5% in the urban areas), meal with meat or fish

every second day (23.7% to 16.4%), keeping home adequately warm (20.3% to 17.6%), getting together with friends/family for a drink/meal once a month (29.1% to 25.1%) and buying better quality clothes (43.4% to 36.1%). In the rural areas, there was lower percentage of households with at least 1 child aged 1-16, who have the possibility to satisfy their needs such as buying new clothes and books suitable for children at a given age, participation in regular leisure activity.

In 2008, nearly 1.9 mln of rural population were the beneficiaries of social assistance (i.e. about 56% of all beneficiaries in the country), which accounted for about 13% of the population living in the rural areas.

The availability of financing sources of gminas tasks depends not only on economic criteria, but also on the wider social and economic conditions of the area. In 2009, compared with 2003, revenues of rural gminas increased by 81.6%. The increase was higher than in urban gminas (excluding cities with powiat status) by 10.2 percentage points but lower than in urban-rural gminas by 2.6 percentage points. During these years also expenditure of all types of gminas increased, of which rural by 89.1%.

The analysis shows a diversity of the rural areas, which development affects the dynamics of changes occurring in the rural areas and processes such as suburbanization, the development of (agro)tourism, changes on the labor market (the declining share of working population in agriculture) and the spatial mobility of rural population.